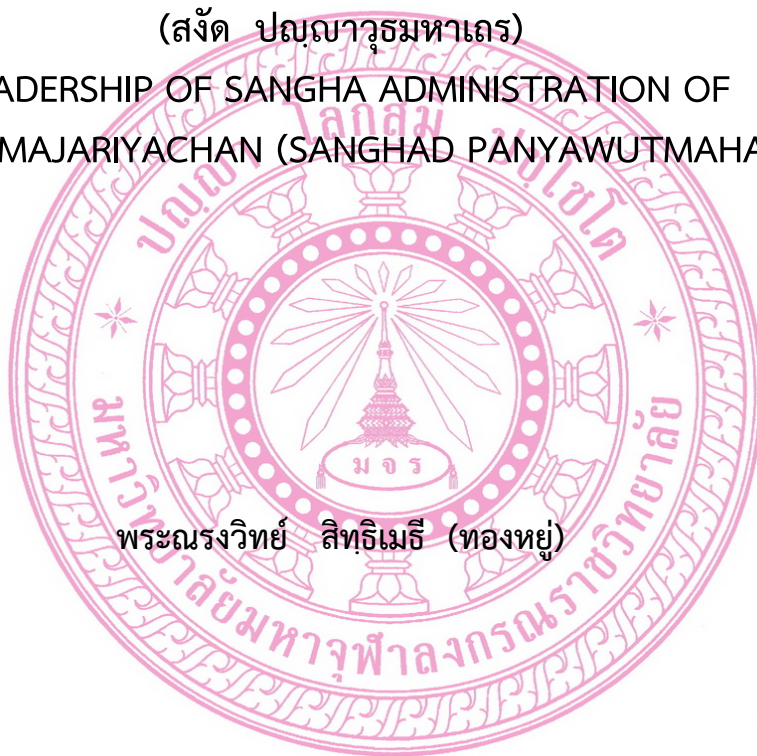

ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์
(สังกัด ปณณวธุรมหาเถร)

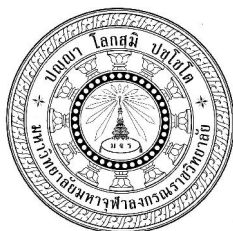
LEADERSHIP OF SANGHA ADMINISTRATION OF
PHRAPROMMAJARIYACHAN (SANGHAD PANYAWUTMAHATHAN)

พระณรงวิทย์ สิทธิเมธี (ทองหุ่ย)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์
(สงัด ปัญญาธรมหาเถร)

พระณรงวิทย์ สิริเมธี (ทองหยู)

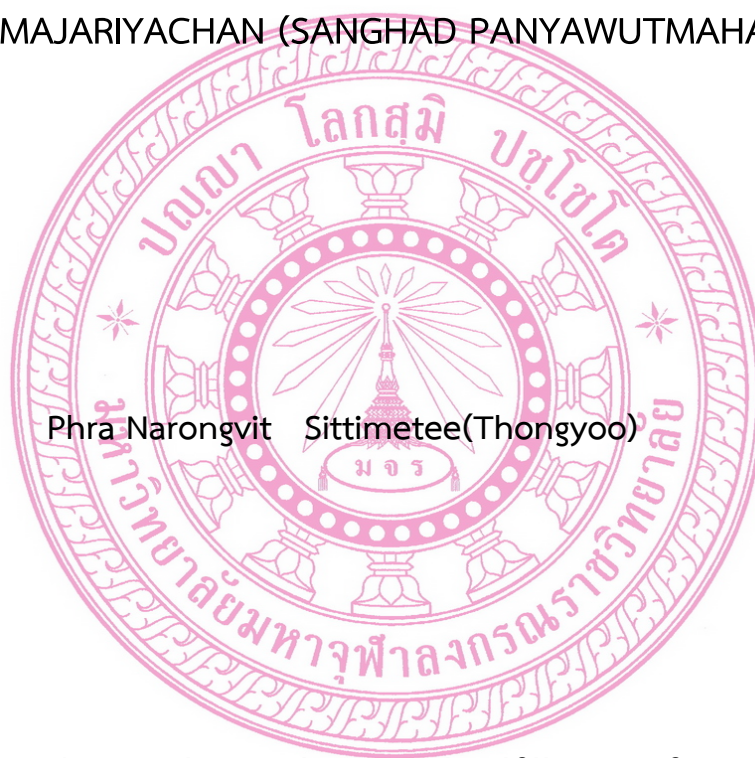
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

LEADERSHIP OF SANGHA ADMINISTRATION OF
PHRAPROMMAJARIYACHAN (SANGHAD PANYAWUTMAHATHAN)

Phra Narongvit Sittimetee(Thongyoo)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Public Administration)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์
(สังกัด ปญญาวุธมหาเถร)

ผู้ศึกษา : พระณรงวิทย์ สิทธิเมธี (ทองใหญ่)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม, พธ.บ., M.A.,
Ph.D., (Pol.Sc.)

: พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ., พธ.บ.,
(เกียรตินิยมอันดับ ๑)
ศศ.ม., รป.ม. (การจัดการความขัดแย้ง)

: ผศ. ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช พธ.บ., M.A.,
Ph.D. (Pol.Sc.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย ๒. เพื่อศึกษาบทบาทในการเป็นผู้นำการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังกัด ปญญาวุธมหาเถร) ๓. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์ (สังกัด ปญญาวุธมหาเถร) ที่สามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) สัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๒ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบปริบท (Content Analysis Technique) ผลการวิจัยสามารถสรุปและมีข้อเสนอแนะตามลำดับ ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า

ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังกัด ปญญาวุธมหาเถร) ตามภารกิจ ๖ ด้าน ดังนี้

๑) ด้านการปกครอง

ได้ใช้หลักการปกครองด้วยการบริหารโดยความถูกต้อง ตามหลักพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พร้อมทั้งกฎระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ มหาเถรสมาคม ปกครองด้วยสารานุกรม พรมวิหารธรรม โดยต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ เป็นผู้ชักจูงประสาน ส่งเสริมสนับสนุน และผลักดันให้เกิดการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎระเบียบเหล่านี้

๒) ด้านการศาสนศึกษา

จะเริ่มจากการให้การศึกษาทั้งคันถธุระ และการมีคุณธรรมควบคู่กันไป โดยวิธีการก็คือสร้างแรงจูงใจและความร่วมมือ ให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของเป้าหมายคือความสำเร็จ สนับสนุนอุปถัมภ์ และมอบหมายงานให้ตามความเหมาะสม

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ได้ดำเนิน การอยู่มี ๒ ประการ คือ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการให้การสนับสนุนสถาบันการศึกษาและบุคคลผู้กำลังศึกษา แนวทางการบริหารงานของท่านคือ เสียสละ ทำตนเป็นแบบอย่าง เลือกรับบุคลากรร่วมงานที่เหมาะสมกับงาน ให้การสนับสนุนส่งเสริม ให้ข้อเสนอแนะ ช่วยแก้ไขปัญหา

๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ได้ใช้หลักการเผยแผ่แบบบูรณาการ สิ่งใดที่เป็นองค์ประกอบในการเผยแผ่ เช่น จัดทำสื่อทางพระพุทธศาสนา วิดีทัศน์คุณธรรม จัดพิมพ์หนังสือธรรมะ เผยแผ่หลักธรรมทางสื่อวิทยุ พร้อมกันนั้นท่านยังเป็นผู้ริเริ่มให้มีการจัดแสดงพระธรรมเทศนาตามงานบำเพ็ญกุศลและงานบุญ ต่าง ๆ ของวัด โดยการปฏิบัติงานทั้งเชิงรุกและเชิงรับ

๕) ด้านสาธารณูปการ

เป็นการพัฒนาของวัดอย่างเป็นรูปธรรม สร้างถาวรวัตถุ จะเน้นความสวยงามและที่สำคัญไปกว่านั้นคือประโยชน์ใช้สอย พร้อม ๆ กันไปกับการพัฒนาบุคลากร และการวางแผนบูรณปฏิสังขรณ์ หรือการก่อสร้าง รวมทั้งหาทุนจากแหล่งที่เหมาะสม

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

คือการนำเอาสิ่งของต่าง ๆ ไปช่วยเหลือสังคม โดยยึดหลักที่ว่า บ้านกับวัดต้องไปพร้อมกัน พระนักพัฒนาต้องช่วยสังคม เสียสละเพื่อประโยชน์สุขของสังคม

Thesis Title : Leadership of Sangha Administration of Phraprommajariyachan
(Sanghad Panyawutmahathan)
 Researcher : Phranarongwit Sittimatee (Thongyoo)
 Degree : Master of Art (Public Administration)
 Thesis Supervisory Committee
 : Asst. Prof. Dr. Surapon Suyaprom B.A., M.A., Ph.D.(Pol.Sc.)
 : Phramaha Boonlert Indapanno, Asst. Prof., B.A.,M.A.,(Soc.Dev)
 : Asst. Prof. Dr. Thatchanan Itsaradat B.A., M.A., Ph.D.(Pol.Sc.)
 Date of Graduation : March 24, 2014

ABSTRACT

The Objectives of this research were 1) to study leadership of Sangha Administration 2) to study Sangha administration leadership of Prapramjariyajan (Sanghad Panyawutmahathan) for Sangha administration. This research used Qualitative research that fools for research was in-depth interview with 12 key informances. Data was analysed by content analysis by content analysis technique

The research finding were as follows :

Sangha administration leadership of Praprmjariyajan (Sanghad Panyawutmahathan) ad follows 6 sides of sangha administration as follows

1) Sangha administration was followed by Sangha Act and discipline by regulations, commands, announcements, to applied with stats of conciliation and four sublime states of mind via leaders who had leadership, supporting and driven the right things through regulations

2) Ecclesiastical will be set together with the burden of studying the scriptures and merit. The leaders described for objectives to learn and motivated students by supporting and commitment them with successful.

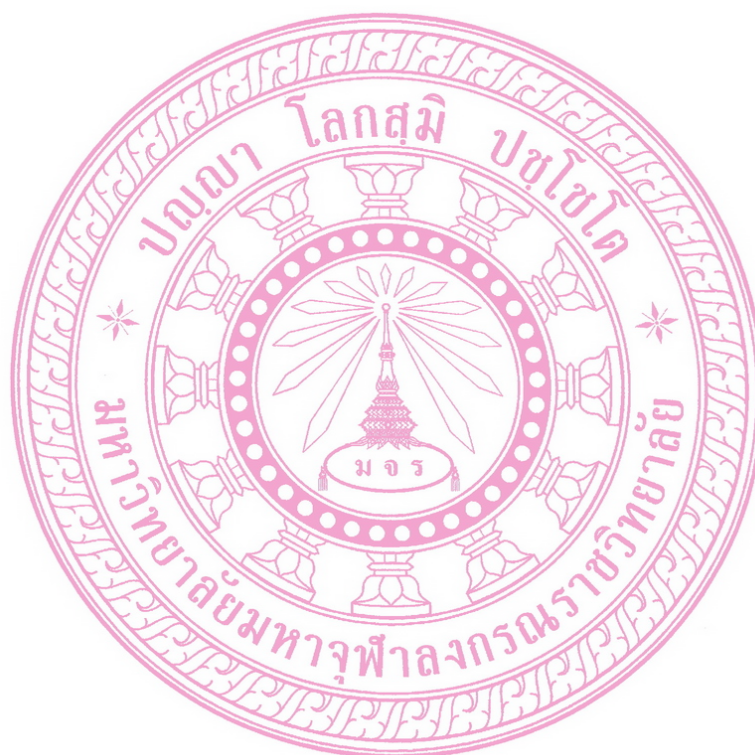
3) Education support, He set Sunday Buddhist school and supported students. He was sacrifice himself to be pattern for students and recruited staffs for suitable with this jobs.

4) Buddhist Propagation, he used propagation integration such as applied dhamma media through many ways and launch new projects that will be preached in many merit events.

5) Buddhist Constructions and Reparations, he planed to constructions that considered wit usability and charming, and drove to human resource development in constructions too.

(ง)

6) Public welfare, he donated the things for support community that needed help and sacrifice for social happiness.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยอาศัยความอนุเคราะห์จากอาจารย์ที่ปรึกษา ได้แก่ พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ รัช. ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำให้คำปรึกษาปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จด้วยดี จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณหลวงพ่อดวงพระพรหมจริยาจารย์ เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ (พระอารามหลวง) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ พระเทพกิตติเวที เจ้าคณะภาค ๑๗ พระเทพสิทธิมนี รองเจ้าคณะภาค ๑๖ พระเทพคุณาธาร ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดสตูล พระราชวรการ เจ้าคณะจังหวัดตรัง พระประสิทธิ์โสภณ รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง พระครูปลัดรัตนวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดใหม่ (ยายแป้น) พระครูปลัดสุวัฒนพรหมวิหารคุณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ (พระอารามหลวง) พระมหาสุววรรณ วิชชาธโร เจ้าคณะอำเภอเมืองตรัง พระมหาธีระยุทธ จิตตปัญญา เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอเมืองตรัง คุณโยมสุรินทร์ โตทับเที่ยง คุณโยมฉลอง ช่วยธานี ที่ได้อนุเคราะห์ข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือเก็บข้อมูลในการทำวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ รัช. ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษาในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณพระประสิทธิ์โสภณ อาจารย์ผู้เป็นที่เคารพนับถือ และขอบคุณ คุณโยมพ่อไผ่ คุณโยมแม่วันดี ทองหยู่ คุณโยมพาณี ว่องวานิชและคุณอำไพ แก้วเพ็ง คุณโยมปวีณา หมดจั่นทร์ คณะญาติมิตรบุพพการีชนทุกท่าน ที่ได้ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา

พระณรงวิทย์ สิทธิเมธี (ทองหยู่)

๒๐ มีนาคม ๒๕๕๗

เรื่อง	สารบัญ	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย		ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		ง
กิตติกรรมประกาศ		จ
สารบัญ		ฉ
สารบัญภาพ		ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ		ญ
บทที่ ๑ บทนำ		
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา		๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย		๔
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย		๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ		๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย		๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย		๑๘
๑.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย		๒๐
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย		๒๑
บทที่ ๒ แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย		
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ		๒๒
๒.๒ ภาวะผู้นำตามแนวคิดและทฤษฎีตะวันตก		๓๐
๒.๓ ภาวะผู้นำตามแนวพุทธ		๓๕
๒.๔ การบริหารกิจการคณะสงฆ์		๓๙
๒.๔.๑ ด้านการปกครอง		๔๑
๒.๔.๒ การศาสนศึกษา		๔๕
๒.๔.๓ การศึกษาสงเคราะห์		๔๘
๒.๔.๔ การเผยแผ่		๕๑
๒.๔.๕ การสาธารณูปการ		๕๔
๒.๔.๖ การสาธารณสงเคราะห์		๕๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

**บทที่ ๓ บทบาทภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์
(สังัด ปญฺญาวุฑฒมหาเถร)**

๓.๑ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญฺญาวุฑฒมหาเถร)	๖๐
๓.๑.๑ ชีวิตประวัติของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญฺญาวุฑฒมหาเถร)	๖๐
๓.๑.๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์	๖๒
๓.๒ ภาวะผู้นำด้านการปกครอง	๖๕
๓.๓ ภาวะผู้นำด้านการศาสนศึกษา	๖๘
๓.๔ ภาวะผู้นำด้านการศึกษาสงเคราะห์	๗๑
๓.๕ ภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่	๗๓
๓.๖ ภาวะผู้นำด้านการสาธารณูปการ	๗๖
๓.๗ ภาวะผู้นำด้านการสาธารณสงเคราะห์	๗๗

**บทที่ ๔ ภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์(สังัด ปญฺญาวุฑฒมหาเถร)
ที่สามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์**

๔.๑ แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญฺญาวุฑฒมหาเถร)	๘๐
๔.๑.๑ แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๘๑
๑. แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง	๘๑
๒. แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา	๘๓
๓. แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านศึกษาสงเคราะห์	๘๔
๔. แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่	๘๕
๕. แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการ	๘๖
๖. แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์	๘๘
๔.๑.๒ แนวทางการแก้ไขปัญหาในการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๘๙
๔.๑.๓ แนวทางในการพัฒนาบุคลากร	๙๑
๔.๒ การสงเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญฺญาวุฑฒมหาเถร) เข้าในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๙๒
๔.๓ การประยุกต์ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ เพื่อใช้ในสังคมไทย	๑๐๕
๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๐๙

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๕ อภิปรายผลและเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลวิจัย	๑๑๓
๕.๒ ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจรรย์ (สังกัด ปญญารูธมหาเถร)	๑๑๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๒๕
บรรณานุกรม	๑๒๗
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	
ภาคผนวก ค ภาพถ่าย	
ประวัติผู้วิจัย	

คำชี้แจงการใช้อักษรย่อและหมายเลขย่อคัมภีร์

๑. การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก			
ที.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาคคปาลี (ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.ชา. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ชาตกปาลี (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ชาตก (ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๒๑-๓๒๒/๗๒ หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบทปาลี ฉบับภาษาบาลี พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้าที่ ๗๒ ส่วนพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุ เล่ม / ข้อ / หน้า / เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/ ๓๒๑-๓๒๒/ ๑๓๓ หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้าที่ ๑๓๓ เป็นต้น

คำชี้แจงการใช้อักษรย่อและหมายเลขย่อคัมภีร์

๑. การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธम्मบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาตกปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาตก	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นหลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๒๑-๓๒๒/๓๒ หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบทปาติ ฉบับภาษาบาลี พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้า ๓๒ ส่วนพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุ เล่ม / ข้อ / หน้า / เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/ ๓๒๑-๓๒๒/ ๑๓๓ หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้า ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่เริ่มต้นสังคมมนุษย์ ตั้งแต่อดีตกาลเมื่อมนุษย์รวมตัวกันอยู่ในหมู่คณะพัฒนาการจากกลุ่มเล็กๆ ที่เรียกว่าครอบครัว ขยายวงกว้างออกเป็นสังคมใหญ่กระทั่งปัจจุบันวิวัฒนาการของสังคมดังกล่าวนี้ ย่อมก่อให้เกิดการขยายตัวในด้านต่างๆ ในสังคม เช่น การเกษตรกรรม อุตสาหกรรม เป็นต้น สาเหตุที่มนุษย์จะต้องรวมกลุ่มกันเป็นสังคมก็เพราะต้องการความปลอดภัย และความสงบสุขของตนเอง

ในองค์การและหน่วยงานต่างๆ บุคลากรเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการบริหารเพราะองค์การหรือหน่วยงานนั้น ๆ จะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับบุคลากรเป็นสำคัญกล่าวได้ว่า ผลสำเร็จของการบริหารงานองค์การ บุคลากรในองค์การเป็นผู้กำหนดให้เป็นไป และในการบริหารนั้น ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ในส่วนของปัจจัยภายในคือบุคลากรภายในองค์การ ผู้นำคือผู้กำหนดทิศทางของการบริหาร ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการบริหารงานองค์การ หากผู้นำมีความรู้ความเป็นผู้นำในการบริหารงาน ก็เท่ากับว่าการบริหารงานในส่วนนั้นๆ สำเร็จแล้วกว่าครึ่ง ฉะนั้นในการบริหารงานทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน และแม้แต่คณะสงฆ์ ก็จำเป็นต้องปรารภผู้นำที่ดีมีภาวะผู้นำ

ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงเป็นผู้นำยิ่งกว่าผู้นำซึ่งไม่มีใครเปรียบเทียบได้ทรงใช้ภาวะผู้นำและพุทธวิธีต่าง ๆ ในการบริหารคณะสงฆ์ทำให้คณะสงฆ์รอดพ้นจากภัยพิบัติต่างๆ บรรลุมรรคผลนิพพานนับไม่ถ้วน เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วการบริหารงานคณะสงฆ์เปลี่ยนไปจากเดิมที่มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมาเป็นการบริหารโดยถือพระธรรมวินัยเป็นประมุข คณะสงฆ์เป็นผู้บริหารโดยก่อนปรินิพพานพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “โย โว อานนทมยารมโม จ วินโยจเทสิโต ปญญโต โส โว มมจเจยนสตถา”^๑ แปลเอาใจความว่า ดูกรอานนท์ ธรรมที่เราแสดงแล้ว วินัยที่เราบัญญัติแล้วจะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลายเมื่อเราล่วงไปในปัจจุบันการบริหารงานคณะสงฆ์ก็ยังยึดหลักที่พระพุทธองค์ประทานไว้อย่างเคร่งครัดคือถือพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ แบ่งการบริหารงานคณะสงฆ์ออกเป็น ๖ ส่วนเรียกว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีมติมหาเถรสมาคมและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎระเบียบและประกาศต่างๆ เป็นกรอบกว้างๆ ในการบริหาร การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ถึงจะมีกรอบที่แน่ชัดในการบริหารแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าพระสงฆ์จะบริหารงานตามกรอบ โดยปราศจากทฤษฎีและกลยุทธ์วิธีต่างๆ เป็นตัวช่วยแล้วจะบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ประสบผลสำเร็จได้ซึ่งนั่นก็หมายความว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ต้องอาศัยผู้นำที่มีความรู้และความสามารถมีภาวะผู้นำจึงจะประสบผลสำเร็จได้

พระสงฆ์บางรูปมีปรีชาสามารถในการบริหารงานคณะสงฆ์ใช้หลักการและทฤษฎีต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมทำให้การบริหารงานคณะสงฆ์ประสบผลสำเร็จหลายรูปโดยเฉพาะในเขตต่างจังหวัดก้าวไปเป็นผู้นำโดยภาวะจำยอมกล่าวคือได้ตำแหน่งผู้นำโดยอายุกาลพรรษาขงชาติหลักหรือทฤษฎีในการบริหารเป็นเหตุให้การบริหารงานคณะสงฆ์ในส่วนนั้นมีผลลัพธ์ไม่เป็นที่พึง

^๑ที. ม.(บาลี) ๑๐/๑๔๐/๑๗๘.

ประสงค์ การติดต่อประสานงานระหว่างหน่วยงานของคณะสงฆ์เองหรือหน่วยงานต่างๆเป็นไปอย่างลำบาก ด้วยเหตุที่ว่ามานี้ภาพรวมของการบริหารงานคณะสงฆ์ในส่วนนั้นถูกมองในทางลบ ที่ผ่านมามีผู้ทำวิจัยเรื่องภาวะผู้นำซึ่งเกี่ยวกับการบริหารงานคณะสงฆ์อยู่บ้างและงานวิจัยที่ได้นั้นก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานคณะสงฆ์ได้ในส่วนหนึ่ง เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างที่เป็นอุปสรรคในการบริหารเช่น ความแตกต่างกันของภูมิประเทศ, นิิกาย, บุคคลในองค์กร, และทรัพยากรต่าง ๆ

ส่วนความแตกต่างระหว่างนิิกายก็ถือได้ว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้ในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ รัฐบาลมิมติที่จะรวมนิิกายระหว่างธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย พระมหาเถรานุเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ๒๒ รูป ได้ร่วมลงนามคัดค้านการใช้บทเฉพาะกาลมาตรา ๖๐ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เมื่อคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายคัดค้านการรวมนิิกายสงฆ์เช่นนั้น รัฐบาลในสมัยนั้นจึงล้มเลิกความพยายามในการรวมนิิกายสงฆ์ไปในที่สุด ยิ่งไปกว่านั้นความแตกแยกระหว่างนิิกายทั้งสองปรากฏเด่นชัดมากยิ่งขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๙๒ เพราะคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายได้รื้อฟื้นตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุติ ซึ่งเคยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เพื่อให้มีอำนาจปกครองตนเอง โดยไม่ยอมขึ้นตรงต่อสายการบังคับบัญชาของเจ้าคณะฝ่ายมหานิกาย^๒

ในปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ก็ยังมิจุดแข็งจุดด้อยอย่างในอดีตแต่ก็เป็นที่ยอมรับจากประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา ในด้านจุดแข็งก็คือการบริหารงานคณะสงฆ์นั้นอยู่ภายใต้กรอบศีลธรรมและค่านิยมไปกับระบบราชการ บางแห่งอาจพบปัญหาความล่าช้าในการติดต่อประสานงานหรือประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่บ้างซึ่งถือว่าเป็นจุดด้อย แต่ก็ไม่ค่อยพบปัญหาเรื่องความขัดแย้ง ซึ่งต่างจากหน่วยงานหรือสถาบันอื่นๆ และภาพรวมของการบริหารงานคณะสงฆ์ไทยก็ยังถือว่ามีประสิทธิภาพอยู่ระดับหนึ่ง ดังพระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)กล่าวถึงศักยภาพของคณะสงฆ์ไทยไว้ในThai Buddhis in the Buddhist World ว่า

“อย่างไรก็ตามเมื่อมองในส่วนดี (จะพบว่า) คณะสงฆ์ไทยแม้จะมีจุดด้อยและข้อด้อยมากมาย ก็ถือว่ามีการจัดระบบองค์การที่ดีเมื่อเทียบกับสถาบันสงฆ์ในประเทศอื่น วัดจำนวนหมื่นและพระภิกษุสามเณรไม่น้อยกว่า ๒๕๐,๐๐๐ รูป รวมตัวเป็นเอกภาพภายใต้คณะผู้บริหารเดียวกันด้วยการจัดองค์การสงฆ์ระดับชาติเช่นนี้ คณะสงฆ์ไทยจึงได้รับและอุปถัมภ์เต็มจากทางบ้านเมือง มีเอกภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ เช่น การศึกษา ศาสนพิธีและการรักษาศีล ภายใต้ระบบการปกครองที่แบ่งระดับชั้นแบบพีระมิดชนิดรวบอำนาจไว้ที่ส่วนกลางนี้กิจการคณะสงฆ์สามารถได้รับการตรวจสอบอย่างใกล้ชิดทั้งสามารถรักษาวินัยของสงฆ์ได้เป็นอย่างดี การถ่ายทอดคำสั่งอย่างฉับพลันและการส่งข่าวสารอย่างรวดเร็วระหว่างวัดในชนบทห่างไกลกับคณะผู้บริหารระดับสูงสุดในกรุงเทพมหานครก็เป็นเรื่องที่อาจทำได้ ความร่วมมือร่วมใจระหว่างคณะสงฆ์กับฝ่ายบ้านเมืองมีอยู่อย่างแน่นแฟ้นทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์มีการจัดองค์การและระดับชั้นผู้ปกครองคู่ขนานกับระบบราชการ

^๒พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗.

ในสถานการณ์เช่นนี้ พระสงฆ์สามารถแสดงบทบาทสำคัญมากมายในการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนและความมั่นคงของชาติ”^๓

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีจุดแข็งจุดด้อย หากจะพัฒนาจุดด้อยให้กลายเป็นจุดแข็งโดยใช้จุดแข็งที่มีอยู่เป็นเครื่องกำกับคงทำไม่ยาก หากแต่ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีภาวะผู้นำ พร้อมทั้งประยุกต์ทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารให้เหมาะสมก็จะทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและธำรงไว้ได้ซึ่งพระพุทธศาสนาตราบนานเท่านาน การบริหารงานคณะสงฆ์นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบการบริหารจัดการดีพระพุทธศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์และวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับงานมอบอำนาจกระจายงานให้ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาในด้านต่างๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีมาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การปกครองสงฆ์ จึงถือว่าเป็นหัวใจหลัก ในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์คือด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอิทธิพล การวินิจฉัย การลงนิคหกรรมการวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่างๆ ตลอดจนการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการควบคุมดูแลให้เป็นไปตามข้อวัตรปฏิบัติของพระสังฆาธิการ และสถาบันคณะสงฆ์ไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์

ผู้วิจัยมีความสนใจทำวิจัยเรื่องภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์(สังัด ปญญาวุธมหาเถร)เพราะเล็งเห็นว่าภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์เจ้าคณะใหญ่หนใต้ มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ประสบผลสำเร็จและเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน โดยที่ท่านมีเทคนิคมีกลวิธีกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งควรแก่การเป็นแบบอย่างการบริหารที่ดี ให้กับพระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกระดับ ซึ่งพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เหล่านั้น หากได้ปฏิบัติตามปฏิปทาของท่าน หรือได้นำเทคนิคการบริหารของท่านมาประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในส่วนต่าง ๆ แล้ว คาดว่าจักทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในส่วนนั้นประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกันนั้น แนวทางในการบริหารงานของพระพรหมจริยาจารย์ ยังคาดว่าจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้การบริหารงานในองค์กรนั้น ๆ ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้

^๓PhraRajavaramuni, **Thai Buddhism in the Buddhist Word**, (Bangkok : Unity Progress Press, 1984), p. 117.

“กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการบริหารงานคณะสงฆ์ และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาทในการเป็นผู้นำการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สงัด ปญญาวุธมหาเถร)
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์ (สงัด ปญญาวุธมหาเถร) ที่สามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์ (สงัด ปญญาวุธมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ศึกษาโดยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกกับบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับงานวิจัยจำนวน ๑๒ รูป/คน ซึ่งประกอบไปด้วย

๑. พระพรหมจริยาจารย์(สงัด ปญญาวุธมหาเถร) เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง เจ้าคณะใหญ่หนใต้อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
- ๒) พระเทพคุณาธาร ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดสตูล
- ๓) พระเทพสิทธิมนี รองเจ้าคณะภาค ๑๖ กรุงเทพมหานคร
- ๔) พระเทพกิตติเมธี รองเจ้าคณะภาค ๑๗ กรุงเทพมหานคร
- ๕) พระราชวรกร เจ้าคณะจังหวัดตรัง
- ๖) พระประสิทธิ์โสภณ รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง
- ๗) พระมหาสุวรรณ วิชชาธโร เลขานุการเจ้าคณะหนใต้รูปที่ ๒ จังหวัดตรัง
- ๘) พระครูปลัดรัตนวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดใหม่ (ยายแป้น) กรุงเทพมหานคร
- ๙) พระครูปลัดสุวัฒนพรหมวิหารคุณผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ จังหวัดตรัง
- ๑๐) นายฉลอง ช่วยธานี นิติกรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดตรัง
- ๑๑) นายเดชา ก่อเกิด ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดตรัง
- ๑๒) นายสุรินทร์ โตทับเที่ยง รองประธานหอการค้าไทย จังหวัดตรัง

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ วัดกะพังสุรินทร์ (พระอารามหลวง) จังหวัดตรัง

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย ระหว่างเดือน พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ถึง เดือนเมษายน ๒๕๕๗ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างไร
- ๑.๔.๒ บทบาทในการเป็นผู้นำการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์(สังัด ปญญาวุธมหาเถร) เป็นเช่นไร
- ๑.๔.๓ ภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญญาวุธมหาเถร)ที่สามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

- ๑.๕.๑ ภาวะผู้นำ หมายถึงคุณลักษณะหรือภาวะที่ทำให้บุคคลเป็นผู้นำ
- ๑.๕.๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หมายถึงการบริหาร หรือปฏิบัติงาน ส่วนใดส่วนหนึ่งในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕
- ๑.๕.๓ ด้านการปกครอง หมายถึงการปกครองคณะสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม เป็นต้น
- ๑.๕.๔ ด้านการศึกษา หมายถึงการจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม
- ๑.๕.๕ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึงการจัดการศึกษาที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานที่ศึกษาภายในวัด เพื่อสงเคราะห์แก่เด็กเยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย อาจเป็นโรงเรียนการกุศลในวัด หรือโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เด็กยากจนหรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- ๑.๕.๖ ด้านการเผยแผ่ หมายถึงการจัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนา การจัดเกี่ยวกับการอบรมสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน การบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่างๆเพื่อรักษาพิธีกรรมและวัฒนธรรมทางศาสนา และการให้ธรรมะหรือการสนทนาธรรมแก่คนในชุมชนและสังคม รวมทั้งการจัดหาอุปกรณ์การเรียนให้กับนักเรียนที่ยากจน ที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนในวัด และการจัดตั้งห้องสมุดไว้ในวัด เพื่อจัดหนังสือธรรมะไว้เผยแผ่ให้ประชาชนได้ศึกษา
- ๑.๕.๗ ด้านการสาธารณูปการ หมายถึงการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติไว้ในวัดด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุ และศาสนสถานที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวร และก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสม กับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง
- ๑.๕.๘ ด้านสาธารณะสงเคราะห์ หมายถึงการดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคม โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณกุศล เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชนและการพัฒนาสังคมและชุมชน
- ๑.๕.๙ พระพรหมจริยาจารย์ หมายถึง เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ (พระอารามหลวง) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ปกครองพระสังฆาธิการทั้ง ๑๔ จังหวัดภาคใต้

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

๑) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์(สัจด์ ปญฺญาวุฑฒมหาเถร) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ พบว่ามีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่นักวิชาการทั้งหลายได้เรียบเรียงไว้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำหลักการเหล่านั้นมากล่าวพอสังเขป ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า คือบุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกัน โดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดีสู่จุดหมายที่ตั้งงาม ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการที่จะไปเกี่ยวข้องหรือปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้องและ ได้ผลดีตามองค์ประกอบ เหล่านี้คือ ตัวผู้นำ ผู้ตาม จุดหมาย หลักการและวิธีการ สิ่งที่จะทำ และสถานการณ์ โดยด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม หรือสิ่งที่จะประสบซึ่งอยู่ภายนอก ว่าทำอย่างไรจะผ่านไปได้ด้วยดี ในท่ามกลางสังคม สิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่ประสบ เช่น ปัญหา เป็นต้น^๕

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงผู้นำในหัวใจคนไว้ว่า ผู้นำ คือผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่นเป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัด และแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ^๖

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้กล่าวถึงความเป็นผู้นำในหนังสือ หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์ ว่า นายสารสิทธิ์ดี คือ ผู้ที่สามารถขับรตเทียมม้าให้สามารถบรรทุกสิ่งของได้มาก ไปถึงจุดหมายปลายทาง ได้รวดเร็วและปลอดภัย เพราะมีคุณสมบัติของนายสารสิทธิ์ดี ที่สามารถ หรือนายวงดนตรีที่ดี คือ ที่สามารถควบคุมวงดนตรี ซึ่งมีผู้เล่นดนตรีหลายชิ้นหลายคน เป็นวงใหญ่ ให้บรรเลงเพลงได้ไพเราะเพราะพริ้ง สะกดใจผู้ฟังให้เคลิบเคลิ้ม เป็นสุข หรือให้บรรเลงเพลงได้เร้าใจถูกใจผู้ฟัง ให้สนุกสนาน เพราะเป็นนายวงดนตรีที่มีความสามารถ กล่าวคือ มีสภาวะความเป็นผู้นำสูง ฉลาด หัวหน้าฝ่ายบริหารตลอดถึงหัวหน้างานทุกระดับขององค์กร ที่จะสามารถปกครองบังคับบัญชา ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และสามารถบริหารจัดการ กิจกรรม และ/หรือ โครงการต่างๆ ขององค์กรให้บรรลุผลดี มีประสิทธิภาพสูงก็จะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ดี คือ มีประมุขศิลป์สูง ฉะนั้น^๗

^๕พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), “ทศวรรษธรรมทัศน์พระไตรปิฎก”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๔), หน้า ๕๒.

^๖พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วินดาต้าโปรดักส์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔.

^๗พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มงคลชัยพรินตัง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

นิตย สัมมาพันธ์ ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำในหนังสือ “ภาวะผู้นำ พลัซซัซเคลื่อนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ” ว่า ภาวะผู้นำ เป็นปรากฏการณ์บนโลกมนุษย์ที่มีผู้สังเกตการณ์มากที่สุด แต่มีผู้เข้าใจเรื่องนี้น้อยที่สุด ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของ “ภาวะผู้นำ” เป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน การศึกษาเรื่องภาวะผู้นำเป็นสาขาวิชาใหม่และแนวคิดในเรื่องนี้ยังมีลักษณะไม่หยุดนิ่ง มีวิวัฒนาการและพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา และอย่างไรก็ดี สำหรับจุดมุ่งหมายของหนังสือเล่มนี้ จะมุ่งเน้นความสนใจไปที่คำนิยามเพียงนิยามเดียวที่ระบุงบค้ประกอบสำคัญ ๆ ของกระบวนการภาวะผู้นำ^๙

พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม) ได้กล่าวสรุปถึงภาวะผู้นำเชิงพุทธว่า ผู้นำ คือเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะและคุณสมบัติเหมาะสมในการที่จะชักจูง หรือนำคนอื่นให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจและเต็มกำลังความสามารถ ส่วนภาวะผู้นำ คือคุณลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่จะแสดงออกมาเมื่อปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มในระหว่างการทำงาน หรือกับผู้ร่วมในสถานการณ์เดียวกัน ในอันที่จะทำให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จ^{๑๐}

นพพงษ์ บุญจิตราตุล ได้กล่าวไว้ว่า ผู้นำ คือ ผู้ที่มีอิทธิพลในทางที่ถูกต้องต่อการกระทำของผู้อื่นมากกว่าคนอื่น ๆ ในองค์กรหรือกลุ่มที่เขาปฏิบัติงานอยู่ เป็นผู้ซึ่งใช้อิทธิพลในการกำหนดเป้าหมายหรือการปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยได้รับ การเลือกตั้งจากกลุ่มเพื่อให้เป็นผู้นำหรือหัวหน้า^{๑๑}

จากความหมายของคำว่า “ภาวะผู้นำ” ข้างต้นสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำคือพฤติกรรมคุณลักษณะ เอกลักษณะความสามารถ ที่มีอิทธิพลต่อผู้อื่น หรือนิสัยเฉพาะตัวซึ่งทำให้บุคคลที่ทำหน้าที่นำ เป็นผู้นำอย่างสมบูรณ์แบบและหมายถึงกิจกรรมของกลุ่มที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่าพยายามใช้อำนาจอิทธิพลกลยุทธ์ของตนหรือกลุ่มตนโน้มน้าวชักนำกระตุ้นให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นมีความเต็มใจ และกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการโดยมีเป้าหมายคือความสำเร็จ

๒) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

จากการศึกษาพบว่า มีงานวิจัยหรือเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกัภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งในเอกสารที่เกี่ยวข้องกัการบริหารกิจการคณะสงฆ์เหล่านั้น ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์คณคปญโญ) ได้กล่าวถึง การบริหารการคณะสงฆ์ในปัจจุบันว่าประกอบด้วยองค์ประกอบคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนี้

๑) ผู้บัญชาการ ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นองค์ประมุข

๒) องค์การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง แยกออกเป็น ๒ องค์การคือ มหาเถรสมาคมและองค์กรย่อยในส่วนกลาง

^๙นิตย สัมมาพันธ์, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อินโนกราฟฟิกส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑.

^{๑๐}พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๘๒.

^{๑๑}นพพงษ์ บุญจิตราตุล, หลักการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๙๕.

๓)องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแยกเป็น ๔ คือ ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล

๔) วัด เป็นองค์กรต่ำสุด เป็นองค์กรหลัก เป็นฐานรองรับกิจการคณะสงฆ์^{๑๑}

พระราชญาณวิสิฐ(เสริมชัย ขยมงคล) กล่าวว่า การบริหารองค์กรต่างๆ จึงจำเป็นต้องงานในหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ

๑. การปกครองบังคับบัญชา (Supervision and control) การพิจารณา วินิจฉัย (Consideration) การตัดสินใจ (Decision) และการสั่งงาน (Command/Ordering) ตามลำดับชั้นสายการบังคับบัญชา (Chain of Command) ของแต่ละองค์กร หรือหน่วยงาน (Organization) ในระดับต่างๆ

๒. การจัดการ (Management) กิจกรรมต่างๆของวัด ได้แก่การจัดการเกี่ยวกับการให้การศึกษาธรรม (พระปริยัติธรรม) การให้การศึกษาอบรม ศิล สมาธิ ปัญญา (พระปฏิบัติ ธรรม) และการเผยแผ่พระธรรม, การสาธารณูปการ, การศึกษาสงเคราะห์, การสาธารณ สงเคราะห์ และศาสนพิธีต่างๆ เป็นต้น การกำหนดวัตถุประสงค์(Objective) การวางแผนนโยบาย (Policy) การจัดความลำดับความสำคัญเร่งด่วน (Priority) ของโครงการ การวางแผนการบริหาร โครงการ(Project Planning and Administration) อันเป็นกิจกรรมขององค์กร หรือหน่วยงานใน ระดับต่างๆ การแบ่งงาน (Division & Works) และการมอบหมายอำนาจหน้าที่การงาน (Delegation of Authority) การจัดการ (Management) ตามแผนงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่ กำหนดไว้ให้ได้ผล คือ “ประสิทธิผล” (Effectiveness) ดีอย่างมี “ประสิทธิภาพ”(Efficiency) สูง และรวมทั้ง การตรวจงาน (Inspection) การติดตามผล (Follow up) และการประเมินผลงาน (Evaluation) การรายงาน (Reporting) การติดต่อสื่อสาร (Communication) และการ ประชาสัมพันธ์ (Public Relation)

๓. การจัดการทางด้านบุคลากร (Personal management) การเงินหรือการ คลัง (Financial Management) และทรัพย์สิน (Assets) ขององค์กรหรือหน่วยงานแต่ละระดับ^{๑๒}

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ :การจัดระเบียบคณะสงฆ์ให้เป็น อันหนึ่งอันเดียวกันทั้งประเทศ มีสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสเป็นกำลังสำคัญ การปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ได้เลียนแบบการปกครองเทศบาลเป็นมณฑลเมือง แขวง(อำเภอ) วัด (หมู่บ้าน) เช่นเดียวกับการปกครองบ้านเมือง อำนาจบังคับบัญชาชั้นสูงสุดอยู่ที่พระมหากษัตริย์มี มหาเถรสมาคมมีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ แต่ก็เป็นเพียงรับพระบรมราชโองการมาปฏิบัติและถวาย คำปรึกษาเท่านั้น เว้นแต่เรื่องที่พระมหากษัตริย์โปรดให้มหาเถรสมาคมทำการวินิจฉัย คำตัดสินของ มหาเถรสมาคมจึงถือเป็นสิทธิ์ขาดแบบแผนการปกครอง ดังกล่าว ทำให้เกิดระบบราชการขึ้นในคณะ สงฆ์ มีสายการบังคับบัญชา มีอำนาจลดหลั่นไปจนถึงเจ้าอาวาส การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มี พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ และมี

^{๑๑}พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), การพัฒนาพระสังฆาธิการภาค ๒ ภาคปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘-๙.

^{๑๒}พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), การบริหารวัด, (ราชบุรี : เพชรเกษมการพิมพ์ นครปฐม, ๒๕๔๘), หน้า ๒๖-๒๘.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยมีประกาศพระราชบัญญัติคณะสงฆ์“ตามที่ได้ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ นั้นอาศัยและพอสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว บทบัญญัติ บางมาตราไม่ชัดเจน ไม่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน และในบางกรณีมิได้บัญญัติไว้ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติจึงเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๐๕ ให้เหมาะสมต่อไป”^{๑๓}

นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวว่า ในเมืองไทยนั้น พระราชานุเคราะห์และพระราชอำนาจเป็นปัจจัยสำคัญในการจรรโลงองค์การคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ไทยไม่มีกฎระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติหรือการจัดการองค์การภายในของตนเองที่จะรักษาองค์กรของตนให้เป็นอิสระได้ โจรผู้ร้ายแอบแฝงเร้นเป็นภิกษุ ฯลฯ ก็ล้วนต้องอาศัยพระราชอำนาจชำระอลัชชีเหล่านี้ออกจากพระภิกษุสงฆ์ เพื่อบำรุงศาสนาวงศ์ให้บริสุทธิ์สืบมา พระมหากษัตริย์จึงทรงเป็นพระราชธุระสำคัญเกือบทุกรัชกาล การที่ทรงบริหารคณะสงฆ์จึงเป็นคุณประโยชน์แก่องค์กรคณะสงฆ์เองเพราะทำให้รักษาศรัทธาของผู้คนได้สืบมา ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดให้ขุนนางร่วมกับพระราชอาคันตุกะพระภิกษุที่บวชโดยไม่เล่าเรียนบาลีออกจากภิกษุสงฆ์เสียหลายร้อย เพราะพระสงฆ์ยอมอาศัยอุปถัมภ์ของชาวบ้านเลี้ยงชีพ ความมัวหมองในวัตรปฏิบัติที่แม้ไม่ถึงขั้นปาราชิกแต่เป็นที่น่ารังเกียจแก่สังคม ย่อมเป็นอันตรายต่อพระสงฆ์ ^{๑๔}

เฉลิมพล โสมอินทร์ กล่าวว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือการปกครองสงฆ์โดยหลัก คือการปกครองตามพระธรรมวินัย และใช้อำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุน คราวใดเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้อง และจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ไขปัญหา ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อครั้งพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมากในประเทศอินเดีย นั้น คณะสงฆ์และทางศาสนาได้ดำเนินมาในลักษณะเช่นนี้ โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงประเทศไทย ครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบการปกครองครั้งแรก ด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยยกเลิกฉบับแรกนั้นก็เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ถือว่า เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองสงฆ์ด้วย และต่อมาได้

^{๑๓} กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

^{๑๔} นิธิ เอียวศรีวงศ์, **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๔), หน้า ๘๔-๘๖.

กำหนดให้มีเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศ โดยไม่ขัดแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย^{๑๕}

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัย จะเป็นการสร้างศรัทธา ความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชน และเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข พระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการปกครองและบริหารคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบไป ดังคำที่กล่าวว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไปได้ก็ด้วยอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงสืบไป

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

จากการศึกษาพบว่าม้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำซึ่งในงานวิจัยเหล่านั้นได้กล่าวถึงภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

ถวิล ไพรสณฑ์ ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางการบริหารของนายกเทศมนตรี แม้จะเป็นเพียงการศึกษาภาวะผู้นำของผู้นำท้องถิ่นแต่ก็เป็นผลสะท้อนให้เห็นความสัมฤทธิ์ผลของการบริหารของผู้นำทางการเมือง จากการศึกษพบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนต่อความสำเร็จของผู้นำเทศบาลในการตอบสนองความต้องการของประชาชน ก็คือ การมีผู้นำทางการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำนิยามอย่างง่าย ๆ ว่า คือ วิธีการที่ทำให้บุคคลแต่ละคนได้รับการกระตุ้นให้บรรลุถึงเป้าหมายของกลุ่ม นี่เป็นความต้องการประการแรกของการบริหารงานที่ประสบความสำเร็จภาวะผู้นำจึงมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหาร ในฐานะที่เป็นทั้งขั้นตอนและกลยุทธ์ในการที่จะผลักดันงานนั้นสำเร็จไปได้^{๑๖}

พระบุญเรือง จิตธมโม ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์ผู้นำในพระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะวิธีการแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า จากผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำ คือ ผู้มีความสามารถในการตัดสินใจในการนำพาตัวเองและคณะให้ดำเนินไปได้ในสถานการณ์หนึ่งๆ ภาวะ

^{๑๕}เฉลิมพล โสมอินทร์, ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๖-๒๕๕

^{๑๖}ถวิล ไพรสณฑ์, “ภาวะผู้นำทางการบริหารของนายกเทศมนตรี”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๒), หน้า ๑๕๐.

ผู้นำนั้นยังขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพเป็นตัวส่งเสริม ในพระพุทธศาสนาแสดงหลักธรรมไว้สำหรับผู้นำ คือ หลักพรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ สังคหวัตถุ ๔ ขรรวาสธรรม ๔ ทศพิธราชธรรม ๑๐ และจักรวรรดิวัตร ๑๒ รวมลักษณะของหลักธรรมทั้งหมดแล้วจะต้องเกื้อหนุนให้นักปกครองประสบความสำเร็จในการปกครองทั้งสิ้น^{๑๗}

สุรศักดิ์ ม่วงทอง ได้ศึกษา พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์: ศึกษาเฉพาะกรณี กำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวถึงภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำ คือ การที่ผู้นำใช้อำนาจ อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ความสัมพันธ์ ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการ โดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกัน เพื่อมุ่งให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ กล่าวโดยสรุป ผู้นำคือบุคคลใดก็ตามที่มีอิทธิพลเหนือคนอื่นในกลุ่ม หรือมีบทบาทสำคัญ ในการนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายในการทำงาน ผู้นำอาจเป็นคนคนเดียวกับผู้บริหารหรือไม่ก็ได้ ดังนั้น ในกลุ่มองค์กรหนึ่ง อาจมีผู้นำหลายคนนอกเหนือไปจากผู้บริหารหรือหัวหน้าซึ่งเป็นผู้นำ โดยตำแหน่ง ส่วนภาวะผู้นำ หมายถึง คุณลักษณะส่วนบุคคลแสดงออกมาเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มในระหว่างการทำงานหรือกับผู้ร่วมงานในสถานการณ์เดียวกัน ในอันที่จะทำให้กิจการของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จ^{๑๘}

พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูมธนี ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำใน พระพุทธศาสนาเถรวาท จากผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำ เป็นคุณลักษณะที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้นำและผู้บริหารทุกระดับและเป็นกลไกให้การบริหารงานบรรลุตามวัตถุประสงค์และความหมายของภาวะผู้นำ การที่จะเป็นผู้นำที่ดีที่มีความสามารถ ก็ต้องสร้างภาวะผู้นำให้แก่ตัวเองโดยเริ่มพัฒนาที่จิตใจของตน และยึดหลักธรรมในการบริหารงาน ส่วนหลักธรรมสำหรับผู้นำใน พระไตรปิฎก ได้แก่ หลักราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร อปรีหานิยธรรม ทศพิธราชธรรม อคติ พรหม วิหารธรรม สาราณียธรรม อธิปไตย และหลักสัปปริสธรรม นอกจากนี้ผู้นำต้องรู้จักใช้หลักธรรมในการ สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง ในผลการศึกษาพบว่าผู้นำที่มีปัญหาในการบริหารงานกับผู้ร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาส่วนหนึ่งสืบเนื่องจากการขาดภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยหลักธรรมดังกล่าวเป็น ประการสำคัญ^{๑๙}

นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า ภาวะผู้นำที่ดีจะต้องยึดหลักธรรม เช่น พรหม วิหาร ๔ พละ ๕ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการงาน ทุกอย่างให้บรรลุผลรูปแบบผู้นำที่เกิดจากการประยุกต์ของภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม ย่อม ประกอบด้วยหลักการ ๓ ประการ คือ หลักการครองตน ครองคน ครองงาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้นำ

^{๑๗}พระบุญเรือง จิตธมโม (สุทธิชัย), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ผู้นำในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะ วิธีการแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาภูมิพลราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๑๘}สุรศักดิ์ ม่วงทอง, “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์: ศึกษาเฉพาะกรณี กำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัด นครศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓).

^{๑๙}พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูมธนี (ศิริพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์หลักผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

เกิดการพัฒนาด้าน การพัฒนาคน และการพัฒนาระบบงาน ให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบทั้ง ๒ ด้าน คือ ๑) คุณภาพด้านความสามารถ ๒) คุณภาพด้านจิตใจ เพื่อให้เกิดการยกระดับจิตใจของผู้นำให้มีคุณธรรมจริยธรรมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก^{๒๐}

สรเรณู สุนทรมัญญ์ ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารเทศบาลตำบลสีล อำเภอสีล จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำในด้านคุณลักษณะว่า คุณลักษณะของผู้นำควรพิจารณาองค์ประกอบด้านสติปัญญาสังคมอารมณ์และคุณภาพทางด้านร่างกาย และคุณลักษณะผู้นำที่ดีควรมีลักษณะ ๓ ประการดังนี้ คือ มีภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน สามารถครองตน ครองคน ครองงาน และทำให้สมาชิกในองค์กรการทำงานด้วยความเต็มใจและทำงานอย่างมีความสุข^{๒๑}

พระมหาณัฐพล คำต่อน ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อขวัญในการปฏิบัติหน้าที่ของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า ผู้นำหมายถึงบุคคลผู้ซึ่งสังคมให้การยอมรับ นับถือ ยกย่อง ให้เป็นผู้นำที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ชี้ขาด และมีอิทธิพลเหนือสมาชิกในสังคม หรือสามารถควบคุมพฤติกรรมคนอื่น ๆ ได้ จะเป็นบุคคลเดี่ยวหรือกลุ่มบุคคลก็ได้ ไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งเป็นทางการที่แท้จริงเสมอไป ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าในกลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ หรือไม่ได้รับการแต่งตั้งก็ตาม แต่เป็นผู้มีอิทธิพลเหนือกว่าบุคคลอื่น มีบทบาทนำกลุ่มไปสู่จุดหมายที่วางไว้^{๒๒}

พระสามารถ อานนโท (เนตรแสง) ได้ศึกษาภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม และได้ให้ความหมายของผู้นำว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งการแต่งตั้ง การยกย่องจากกลุ่มชนเพื่อให้เป็นหัวหน้าเนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีอิทธิพลต่าง ๆ ในการนำหรือการจูงใจคนอื่น ให้กระทำหรือดำเนินกิจการต่าง ๆ ของกลุ่มหรือของตนเองให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้^{๒๓}

จากงานวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปความหมายของภาวะผู้นำได้ว่า ภาวะผู้นำคือลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือยกย่องให้ทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่มหรือองค์กร โดยที่เขาเป็นผู้มีคุณลักษณะที่ดีกว่าทุกคนในกลุ่มหรือองค์กร กล่าวคือการที่เขามีความรู้ความสามารถมีอิทธิพลหรือบทบาทเหนือกว่าผู้อื่น ในด้านการติดต่อประสานงาน อำนาจการ สั่งการหรือชักนำ องค์กรไปสู่เป้าหมาย และความเป็นผู้นำสามารถสร้างขึ้นมาได้ โดยเริ่มจากการพัฒนาทางด้านจิตใจ ยกระดับจิตใจให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม แล้วปฏิบัติตนตามคุณลักษณะของผู้นำที่พึงประสงค์เป็นอาภินจนกลายเป็นอุปนิสัย ซึ่งตามหลักของการบริหารแนวพุทธผู้นำจะต้องประกอบด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่จะทำให้อุญธานนั้นเป็นที่ได้รับการยอมรับนับถือจาก

^{๒๐} นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๒๑} สรเรณู สุนทรมัญญ์, “ภาวะผู้นำของผู้บริหารเทศบาลตำบลสีล อำเภอสีล จังหวัดนครศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐).

^{๒๒} พระมหาณัฐพล คำต่อน, “ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อขวัญในการปฏิบัติหน้าที่ของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘).

^{๒๓} พระสามารถ อานนโท (เนตรแสง), “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

สมาชิกในกลุ่มหรือองค์การ อันได้แก่ หลักราชสังคหวัตถุ หลักทศพิธราชธรรม หลักกตัตถิธรรม หลักพรหมวิหารธรรม และหลักธรรมอื่น ๆ ที่สนับสนุนให้ผู้นำบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และชอบธรรม

๒) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

จากการศึกษาพบว่าม้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งในงานวิจัยเหล่านั้น ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺตเวที (ซองดี) ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒” พบว่า การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับจากการได้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ในรัชกาลที่ ๕ และในรัชกาลที่ ๘ มีตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๙ ปัจจุบันมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกสองฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นสัดส่วนในการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น และมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับการศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ธรรม ๒ ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์เป็น ๒ ส่วน คือการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญการศาสนศึกษา หมายถึง ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สีลสิกขา การอบรมกาย วาจา จิตสิกขา การอบรมใจ ปัญญาสิกขา การอบรมกาย วาจา ใจด้วยปัญญา^{๒๔}

พระธนดล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์) ได้ศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ และได้กล่าวถึงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ว่า พระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไปก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญเนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการทุกระดับเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนและมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยแล้ว จึงจะต้องปรับบทบาทในด้านต่างๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมให้ได้พระสังฆาธิการต้องมีการพัฒนาตนเองในด้านการศึกษาดูการขยายในหน้าที่ของตนและไม่ลืมที่จะพัฒนาคนอื่นหรือคนในชุมชนในสังคมนั้นด้วย^{๒๕}

^{๒๔} พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺตเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๒๕} พระธนดล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

พระยุพธนา รมณีธมโม (แก้วกันหา) ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล” พบว่า การศึกษาตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ระดับต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นรู้สัจธรรม เมื่อรู้แล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และสร้างสรรค์ในตัวเองในคนอื่นและสังคม การศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การบวชเรียนคือการศึกษาโดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า เนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็คือพระพุทธศาสนานั้นเอง

สภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะเป็นกิจการสำคัญอย่างหนึ่งที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการ ดังที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางก็ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” และในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษา ให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑.การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตร แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักระชั้นตรี นักระชั้นโท นักระชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสมี อุบาสก อุบาสิกา หรือแม่ชี ที่ศึกษาเล่าเรียนเรียกว่า ธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตร แบ่งออกเป็น ๘ ชั้น คือ ประโยค ๑ - ๒ และเปรียญธรรม ๓ - ๘

๒.การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณร มีความรู้หลักธรรม และหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้^{๒๖}

พระมหาศักดิ์พิชิต ตานสิทธิ์ (ชัยดี) ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปติ(วีระ ภททจารี)” พบว่า การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วยโดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีความรู้และเข้าใจพระพุทธรวจนะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่อง

^{๒๖} พระยุพธนา รมณีธมโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

พระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วยเหตุนี้ กษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมาจึงทรงทำนุบำรุงสนับสนุนฐานันดรพระราชทาน ราชูปการต่าง ๆ มีนิตยภัต เป็นต้น จึงจัดให้มีวิธีการสอบพระปริยัติธรรม เพื่อให้ปรากฏต่อชาวโลกทั่วไปว่า พระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้มากน้อยแค่ไหนเพียงใด เมื่อปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรรูปใด มีความรู้ถึงขั้นที่กำหนดไว้ พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องภิกษุสามเณรรูปนั้นให้เป็นมหาปาเรียน (ปัจจุบันเรียกว่า มหาเปรียญธรรม) ครั้นอายุพรรษา ถึงขั้นเถรภูมิ ก็ทรงตั้งให้มีสมณศักดิ์ในสังฆมณฑล ตามควรแก่คุณธรรมและความรู้ เป็นครูอาจารย์สั่งสอนพระปริยัติธรรมสืบ ๆ กันมาจนบัดนี้

ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยสงฆ์) ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริง ทั้งทางโลกและทางธรรม ผสมผสานกันไปและเพื่ออนุวัตน์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่วิชาการพระพุทธศาสนา ยังเป็นแกนหลักในการศึกษา ถือเป็นการศึกษาสมัยใหม่ที่ผสมผสานทั้งทางด้านศาสนาและวิชาสามัญ ศึกษาเข้าด้วยกัน การศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ จึงถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เป็นการศึกษาเล่าเรียน เพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อพัฒนาชีวิตโดยดำเนินตามองค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑.ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย นับเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือการศึกษาธรรมวินัย ให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่าคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ที่จัดเป็นธรรมบทนั้นบทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไร ถ้าผู้เรียนจะน้อมนำเอาธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิต จะทำอย่างไร และเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เรียกว่า ปริยัติ

๒.ปฏิบัติ ได้แก่ การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎี นั้นมาสู่ภาคปฏิบัติ คือนำมาประพฤติปฏิบัติจริง ๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา และใจ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็นำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตนเรียกว่า ปฏิบัติ

๓.ปฏิเวธ ได้แก่ ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวกพระอรหันตสาวิกา และพระอริยบุคคล เป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคล การบรรลุธรรมขั้นนั้น ๆ ตามภูมิธรรม ที่ตนปฏิบัติ นั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้ แต่การยกฐานะดังกล่าว เป็นโดยอัตโนมัติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ฐานะหรือตำแหน่งแห่งพระอริยเจ้านั้นไม่มีการแต่งตั้งให้ จะรู้ได้ด้วยตนเองคือเป็น ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เรียกว่า ปฏิเวธ^{๒๗}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์งานวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์

^{๒๗} พระมหาศักดิ์พิชิต ดานสิทโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปติ (วีระภททจารี)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

(เฉลิม ฐิตีสีโล) วัดโนนเมือง ตำบล โนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาพระครูศีลวราภรณ์ ในการนำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจ และใช้ร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข โดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ พื้นที่การศึกษาคือ ชุมชนวัดโนนเมือง ที่มีพระครูศีลวราภรณ์เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชน และสมาชิกภายในชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูลเป็นตัวประกอบการศึกษา การเลือกบุคคลให้สัมภาษณ์หรือผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ที่เป็นเป้าหมายในการให้ข้อมูลคือ ๑. พระสงฆ์ ได้แก่ พระครูศีลวราภรณ์ พระภิกษุ-สามเณรในวัดโนนเมือง ๕ รูป ๒. กรรมการวัด มีจำนวน ๘ คน ได้แก่ กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๒ คน ไวยาวัจกร ครูใหญ่ และผู้หญิง กรรมการวัด ๓. ผู้นำชาวบ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ๔. ผู้นำกลุ่มกิจกรรม จำนวน ๔ คน ๕. กรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ สมาชิกภายในหมู่บ้าน ๖. สมาชิกภายในโครงการ หรือตัวแทนกลุ่มทั้ง ๔ กลุ่ม ๗. ชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึกนำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชน ผ่านการสนทนา การบรรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ คือ ชุมชนปลอดอบายมุข โดยขั้นตอนกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ชุมชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกิจกรรมการพัฒนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จากผลสรุปการวิจัยพบว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ได้ร่วมมือกันทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน^{๒๘}

จากงานวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผู้นำจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะของผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากจะปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบศีลธรรมและจารีตประเพณีแล้ว ยังต้องปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสังคมด้วย บริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม และจะต้องมีวิสัยทัศน์ และมีความรู้ความสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบบูรณาการ รู้จักปรับประยุกต์การบริหารให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน และสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี โดยไม่ขัดต่ออำนาจหน้าที่และพระธรรมวินัย เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของคณะสงฆ์และสังคมชาวพุทธต่อไป

๓) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

จากการศึกษาพบว่าม้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งในงานวิจัยเหล่านั้น ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

พระมหาจรัญ ปลายาวโร (อินทร์ยงค์) ได้ศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้กล่าวถึงแนวทางและบทบาทของผู้นำในการบริหารงานของคณะสงฆ์ว่า ลักษณะผู้นำตามพระธรรมวินัย คณะสงฆ์เป็นสังคมที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสังคมของฆราวาสทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ นอกจากพระภิกษุทุกรูปจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เคร่งครัดตามหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้แล้ว ยังจะต้องปฏิบัติตนให้เป็นไปตามจารีต

^{๒๘} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิตีสีโล)”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗).

ประเพณีอันดีงามของสังคมและกฎหมายฝ่ายอาณาจักรอีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้สังคมสงฆ์จึงเป็นสังคมที่มีความละเอียดอ่อน และเปราะบางมาก หากมีความผิดพลาดเกิดขึ้นไม่ว่าส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัย ถ้าไม่สามารถพิจารณาแก้ไขให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามกระบวนการของพระธรรมวินัย จารีตประเพณีอันดีงามของสังคมและกฎหมายของฝ่ายอาณาจักรแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจของคนทุกระดับ และอาจเป็นสาเหตุนำไปสู่ความแตกแยกได้ง่ายที่สุดอีกด้วย^{๒๙}

พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที ได้ศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒ ได้กล่าวถึงผู้นำของคณะสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ว่า การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ย่อมมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับระเบียบต่าง ๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อน เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการมีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ ถือว่ามีส่วนสำคัญในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม^{๓๐}

จากงานวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผู้นำจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะของผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากจะปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบศีลธรรมและจารีตประเพณีแล้ว ยังต้องปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสังคมด้วย บริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม และจะต้องมีวิสัยทัศน์ และมีความรู้ความสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบบูรณาการ รู้จักปรับประยุกต์การบริหารให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน และสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี โดยไม่ขัดต่ออำนาจหน้าที่และพระธรรมวินัย เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของคณะสงฆ์และสังคมชาวพุทธต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์”

เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการศึกษาเอกสาร (Documentary Study)

^{๒๙} พระมหาจรรุญ ปณฺณาวโร (อินทร์ยงค์), “การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

๑.๗.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่

๑. พระพรหมจริยาจารย์ (สงัด ปญญาวุธมหาเถร) เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง เจ้าคณะใหญ่หนใต้อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
- ๒) พระเทพคุณาธาร ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดสตูล
- ๓) พระเทพสิทธิมนี รองเจ้าคณะภาค ๑๖ กรุงเทพมหานคร
- ๔) พระเทพกิตติเมธี รองเจ้าคณะภาค ๑๗ กรุงเทพมหานคร
- ๕) พระราชวรการ เจ้าคณะจังหวัดตรัง
- ๖) พระประสิทธิโสภณ รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง
- ๗) พระมหาสุวรรณ วิชชาโร เลขานุการเจ้าคณะหนใต้รูปที่ ๒ จังหวัดตรัง
- ๘) พระครูปลัดรัตนวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดใหม่ (ยายแป้น) กรุงเทพมหานคร
- ๙) พระครูปลัดสุวัฒนพรหมวิหารคุณผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ จังหวัดตรัง
- ๑๐) นายฉลอง ช่วยธานี นิติกรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดตรัง
- ๑๑) นายเดชา ก่อเกิด ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดตรัง
- ๑๒) นายสุรินทร์ โตทับเที่ยง รองประธานหอการค้าไทย จังหวัดตรัง

๑.๗.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview form) จำนวน ๒ ชุดสำหรับ สัมภาษณ์พระพรหมจริยาจารย์ (สงัด ปญญาวุธมหาเถร) และผู้ให้ข้อมูล ๑๒รูป/คนโดยมีเนื้อหาการ สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ ๑ สัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทการเป็นผู้นำการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์

๑. พระเดชพระคุณหลวงพ่อดีใช้หลักธรรม หรือทฤษฎีอะไรบ้างมาเป็นแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน

๒. ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน แต่ละด้านมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง

๓. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในการบริหารกิจการคณะสงฆ์พระเดชพระคุณหลวงพ่อดีมีวิธีการตรวจสอบติดตามและแก้ไขอย่างไร

๔. พระเดชพระคุณหลวงพ่อดีใช้หลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และมติประกาศมหาเถรสมาคม ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน อย่างไรบ้าง

๕. พระเดชพระคุณหลวงพ่อดีคิดว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาข้อใดบ้างที่ผู้นำควรนำมาใช้ในการบริหาร

๖. พระเดชพระคุณหลวงพ่อดีมีแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของพระภิกษุสามเณรในปกครอง อย่างไร

๗. พระเดชพระคุณหลวงพ่อดีคิดว่าผู้นำที่ดีควรมีคุณลักษณะอย่างไร

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ ๒ สัมภาษณ์เกี่ยวกับภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์ที่สามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๑. ท่านคิดว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ของพระพรหมจริยาจารย์มีลักษณะอย่างไร

๒. ท่านคิดว่าลักษณะที่โดดเด่นของพระพรหมจริยาจารย์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีอะไรบ้าง

๓. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในกิจการคณะสงฆ์ พระพรหมจริยาจารย์ได้ใช้แนวทางในการแก้ปัญหา อย่างไรบ้าง

๔. พระพรหมจริยาจารย์ได้มีวิธีการในการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพบุคลากรทางศาสนาอย่างไร

๕. พระพรหมจริยาจารย์ได้ให้ความสำคัญกับหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ มติและประกาศมหาเถรสมาคม หรือไม่ อย่างไร

๖. ในทัศนะของท่าน พระพรหมจริยาจารย์ได้ใช้ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างไร

๗. ท่านคิดว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดบ้าง

๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยใช้วิธีการจดบันทึกและใช้เครื่องบันทึกเสียงเพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อไป

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technigue) ตามขั้นตอนดังนี้

๑) จำแนกประเด็น

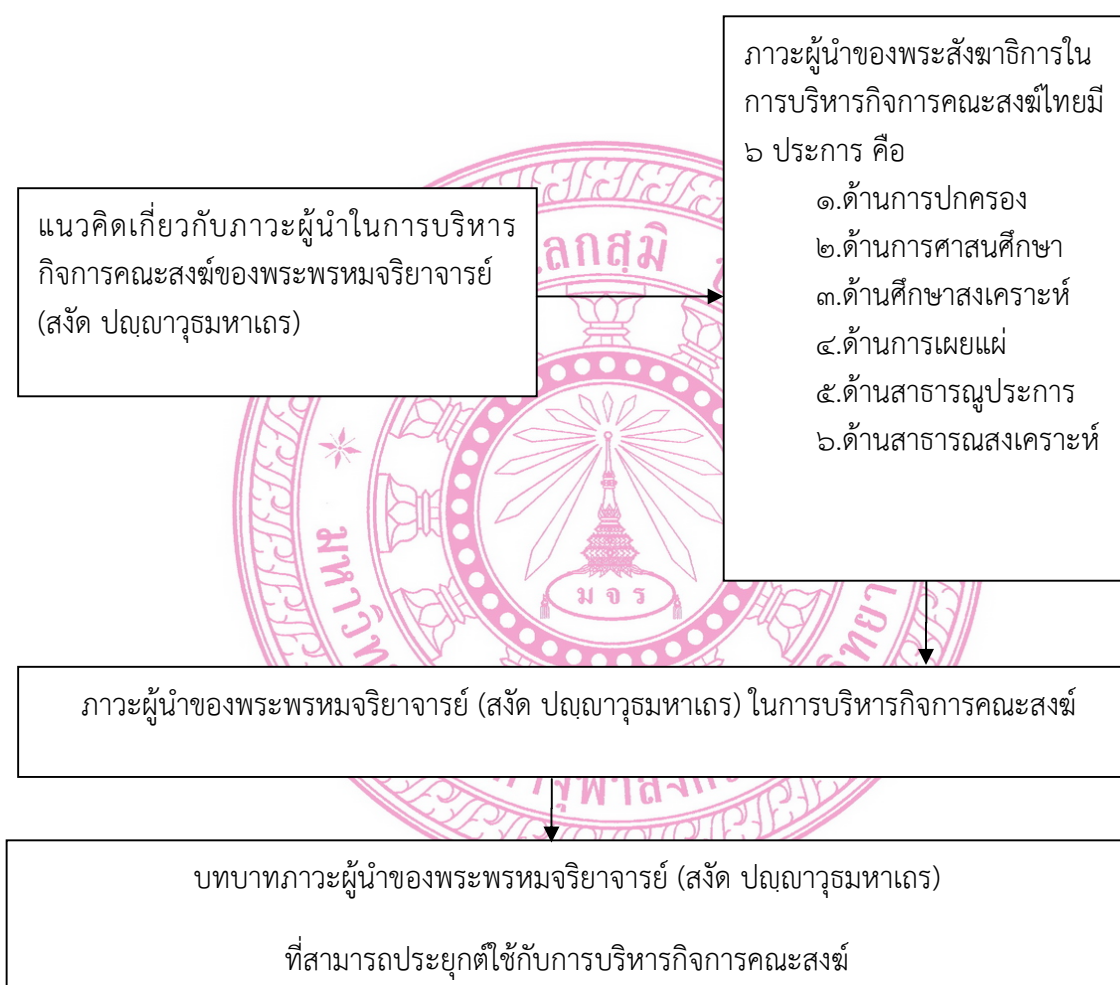
๒) การวิเคราะห์แต่ละประเด็น

๓) การสังเคราะห์

๔) การสรุปและนำเสนอองค์ความรู้

๑.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

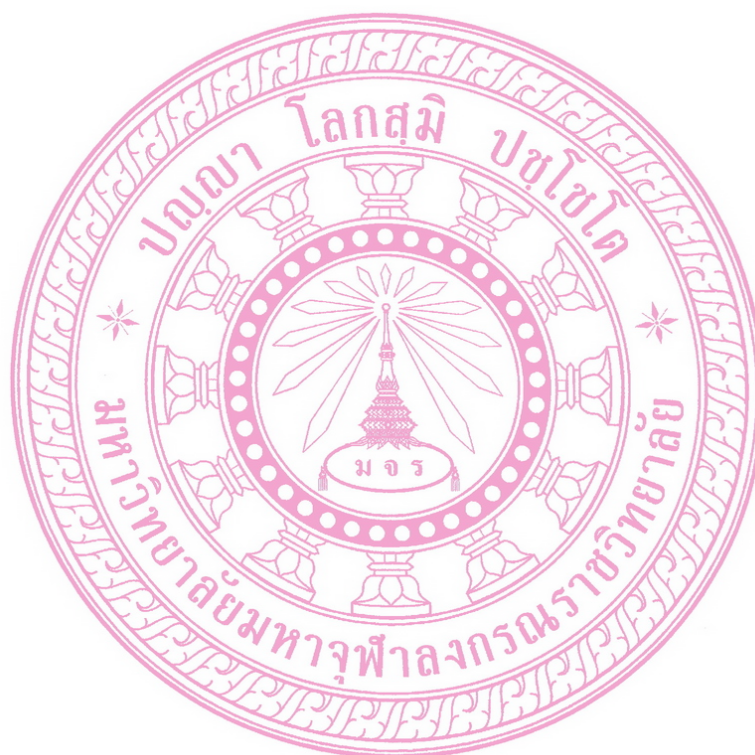
การศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจรรย์จารย์ (สงัด ปญฺญาวุฑฒมหาเถร)ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๙.๑ ทำให้ทราบถึงภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย
- ๑.๙.๒ ทำให้ทราบถึงบทบาทในการเป็นผู้นำการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังกัด ปญญาวุธมหาเถร)
- ๑.๙.๓ ทำให้ทราบถึงภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์ (สังกัด ปญญาวุธมหาเถร) ที่สามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๑.๙.๔ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

บทที่ ๒

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้มุ่งเน้นถึงการศึกษาภาวะผู้นำอันเป็นบทบาทหนึ่งในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เนื่องจากขอบเขตของการเป็นผู้นำนั้นกว้างขวางมาก ซึ่งตามความคิดเห็นของบุคคลโดยทั่วไปมักจะหมายถึงบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานอย่างไรก็ดี นักการศึกษา นักบริหาร นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิต่างก็ให้คำจำกัดความหรืออธิบายความหมายของผู้นำไว้หลายลักษณะ ทั้งลักษณะของการเกิดผู้นำ ผู้นำในทางปฏิบัติ ผู้นำในแง่ของการมีบทบาทหรือการใช้อำนาจอิทธิพล ผู้นำในด้านรับผิดชอบ ผู้วิจัยจึงรวบรวมและสรุปความแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำพร้อมทั้งการบริหารกิจการคณะสงฆ์และได้นำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ

๒.๒ ภาวะผู้นำตามแนวคิดและทฤษฎีตะวันตก

๒.๓ ภาวะผู้นำตามแนวพุทธ

๒.๔ การบริหารกิจการคณะสงฆ์

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ

การศึกษาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะให้ความหมายของคำว่าผู้นำตรงกันว่า เป็นกระบวนการของอิทธิพลทางสังคมที่บุคคลหนึ่งใช้กับผู้อื่นได้บังคับบัญชา เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนภาวะผู้นำก็จะให้ความหมายว่าเป็นคุณสมบัติที่ทำให้ผู้ทำหน้าที่นั้นเป็นผู้นำอย่างสมบูรณ์แบบ อาจกล่าวได้ว่าเป็นคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของผู้นำที่กล่าวได้ อย่างไรก็ตาม ผู้นำที่ดีจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะมากมายหลายประการ ยิ่งถ้าผู้นำมีคุณสมบัติอันพึงประสงค์มากเท่าใด ก็จะทำให้ผู้นำนั้นสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์การไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันเป็นผลมาจากความรู้ความสามารถที่เขามี องค์กรต่างๆ ที่ประสบผลสำเร็จก็ล้วนมาจากการมีผู้นำที่ดีทั้งนั้น เพราะผู้นำเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมทุกอย่างขององค์การ ที่ผ่านมายังไม่มีใครสามารถสรุปให้ตายตัวได้ว่า คำว่า “ผู้นำ” และ “ภาวะผู้นำ” คืออะไร หมายถึงอะไร แต่นักวิชาการทั้งหลายต่างก็ได้ให้ความหมายของคำทั้งสอง ซึ่งแม้ว่าจะแตกต่างกันบ้างโดยรายละเอียด แต่โดยความแล้วก็ไม่ต่างกัน ดังจะเห็นได้จากความหมายของคำว่า “ผู้นำ” และ “ภาวะผู้นำ” ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ผู้นำ

ผู้นำ (Leader) เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการบริหารงานองค์การ ทุกองค์การล้วนแต่มีวัตถุประสงค์องค์การที่องค์การนั้น ๆ จะต้องดำเนินไปให้ถึงเหมือนกันทั้งนั้น ที่ต่างกันก็คือผู้นำ ถ้าหากองค์การใดมีผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพในการทำงานสูง สามารถใช้อำนาจสั่งการให้ผู้ที่บังคับบัญชาปฏิบัติตามได้ องค์การนั้นก็จะประสบความสำเร็จกล่าวคือบรรลุวัตถุประสงค์องค์การได้ แต่ในทางกลับกันหากองค์การใดได้ผู้นำไม่ดีไม่มีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้้องค์การนั้นประสบความล้มเหลว ฉะนั้นผู้นำจึงสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานองค์การ เนื่องจากมีอิทธิพลในการกำหนด

ทิศทางขององค์กร ให้ดำเนินในทิศทางต่าง ๆ ตามต้องการ อาจกล่าวได้ว่าองค์กรจะเสื่อมหรือเจริญรุ่งเรืองนั้นมีผู้นำเป็นสำคัญ

นักวิชาการและนักวิจัยได้ให้ความหมายของคำว่าผู้นำดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

วิเชียร วิทยอุดม ได้ให้ความหมายของคำว่าผู้นำว่า ผู้นำ (Leader) ผู้นำจะเป็นเพียงบุคคลที่ยอมรับหรือยกย่องให้เป็นหัวหน้าจากสมาชิกในกลุ่ม เนื่องจากลักษณะใดลักษณะหนึ่งอันเกิดจากบุคลิกลักษณะของเขาในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งยอมรับในตัวของเขา เช่น เป็นคนกล้า มีความรู้ความสามารถ มีสติปัญญาฉลาดหลักแหลมกว่าคนอื่น แต่ตรงกันข้ามอาจจะไม่มีลักษณะของความเป็นผู้นำหรือมีภาวะผู้นำก็ได้^๑

ยงยุทธ เกษรสาคร ได้กล่าวถึงผู้นำว่าผู้นำคือผู้เป็นตัวละครสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในหน่วยงานได้ง่าย ทั้งนี้เพราะเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือจิตใจบุคลากรอื่นจำนวนมาก^๒

กวี วงศ์พุม กล่าวถึงผู้นำว่า ผู้นำคือ ผู้มีหน้าที่ควบคุมตรวจตราประสานงาน วินิจฉัยสั่งการ โน้มน้าวใจผู้ใต้บังคับบัญชา ให้ทำหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุดและมีประสิทธิภาพสูงสุด^๓

รังสรรค์ ประเสริฐศรี ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับผู้นำว่า ผู้นำ (Leader) เป็นบุคคลที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จโดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้นำบุคคลอื่นซึ่งก่อให้เกิดความมั่นคงและช่วยเหลือบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม^๔

ธีระ รุญเจริญ ได้ให้ความหมายของผู้นำไว้ดังนี้ คือ

๑. ผู้นำ คือ บุคคลที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าในหน่วยงาน อาจจะโดยการแต่งตั้งหรือโดยการได้รับเลือก ผู้นำประเภทนี้เป็นผู้นำโดยตำแหน่ง

๒. ผู้นำ คือ บุคคลหนึ่งบุคคลใดที่มีบทบาทในการมีอิทธิพล ทำให้คนอื่นปฏิบัติตามความประสงค์ของตนได้ ตามนัยนี้ผู้นำจึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้มีตำแหน่งทางการบริหาร ผู้นำประเภทนี้เป็นผู้นำโดยบทบาท หรือผู้นำออกแบบ

สมศักดิ์ ขาวลาภ กล่าวว่า ผู้นำ (Leader) กับ ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นการมองคนละด้าน คำว่า ผู้นำ มองเน้นที่ตัวบุคคล ส่วนคำว่า ภาวะผู้นำ มองเน้นที่คุณลักษณะในตัวบุคคล เราสามารถให้คำนิยามของคำว่า ผู้นำ ได้โดยอาศัยหลัก ๓ ประการ สรุปได้ดังนี้

๑. ผู้นำ คือ บุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มคนหลายๆ คนที่มีอำนาจอิทธิพลหรือความสามารถในการจูงใจคนให้ปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการ หรือคำสั่งของเขาได้ ผู้นำมี

^๑วิเชียร วิทยอุดม, ภาวะผู้นำฉบับก้าวหน้ายุค, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธีระฟิล์มและ ไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^๒ยงยุทธ เกษรสาคร, ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : เอสแอลจี กราฟฟิค, ๒๕๕๑), หน้า ๕๑.

^๓กวี วงศ์พุม, ภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บี.เค.อินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

^๔รังสรรค์ ประเสริฐศรี, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑.

^๕ธีระ รุญเจริญ, “ระบบพฤติกรรมในการบริหารของสถาบันฝึกหัดครู”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๙).

อิทธิพลเหนือการปฏิบัติตนหรือพฤติกรรมของบุคคลอื่น คำว่าผู้อื่นในที่นี้ไม่ได้ หมายความว่า ผู้อื่นทุกคน ในกลุ่มคนที่ผู้นำคนนั้นมีส่วนร่วม เพราะภาวะผู้นำมิได้เกิดขึ้นโดยอาศัยหลักการทั้งหมดหรือไม่ก็ไม่มีเลย แต่ภาวะผู้นำเกี่ยวกับความเป็นผู้นำมากหรือน้อยเพียงใดมากกว่าปริมาณคนที่เขานำ คืออยู่ที่ความมากน้อยของอำนาจ อิทธิพลหรือความสามารถในการจูงใจคน

๒. ผู้นำ คือ บุคคลที่มีอำนาจเหนือในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relation) ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการ ๒ ทาง (Two-way Process) คือ ผู้นำมีอิทธิพลเหนือผู้ตาม และในทำนองเดียวกัน บางคราวผู้ตามก็มีอิทธิพลเหนือผู้นำ ความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำจึงเป็นผลรวมของเจตคติของสมาชิกในกลุ่มนั่นเอง งานวิจัยหลายเรื่องยืนยันว่าผู้นำของกลุ่มคนที่มีเจตคตินิยมเผด็จการมักเป็นเผด็จการด้วย ส่วนผู้นำของกลุ่มคนที่มีเจตคตินิยมประชาธิปไตยก็มักเป็นคนที่มีความเป็นประชาธิปไตยด้วย

๓. ผู้นำแตกต่างจากหัวหน้าหรือผู้บริหาร คน ๒ คนนี้อาจเป็นคนๆเดียวกันได้แต่ไม่จำเป็นต้องเสมอไป หัวหน้าหรือผู้บริหารหลายคนมีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่ง แต่อาจไม่ใช่ผู้นำที่แท้จริงของกลุ่ม ผู้นำที่แท้จริงอาจเป็นคนอื่นซึ่งไม่ใช่หัวหน้าหรือผู้บริหารแต่เขามีอำนาจมีอิทธิพลและมีความสามารถในการจูงใจคนให้ประพฤติหรือปฏิบัติตามความคิดเห็นความต้องการหรือคำสั่งของเขาได้ทั้งๆที่เขาไม่มีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่งใดๆทั้งสิ้น^๒

จากคำนิยามของคำว่า ผู้นำ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงสรุปได้ว่า ผู้นำคือ ผู้ที่ได้รับการยกย่อง จากบุคคลอื่น ๆ ในองค์กร และให้การยอมรับด้วยการแต่งตั้งและนับถือให้เป็นหัวหน้าในกิจการต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นตัวการสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี และยังคงคอยตรวจตราดูแลให้การสนับสนุนบุคลากรต่าง ๆ ในองค์กรสามารถที่จะควบคุมดูแล สั่งการ ชักจูง ดึงดูด ใช้อำนาจ หรือกลวิธีต่าง ๆ ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรอันจะทำให้องค์กรดำเนินไปสู่ความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรด้วยความเต็มใจและพึงพอใจ

๒.๑.๒ ภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำมีความหมายคล้าย ๆ กับผู้นำ จนบางคนอาจเข้าใจผิดว่า ภาวะผู้นำกับผู้นำคืออย่างเดียวกัน หากจะแปลตามรูปศัพท์แล้ว ภาวะผู้นำ ก็คือความเป็นผู้นำนั่นเอง อันได้แก่คุณลักษณะที่ทำให้บุคคลเป็นผู้นำ บุคคลจะเป็นผู้นำได้ต้องประกอบด้วยภาวะผู้นำ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่นำ อาจไม่มีภาวะผู้นำก็เป็นได้ เนื่องจากขาดคุณลักษณะที่ทำให้ตนเป็นผู้นำ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า ภาวะผู้นำ ไว้ดังนี้

รังสรรค์ ประเสริฐศรีกล่าวว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง พฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลคนหนึ่ง ที่ชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Shared goal) หรือความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leaders)และผู้ตาม(Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

^๒ สมศักดิ์ ขาวลาภ, ภาวะผู้นำการจูงใจและทีมงาน, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓.

เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Shared purposes) หรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่น และให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายองค์การ^๗

ชาญชัย อาจินสมาจาร กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า ภาวะผู้นำ คือ ความสามารถในการขับเคลื่อนหรือสร้างอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้เป้าหมายประสงค์ของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบรรลุความสำเร็จ^๘

วิเชียร วิทยอุดม กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำจะต้องมีบุคลิกภาพพิเศษหลายอย่างสามารถที่จะบังคับบัญชาผู้อื่นได้ โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ (Authority) จากตำแหน่งและอำนาจบารมี (Power) ที่ได้จากตัวของเขาเองเป็นเครื่องมือ และสามารถจะสร้างอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีความเชื่อถือ ยอมร่วมมือหรือยอมรับในตัวของเขาได้ ไม่ว่าจะเป็นบุคลิกภาพลักษณะของความเป็นผู้นำ ความรู้ ความสามารถ ความคิดริเริ่ม การตัดสินใจ ฯลฯ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของกลุ่มหรือขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^๙

กวี วงศ์พุ่ม ได้สรุปและให้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำว่ายังไม่มีนิยามที่แน่นอนเป็นเอกฉันท์ว่า “ความเป็นผู้นำ” หมายถึงอะไร และเราควรจะให้คำนิยามอย่างไรจึงจะครอบคลุมครอบคลุมเนื้อหาและความสำคัญของมันได้ทั้งหมดแม้ว่าจะมีนักวิชาการทางด้านพฤติกรรมศาสตร์หลายท่านได้พยายามอธิบายความหมายเช่นความเป็นผู้นำคือพฤติกรรมของบุคคลเมื่อเขาทำหน้าที่สั่งการหรือนำกิจกรรมของกลุ่มเพื่อให้ไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน

ความเป็นผู้นำเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งบุคคลหนึ่งจะเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลในลักษณะการที่เมื่อบุคคลอื่น ๆ ได้รับข่าวสารนั้นแล้ว จะเกิดความเชื่อถือหรือยอมทำตามคำแนะนำจากข่าวสารข้อมูลนั้น

ความเป็นผู้นำเป็นแบบหนึ่งพฤติกรรม ซึ่งสามารถจะอธิบายได้จากการรับรู้ของสมาชิกในกลุ่มว่าบุคคลหนึ่งในกลุ่มมีสิทธิในการสร้างแบบ แล้วส่งให้สมาชิกในกลุ่ม มีแบบของพฤติกรรมซึ่งจำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกในกลุ่ม

ความเป็นผู้นำเป็นกระบวนการของการสร้างอิทธิพล โดยที่การกระทำของบุคคลที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นว่าอิทธิพลที่ถูกต้องและการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายขององค์การ

จะเห็นได้ว่า “ความเป็นผู้นำ” หรือ “ภาวะผู้นำ” มักจะให้ความสนใจของเราไปที่คนที่เป็นผู้นำเท่านั้น และมักจะทำให้เราสนใจแต่เพียงวิธีการที่ผู้นำเหล่านั้นสร้างอิทธิพล ในการโน้มน้าวจิตใจหรือนำผู้ตามของเขา ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ การศึกษาผู้นำจะมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ตาม

^๗รังสรรค์ ประเสริฐศรี, ภาวะผู้นำ, หน้า ๓๑.

^๘ชาญชัย อาจินสมาจาร, ภาวะผู้นำในองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ปัญญาชน ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^๙วิเชียร วิทยอุดม, ภาวะผู้นำฉบับก้าวหน้ายุค, พิมพ์ครั้งที่ ๔, หน้า ๓.

ผู้บริหารอยู่ในฐานะที่ต้องเป็นผู้นำองค์กร จะต้องมึบทบาทในการนำทางและจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาจะต้องใช้ความพยายามที่จะดึงดูดเอาความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชา มาบูรณาการเข้ากับจุดประสงค์ขององค์กร กับการจูงใจปัจเจกชน^{๑๐}

นงศ์ลักษณ์ สุทธิวัฒนพันธ์ ได้กล่าวไว้ใน “การพัฒนาบุคลิกผู้นำและผู้บริหาร” ว่า ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นกระบวนการ มิใช่บุคคล ถึงแม้ว่าจะขึ้นอยู่กับความชอบธรรมในการใช้อำนาจของตัวผู้นำ ซึ่งเป็นศูนย์กลางและเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการภาวะผู้นำ และผู้ตามเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ขาดไม่ได้ หากไม่มีผู้ตามจะมีผู้นำไม่ได้ จึงสรุปว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของการมีอิทธิพลเหนือกลุ่ม เพื่อกำหนดเป้าหมาย และบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม และหากกล่าวถึงความเข้มแข็งของภาวะผู้นำในองค์กร จะดูได้จากความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว^{๑๑}

จากความหมายของคำว่า “ภาวะผู้นำ” ข้างต้นสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ คือพฤติกรรมคุณลักษณะ เอกลักษณะความสามารถ ที่มีอิทธิพลต่อผู้อื่น หรือนิสัยเฉพาะตัวซึ่งทำให้บุคคลที่ทำหน้าที่นำ เป็นผู้นำอย่างสมบูรณ์แบบ และหมายถึงกิจกรรมของกลุ่มที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่าพยายามใช้อำนาจอิทธิพลกลยุทธ์ของตนหรือกลุ่มตนโน้มน้าวชักนำกระตุ้นให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นมีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่างๆตามต้องการโดยมีเป้าหมายคือความสำเร็จ

๒.๑.๓ คุณสมบัติของผู้นำ

ผู้นำถือว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มที่สำคัญที่จะนำองค์กรไปสู่วิถีทางความอยู่รอดและพัฒนาเพื่อผลประโยชน์ขององค์กรดังนั้นผู้นำจึงต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่ดี ซึ่งจะทำให้ผู้นำเป็นผู้นำที่มีทั้งความรู้และความสามารถ ที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำ ที่จะบ่งบอกให้เห็นถึงลักษณะของการบริหารงาน ซึ่งได้สรุปไว้ดังต่อไปนี้

ประสิน โสภณบุญ ได้แบ่งอำนาจออกเป็น อำนาจตามจารีตประเพณี อำนาจบารมี และอำนาจตามตัวบทกฎหมาย นอกจากนี้มนุษย์จะยอมเชื่อฟังอำนาจ ก็เพราะว่าอำนาจนั้นตั้งอยู่บนรากฐานของความดี และความน่าเกรงขามของผู้นำ นอกจากนี้ยังเชื่อในความชอบธรรมของอำนาจนั้น^{๑๒} การยอมรับที่ผู้ปฏิบัติมีต่อผู้นำของตนจะทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ^{๑๓} ผู้นำจะต้องมีสายตาอันยาวไกลไม่ใช่มองดูแต่เป้าหมายและผลประโยชน์ในระยะสั้นเท่านั้น แต่ต้องมองดูผลประโยชน์และเป้าหมายในระยะยาว ผู้นำจะต้องปรึกษากับผู้ปฏิบัติก่อนลงมือทำงานใด ๆ และจะสนับสนุนให้ลูกน้อง ได้ตัดสินใจด้วยตนเอง^{๑๔} การเป็นผู้นำให้แก่ตนเองและองค์กรในรูปแบบที่

^{๑๐} กวี วงศ์พัฒน์, ภาวะผู้นำ, หน้า ๑๘.

^{๑๑} นงศ์ลักษณ์ สุทธิวัฒนพันธ์, การพัฒนาบุคลิกผู้นำและผู้บริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เคสดีไทย จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕.

^{๑๒} ประสิน โสภณบุญ, สังคมวิทยาของการบริหารรัฐกิจ ภาค ๑ แนวความคิดทั่วไปและทฤษฎีองค์กร, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๗.

^{๑๓} สนธิ บางยี่ขัน, และจุฑารัตน์ บางยี่ขัน, การวิเคราะห์องค์กร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๖), หน้า ๑๐๙.

^{๑๔} สนธิ บางยี่ขัน, การวิเคราะห์องค์กร : การพัฒนาองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑๓.

ถูกต้องเหมาะสมกับเวลาและสถานะแวดล้อมนั้นก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กรให้มีความก้าวหน้า โดยผู้นำที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

๑. มีอัจฉริยภาพสูง คือมีการมองรอบรู้และมีพลังความคิดริเริ่มที่จะทำการปรับเปลี่ยนในเชิงสร้างสรรค์ (Transformational) มากกว่าที่ให้ความสำคัญในการปฏิบัติงาน (Transactional) หรืองานประจำ

๒. มองการณ์ไกล ผู้นำยุคใหม่ควรกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญต่อการดำเนินงานขององค์กรได้เป็นการล่วงหน้า ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านของโครงสร้างประชากร การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีก็มีโอกาส (Opportunity) อยู่เสมอ

๓. แสวงหาโอกาส มีการวิเคราะห์และทำความเข้าใจในความต้องการของผู้รับบริการว่าเขาเหล่านั้นต้องการอะไร ซึ่งเรียกรวมๆได้ว่า คุณค่า (Value) ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองนั้นคืออะไร พร้อมทั้งกำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพซึ่งล้วนแต่เป็นภาระหน้าที่ และเป็นคุณสมบัติที่ผู้นำพึงมี

๔. บริหารองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ผู้นำต้องเข้าใจในการจัดโครงสร้างขององค์กรเพื่อสร้างความได้เปรียบต่อการแข่งขัน และนำองค์กรเข้าสู่การบริหารอย่างมีคุณธรรม และจริยธรรม

๕. มุ่งมั่นให้แก่งาน ผู้นำจะต้องเรียนรู้และลงมือทำโดยรู้ตนอยู่ตลอดเวลาว่ากำลังทำอะไร อยู่ในสถานภาพแบบใดและจะต้องทำอะไรต่อไป มีกำลังใจที่จะฟันฝ่าปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ และเป็นศูนย์รวมจิตใจให้แก่คนทั้งองค์กร เพื่อให้ทุกคนได้เข้าใจในวิสัยทัศน์องค์กรร่วมกันว่า มีอนาคตที่ดี รอเราอยู่ แต่ที่สำคัญก็คือการทำให้ทุกคนในองค์กรมีจิตใจที่มั่นคงต่อการเปลี่ยนแปลง

๖. การสร้างพันธมิตร ทุก ๆ องค์กรจะต้องประกอบไปด้วยผู้มีส่วนในผลประโยชน์ (Stakeholders) ซึ่งจะเป็นทั้งส่วนได้ส่วนเสีย ถ้าเป็นองค์กรธุรกิจก็ต้องมีลูกค้า ผู้ซื้อผลิตภัณฑ์และบริการ ตัวแทนจำหน่ายร้านค้าต่าง ๆ ผู้จัดส่ง (Suppliers) ชุมชน (Community) พนักงานภายในองค์กร ผู้บริหาร ผู้ถือหุ้น ธนาคาร สถาบันการเงินผู้ให้กู้ยืม รวมไปถึงหน่วยงานของรัฐ เช่น กรมสรรพากร กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม หรือสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เป็นต้น โดยขึ้นอยู่กับประเภทของธุรกิจที่จะต้องไปเกี่ยวข้อง^{๑๕}

องค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นทิศทาง (Direction) ให้องค์กรและทีมงานได้ก้าวเดินต่อไป อย่างสอดคล้องกันและสามารถประสานพลังกันได้อย่างมีประสิทธิภาพในสถานการณ์ต่าง ๆ การตัดสินใจผู้นำจะต้องเข้าใจในความต้องการขององค์กรทั้งหมด การให้ผู้ปฏิบัติในองค์กรยอมรับในอำนาจของตน ผู้นำจะต้องมีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์และสร้างอำนาจที่ถูกต้องให้แก่ตนด้วย^{๑๖}

ในเรื่องของคุณสมบัติของผู้นำนี้ มีนักวิชาการหลายท่านต่างก็ให้ความคิดเห็นว่าผู้นำที่ดีควรมีคุณลักษณะอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อให้มองเห็นภาพของความเป็นผู้นำที่ดีที่ประกอบด้วย

^{๑๕} วิจารณ์ ราชะศิริานนท์, *เล่าให้คิด*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕-๒๙.

^{๑๖} สนธิ บายยั้ง, *การวิเคราะห์องค์กร : การพัฒนาองค์กร*, หน้า ๑๐๖.

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น ยงยุทธ เกษสาคร ได้กล่าวถึงลักษณะที่เห็นเด่นชัดของผู้ผู้นำที่ดี ในเรื่องของการบริหารองค์การ และได้สรุปไว้ ๘ ข้อดังนี้^{๑๗}

๑. เป็นผู้มีความริเริ่มในงานใหม่ (As an initiator) นักบริหารที่ดี มักจะแสดงพฤติกรรมในด้านการริเริ่มงานใหม่ ๆ ขึ้น และมักจะมีแผนงานที่จัดระเบียบขั้นตอนไว้เป็นอย่างดี ผู้บริหารมักจะเป็นคนทำงานหนักอยู่เสมอเพื่อให้งานที่เขาเริ่มใหม่ ๆ เหล่านั้นบรรลุผลสำเร็จ

๒. เป็นนักปรับปรุง (As an improver) การเปิดโอกาสให้บุคลากรได้ปรับปรุงตนเอง ในอาชีพการงาน การฝึกอบรมเพื่อการพัฒนา ผู้บริหารจะเป็นคนคอยกระตุ้นและให้กำลังใจแก่พนักงาน สนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาแสวงหาและปรับปรุงวิธีการทำงานที่ดีกว่าวิธีเดิมอยู่เสมอ เสนอแนะวิธีทำงานแบบใหม่ ๆ ให้กับเพื่อนร่วมงานอยู่เสมอ

๓. เป็นผู้ให้การยอมรับ (As a recognizer) คนอื่น ๆ เมื่อเขาทำงานประสบความสำเร็จ ผู้บริหารที่ดีจะต้องเป็นผู้ให้กำลังใจ และให้คำชมเชย ยอมรับในผลสำเร็จของเพื่อนร่วมงาน ไม่ฉวยโอกาสเอาผลงานของคนอื่นมาเป็นของตน เพราะเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานสำเร็จนั้น หมายความว่าเราเองเป็นผู้บริหารที่ดี ที่สามารถบริหารให้คนทำงานบรรลุเป้าหมายขององค์การได้ หน้าที่ของผู้บริหาร คือ พยายามดึงเอาความสามารถของบุคคลที่มีแฝงอยู่ในตัวเขาออกมาใช้ให้ปรากฏ และมองให้เห็นถึงปัญญาของคนอื่น ๆ ในการทำงาน พร้อมกับคำชมเชยและยกย่องเพื่อนร่วมงานต่อหน้าคนอื่น ๆ เมื่อเขาทำงานสำเร็จ เพื่อเป็นกำลังใจให้ทำงานอื่น ๆ เพื่อหน่วยงานต่อไป

๔. เป็นที่พึ่งที่ปรึกษา (As a counselor) นักบริหารที่ดีจะต้องพร้อมเสมอที่จะช่วยเหลือให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อเขาติดขัด และจำต้องมีความห่วงใยและกระตือรือร้นที่จะให้ความช่วยเหลือพนักงานใหม่ หรือเก่าที่มีปัญหา มาปรึกษาขอความช่วยเหลือจากตน

๕. มีศิลปะการเป็นนักพูด (As an effective speaker) สามารถพูดชักจูงให้หมู่คณะปฏิบัติงานด้วยความร่วมมือร่วมใจ ประสานสัมพันธ์กัน มีความสามารถในการใช้ภาษา เพราะสิ่งนี้จะสร้างเสน่ห์แห่งศรัทธาและความเชื่อถือให้เกิดขึ้นในตัวผู้นำ อย่างไรก็ตามจะต้องมีความจริงใจในการพูดด้วย

๖. เป็นผู้ประสานงานที่ดี (As a coordinator) ต้องเป็นผู้มีความสามารถในการกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนงาน และสนับสนุนให้เกิดการร่วมมือในการปฏิบัติงานตามแผนของทุก ๆ ฝ่ายด้วยความเต็มใจ มีความเข้าใจซึ่งกันและกันเพื่อความสำเร็จของงาน

๗. เข้าสังคมได้เป็นอย่างดี (As a social man) ผู้บริหารจะต้องอยู่กับคนจำนวนมากทั้งภายในองค์การและนอกองค์การ เพื่อความสำเร็จของงาน ดังนั้นการเข้าสังคมในระดับต่าง ๆ ผู้บริหารจำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตัวเองให้เหมาะสมตามกาลเทศะ กล่าวคือจะต้องรู้จักเลือกและใช้เวลากับสังคมให้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๘. เป็นนักเปลี่ยนแปลง (As a change agent) การเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาองค์การให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ผู้บริหารที่ดีต้องรู้จักเปลี่ยนแปลงสถานที่ ปรับปรุง

^{๑๗} ยงยุทธ เกษสาคร, ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : เอสแอลจี กราฟฟิค, ๒๕๕๑), หน้า ๕๔-๕๕.

สำนักงาน วิธีการ เพื่อให้เกิดความสนใจและมีชีวิตชีวา การเปลี่ยนแปลงต้องประกอบด้วยเหตุผล ในการเปลี่ยนแปลง ต้องมีแนวความคิด โดยคำนึงถึงความประหยัดและถูกต้องเหมาะสมด้วย^{๑๘}

ยงยุทธ เกษสาคร ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ดี ไว้ ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด เป็นเลิศมีไหวพริบดี (Intelligence)
๒. สามารถในการวิเคราะห์ (analytical ability)
๓. สามารถในการพิจารณาเหตุการณ์ ตัดสินความ (Judgment)
๔. มีความคิดริเริ่มและเป็นผู้รอบรู้ (initiative and resourcefulness)
๕. เป็นที่พึ่งแก่ผู้น้อยและเชื่อถือไว้วางใจได้ (dependability)
๖. ตัดสินใจแน่นอน ไม่รวนเร(decisiveness)
๗. รู้จักปรับตัวและเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม (adaptability and flexibility)
๘. จิตใจมั่นคง ไม่เอาแต่อารมณ์ (emotional stability)
๙. มีคุณลักษณะและความประพฤติส่วนตัวดี (personality)
๑๐. มีคุณลักษณะของผู้นำ (leadership in action)^{๑๙}

ชาญชัย อาจินสมาจารย์ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้นำที่ดีทำให้องค์การประสบผลสำเร็จ และได้รวบรวมไว้ ๔ คุณสมบัติดังนี้

๑. จะต้องมีความฉลาด (Intelligence) ผู้นำจะต้องมีระดับความรู้และสติปัญญา โดยเฉลี่ยสูงกว่าบุคคลที่ให้เขาเป็นผู้นำ ถึงแม้จะไม่แตกต่างกันมาก เพราะผู้นำจะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆอย่างกว้างขวาง ต้องการที่จะติดต่อกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บุคคลอื่นยอมรับฟังความคิดผู้นำจะต้องเป็นผู้กระตุ้นสมาชิกที่เป็นผู้ตามเขา และจะต้องเข้าใจความรู้สึกและพฤติกรรมของคนอื่นที่ติดต่อกับเขา ดังนั้นบุคคลที่ฉลาดเท่านั้นที่จะสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆหรือเรื่องราวต่างๆที่กล่าวมาได้

๒. จะต้องมีความวุฒิภาวะทางสังคมและใจกว้าง(Social Maturity & Breadth)คือ จะต้องมีความสนใจสิ่งต่างๆรอบๆตัวอย่างกว้างขวาง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์จะต้องยอมรับสภาพต่างๆ ไม่ว่าแพ้หรือชนะไม่ว่าผิดหวังหรือสำเร็จ ผู้นำจะต้องมีความอดทนต่อความคับข้องใจต่างๆ พยายามขจัดความรู้สึกต่อต้านสังคมหรือต่อต้านคนอื่นให้เหลือน้อยที่สุด เป็นคนมีเหตุผล เป็นคนเชื่อมั่นในตนเอง และนับถือตนเอง

๓. จะต้องมีความแรงจูงใจภายใน (Inner Motivation & Achievement Drive) ผู้นำจะต้องมีความแรงจูงใจภายในสูง และจะต้องมีความขยันที่จะทำอะไรให้ดีเด่น ให้สำเร็จอยู่เรื่อยๆ เมื่อทำสิ่งหนึ่งสำเร็จก็ต้องการที่จะทำสิ่งอื่นต่อไป เมื่อทำสิ่งหนึ่งสำเร็จก็จะกลายเป็นแรงจูงใจท้าทายให้ทำสิ่งอื่นให้สำเร็จต่อไป ผู้นำจะต้องทำงานหนักเพื่อความพึงพอใจของตนเองมากกว่าสิ่งตอบแทนจากภายนอก ผู้นำจะต้องมีความรับผิดชอบอย่างสูง เพราะความรับผิดชอบจะเป็นบันไดที่ทำให้เขามีโอกาสประสบความสำเร็จ

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔-๕๕.

^{๑๙} อ้างแล้ว, หน้า ๖๓.

๔. จะต้องมึเจตคติเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Attitudes) ผู้นำที่ประสบความสำเร็จนั้น เขายอมรับอยู่เสมอว่า งานที่สำเร็จนั้นมีคนอื่นช่วยทำไม่ใช่เขาทำเอง ดังนั้นเขาจะต้องพัฒนาความเข้าใจและทักษะด้านสังคมที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น ผู้นำจะต้องให้ความนับถือผู้อื่นและจะต้องระลึกอยู่เสมอว่า ความสำเร็จในการเป็นผู้นำนั้น ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของผู้อื่น และการติดต่อกับบุคคลอื่นในฐานะที่เขาเป็นบุคคล ไม่ใช่ในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานเท่านั้น ผู้นำจะต้องยอมรับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนอื่น และมีความสนใจร่วมกับคนอื่น^{๒๐}

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้นำ ซึ่งหมายถึงบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งขึ้นมาหรือได้รับยกย่องขึ้นให้เป็นหัวหน้าผู้ตัดสินใจเพราะเป็นผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติของผู้นำ และเพราะมีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชา และจะพาผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางดีหรือชั่ว โดยใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวก โดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันในอนาคตที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายและความสามารถที่จะชักจูงผู้อื่นให้มีความร่วมมือร่วมใจกับตนดำเนินการไปสู่จุดหมายของตนได้ ดังนั้น การเป็นผู้นำจึงเป็นศิลปะของการที่จะมีอิทธิพลเหนือคนและนำคนแต่ละคนไปโดยที่คนเหล่านั้นมีความเชื่ออย่างเต็มใจ มีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ มีความเคารพนับถือและให้ความร่วมมือกับผู้นำด้วยความจริงใจ เพื่อจะได้ปฏิบัติการกิจให้ลุล่วงไปด้วยดีภาวะผู้นำนั้น ย่อมจะเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการบริหารงาน เพราะผู้นำนั้นเปรียบประดุจประทีปขององค์การ เป็นสัญลักษณ์ เป็นตัวแทนขององค์การ และเป็นจุดรวมพลังของทุกคนในองค์การ ฉะนั้นผู้นำย่อมเป็นหลักที่มีความสำคัญยิ่งต่อหน่วยงาน ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและต่อผลงานอันเป็นส่วนรวมคุณภาพ และคุณลักษณะของผู้นำย่อมจะมีผลสะท้อนต่อวิธีปฏิบัติงานและผลงานขององค์การเป็นอย่างมาก

๒.๒ ภาวะผู้นำตามแนวคิดและทฤษฎีตะวันตก

๒.๒.๑ ทฤษฎีภาวะผู้นำ

จากความเชื่อของนักวิชาการ นักบริหารแต่ละกลุ่มแต่ละสำนักในเรื่องของการเป็นผู้นำ เกิดขึ้นตามลักษณะแนวความคิดแตกต่างกัน นักวิชาการ นักบริหารเหล่านั้นได้เสนอแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำไว้อย่างมากและละเอียดลึกซึ้งยิ่ง เช่น ฟิดเลอร์(Fiedler) ได้สรุปรวบรวมไว้ ๕ ประการ คือ

๑. ทฤษฎีพันธุกรรม (Genetic Theory) แนวคิดตามทฤษฎีนี้มีมาแต่โบราณโดยมีความเชื่อว่าการเป็นผู้นำเป็นเรื่องความสามารถที่เกิดขึ้นเฉพาะตน หรือเฉพาะตระกูลและสืบเชื้อสายกันได้ เพราะบุคลิกภาพหรือลักษณะการเป็นผู้นำตามแนวคิดนี้เป็นของที่มีมาแต่กำเนิด และคุณสมบัติเหล่านั้นเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัว ที่สืบเชื้อสายกันได้ภายในตระกูลเมื่อพ่อเป็นผู้นำลูกเกิดมาย่อมเป็นผู้นำ

๒. ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theory) เมื่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ในโลกเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีพันธุกรรมก็ได้รับการปรับปรุงแก้ไข “ผู้นำ” ในยุคต่อมาไม่ได้จำกัดเฉพาะคนชั้นสูง หรือเฉพาะบางตระกูลเท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นได้จากคนทุกระดับ ไม่ว่าสูงหรือต่ำ ไม่ว่ารวยหรือจน

^{๒๐}ชาญชัย อาจินสมาจาร, ภาวะผู้นำในองค์การ, หน้า ๑๘.

ขอให้มีความสมบัติภาวะผู้นำ (Leadership Trait) ก็พอ คุณสมบัติเหล่านี้ อาจจะมีมาโดยกำเนิดหรือ อาจได้มาจากประสบการณ์ การศึกษาเล่าเรียนหรือการฝึกฝนอบรม

๓. ทฤษฎีผลกระทบระหว่างบุคคลและสถานการณ์ (Personal Situational Theories) มีการศึกษาเรื่องภาวะผู้นำอีกกลุ่มหนึ่งที่เห็น การศึกษาโดยเน้นที่ตัวผู้นำอย่างเดียวไม่ สมบูรณ์ ควรจะศึกษาสถานการณ์ด้วย เพราะภาวะผู้นำนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์เป็นอย่างมาก ยกตัวอย่างคนที่มีความฉลาด ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นผู้นำได้ทุกโอกาส ย่อมแล้วแต่สถานการณ์ สถานการณ์บางอย่างอาจไม่ต้องการเขา การศึกษาภาวะผู้นำจะต้องรวมเรื่องสถานการณ์เข้าไว้ด้วย จึงเกิดทฤษฎีผลกระทบระหว่างบุคคลและสถานการณ์ขึ้น ซึ่งถือว่าภาวะผู้นำเกิดจากผลกระทบของ ปัจจัย ๒ ประการ คือ

๑) คุณลักษณะของผู้นำ (Trait)

๒) เหตุการณ์ที่เผชิญหน้ากลุ่ม (Situation)^{๒๑}

๔. ทฤษฎีความสัมพันธ์และความคาดหวัง (Interaction-Expectation Theories) นักคิดแต่ละคนเน้นแนวคิดไปคนละอย่าง ทฤษฎีข้างต้นเน้นที่ตัวผู้นำและสถานการณ์ เน้นเรื่อง ปฏิสัมพันธ์และความคาดหวัง ความสนใจของแนวคิดนี้คือกลุ่มบุคคลมนุษย์ย่อมมีความเกี่ยวข้อง ติดต่อกันสัมพันธ์กันเสมอ กิริยาอาการของคนหนึ่งย่อมกระทบหรือได้รับการสนองตอบจากอีกคนหนึ่ง ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ เมื่อมีการติดต่อกันก็ย่อมมีการคาดหวัง ทั้งการ ปฏิสัมพันธ์และการคาดหวังย่อมเกิดขึ้นในกลุ่มระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วยกันและระหว่างผู้นำและผู้ ตามตามความเป็นผู้นำเกิดขึ้นได้อย่างไร นักคิดกลุ่มนี้ให้หลักการว่า สมาชิกของกลุ่มคนใดคนหนึ่ง สามารถจะเป็นผู้นำได้ ถ้าหากบุคคลนั้นเป็นผู้ริเริ่มบทบาทในกลุ่มและบทบาทเหล่านี้ย่อมขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ของกลุ่มแนวคิดของกลุ่มทฤษฎีสัมพันธ์และความคาดหวังนี้เน้นสถานการณ์ของกลุ่มเป็นหลัก คือ ลักษณะและกิจกรรมของกลุ่มเป็นสถานการณ์ ฟิเลเดอร์ (Fiedler) กล่าวว่า การเป็นผู้นำจะ ประสบความสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของผู้นำและลักษณะของกลุ่มสถานการณ์กลุ่ม (Group Task Situation) มีองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ

๑) อำนาจตามตำแหน่งของผู้นำ (Position Power) ผู้นำในบางกลุ่มอาจจะ เป็นผู้นำที่มีอำนาจตามตำแหน่ง แต่ในบางสถานการณ์ผู้นำไม่มีอำนาจตามตำแหน่ง การที่ผู้นำกลุ่ม มีอำนาจมากหรือน้อยทำให้สถานการณ์ของกลุ่มแตกต่างกัน เช่น การที่ผู้นำกลุ่มมีอำนาจตาม ตำแหน่งสูงย่อมจะทำให้มีการยอมรับสูงและง่ายต่อการควบคุม แต่ก็ไม่จริงเสมอไป ผู้นำที่ไม่มี ตำแหน่งหน้าที่ก็เป็นที่ยอมรับได้ อำนาจตามตำแหน่งของผู้นำที่ความหมายต่อปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม

๒) ภารกิจของกลุ่ม (Task Power) งานที่กลุ่มต้องการทำให้สำเร็จงานเหล่านี้ อาจะยากง่ายแตกต่างกัน ความยากง่ายก็มีความสำคัญต่อปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม

๓) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม (Leader and Follower Relationship) ผู้ตามย่อมมีความคาดหวังจากผู้นำหากผู้นำเป็นผู้ที่ยอมรับและมีความสามารถที่คาดหวังการติดต่อ สัมพันธ์ในกลุ่มก็เป็นไปด้วยดี การนำกลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางก็ง่ายขึ้น เมื่อรวมองค์ประกอบทั้ง ๓ เข้าด้วยกันจะได้สถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไป

^{๒๑} Fred E. Fiedler, A Theory of Leadership Effectiveness, (New York : McGraw Hill, 1967), pp. 187-188.

๕. ทฤษฎีมนุษยนิยม(Humanistic Theories) นักทฤษฎีกลุ่มนี้ ได้แก่ อาร์กิริส (Argyris), เบลคและมูตัน (Blake and Mouton), ลิเคิร์ต(Likert) และแมคเกรเกอร์(McGregor) ซึ่งถือหลักว่า

๑) เน้นธรรมชาติของมนุษย์เป็นหลัก มนุษย์รักอิสระ มีความต้องการ ความหวัง ความตั้งใจ และแรงจูงใจที่จะทำงาน

๒) ธรรมชาติขององค์การย่อมมีการควบคุมให้เป็นระบบระเบียบ

๓) การกิจของผู้นำ คือ จัดปรับปรุงสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศของ องค์การเพื่อให้บุคคลทำงานได้อย่างเต็มที่ สนองความต้องการส่วนบุคคล และบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ^{๒๒}

สรุปทฤษฎีทั้ง ๕ เน้นสาระสำคัญต่างกัน คือ ทฤษฎีที่หนึ่ง ทฤษฎีพันธุกรรมเน้นผู้นำ โดยการสืบทายาท ทฤษฎีนี้มีมาแต่โบราณที่เชื่อว่า ความเป็นผู้นำสามารถสืบเชื้อสายกันได้ภายในตระกูล ทฤษฎีที่สอง เน้นคุณลักษณะของผู้นำ ซึ่งเป็นความเชื่อในยุคต่อมา ที่เชื่อว่า คุณลักษณะที่ทำให้เกิดผู้นำ อาจมีมาแต่กำเนิดหรือมาจากประสบการณ์การเรียนรู้และการฝึกฝน ทฤษฎีที่สาม เน้นผลกระทบระหว่างตัวผู้นำ และสถานการณ์แวดล้อม โดยเห็นว่า ผู้นำและสถานการณ์มีความสัมพันธ์กัน ภาวะผู้นำจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ บุคคลมีคุณลักษณะของผู้นำ และเหตุการณ์หรือโอกาสที่เผชิญหน้านั้นต้องการบุคคลเช่นเขาเป็นผู้นำ ดังนั้นภาวะผู้นำจึงเกิดจากเหตุปัจจัย ๒ ประการ คือ ๑) การที่บุคคลมีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำ ๒) เหตุการณ์ที่เผชิญหน้าของกลุ่มทฤษฎีที่สี่ เน้นกลุ่มบุคคล โดยศึกษาถึงกับปฏิสัมพันธ์และความคาดหวังของกลุ่ม ซึ่งมีความเชื่อว่า มนุษย์มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและเกิดความคาดหวังต่อกัน ดังนั้นผู้นำจึงเกิดขึ้นได้จากสมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่ม ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มบทบาท ซึ่งบทบาทนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของกลุ่มด้วยส่วนทฤษฎีสุดท้าย เน้นตัวบุคคล คือ เน้นที่ตัวมนุษย์และสร้างหลักการจากธรรมชาติของมนุษย์ โดยที่ภารกิจของผู้นำคือ จัดปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้อำนวยต่อกิจกรรมของกลุ่ม

เทอร์รี่ ได้สรุปทฤษฎีภาวะผู้นำไว้ ๔ ทฤษฎี ดังนี้

๑. ทฤษฎีสันับสนุน(Supportive theory) ทฤษฎีนี้มีลักษณะเป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยที่ผู้นำจะเป็นผู้ให้ความสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้ร่วมวางแผน และตัดสินใจในพันธกิจขององค์การ ทฤษฎีนี้เกิดจากปรัชญาและความเชื่อในคุณค่าของคน หากผู้นำให้ความสำคัญในความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ยอมรับในความรู้ความสามารถ ความคิดและยอมรับความช่วยเหลือกัน จะนำไปสู่ความสำเร็จภายใต้ความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน

๒. ทฤษฎีทางสังคมวิทยา(Sociological theory) ทฤษฎีนี้ผู้นำจะต้องแสดงบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในการอำนวยความสะดวกต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรด้วยการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือให้พร้อม รวมทั้งการช่วยลดปัญหาความขัดแย้งของบุคคลในองค์การด้วย

๓. ทฤษฎีทางจิตวิทยา(Psychological theory) ทฤษฎีนี้ผู้นำจะต้องมีการพัฒนาระบบแรงจูงใจอย่างดีเยี่ยม มีจิตวิทยาสูง รู้จักใช้เทคนิควิธีกระตุ้นให้บุคคลปฏิบัติงานด้วยจิตสำนึกรับผิดชอบเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ขณะเดียวกันผู้นำจะต้องสร้างความพึงพอใจใน

^{๒๒} Ibid, pp. 187-188.

เป้าหมายของแต่ละบุคคล (Individual need) และให้ความสำคัญต่อผลงานของบุคคลด้วยความจริงใจ มีความเชื่อในปรัชญาการสร้างความสำเร็จให้ผู้ปฏิบัติงาน จะส่งผลให้องค์การได้บรรลุเป้าหมายสูงสุด

๔. ทฤษฎียึดถืออำนาจ (Autocratic theory) ทฤษฎีผู้นำจะยึดถือการให้อำนาจของตนเองบริหารสั่งการ ในลักษณะบีบบังคับให้ทำงานโดยไม่อธิบายเหตุผล ยึดถือระบบการให้คุณให้โทษเป็นสำคัญ โดยไม่ให้ความสนใจต่อบรรยากาศความอบอุ่นและสภาพแวดล้อมในการทำงาน^{๒๓}

สรุปจาก ๔ ทฤษฎีดังกล่าว ทฤษฎีสันับสนุน มีลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจ เช่นกับหลักการมีส่วนร่วมในธรรมาภิบาล ทฤษฎีทางสังคมวิทยา ผู้นำจะต้องแสดงบทบาทที่ได้รับผิดชอบอย่างเต็มที่ อำนาจความสะดวกให้บุคลากร และช่วยจัดการปัญหาความขัดแย้งของบุคคลในองค์กรด้วย ทฤษฎีทางจิตวิทยา ทฤษฎีนี้จะต้องรู้จักสร้างแรงจูงใจ และต้องมีจิตวิทยาสูงในการกระตุ้นให้บุคลากรปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตสำนึกรับผิดชอบในงานและเป้าหมายขององค์กร ทฤษฎียึดถืออำนาจ เป็นทฤษฎีที่ผู้นำยึดถือในการบริหารสั่งการของตน บังคับให้บุคลากรในองค์กรปฏิบัติงานโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมและแรงจูงใจ

๒.๒.๒ ภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำมีความหมายคล้าย ๆ กับผู้นำ จนบางคนอาจเข้าใจผิดว่า ภาวะผู้นำกับผู้นำคืออย่างเดียวกัน หากจะแปลตามรูปศัพท์แล้ว ภาวะผู้นำ ก็คือความเป็นผู้นำนั่นเอง อันได้แก่คุณลักษณะที่ทำให้บุคคลเป็นผู้นำ บุคคลจะเป็นผู้นำได้ต้องประกอบด้วยภาวะผู้นำ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่นำ อาจไม่มีภาวะผู้นำก็เป็นได้ เนื่องจากขาดคุณลักษณะที่ทำให้ตนเป็นผู้นำ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า ภาวะผู้นำ ไว้ดังนี้

ทานเนนบัม (Tannenbaum) ให้ความหมายคำว่า ผู้นำ ไว้ว่าผู้นำ หมายถึง บุคคลผู้ใช้อิทธิพลโดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลอื่นด้วย^{๒๔}

เครชคริชฟิลด์ และ บอลลาเชย์ (Krech, Crutchfield and Ballachey) ไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า ผู้นำโดยตรง แต่ได้เสนอแนะวิธีการในการที่จะใช้พิสูจน์ว่าใครจะเป็นผู้นำของกลุ่ม ๒ วิธีด้วยกัน คือ

๑. โดยการถามสมาชิกภายในกลุ่มว่า สมาชิกภายในกลุ่มเห็นว่าใครเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในการบงการ หรือดำเนินการให้แก่กลุ่มมากที่สุด

^{๒๓}Terry, G.R., *Principles and motivation*, (New Yoke : John Wiley and Son, Inc., 1977), p. 419.

^{๒๔}Tannenbaum, Robert, *Leadership and Organization*, (New York : McGraw- Hill Book Company Inc., 1961),p. 53.

๒. โดยการถามผู้สังเกตการณ์เกี่ยวกับกลุ่มว่า จากการสังเกตและพิจารณานั้นมีความเห็นว่าบุคคลใดในกลุ่มเป็นผู้ที่พยายามใช้อิทธิพลสูงใจเพื่อนร่วมงานมากที่สุด หรือดูจากบันทึกว่าสมาชิกคนใดใช้อิทธิพลสูงใจสมาชิกในกลุ่มได้ผลมากที่สุด^{๒๕}

ฮัลพิน(Halpin) ได้ให้ความหมายของผู้ผู้นำ ดังนี้

๑. ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทหรืออิทธิพลต่อคนในหน่วยงานมากกว่าผู้อื่น
๒. ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทเหนือผู้อื่น
๓. ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

๔. ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการเลือกจากผู้อื่นให้เป็นผู้นำ

๕. ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ดำรงตำแหน่งผู้นำหรือหัวหน้าในหน่วยงาน^{๒๖}

เฮมฟิลล์(Hemphill)กล่าวว่า การเป็นผู้นำคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกระทำอันก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ที่ดี เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น^{๒๗}

ไซมอน สมิธเบิร์ก และทอมป์สัน (Simon, Smithburg and Thompson)ให้ความหมายของคำว่า ผู้นำ ไว้สั้น ๆ คือผู้นำ หมายถึง บุคคลที่สามารถควบคุมให้ผู้อื่นร่วมมือดำเนินงานไปสู่เป้าหมายได้^{๒๘}

อาร์. บี. แคทเทล (R.B Cattell) ได้กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลใด บุคคลหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มที่ทำให้การปฏิบัติงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพและสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี^{๒๙}

รังสรรค์ ประเสริฐศรี ได้สรุปความหมายของภาวะผู้นำ จากแนวคิดของ Yukl, Daft และ DuBrin ไว้ ๘ ประการดังนี้

๑. เป็นความสามารถที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นในด้านการกระทำตามที่ผู้นำองค์การ และสามารถจูงใจบุคคลอื่นให้กระทำการกิจกรรมที่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายขององค์การได้

๒. เป็นกระบวนการความเป็นผู้นำจากการใช้อิทธิพลที่จะควบคุมและประสานงานกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย

๓. เป็นลักษณะความสัมพันธ์ทางอำนาจอย่างหนึ่งของผู้นำจนได้รับการยอมรับนับถือในพฤติกรรมของเขาจากสมาชิกของกลุ่มและกลุ่มอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔. อิทธิพลในตัวของผู้ผู้นำที่นำมาใช้ให้เข้ากับสถานการณ์โดยการชี้แนะผ่านกระบวนการสื่อสารเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Specified goal)

^{๒๕}Krech, Davis., Crutchfield, Richard S. and Ballachey, Egerton L. **Individual in Society**, (New York : McGraw-Hill Book Company Inc., 1962), p. 87.

^{๒๖}Halpin, Andrew W., **Theory and Research in Administration**, (New York : Macmillan, 1966), p. 46.

^{๒๗}Hemphill, John.K., “**Administration as Problem Solving**” in Andrew W. Halpin (eds), **Administrative Theory in Education**, (New York : Macmillan, 1976), p. 35.

^{๒๘}Simon, Herbert A., Smithburg, Donald W. and Thompson, Victor A., “**the Role of the Leader**” **Public Administration**, (New York : Alfred A Knopf, 1968), p. 75.

^{๒๙}R.B. Cattell, **Human Relations**, (New York : free press, 1951), pp. 161-184.

๕. การกระทำความร่วมมือกันระหว่างบุคคลโดยมีบุคคลหนึ่งทำหน้าที่ให้การชี้แนะการกระทำดังกล่าวทำให้บุคคลอื่น ๆ เชื่อมั่นในผลงานของเขา ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้จากลักษณะการแสดงออกในการชี้แนะที่เขาได้แนะนำไว้

๖. ความคิดริเริ่มและการรักษาภาพของความเชื่อถือในการปฏิบัติการร่วมกัน

๗. การที่บุคคลมีอิทธิพลมากและทำให้เกิดการยอมรับเกี่ยวกับการบริหารงานประจำในองค์กร

๘. เป็นกระบวนการในการใช้อิทธิพลที่มีต่อการดำเนินงานของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ตลอดจนใช้อิทธิพลให้กลุ่มดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตน^{๓๐}

จากความหมายของภาวะผู้นำดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเป็นความสามารถพิเศษที่ทำให้ผู้อื่นทำตามที่คุณำต้องการ เป็นกระบวนการในการใช้อิทธิพลควบคุมสมาชิกในกลุ่มให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยใช้กระบวนการสื่อสารชี้แนะและจูงใจให้เกิดการกระทำความร่วมมือกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

ตามแนวคิดทฤษฎีตะวันตก มีผู้ให้ความหมายของภาวะผู้นำแตกต่างกันตามทฤษฎี บ้างก็มองว่าการเป็นผู้นำมีมาแต่กำเนิดสามารถสืบเชื้อสายกันได้ บ้างก็มองว่าการเป็นผู้นำอยู่ที่คุณสมบัติ บ้างก็ว่าอยู่ที่สถานการณ์ บ้างก็มองเห็นเป็นประการอื่นตามทฤษฎี และมุ่งศึกษาตามแนวทางของทฤษฎีนั้น ๆ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม โดยสรุป ภาวะผู้นำตามความหมายของทฤษฎีตะวันตก ได้แก่การที่บุคคลมีความสามารถในการตัดสินใจ (Decision Making) และการแก้ปัญหา (Problem Solving) มีความสามารถในการคิดริเริ่มในการแสวงหาความสัมพันธ์อันดี ตลอดจนจูงใจให้ผู้ร่วมงาน ร่วมปฏิบัติงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความเต็มใจและพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบ และมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานของหน่วยงาน

๒.๓ แนวคิดภาวะผู้นำตามแนวพุทธ

ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่าการที่จะเป็นผู้นำตามแนวพุทธที่ดีนั้น ต้องมีคุณสมบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำที่มีความซื่อตรงเที่ยงตรง นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จด้วยแนวทางอันชอบธรรม จึงจะทำให้ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่นและเป็นผู้ให้ความร่วมมือเพื่อที่จะนำสังคมไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึง “ภาวะผู้นำ” ว่า คือบุคคลที่จะมาประสานให้คนทั้งหลายรวมกัน โดยที่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันก็ตาม หรือทำงานร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดีสู่จุดหมายที่ตั้งงาม ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการที่จะไปเกี่ยวข้องหรือปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้อง และได้ผลตามองค์ประกอบ ในท่ามกลางสังคมสิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่ประสบเช่นปัญหา เป็นต้น^{๓๑}

^{๓๐} รังสรรค์ ประเสริฐศรี, ภาวะผู้นำ, หน้า๑๒.

^{๓๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๔), หน้า ๕๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ให้ความหมายว่าผู้นำคือผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวก่อนหรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้วเช่นเป็นผู้นำองค์กรผู้นำสมาคมผู้นำวัดและแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ^{๓๒}

ผู้นำเชิงพุทธที่จะนำบุคคลอื่นนั้นพระพุทธานุสาสนาถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากยิ่งกลุ่มบุคคลมีขนาดใหญ่เท่าใดความสำคัญของผู้นำเชิงพุทธที่มีต่อสมาชิกในกลุ่มยิ่งทวีความสำคัญเป็นเงาตามตัวขึ้นไปกลุ่มใดได้ผู้นำเชิงพุทธที่ดีก็ดีไปด้วยในทางตรงกันข้ามกลุ่มใดได้ผู้นำที่ไม่ดีสมาชิกในกลุ่มก็ต้องประสบกับความลำบากแม้ในหลักธรรมของพระพุทธานุสาสนาก็ได้ให้ความสำคัญกับผู้นำตามแนวพุทธโดยตรัสถึงความสำคัญตามแนวพุทธมีปรากฏดังพุทธพจน์ว่า “โย โว อานนทมยาธมโม จวินโย จ เทสิโต ปญฺณโต โส โว มมจฺเจนสฺสตา” “อานนฺตธรรมและวินยฺไคที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย โดยการล่วงไปแห่งเราธรรมและวินยฺไคนั้นย่อมเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^{๓๓}

ในโคปาลสูตรและจุฬโคปาลสูตร “ถ้าเมื่อใดทั้งหลายว่ายข้ามแม่น้ำไปโคหวัหน้าฝูงว่ายคดเมื่อใดผู้นำฝูงว่ายคดอย่างนี้โคทั้งหมดก็ย่อมว่ายคดไปตามกันในมนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกันผู้ใดได้รับสมมติแต่งตั้งเป็นใหญ่ถ้าผู้ประพฤตินั้นเป็นธรรมประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมโดยแท้ถ้าพระราชาเป็นใหญ่ไม่ตั้งอยู่ในธรรมรัฐก็ย่อมอยู่ไม่เป็นสุขทั่วถ้าเมื่อใดทั้งหลายว่ายข้ามแม่น้ำไปโคหวัหน้าฝูงว่ายข้ามตรงเมื่อใดผู้นำฝูงว่ายข้ามตรงอย่างนั้นโคทั้งหมดก็ว่ายข้ามตรงไปตามกันในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกันผู้ใดได้รับสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ถ้าผู้นั้นประพฤติเป็นธรรมประชาชนนอกนั้นก็ย่อมประพฤติเป็นธรรมไปตามโดยแท้ถ้าพระราชาผู้ใหญ่ตั้งอยู่ในธรรมรัฐก็ย่อมเป็นอยู่เป็นสุขทั่วกัน”^{๓๔}

จะเห็นได้ว่าแม้แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงเห็นความสำคัญของผู้นำผู้นำไม่ว่าจะดำรงอยู่ในฐานะใดตำแหน่งใดมีที่มาโดยการสมมติแต่งตั้งหรือเลือกตั้งให้มีอำนาจในฐานะผู้นำประชาชนเป็นสมมติราชพระราชามีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางความเป็นไปของสังคมและรัฐยังผลถึงความเป็นอยู่ของสมาชิกหรือประชาชนภายใต้การนำนั้นดังเช่นโคหวัหน้าฝูงย่อมนำฝูงโคทั้งหลายตามที่ตนพาไปเช่นเดียวกับผู้นำตามแนวพุทธที่ดีต้องนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างจะส่งผลให้เกิดความสงบสุขในสังคมและรัฐที่ตนปกครองอยู่โดยทั่วกัน

สรุปคดี ม่วงทอง ได้สรุปลักษณะผู้นำในพระพุทธศาสนาไว้ ๒ ลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะของธรรมราชา ๑ และลักษณะของเทวราชา ๑^{๓๕}

๑. ลักษณะของธรรมราชา

ตามหลักของพระพุทธศาสนา ผู้นำที่ได้ชื่อว่า ราชา (King) คือ ผู้นำซึ่งยังชนทั้งหลายให้ยินดีด้วยทศพิธราชธรรม ดังนั้นผู้นำที่เป็นธรรมราชาจึงหมายถึง ผู้ทรงไว้ซึ่งความรู้ในธรรมของพระพุทธศาสนาและยังชนทั้งหลายให้ยินดีด้วยธรรมนั้น ซึ่งรวมทั้งทศพิธราชธรรมนั้นด้วย ตามทัศนะทางพระพุทธศาสนาเห็นว่ากษัตริย์ (ผู้นำ) มิใช่เป็นเทวราชา (God King) แต่เพียงมนุษย์ที่มี

^{๓๒} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙) หน้า ๒๖.

^{๓๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๑/๑๗๘.

^{๓๔} พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๖๓๔-๖๓๗/๑๔๙.

^{๓๕} สรุปคดี ม่วงทอง, “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ ศึกษาเฉพาะกรณีกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓).

คุณสมบัติพิเศษบางประการ ที่ได้รับมอบอำนาจให้เป็นผู้ปกครองในลักษณะของสัญญาประชาคม การได้มาซึ่งอำนาจของผู้ปกครองมาจากความยินดียินยอมของประชาชนเป็นการมอบให้ชั่วคราว เพื่อทำหน้าที่บางประการแทนประชาชน ดังนั้น ความชอบธรรมในอำนาจการปกครอง ซึ่งหมายถึง การยอมรับในสิทธิอำนาจ ในการปกครองผู้นำโดยประชาชน จึงเป็นสิ่งที่ผู้นำควรจะต้องคำนึงถึงตลอดเวลา จากการที่สังคมอินเดียขณะที่พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นเป็นสังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์ภายใต้รัฐธรรมนูญ และระบอบสาธารณรัฐซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำที่มีอำนาจในการปกครองอาจจะเรียกว่ามีการปกครองแบบสามัคคีธรรม

ลักษณะของพุทธธรรม ที่แสดงถึงความเป็นพระราชา มีความหมายตามศัพท์ประกอบคำอธิบายดังนี้

๑. คำว่า “ธรรม” หมายถึง ความถูกต้อง ดีงาม ยุติธรรม

๒. คำว่า “ราชา” หมายถึง กษัตริย์ที่ปวงชนนิยมชมชอบ เพราะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความยุติธรรม

ฉะนั้น กษัตริย์ใดไม่ประพฤติธรรม นำความเดือดร้อนมาสู่ประชาชน กษัตริย์องค์นั้นจะไม่ได้รับการขนานนามว่า “ราชา”^{๓๖} ในขณะที่ธรรมตามหลักธรรมแสดงความเป็นสากลที่ทุกคนพึงปฏิบัติธรรมอย่างเดียวกัน ใครปฏิบัติได้มากก็อยู่ในฐานะสูงยิ่งอยู่ในฐานะสูงก็ยิ่งเป็นที่หวังว่าจะต้องประพฤติให้สูงตามไปด้วย หากประพฤติตนไม่อยู่ในธรรมก็จะถูกโลกตำหนิยิ่งกว่าเมื่อคนวรรณะต่ำประพฤติผิด กษัตริย์จึงต้องประพฤติธรรมและเผยแผ่ธรรมซึ่งก็ต้องรวมหน้าที่เป็นพระอัครศาสนูปถัมภกไปด้วยโดยปริยาย กษัตริย์ในความหมายเช่นนี้จึงได้ชื่อว่าเป็นธรรมราชา ศาสนาพราหมณ์ผนวกความเชื่อเรื่องเทพเจ้าเข้ากับลักษณะของกษัตริย์ และโยยวรรณกษัตริย์เข้ากับพระผู้เป็นเจ้า จึงเกิดความคิดแบบเทวราชาดังกล่าวมาแล้ว

ส่วนพระพุทธศาสนาไม่ยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวท จึงไม่ยอมรับการเกิดวรรณะจากพระผู้เป็นเจ้า และมีได้ให้ฐานะอันสำคัญแก่เทพเจ้าทั้งหลาย หากแต่กำหนดว่าความเป็นเทพก็เกิดจากบุญอันบุคคลได้กระทำ คนธรรมดาก็อาจสูงส่งเท่าเทพและพรหมได้ หากประพฤติธรรมสูงพอ ดังนั้น พระเจ้าแผ่นดินที่ดีจึงเป็นสมมติเทพ คือเทียบได้กับเทพในแง่การปฏิบัติธรรม และมีสิทธิในการปกครองเพราะคุณธรรมดังกล่าว หากปราศจากคุณธรรมเมื่อใดผู้อื่นก็มีสิทธิโค่นเสียได้ ดังนั้น ธรรมราชาจึงปกครองโดยเน้นการปฏิบัติตามธรรมและสอนผู้อื่นให้ประพฤติธรรม มากกว่าปล่อยให้ประชาชนเดือดร้อนแล้วให้อำนาจปราบปรามเมื่อประชาชนทำผิด ยิ่งกว่านั้นนอกจากธรรมราชาไม่ถืออำนาจเป็นเครื่องมือปกครองแล้วยังทรงควบคุมพระองค์มิให้อำนาจหรือให้ความสำคัญแก่ฐานอันสูงของพระองค์ยิ่งกว่าความสุขของประชาชน ดังจะเห็นได้จากพรหมวิหารธรรม และธรรมหลายข้อในทศพิธราชธรรม คือ ความอ่อนโยน ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความหนักแน่นในธรรม เมื่อกษัตริย์ ปฏิบัติพระองค์ตามธรรมดังกล่าวนี้แล้วย่อมใช้อำนาจในทางที่ไม่เป็นธรรม แม้จะทรงพระราชอำนาจอยู่สักเพียงใดก็ตาม การเน้นลักษณะของผู้นำที่ดีนี้อาจเป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าเพียงพอแล้วสำหรับการปกครองแคว้นแคว้นต่าง ๆ

^{๓๖} ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, ประชาธิปไตยสังคมนิยมกับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ณต, ๒๕๒๐), หน้า ๖๓.

๒. ลักษณะของเทวราชา

พระพุทธรูปศาสนายอมรับความสำคัญของกษัตริย์ในแง่ที่เป็นเทพเจ้าสมมติ คือ โดยการยอมรับของประชาชน ไม่ใช่เทพเจ้าบนสวรรค์ตามความเข้าใจของลัทธิพราหมณ์ แต่ไม่ทั้งหมด ซึ่งพระพุทธรูปศาสนายังคงมีจุดยืนความเป็นตัวของตัวเองโดยให้เหตุผลอธิบายการเป็นสมมติเทพของกษัตริย์ ตามหลักพุทธธรรมได้แสดงถึงเทพเจ้า ๓ ประการ^{๓๗} ดังนี้

๑. สมมติเทพ (god by convention) เทพเจ้าโดยสมมติ คือ โดยการยอมรับของมวลมนุษยโลกซึ่งหมายถึงกษัตริย์ทรงเป็นเทพที่อยู่เหนือมนุษย์ด้วยธรรม

๒. อุปัตติเทพ (god by rebirth) เทพเจ้าโดยกำเนิด คือ สถิตอยู่บนสวรรค์

๓. วิสุทธิเทพ (god by purification) เทพเจ้าโดยความบริสุทธิ์ ซึ่งเกิดจากการกระทำของตนเองอันได้แก่พระพุทธรูปและพระอรหันต์ทั้งหลาย

ลักษณะสำคัญของผู้นำ ในฐานะเทวราชา คือการยกอำนาจสิทธิ์ขาด ให้เป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้ดูแลรักษาความสงบ ปราบปรามเหตุการณ์ให้อยู่ในความสงบ ดำเนินการบริหารกิจการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม หรือสมาชิกภายใต้การดูแล บนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม พระองค์ผู้เป็นเทวราชาจะมีภาวะ หรือคุณธรรมที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญ คือ มีความกล้าหาญเฉพาะในสิ่งที่เป็ธรรมตามทศพิธราชธรรม สิ่งเหมือนกันในเทวราชาและธรรมราชา มีใช้เพียงสถานการณ์ประพตติธรรมในฐานะผู้นำ คือ พันธกรณีในการดูแลทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์

ดังนั้น ประชาชนคนธรรมดา ถ้ากระทำความดีก็อาจได้รับการยกย่องยอมรับนับถือสมมติเป็นเทพได้ ได้แก่ กษัตริย์ในยุคนั้นนั่นเอง เป็นการปฏิรูปความคิดของลัทธิพราหมณ์ในแง่ที่ว่าคนธรรมดาอาจเป็นเทพเจ้าได้ ถ้าเขาปฏิบัติเป็นคนดี จนเป็นที่ยอมรับนับถือของคนโดยทั่วไป

การจะเป็นผู้นำ ให้บุคคลอื่นทำตามหรือมีความเชื่อมั่น ผู้นำต้องสามารถนำการกระทำได้ จะไม่ถูกตำหนิในภายหลัง หลักการดังกล่าวจึงเป็นการสอนให้คนมีภาวะผู้นำในตนเองหรือพัฒนาตนเองให้ก้าวขึ้นสู่ความเป็นผู้นำ และการพัฒนาตนเองนั้น ต้องพัฒนาทั้งกาย วาจา และใจ คือ ไม่คิดชั่ว พูดชั่ว และทำชั่วที่เป็นเหตุแห่งความเดือดร้อนแก่ตนเองและสังคม เพียงแค่นี้ยังไม่พอ ต้องทำในสิ่งที่ถูกธรรมและเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและส่วนรวมด้วย และการจะพัฒนาดตนเองตามกระบวนการดังกล่าวได้ ต้องมุ่งเน้นที่การพัฒนาจิตใจ ปลูกฝังคุณธรรมให้มีในจิตสำนึก ควบคุมตนเองได้ พระพุทธรูปศาสนาถือว่าผู้นำต้องเอาชนะใจของตนเองเสียก่อน เมื่อสามารถชนะใจของตนได้ ก็เชื่อว่าเอาชนะสิ่งอื่นได้^{๓๘} ดังพุทธพจน์ ที่ว่า “บุคคลชนะหมู่มนุษย์ตั้งล้านคน ในสมรภูมิ ยังไม่ชื่อว่า เป็นผู้ชนะสงครามอย่างเด็ดขาด คนที่ชนะตนเองได้เพียงคนเดียวนี้สิ จึงชื่อว่า เป็นผู้ชนะสงครามได้อย่างเด็ดขาด”^{๓๙}

จากเนื้อความ สามารถสรุปได้ว่าภาวะผู้ตามแนวพุทธนั้น ได้แก่ การที่บุคคล พร้อมด้วยคุณสมบัติหรืออุปนิสัยตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือตามลักษณะของผู้นำตาม

^{๓๗} พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), ภาวะผู้นำเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๓๙-๔๑.

^{๓๘} พระมหารุ่ง ธมมภูมธนี (ศิริพันธ์), “ศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๓๙} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๐๓/๔๐.

แนวพุทธ ๒ ลักษณะ คือ ผู้นำแบบธรรมราชา และแบบทวารราชา เป็นบุคคลที่เป็นผู้นำ ซึ่งผู้ตามรู้สึกเลื่อมใสศรัทธาซึ่งเกิดจากปฏิบัติ หรือแนวทางปฏิบัติที่ผู้นำนั้นประพฤติปฏิบัติ ดังนั้น ผู้ตามแนวพุทธนั้น จึงต้องเป็นผู้นำที่สามารถนำได้ใน ๔ รูปแบบ คือนำตน นำคน นำงาน และ นำองค์การ นำตน คือ เป็นผู้นำที่สามารถนำตนเองให้รอดจากภัยพิบัติหรืออุปสรรคต่าง ๆ กล่าวคือเป็นผู้ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ทำตนให้ถึงฝั่งแห่งความสำเร็จได้ อันเกิดจากการใช้คุณธรรม ในทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการเป็นผู้นำ นำคน คือ นอกจากจะสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วยังเป็นที่พึ่งพาอาศัยของผู้อื่นได้อีกด้วย เป็นที่เคารพนับถือศรัทธาของผู้อื่น เพราะเหตุที่มีคุณลักษณะตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และพาเขาเหล่านั้นให้ประสบผลสำเร็จได้ด้วย นำงาน คือ เป็นผู้นำในกิจการงานต่าง ๆ จะเป็นผู้ที่ออกหน้าเสมอ ทำให้ผู้ตามรู้สึกว่ามีกำลังใจในการปฏิบัติกิจการนั้น ๆ ส่วนนำองค์การนั้น หมายถึง สามารถเป็นผู้นำสูงสุดในองค์การ มีความสามารถในการกำหนดนโยบายหรือทิศทางขององค์การนั้น ๆ และเป็นผู้มีความสามารถในอันประสานทุกฝ่ายให้เกิดการร่วมมือกันด้วยอันดีคือความพึงพอใจที่จะทำ แล้วนำองค์การนั้น ๆ ไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์องค์การ

๒.๔ การบริหารกิจการคณะสงฆ์

เดิมทีเดียว วงการพระพุทธศาสนาจะคุ้นเคยกับคำว่า “การปกครองคณะสงฆ์” แต่เมื่อมาถึงปัจจุบัน จะได้ยินหรือรับทราบถึงคำว่า “การบริหารกิจการคณะสงฆ์” เพิ่มมากขึ้นทั้งนี้เพราะ “การปกครอง” ดูเหมือนจะเน้นการบังคับบัญชาโดยมีผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองเป็นผู้อยู่ในสายการปกครอง ส่วน “การบริหาร” นั้น มีนัยไปในทางการบริหารจัดการ หรือการเข้าไปดำเนินการในงานนั้น ๆ ให้สำเร็จเรียบร้อยดีงาม

การบริหารกิจการคณะสงฆ์^{๔๐} เป็นองค์กรตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งตราขึ้นในภาวะที่บ้านเมืองอยู่ในระยะปฏิบัติและอยู่ในระยะกาลที่ได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาแล้ว ๒ ฉบับ ครั้นเมื่อตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ คงได้ทบทวนพระราชบัญญัติ ๒ ฉบับ เทียบเคียงแล้วยึดเอาโครงสร้างของฉบับที่ ๑ เป็นหลัก เอาส่วนประกอบขององค์กรของฉบับที่ ๒ บางส่วนมาผสม โดยปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงได้รูปแบบองค์กรดังนี้

๑. ผู้บัญชาการ ได้แก่สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นองค์ประมุขสงฆ์และเป็นผู้บัญชาการคณะสงฆ์สูงสุด ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจแห่งกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

๒. องค์กรปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง แยกเป็น ๒ คือ

๑) มหาเถรสมาคม ได้แก่องค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด ซึ่งเป็นองค์กรหลักประกอบด้วย

(๑) สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง

(๒) สมเด็จพระราชาคณะ เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง

^{๔๐} พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์กตปุญโญ), การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค ๒ ภาคปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘-๑๐.

(๓) พระราชาคณะที่ทรงแต่งตั้ง (ไม่เกิน ๑๒ รูป) เป็นกรรมการโดยมีลักษณะดำเนินกิจการคือ

๑. ประธานกรรมการ เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ
๒. อธิบดีกรมการศาสนา เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง
๓. กรรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักเลขาธิการ
๔. องค์กรย่อย เป็นหน่วยบริหารและจัดกิจการแทน

๒) องค์กรย่อยในส่วนกลาง

(๑) เขตปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่เขตปกครองสงฆ์ในภิกษุณีย์นั้น ๆ ดังนี้
 ก. หน (ม) เจ้าคณะใหญ่เป็นผู้บังคับบัญชา
 ข. คณะ (ธ) เจ้าคณะใหญ่เป็นผู้บังคับบัญชามีเลขานุการสนองงาน
 เลขานุการเจ้าคณะใหญ่ จัดเป็น “พระสังฆาธิการ”

(๒) คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม

- ก. คณะกรรมการฝ่ายปกครอง
- ข. คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษา
- ค. คณะกรรมการฝ่ายศึกษาสงเคราะห์
- ง. คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- จ. คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ
- ฉ. คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์

(๓) คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการอื่น ๆ (มีจำนวนมากคณะ)

(๔) กองงาน

- ก. กองบาลีสันนิทลวง
- ข. กองธรรมสันนิทลวง
- ค. กองงานพระธรรมทูต

๓. องค์กรปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค มี ๔ ชั้น คือ

- ๑) ภาคเจ้าคณะภาคเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะภาคเป็นผู้ช่วย
- ๒) จังหวัดเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ช่วย
- ๓) อำเภอเจ้าคณะอำเภอเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะอำเภอเป็นผู้ช่วย
- ๔) ตำบลเจ้าคณะตำบลเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ช่วย

๔. วัด เป็นองค์กรต่ำสุดและเป็นองค์กรหลัก เป็นฐานรองรับกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา เป็นหน่วยบริหารและจัดกิจการโดยตรง มีเจ้าอาวาสเป็นผู้บังคับบัญชา รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นผู้ช่วยในกิจการทั่วไป ไวยาวัจกรเป็นผู้ช่วยงานการศาสนสมบัติอื่น ๆ เจ้าคณะรองเจ้าคณะ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็น “พระสังฆาธิการ”

การคณะสงฆ์ คำว่า “การ” เป็นคำนาม ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า “งาน” “สิ่งหรือเรื่องที่ต้องทำ” ถ้าอยู่หน้านาม หมายถึง “เรื่อง” “ธุระ” “หน้าที่” ดังนั้น เมื่อรวม “การ” กับ “คณะสงฆ์” เป็นการคณะสงฆ์ จึงหมายถึง “ธุระของคณะสงฆ์” “สิ่งหรือเรื่องทีคณะสงฆ์ต้องทำ” “สิ่งหรือเรื่องทีคณะสงฆ์ควรทำ” “ธุระของคณะสงฆ์” “หน้าที่ของคณะสงฆ์” โดยตรงได้แก่

กิจการที่คณะสงฆ์ต้องกระทำหรือที่คณะสงฆ์ควรกระทำกิจการที่เป็นงานของคณะสงฆ์ กิจการที่คณะสงฆ์ต้องถือหรือควรถือเป็นฐานะหน้าที่ เพราะเป็นกิจการขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนและทุกชั้นเพราะคณะสงฆ์ต้องดำเนินกิจการคณะสงฆ์โดยแท้

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมาตรา๑๕ตรี(๑)และ(๓)และข้อ๕แห่งกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑)ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กล่าวถึง“การ” ไว้โดยชัดเจนเป็น๖คือ

๑.การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (การปกครอง)

๒.การศาสนศึกษา

๓.การศึกษาสงเคราะห์

๔.การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕.การสาธารณูปการ

๖.การสาธารณสงเคราะห์

กิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนา จะมีมากน้อยเพียงใดก็ตาม ย่อมรวมลงใน “การ” ทั้ง ๖ นี้ และการทั้ง ๖ นี้ เป็นงานในหน้าที่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์โดยแท้ แต่วิธีดำเนินการนั้น ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคมหนึ่ง การนิคมกรรมตามมาตรา ๒๔-๒๕ ซึ่งแต่ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๔๘๔ เรียกว่า “การวินิจฉัยอธิกรณ์” ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม

กล่าวโดยสรุปแล้ว ที่กล่าวมานี้ ย่อมอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะ และมหาเถรสมาคมตลอดจนพระภิกษุคณะบุคคลที่มหาเถรสมาคมมอบให้เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ทั้งสิ้น^{๔๑}

๒.๔.๑ การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม (การปกครอง)

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลซึ่งในสมัยนั้นมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำ อันนำมาซึ่งความล่าช้า และความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นระเบียบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ต้องประสบอุปสรรคและความล่าช้า^{๔๒}

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการยกย่องพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อคณะกรรมการทำงานสำเร็จ รัฐบาลจึงได้

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖-๑๗.

^{๔๒} พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อตฺตเวทิต), แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (กรุงเทพมหานคร : หจก.สามลดา, ๒๕๔๙), หน้า ๙๘.

ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภาเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ^{๔๓}

โดยที่การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์มหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

โดยการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความหมายกว้างขวางมากเพราะถ้าพิจารณาเทียบเคียงกับอำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรรมที่บัญญัติแยกอำนาจกันไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ แล้วจะพบว่าอำนาจหน้าที่ต่างๆ ทั้งสามส่วนนั้นได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คืออำนาจหน้าที่ของสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธรรม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีจุดเด่นในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียว และพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์และกรรมกรมหาเถรสมาคมมี ๒๑ รูป เหมือนเดิมแต่ว่าอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่างชัดเจนกว่าฉบับ ๒๕๐๕ คือ

๑. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
๒. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
๓. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
๔. รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๕. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้^{๔๔}

ภาพรวมการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ปัจจุบันมหาเถรสมาคมมีอำนาจที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ประเภท คือ

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗.

^{๔๔} อ้างแล้ว, หน้า ๘๘.

- ๑) การปกครอง
- ๒) การศึกษา
- ๓) การศึกษาสงเคราะห์
- ๔) การเผยแผ่
- ๕) การสาธารณูปการ
- ๖) การสาธารณสงเคราะห์^{๔๕}

การบริหารงานของมหาเถรสมาคม เป็นไปในลักษณะที่ว่ากรรมการทั้งหมดร่วมกันรับผิดชอบงานทั้ง ๖ ประเภท โดยไม่มีการแต่งตั้งเป็น “กระทรวง” ให้ชัดเจน แล้วมอบหมายให้กรรมการรูปใดรูปหนึ่งทำหน้าที่เป็น “รัฐมนตรี” เพื่อกำกับดูแลเป็นการเฉพาะ และการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ มีอำนาจคือ^{๔๖}

ก. อำนาจนิติบัญญัติของมหาเถรสมาคม ในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ของสังฆสภา มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ดังนี้

- ๑) ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม
- ๒) ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม
- ๓) วางระเบียบมหาเถรสมาคม
- ๔) ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม
- ๕) มีมติมหาเถรสมาคม
- ๖) ออกประกาศมหาเถรสมาคม

ข. อำนาจบริหารของมหาเถรสมาคม โดยที่อำนาจการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสังฆมนตรีเดิมได้ตกเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ดังนั้น มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจหน้าที่ด้านการบริหาร ดังต่อไปนี้

- ๑) จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์
- ๒) จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
- ๓) จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค
- ๔) แต่งตั้งและถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์

ส่วนการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา ที่ ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนดขึ้น ตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะตามลำดับชั้นต่อไปนี้

- ๑) เจ้าคณะภาค
- ๒) เจ้าคณะจังหวัด
- ๓) เจ้าคณะอำเภอ
- ๔) เจ้าคณะตำบล
- ๕) เจ้าอาวาส

^{๔๕} อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๐.

^{๔๖} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๕๖-๖๔.

ค. อำนาจตุลาการของมหาเถรสมาคม การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความในคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ตรา กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรม กฎมหาเถรสมาคมนี้แบ่งอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

๑) การพิจารณาชั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสที่ภิกษุถูกฟ้องสังกัดอยู่ ถ้าผู้ถูกฟ้อง เป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะก็ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง

๒) การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งจะประกอบด้วยเจ้าคณะหรือผู้ปกครองเหนือขึ้นไปกว่าเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้พิจารณาในชั้นต้น

๓) การพิจารณาชั้นฎีกา เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในการลงนิคหกรรมไม่ว่าในกรณีใดให้เป็นอันถึงที่สุด^{๔๗}

หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสและผู้รักษาการแทน

โดยที่วัดเป็นสถาบันหลักในการปกครองและการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ และพระศาสนาที่สำคัญสุดกฎหมายคณะสงฆ์บัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลและให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนวัดในกิจการทั่วไปให้เจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัดเจ้าอาวาสนั้นมีฐานะเป็นผู้ปกครองวัดและและมีฐานะเป็นผู้แทนวัดทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เจ้าอาวาสจึงเป็นผู้มีความสำคัญต่อความเสื่อมความเจริญของคณะสงฆ์และพระศาสนาแม้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสก็มีฐานะอย่างเดียวกับเจ้าอาวาสเพราะความสำคัญดังกล่าวจึงบัญญัติหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสไว้โดยชัดเจนในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในหมวด ๕ ว่าด้วยเรื่องของวัดไว้ในมาตราที่ ๓๗-๓๘ มีข้อความดังต่อไปนี้^{๔๘}

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัยกฎหมายเถรสมาคมข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

- ๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- ๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖-๖๔.

^{๔๘} กนก แส่นประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

อนึ่งเพราะวัดจะต้องมีเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ซึ่งอาจปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ว่างเว้นเลย จึงมีบทบัญญัติโดยชัดเจนในมาตรา ๓๙ ดังนี้

“มาตรา ๓๙ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม”

หน้าที่และอำนาจตามมาตรา ๓๗ และ ๓๘ เป็นหน้าที่และอำนาจโดยภาพรวม ส่วนอำนาจและหน้าที่โดยส่วนย่อยยังมีในบทบัญญัติอื่นๆ อีกส่วนรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสมีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย^{๔๙}

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับจากการได้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ในรัชกาลที่ ๕ และในรัชกาลที่ ๘ มีตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับพ.ศ. ๒๔๘๔ กำหนดรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยจนมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๙ ปัจจุบันมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกสองฉบับคือฉบับพ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นสัดส่วนในการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้นและมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยีบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกัน

๒.๔.๒ การศาสนศึกษา

การศาสนศึกษาหมายถึงการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ธรรม ๒ ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์เป็น ๒ ส่วนคือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลีและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

การศาสนศึกษาหมายถึงปรีติปฏิบัติปฏิบัติและมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ สีลสิกขา การอบรมกายวาจาจิตสิกขา การอบรมใจปัญญาสิกขา การอบรมกายวาจาใจด้วยปัญญา^{๕๐}

การศึกษาตามหลักพุทธศาสนามีถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ระดับต่างๆ ให้เกิดขึ้นรู้สัจธรรมเมื่อรู้แล้วจะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีและสร้างสรรค์ในตัวเองในคนอื่น และสังคมการศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะการบวชเรียนคือการศึกษาโดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุเพื่อ

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^{๕๐} พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณรก็คือ พระพุทธศาสนานั่นเอง

สภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบันการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะเป็นกิจการสำคัญอย่างหนึ่งที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการดังที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางก็ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” และในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันได้จัดการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วนคือ

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตรแบ่งเป็น ๓ ชั้นคือนักธรรมชั้นตรีนักธรรมชั้นโทนักธรรมชั้นเอกถ้าเป็นฆราวาสมีอุปาสกอุปาสิกาหรือแม่ชีที่ศึกษาเล่าเรียนเรียกว่าธรรมศึกษาแบ่งออกเป็นธรรมศึกษาชั้นตรีธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอกการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตรแบ่งออกเป็น ๘ ชั้นคือ ประโยค ๑ - ๒ และเปรียญธรรม ๓ - ๙

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาการจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการโดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไปเพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้หลักธรรมและหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้^{๕๑}

การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีนอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้วยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วยโดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลีเพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้วก็จะไม่มีผู้ใดสามารถรู้และเข้าใจพระพุทธรวจนะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้วพระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วยเหตุนี้ภิกษุผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมาจึงทรงทำนุบำรุงสนับสนุนฐานันดรพระราชาทานราชูปการต่างๆ มีนิตยภัตเป็นต้นจึงจัดให้มีวิธีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้ปรากฏต่อชาวโลกทั่วไปว่าพระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้มากน้อยแค่ไหนเพียงใดเมื่อปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้ถึงขั้นที่กำหนดไว้พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องภิกษุสามเณรรูปนั้นให้เป็นมหาบาเรียน(ปัจจุบันเรียกว่ามหาเปรียญธรรม) ครั้นอายุพรรษาถึงชั้นเถรภูมิก็ทรงตั้งให้สมณศักดิ์ในสังฆมณฑลตามควรแก่คุณธรรมและความรู้เป็นครูอาจารย์สั่งสอนพระปริยัติธรรมสืบๆ กันมาจนบัดนี้

ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยสงฆ์) ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริงทั้งทางโลกและทางธรรมผสมผสาน

^{๕๑} พระยพยุพนา รมณฺธิมโ (แก้วกัณหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจําดองครคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

กันไปและเพื่ออนุรักษ์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของโลกแต่วิชาการพระพุทธศาสนา
ยังเป็นแกนหลักในการศึกษาถือเป็นการศึกษาสมัยใหม่ที่ผสมผสานทั้งทางด้านศาสนาและวิชาสามัญ
ศึกษาเข้าด้วยกันการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนคันถธุระและวิปัสสนาธุระจึงถือว่าเป็นหน้าที่
โดยตรงหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์เป็นการศึกษาเล่าเรียนเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
เพื่อพัฒนาชีวิตโดยดำเนินตามองค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญ๓ประการคือ

๑. ปริยัติ ได้แก่การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยนับเป็นองค์ประกอบสำคัญโดย
ความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎีคือ
การศึกษาระบบวินัยให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้งเพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่าคำสั่งสอนของพระ
พุทธองค์ที่จัดเป็นธรรมบทนั้นบ่งชี้ว่าด้วยเรื่องอะไรถ้าผู้เรียนจะน้อมนำเอาธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติ
เพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิตจะได้อย่างไรและเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร
เรียกว่าปริยัติ

๒. ปฏิบัติ ได้แก่การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมา
สู่ภาคปฏิบัติคือนำมาประพฤติปฏิบัติจริงๆเพื่อเป็นการอบรมกายวาจาและใจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ
นำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นเป็นแนวทางหรือบทพื้นฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตน
เรียกว่าปฏิบัติ

๓. ปฏิเวธ ได้แก่ผลของการปฏิบัติธรรมนั้นเช่นพระพุทธเจ้าพระปัจเจกพุทธเจ้าพระ
อรหันตสาวกพระอรหันตสาวิกและพระอริยบุคคลเป็นต้นผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติซึ่งทำให้ยกฐานะจาก
ปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคลการบรรลุธรรมขั้นนั้นๆตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัติขึ้นไม่มีใครมา
ยกย่องหรือแต่งตั้งให้แต่การยกฐานะดังกล่าวเป็นโดยอัตโนมัติหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือฐานะหรือ
ตำแหน่งแห่งพระอริยเจ้านั้นไม่มีการแต่งตั้งให้จะรู้ได้ด้วยตนเองคือเป็นปัจเจกตั้งเวทิตัพโพวัญญา
เรียกว่าปฏิเวธ^{๕๒}

นอกจากนี้พระภิกษุสามเณรต้องศึกษาพระปริยัติธรรมตามหลักไตรสิกขาคือศีลสมาธิ
ปัญญาเพื่อพัฒนากายวาจาใจให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นพระพุทธศาสนาเราถือกันว่าเป็นศาสนาแห่งปัญญา
ปัญญาเป็นตัวตัดสินที่ทำให้บรรลุจุดหมายของพระพุทธศาสนาและจุดหมายของพระพุทธศาสนา
เองก็เป็นปัญญาพระพุทธศาสนา มองว่าชีวิตแห่งมนุษย์เป็นชีวิตแห่งการศึกษาเพื่อนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า
ปัญญาเมื่อมีการศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาชีวิตทั้งองกามตีสั้นประณีตขึ้นทั้งด้านพฤติกรรมจิตใจและ
ปัญญาการศึกษา(สิกขา)ในทางพระพุทธศาสนาสามารถแยกออกไปเป็น๓ด้านโดยสอดคล้องกับ
องค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี๓ด้านคือพฤติกรรมจิตใจและปัญญาเรียกว่าไตรสิกขาซึ่ง
มีสาระสำคัญดังนี้

๑. ศีลการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรมหมายถึงการพัฒนาพฤติกรรมทางกายและ
ทางวาจาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม๒ประการคือ๑)สิ่งแวดล้อมทางสังคมได้แก่เพื่อนมนุษย์
รวมทั้งสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง๒)สิ่งแวดล้อมทางวัตถุได้แก่ปัจจัย๔เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆรวมทั้ง
เทคโนโลยีและสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติอย่างถูกต้องและมีผลดี

^{๕๒} พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปติ
(วีระ ฤทธิจารี)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

๒. สมานิหมายถึงการฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรมและพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา และเป็นไปตามเจตจำนงหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาดีแล้วก็จะควบคุมดูแล และนำพฤติกรรมไปในทางที่ต้งามด้วยซึ่งการพัฒนาจิตใจนี้มีสมานิเป็นแกนหรือเป็นศูนย์กลางเรียกว่าง่ายกว่าสมานิ

๓. ปัญญาหมายถึงการพัฒนาปัญญาซึ่งมีความหมายสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นตัว แก่นนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมดคนเราจะมีพฤติกรรมอะไรอย่างไรและแคไหนก็อยู่ที่ว่ามี ปัญญาชี้แนะหรือบอกทางให้

อย่างไรก็ตามการศึกษาฝ่ายพุทธจักรนั้นจะเน้นถึงองค์ประกอบของหลักของธรรม๓ ประการคือปริยัติปฏิบัติปฏิเวธและมุ่งศึกษาตามหลักธรรม๓ประการคือ ๑) การฝึกหัดอบรมกายวาจา ให้เรียบร้อยเรียกว่าศีลสิกขา ๒) การฝึกหัดอบรมจิตให้สงบแน่วแน่เป็นสมานิเรียกว่าจิตตสิกขา ๓) การ ฝึกหัดอบรมปัญญาให้รู้แจ้งแทงตลอดสภาวะความเป็นจริงถึงขั้นบริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง เรียกว่าปัญญาสิกขาสิกขาทั้ง๓ประการนี้เรียกว่าไตรสิกขาได้แก่ศีลสมานิและปัญญานี้คือการศึกษา ของกุลบุตรผู้บวชเป็นพระภิกษุสามเณรเพื่อให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของการบวชคือพระ นิพพานอันเป็นธรรมชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา^{๕๓}

๒.๔.๓ การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์หมายถึงการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุน จุนเจือการศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลที่กำลังศึกษาเล่าเรียน^{๕๔}

การศึกษาสงเคราะห์หมายถึงการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัด การศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัยได้แก่ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ศูนย์อบรมเด็ก ก่อนเกณฑ์ในวัดโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา^{๕๕}

คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์แบ่งเป็น๒ประการคือ^{๕๖}

๑. การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณรและในปัจจุบันนี้การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จัดได้ถึง๔ประเภท คือ

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

^{๕๔} พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที (ซองดี), การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพ โสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒, หน้า ๘๐.

^{๕๕} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือครูจริยศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒), หน้า ๕-๖.

^{๕๖} พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อตฺถเวที), แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาวัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิงเรียนรวมกันกับภิกษุสามเณรปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และอยู่ในสังกัดของคณะกรรมการการศึกษาเอกชนปัจจุบันมีจำนวน๓แห่งคือโรงเรียนวัดศรีจันทร์จังหวัดสมุทรปราการโรงเรียนวัดบึงเหล็กจังหวัดนครพนมและโรงเรียนนันทบุรีวิทยาจังหวัดน่าน

๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรมวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะวันอาทิตย์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งเพื่อให้แก่นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่สถานศึกษาของฝ่ายราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากลนอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็กศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียนเช่นวิชาคณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์ภาษาอังกฤษอันเป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดเป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกายอารมณ์สังคมและสติปัญญาส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้านศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดดำเนินการมาตั้งแต่พ.ศ.๒๕๑๗เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการเพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมายมาช่วยเลี้ยงฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัดและพระตั้งแต่เด็กสอนหนังสือง่ายๆเบื้องต้นที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ไหว้พระเป็นต้น

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษาสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาส่วนการจัดการศึกษาสงเคราะห์โดยวิธีอื่นจากการศาสนศึกษาหรือการสงเคราะห์สถาบันการศึกษาหรือการสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอรองเจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะตำบลรองเจ้าคณะตำบลเจ้าอาวาสรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะดำเนินการทั้งเป็นการส่วนตัวหรือเป็นการคณะสงฆ์ได้ซึ่งถือว่าการศึกษาเป็นผลดีแก่ประเทศชาติและผลสะท้อนถึงพระภิกษุสงฆ์โดยตรงการสงเคราะห์การศึกษาสามารถดำเนินการได้ดังนี้

๑) ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาชั้นประถมศึกษามัธยมศึกษาและอุดมศึกษา

๒) ช่วยพัฒนาสถานศึกษา

๓) ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา

๔) ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา^{๕๗}

การศึกษาสงเคราะห์นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้วภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานที่ศึกษา

^{๕๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๑.

ทั่วประเทศอาทิตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้นได้แก่ชั้นประถมศึกษามัธยมศึกษาและอุดมศึกษาช่วยพัฒนาสถานศึกษาช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษาและช่วยเหลือเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษาเป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัยโดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดคนดูแลและกำพร้าบิดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็กเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป

การศึกษาสงเคราะห์ถือเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่งกล่าวคือเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาโดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภทคือ ๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ๒. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ๓. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ๔. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๕. โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด^{๕๔}

กล่าวโดยสรุปการศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติทั้งด้านการศึกษาการอบรมสั่งสอนการให้ที่อยู่อาศัยอาหารรวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติอย่างยิ่งและสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่งซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทยได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษาแก่คนไทยตั้งแต่อดีตมาแล้วเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ต่างๆเปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลงก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังนั้นการศึกษาสงเคราะห์คือการให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนอนึ่งมหาเถรสมาคมยังได้ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศเรื่องการจัดตั้งทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนนักศึกษาโดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการจัดตั้งทุนว่าการตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดทำได้มิให้มีการบังคับด้วยประการใดๆห้ามมิให้นำเงินการกุศลหรือเงินผลประโยชน์หรือเงินอื่นใดของวัดมาจัดตั้งทุนเพื่อการนี้ห้ามมิให้วัดกู้ยืมเงินมาจัดตั้งเป็นทุนไม่ว่าจะเป็นการตั้งทุนชั่วคราวหรือการตั้งถาวรการศึกษาสงเคราะห์ให้คนหรือประชาชนได้รับการศึกษายังไม่มีครูฝ่ายฆราวาสเพียงพอก็ได้อาศัยศาลาหรือเสนาสนะใดๆของวัดเป็นโรงเรียนพระสงฆ์เห็นความจำเป็นที่บุตรหลานของประชาชนในท้องที่ของวัดนั้นจะต้องมีโรงเรียนให้เรียนก็ช่วยกันชักชวนนำประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัดเพื่อให้บุตรหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียนรัฐบาลก็ให้พระสงฆ์ช่วยรับภาระจัดโรงเรียนและเป็นครูสอนนับเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ตั้งแต่แรกที่มีรัฐเริ่มจัดการศึกษาเป็นต้นมา

^{๕๔} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พรทิพงานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

๒.๔.๔ การเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้อย่างแท้จริง^{๕๙}

การเผยแผ่ศาสนธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุก ๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้น ให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในชีวิตรประจำวัน การเผยแผ่พระพุทธธรรมคำสั่งสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติดีปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ การพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นั้น พระสงฆ์ควรตระหนักในการเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยยึดหลักวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. วัตถุประสงค์ผลประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาตินี้
๒. สัมปรายิกัตถประโยชน์คือ ประโยชน์ในชาติหน้า
๓. ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยั่งยืนคือ พระนิพพาน^{๖๐}

ในส่วนงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๔ ที่กำหนดหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการและพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้คือ

๑. อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ
๒. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย
๓. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์
๔. แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
๕. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง
๖. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นให้หมดไปโดยชอบ

^{๕๙} พระยยุทธนา รมณีธมโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจตุตถกรรมสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, หน้า ๑๑๕.

^{๖๐} พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อดตเวที), แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), หน้า ๑๓๔.

๗. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

๘. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลีหรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนหรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้างเกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้างเกี่ยวกับศีลธรรมบ้างที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้างเพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่าง ๆ ได้ท่องได้อ่านตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

๙. ขวนขวายจัดหาเครื่องอุปกรณ์ในการเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมศึกษาชั้นไว้ เพื่อเด็กที่ขัดสนยืมใช้ในการเรียน^{๖๑}

บทบาทที่สำคัญของสถาบันส่งเสริมการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้

๑. งานพระธรรมทูตดำเนินการโดยใช้มติมหาเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศพ.ศ.๒๕๐๘โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนาออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้องรวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจสังคมการปกครองและสิ่งแวดล้อมงานพระธรรมทูตเป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติแนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตได้แก่การเทศน์การบรรยายการสนทนาธรรมกล่าวนำฝึกสมาธินำเป็นพุทธมามกะเยี่ยมเยียนนำพัฒนาท้องถิ่นสาธิตและนำจัดกิจกรรมวัดคู่ประสงคในการเผยแผ่พระพุทธานามมี๔ประการคือ

๑) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

๒) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรมวัฒนธรรมและให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

๓) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการประชาชนพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน

๔) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล(อ.ป.ต.)เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลพ.ศ.๒๕๑๘มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้านโดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

^{๖๑} มาณพ พลไพรินทร์, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ชุดิมาการพิมพ์ มปป., ๒๕๓๑), หน้า ๑๗๒.

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการและประชาชนเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนาสามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมะในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัดในหมู่บ้านเพื่อจัดฝึกอบรมด้านความรู้ความประพฤติและจิตใจโดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกว่าพุทธมามกาจารย์แบ่งเป็น ๓ คณะคือคณะประถมพุทธมามกะได้แก่เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบคณะมัธยมพุทธมามกะได้แก่เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบคณะอุดมพุทธมามกะได้แก่เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖. การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนเป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุโทรทัศน์วารสารนิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแพร่ในต่างประเทศอาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัดเป็นโครงการที่จัดขึ้นมาเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัดได้แก่โครงการอุทยานการศึกษาการจัดสวนสมุนไพรในวัดโครงการลานวัดลานใจลานกีฬาเป็นต้น^{๖๒}

๘. สื่อสารมวลชนกับคณะสงฆ์เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อสารมวลชนเช่นสิ่งพิมพ์วิทยุโทรทัศน์เป็นต้นและตระหนักว่าสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบันคือ

- ๑) ความสำคัญของสื่อสารมวลชน
- ๒) หลักการและจรรยาบรรณของสื่อสารมวลชน
- ๓) พ.ร.บ. คลื่นความถี่กับการพระศาสนา
- ๔) ชนิดและรูปแบบของสื่อสารมวลชน
- ๕) บทบาทพระสงฆ์กับสื่อสารมวลชน

๙. งานประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการประชาสัมพันธ์และสามารถนำหลักการและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ^{๖๓}

- ๑) หลักและวิธีการประชาสัมพันธ์
- ๒) องค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์
- ๓) ความสำคัญของการวางแผนประชาสัมพันธ์
- ๔) การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์
- ๕) แนวทางการประชาสัมพันธ์

^{๖๒}บุญศรี พานะจิตต์, โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

^{๖๓}พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, หน้า ๘๖.

ในการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นมีหลายวิธีดังต่อไปนี้

- ๑) การเทศนาธรรมคือการแสดงธรรมะสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งวิธีนี้ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมเป็นประจำ
- ๒) ปาฐกถาธรรมคือการบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟังโดยทั่วไปจะยืนและฟังจะต้องมีลีลาในการพูดเพื่อให้น่าสนใจผู้ฟังพิเศษเป็นวิธีการที่น่าสนใจ
- ๓) อภิปรายธรรมคือการชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ผู้อื่นเข้าใจ

๔) สนทนาธรรมคือการพูดจาหรือในหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง

๕) การสอนสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐานคือการสั่งสอนให้นั่งภาวนาเพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะเช่นการใช้หนังสือธรรมะการใช้วีดิทัศน์คอมพิวเตอร์อินเทอร์เน็ตม้วนเทปเป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรมโดยอาจจำหน่ายแจกไปในกลุ่มที่มีเวลาศึกษาธรรมะด้วยตนเอง^{๖๔}

กล่าวโดยสรุปวิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันมีหลายวิธีได้แก่การเทศนาธรรมปาฐกถาธรรมอภิปรายธรรมสนทนาธรรมการสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับการเทศนาสั่งสอนประชาชนเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่งคือความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือการเผยแผ่นั่นเองคณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถาภิกษุสงฆ์ที่เทศน์ดีจะได้รับการยกย่องมากปัจจุบันมีบางวัดสอนนาฏศิลป์ในหลักสูตรการศึกษาภิกษุสามเณรก็เป็นการส่งเสริมภิกษุสามเณรให้มีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหัวใจหลักในการประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงถาวรนับว่าได้ทำตามพุทธประสงค์ที่ทรงส่งสาวกประกาศพระพุทธศาสนาในเบื้องต้นแห่งพุทธกาลและเอื้อเพื่อต่อภุมระเบียบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างยิ่งและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์เพราะว่าพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรมจึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

๒.๔.๕ การสาธารณูปการ

สาธารณูปการหมายถึงการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลางพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับพ.ศ.๒๔๔๘ใช้คำว่า“องค์การสาธารณูปการ”แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง

^{๖๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗.

เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการมีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกันกล่าวคือ

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน
๒. กิจการอันเกี่ยวกับการวัดคือการสร้างการตั้งการรวมการย้ายการยุบเลิกการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาการยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษาและการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง
๓. กิจการของวัดอื่น ๆ เช่นการจัดงานวัดการเรียไร
๔. การศาสนสมบัติของวัด^{๖๕}

แนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการวัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัดบริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษาสถานที่รื่นรมย์ลานวัดสะอาดปราศจากมูลฝอยสิ่งปฏิกูลมีถังรองรับขยะมีถนนทางเดินเท้าวัดควรมีประตูเปิดตามวันเวลาเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินมีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควรการทาสีเสนาสนะก็ตีแผ่นป้ายก็ตีให้ใช้สีทาเรียบๆ ไม่ดูฉาบฉวยการปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัดให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยมีการจัดระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ไฟฟ้าที่อยู่อาศัยมีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูลห้องน้ำห้องส้วมจัดสวัสดิการภิกษุสามเณรได้รับความผาสุกในการบำเพ็ญสมณธรรมวัดควรจัดบริเวณและอาคารสถานที่ให้ร่มรื่นสวยงามสะอาดสงบและมีสภาพเป็นอุทยานหรือสวนป่าที่มีความร่มรื่นและเป็นธรรมชาติมากที่สุดจัดวางแผนผังที่เป็นสัดส่วนโดยแบ่งเขตพุทธาวาสสังฆาวาสและเขตฌาปนสงเคราะห์ให้เป็นระเบียบจัดให้มีหอกระจายข่าวเพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ชุมชนอีกทั้งจัดธรรมสถานหรือสวนธรรมเพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนหรือคนในท้องถิ่น

ความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัดและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่น่าพอใจประโยชน์แก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไปการบริหารกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบันแบ่งได้๓เรื่องคือ๑.การบูรณะและพัฒนาวัด๒.การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ๓.การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดและการบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข(สปปายะ)^{๖๖} อย่างคือ

๑. อาวาสสปปายะที่อยู่เป็นที่สบายคือทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์เป็นรมณีสถานเจริญตาสบายใจแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ
๒. อาหารสปปายะอาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหารการจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร
๓. บุคคลสปปายะบุคคลเป็นที่สบายบางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัดคนวัดแบ่งออกเป็น๔ประเภทคือภิกษุสงฆ์สามเณรอุบาสกอุบาสิกาและเด็กวัด

^{๖๕} พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อดุลเวที), แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), หน้า ๑๔๔.

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

วัดใดดีหรือไม่ดีดูได้จากบุคคล๔ประเภทนี้ สาธารณูปการจึงควรคำนึงถึงบุคคล๔ประเภทนี้โดยการจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปนกัน

๔. ธรรมสัปายะธรรมเป็นที่สบายจุดมุ่งหมายคือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเป็นไปด้วยดีเป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรงในส่วนของรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะ ก่อสร้างหรือ บูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์ พระสังฆาธิการทุกรูปต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้างและรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการเป็นอย่างดีมีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้างการบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดีและต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและการรักษาดูแลทะนุบำรุงศาสนวัตถุและการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียงหน้าที่ในการทำนุบำรุงรักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ต้องมีการอนุรักษ์ศาสนสถานคือดูแลรักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวรและเป็นการอนุรักษ์สถานแก่อนุชนรุ่นหลังได้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเป็นการปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดโดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัดรวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรืองมีศาสนวัตถุศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงามบุคลาการทางศาสนามีความประพฤติดีเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนในสังคมสามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลงฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุขมีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลายทั้งในด้านศาสนพิธีการให้การศึกษาการเผยแผ่ศาสนาธรรมและการสาธารณสงเคราะห์เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและที่สำคัญเพื่อให้พระศาสนาสร้างความสงบสุขได้อย่างแท้จริง

๒.๔.๖ การสาธารณสงเคราะห์

สาธารณสงเคราะห์หมายถึงการดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานบุคคลหรือคณะบุคคลเว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่าการให้ธรรมย่อมชนะการให้ทั้งปวงฉะนั้นการสอนหนังสือก็ตีการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้นการสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะคือ

๑. การดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเช่นหน่วยอบรม อ.ป.ต.ห้องสมุดเพื่อประชาชนมูลนิธิเพื่อคนยากจน
๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่นการพัฒนาหมู่บ้านการพัฒนาวัด เป็นต้น
๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติเช่นการสร้างถนนหนทาง การขุดคลองการพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไปเช่นการช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น ภัยอุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่น ทั้งนี้รวมไปถึงการสงเคราะห์คนวัยชราสถานเด็กกำพร้า เป็นต้น^{๖๗}

การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวยปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้วการสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัดทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัดวัดเป็นศูนย์กลางของสังคมพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนเมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ทางวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสามเณรในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครองดูแลรักษาวัดมีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัดหรือที่อื่นใดในหมู่บ้านตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชนในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้

กล่าวโดยสรุปการสาธารณสงเคราะห์หมายถึงการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยได้แก่การสงเคราะห์ภิกษุสามเณรการสร้างถนนเข้าหมู่บ้านการให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้านการสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้การสร้างห้องสมุดโรงเรียนเป็นต้นการสาธารณสงเคราะห์นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้วยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

สรุปการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ มีแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติในการปกครองคณะสงฆ์เรียกว่า “ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์” แบ่งออกได้ ๒ ส่วนคือ

๑. ส่วนหลัก ได้แก่แบบแผนกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงาน หรือคณะผู้รับมอบงาน

๒. ส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชาการประสานงาน ผู้รักษาการแทน และวิธีปฏิบัติอื่น ๆ

บางแบบแผนตราไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และบางแผนให้กำหนดโดยกฎหมายเถรสมาคม หรือให้กำหนดโดยระเบียบมหาเถรสมาคม และบางแบบแผนได้ยึดจารีตเป็นหลักแยกตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายมี ๒ ส่วนคือ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ๑ ระเบียบการ

^{๖๗} พระครูปลัดอดิชาติ อตฺถเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, หน้า ๘๘.

ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ๑ และพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการวัดเห็นควรเพิ่มระเบียบการปกครองส่วนวัดเข้าเป็นส่วนที่ ๓

การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาทั้งของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติสัทธรรม โดยแบ่งการศาสนศึกษาออกเป็น ๒ แผนกหลัก ๆ คือ แผนกบาลี และแผนกนักธรรม รวมถึงการศึกษาระบบธรรมศึกษาและการจัดให้มีการเรียนพระธรรมวินัยเป็นส่วนเสริมอีกด้วย

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล และช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาโดยแบ่งออกเป็น ๕ ประเภทคือ

๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
๒. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
๓. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์
๔. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
๕. โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

ทั้งนี้ การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียน เป็นงานหนึ่งของคณะสงฆ์ จัดอยู่ในการศึกษาสงเคราะห์ที่เป็นงานของคณะสงฆ์ ดำเนินการโดยคณะสงฆ์เพื่อประชาชน มีหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ชัดเจนตามประกาศของมหาเถรสมาคมและข้อบัญญัติที่กำหนดไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗, ๒๕๒๙, และ ๒๕๓๒ ตามลำดับ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทั้งเชิงรับและเชิงรุก บางทีถ้าไม่ได้ทำความเข้าใจให้ดีก็จะไม่เห็นความแตกต่างในเรื่องนี้ ขณะที่พูดถึงการเผยแผ่เชิงรับ หมายถึงการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึงการใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นวิธีการเผยแผ่เชิงรุก

เวลาที่พระสงฆ์ทำเรื่องขอเลื่อนหรือตั้งสมณศักดิ์ ผลงานด้านเผยแผ่ก็จะอยู่ที่ว่ามีคนเข้าวัดถือศีลฟังธรรมจำนวนเท่าไร มีคนเวียนเทียนจำนวนเท่าไร อย่างนี้เรียกว่า การเผยแผ่เชิงรับ แม้แต่การที่พูดถึงการเผยแผ่ของพระอัสสชิแค่ท่านไปบิณฑบาตในหมู่บ้านอุปติสสะปริพาชกเห็นท่านแล้วเลื่อมใสมาขอฟังเทศน์ พระอัสสชิก็เทศน์ว่า “เอ ธมมา เหตุปุปภาว” เป็นต้น อุปติสสะฟังแล้วได้ดวงตาเห็นธรรมมาขอบวช นี่ก็เป็นการเผยแผ่เชิงรับ

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ กล่าวคือหมายถึง

๑. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน
๒. การอื่นเกี่ยวกับการวัดคือการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง
๓. กิจการอื่น ๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร
๔. การศาสนสมบัติของวัด (ศบว.)

อย่างไรก็ตาม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อน ที่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสงฆ์ภิกษุระดับวัด และเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการคือ

๑. ควบคุมการสาธารณูปการ

๒. ส่งเสริมการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ หมายถึง การจัดการอันเป็นสาธารณประโยชน์ ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่างๆ จัดทำอยู่ ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๔ ประเภทคือ

๑. การดำเนินกิจการเอง เช่น กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือคนยากจนหรือช่วยเหลือคราวประสบภัยพิบัติ การกำหนดเขตอภัยทาน

๒. การเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น เช่น การพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน การช่วยเหลือทางราชการในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

๓. การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคูคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างประปาและไฟฟ้า

๔. การเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ เช่นการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติการสงเคราะห์คนชราและคนพิการ หรือการสงเคราะห์โดยประการอื่น

จากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน สามารถสรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์นี้ เป็นภาระหน้าที่ ๑ พระสงฆ์ภิกษุต้องปฏิบัติตาม ให้เป็นไปตามอำนาจและหน้าที่ โดยการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ถือว่าเป็นกรอบใหญ่ที่พระสงฆ์ภิกษุต้องบริหาร โดยใช้หลักการหรือทฤษฎีในการบริหารมาประยุกต์ใช้ในการนี้ เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยชอบธรรม ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ที่สำคัญที่สุดคือ การปกครอง จะเห็นได้จากการที่ใช้คำว่า “การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม” เพื่อเรียกการปกครอง ซึ่งถ้าหากพระสงฆ์ภิกษุการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองให้เกิดความเรียบร้อยดีงามแล้ว หากมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การอื่น ๆ ก็จะทำให้เกิดความเรียบร้อยดีไปด้วย สำหรับการศาสนศึกษา เปรียบเสมือนเข็มทิศชี้ทางที่ถูกต้อง เพราะการศึกษาพระธรรมวินัย นำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง เมื่อมีการปฏิบัติที่ถูกต้องก็จะนำไปสู่ปฏิเวธ คือความรู้แจ้งเห็นจริง การศึกษาสงเคราะห์ เป็นอีกประการหนึ่งที่พระสงฆ์ภิกษุต้องจัดให้มี เพื่อเป็นการเกื้อกูลและตอบสนองสังคม โดยจะต้องจัดให้เป็นงานส่วนหนึ่งของคณะสงฆ์ การเผยแผ่ เป็นอีกประการหนึ่งที่สำคัญ พระสงฆ์ภิกษุต้องสนับสนุนส่งเสริมให้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เช่นการเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สันทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น การสาธารณูปการ พระสงฆ์ภิกษุจะต้องชวนช่วยในการก่อสร้างถาวรวัตถุศาสนสถานใหม่ เพื่อให้เพียงพอและเหมาะสมกับการใช้งาน พร้อมกันนั้นก็ต้องบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานวัดพุทธศาสนสถานที่ย่ำแย่ทรุดโทรมด้วย ประการสุดท้าย สาธารณูปการ เมื่อพระสงฆ์ได้กับการอุปถัมภ์จากสังคมแล้ว นอกเหนือจากการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน และเป็นเนื่อนาบุญของสังคมแล้ว พระสงฆ์ภิกษุก็ต้องทำประโยชน์เกื้อกูลให้กับสังคมบ้าง โดยการสร้างสาธารณูปการ หรือช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ ที่มองเห็นเป็นรูปธรรม ดังนั้นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน พระสงฆ์ภิกษุจะต้องบริหารให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามความเหมาะสมและกำลังที่จะสามารถบริหารได้

บทที่ ๓

บทบาทภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญญาวุธมหาเถร)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ผู้นำต้องมีคุณธรรม มีคุณสมบัติในทางริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ ในการรวมเอากายรวมเอาใจของมวลชน หรือประสานร้อยรวมเอาคนจำนวนมากให้เห็นดีเห็นชอบแล้วดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ตั้งมาอันเดียวกัน เป็นผู้คิดริเริ่มหรือยืนยันสิ่งที่เกิดขึ้นหรือที่ผ่านมาแล้วว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม พร้อมทั้งมีความเป็นผู้เสียสละ กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมก่อนบุคคลอื่น

การบริหารกิจการคณะสงฆ์นี้เป็นหลักใหญ่ ซึ่งเปรียบเหมือนนโยบาย พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะพระสังฆาธิการต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตามหลักของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ส่วนยุทธวิธีในการบริหารให้ครบทั้ง ๖ ประการอย่างมีประสิทธิภาพ ก็ขึ้นอยู่กับว่าพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ในการบริหารนั้น ๆ จะใช้วิธีการใด หรือใช้หลักธรรมในการบริหารอย่างไร เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนั้นสำเร็จลุล่วงได้อย่างมีประสิทธิภาพดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่ได้เคยสนองงานท่านได้ศึกษาค้นคว้าภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์ที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น เพราะเห็นว่าลักษณะการใช้ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่าน มีผลเห็นประจักษ์ต่อสาธารณชน เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมจึงได้รวบรวมเอาภาระงานและหน้าที่ต่าง ๆ ที่ท่านได้บริหารจัดการโดยใช้ภาวะผู้นำในการบริหารซึ่งแยกเป็นด้านต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

๓.๑ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญญาวุธมหาเถร)

๓.๒ ภาวะผู้นำด้านการปกครอง

๓.๓ ภาวะผู้นำด้านการศาสนศึกษา

๓.๔ ภาวะผู้นำด้านการศึกษาสงเคราะห์

๓.๕ ภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่

๓.๖ ภาวะผู้นำด้านการสาธารณูปการ

๓.๗ ภาวะผู้นำด้านการสาธารณสงเคราะห์

๓.๑ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญญาวุธมหาเถร)

๓.๑.๑ ชีวิตประวัติของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญญาวุธมหาเถร)โดยสังเขป
ชาติภูมิ

สถานะเดิม ชื่อสังัดนามสกุลลิ้มไทยเกิดวันพฤหัสบดี ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๑๒ ปี มะโรง ตรงกับวันที่๒๗เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ ชื่อโยมบิดานายเปลี่ยนชื่อโยมมารดานางทองอ่อนนามสกุล ลิ้มไทยบ้านเลขที่ ๑๕๕ หมู่ ๒ตำบลนาโง่งเหนืออำเภอนาโง่งจังหวัดตรัง

บรรพชา

พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ได้เข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัตร์โดยการบรรพชาเป็นสามเณรเมื่อวันเสาร์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเมีย ตรงกับวันที่ ๑๔เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ณ วัด

มงคลสถาน ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ซึ่งขณะนั้นอายุได้ ๑๔ ปี โดยมี พระครูวิบูลศีล
วัตรวัดนิคมประทีป ตำบลโคกหล่อ อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง เป็นพระอุปัชฌาย์

อุปสมบท

เมื่ออายุ ๒๐ ปี พระเดชพระคุณได้เข้าพิธีอุปสมบท เมื่อวันพุธ ขึ้น ๙ ค่ำเดือน ๘ ปีชวด
ตรงกับวันที่ ๑๔ เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๔๙๑ ณ วัดจอมไตร ตำบลนาโยงเหนือ อำเภอนาโยง
จังหวัดตรัง โดยมีพระครูสังวรโกวิท วัดจอมไตร ตำบลนาโยงเหนือ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เป็น
พระอุปัชฌาย์ พระครูพิบูลธรรมสาร วัดควนวิเศษ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง เป็น
พระกรรมวาจาจารย์ และมี พระผุด มหาวิโร วัดจอมไตร ตำบลนาโยงเหนือ อำเภอนาโยง จังหวัด
ตรัง เป็นพระอนุสาวนาจารย์

วิทยฐานะ

ตั้งแต่วัยเด็ก พระเดชพระคุณ พระพรหมจริยาจารย์ ได้สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษา
ปีที่ ๔ โรงเรียนเพาะปัญญา อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓ และสอบได้นักธรรมชั้น
เอก สำนักศาสนศึกษาวัดควนวิเศษ สำนักเรียนคณะจังหวัดตรัง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ และสอบได้เปรียญ
ธรรม ๗ ประโยคจากสำนักศาสนศึกษาวัดคูหาสวรรค์ สำนักเรียนคณะจังหวัดพัทลุง เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๐๔

ความรู้พิเศษ

อีกทั้งพระเดชพระคุณยังสอบได้วิชาชุดครูพิเศษมูล และยังมีความชำนาญในการสอนบาลี
และมีความชำนาญในด้านการทำบัญชีอีกด้วย และจากการที่พระเดชพระคุณมีความชำนาญ ใน
กิจการต่าง ๆ เหล่านี้ จึงส่งผลให้สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้ถวายปริญญาบัตรให้แก่พระเดชพระคุณ
อย่างมากมาย ยกตัวอย่างเช่น เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๔๐ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ถวายปริญญาครุศาสตร
บัณฑิตกิตติมศักดิ์ ปีพ.ศ. ๒๕๕๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถวายปริญญาพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ปีพ.ศ. ๒๕๕๓ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
ถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ และปีพ.ศ. ๒๕๕๓ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาปรัชญา เป็นต้น

ความสามารถพิเศษ

สอบได้ชุดครูพิเศษมูล, ชำนาญในการใช้คอมพิวเตอร์, พิมพ์ดีด, ชำนาญในการทำบัญชี

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๑๔	เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ	ที่	พระปิฎกคุณาภรณ์
พ.ศ. ๒๕๒๗	เป็นพระราชาคณะชั้นราช	ที่	พระราชปริยัตยาภรณ์
พ.ศ. ๒๕๓๖	เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ	ที่	พระเทพวิมลเมธี
พ.ศ. ๒๕๔๒	เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม	ที่	พระธรรมรัตนการ

และ ใน พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ ที่
พระพรหมจริยาจารย์ สุวีธานรภิธานุกิจ นิวิฐศีลาจารย์วิมล โสภณทักษิณคณาทรตรีปิฎกวราลง
กรณ์มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะเจ้าคณะรอง สถิต ณ วัดกะพังสุรินทร์
พระอารามหลวง ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง

๓.๑.๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์

ด้านการปกครอง

จากการที่พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ มีลักษณะของความเป็นผู้นำและเป็นนักปกครองที่ดี จึงได้รับความไว้วางใจจากคณะสงฆ์ให้ดำรงตำแหน่งทางการบริหารการปกครองคณะสงฆ์โดยลำดับ คือ

พ.ศ.๒๕๐๕เป็นเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์

พ.ศ.๒๕๑๓เป็นเจ้าคณะตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง

พ.ศ.๒๕๑๖เป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ.๒๕๑๗เป็นประธานคณะกรรมการที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดตรัง

พ.ศ.๒๕๒๒เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดตรัง

พ.ศ.๒๕๒๗เป็นเจ้าคณะจังหวัดตรัง

พ.ศ.๒๕๔๐เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑๘

พ.ศ.๒๕๔๑เป็นเจ้าคณะภาค ๑๘

พ.ศ.๒๕๔๔เป็นรักษาการเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ พระอารามหลวง

พ.ศ.๒๕๕๐เป็นเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ พระอารามหลวง

พ.ศ.๒๕๕๐เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะใหญ่หนใต้

พ.ศ.๒๕๕๑เป็นเจ้าคณะใหญ่หนใต้

อีกทั้งพระเดชพระคุณยังได้รับแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องที่มีมหาเถรสมาคมมอบหมาย (มติ ม.ส. ที่ ๒๘๕/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๘) ได้รับแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการดำเนินงานตามแผนพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ (คำสั่ง พ.ศ. ที่ ๑๖๖/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๘) เป็นคณะที่ปรึกษา ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช (มติ ม.ส. ที่ ๒๕๙/๕๔๗ ลงวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๗) เป็นประธานคณะกรรมการสงฆ์ควบคุมและส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา ระหว่าง ไทย – มาเลเซีย (ก.ส.ทม.) และเป็นอนุกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จังหวัดตรัง (ปป.ส.จ.)

ด้านการศึกษา

พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ เป็นผู้ที่อุทิศตนเพื่อการศึกษาของคณะสงฆ์อย่างแท้จริง ซึ่งพระเดชพระคุณ ได้เริ่มเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษา วัดคูหาสวรรค์ ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๔๙๗ และเมื่อย้ายมาจำพรรษาที่วัดกะพังสุรินทร์เมื่อปีพ.ศ. ๒๔๙๙ ก็ได้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักศาสนศึกษา วัดกะพังสุรินทร์ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นครูสอนพิเศษ สอนภาษาบาลีแก่นักเรียนเตรียมอักษรศาสตร์ โรงเรียนวิเชียรมาตุ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และเมื่อดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๐๕ ก็ได้เป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดกะพังสุรินทร์ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรังไปพร้อมกัน และยังได้รับการแต่งตั้ง เป็นกรรมการฝ่ายการศึกษาของมหาเถรสมาคม คำสั่งที่ ๓/๒๕๔๐ในปีพ.ศ. ๒๕๔๐ อีกด้วย

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ในงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ได้ตั้งทุนการศึกษาไว้ ๒ ระดับ คือเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้ตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาวัดกะพังสุรินทร์ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง โดยนำเงินฝาก ธนาคาร กรุงศรีอยุธยา จำกัด สาขาตรัง ประเภทฝากประจำ ชื่อบัญชี ทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาเลขที่บัญชี ๐๓๐ - ๒-๐๔๐๐๐ - ๔ และในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้ตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นอุดมศึกษาวัดกะพังสุรินทร์ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง โดยนำเงินฝากธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด สาขาตรัง ประเภทประจำ ชื่อบัญชี ทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นอุดมศึกษา เลขที่บัญชี ๐๓๐- ๒ - ๐๕๒๐๒ - ๗ โดยในระยะเวลาตั้งแต่ตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนทั้ง ๒ บัญชีขึ้นมา พระเดชพระคุณ ก็ได้บริจาคทรัพย์ส่วนตัวเพื่อเพิ่มทุนสงเคราะห์ให้มีจำนวนมากขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ในการสงเคราะห์นักเรียนในด้านการศึกษาอย่างเต็มที่ โดยได้แจกทุนการศึกษาแก่นักเรียนทั้งระดับชั้นประถมศึกษาและชั้นมัธยมศึกษาเป็นประจำทุกปี

ด้านกายเผยแผ่

ในส่วนของงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ได้ดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นพระคณาธิการองค์การเผยแผ่จังหวัดตรัง

พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นพระธรรมทูตจังหวัดตรัง

พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคใต้ มีหน้าที่ออกตรวจการงานพระธรรมทูตในเขตสายที่ ๘ และสายที่ ๙

ด้านการสาธารณูปการ

ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๕ - ๒๕๓๗ ได้ก่อสร้างถาวรวัตถุ ได้แก่ กุฏิเจ้าอาวาส (หอสมุดขาคีเขื่อนกรรณสูตรและเพื่อน), อาคารเรียนโรงเรียนปริยัติธรรมสหประชาสรรค์, อาคารโรงอาหารนักเรียน, อาคารเรียน, กุฏิทั่วไปรวม ๑๐ หลัง, โรงเก็บรถยนต์, ฌาปนสถาน (เมรุ), ศาลาบำเพ็ญกุศลศพ, โรงเลี้ยง, โรงครัว, ห้องน้ำรวม ๗ หลัง, ศาลาพักผ่อนหลังที่ ๒, หอระฆัง, กำแพงวัด, ถังน้ำประปา

พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้ดำเนินการก่อสร้างหอสมุด จำนวน ๑ หลัง และดำเนินการก่อสร้างโรงครัว จำนวน ๑ หลัง

พ.ศ.๒๕๓๘ ได้ดำเนินการปฏิสังขรณ์โรงฉัน

พ.ศ.๒๕๔๐ ได้ดำเนินการก่อสร้างถนนทางเข้าวัด สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก

พ.ศ.๒๕๔๑ ได้ดำเนินการก่อสร้างพื้นซีเมนต์บริเวณลานวัด

พ.ศ.๒๕๔๒ ดำเนินการเทพื้นซีเมนต์บริเวณ ลานวัดจากปีก่อน

พ.ศ.๒๕๔๒ ดำเนินการปฏิสังขรณ์ศาลาบำเพ็ญกุศลศพ

พ.ศ.๒๕๔๓ ดำเนินการก่อสร้างศาลาพักผ่อน (ศาลาถาวร) จำนวน ๑ หลัง

พ.ศ.๒๕๔๓ ดำเนินการสร้างศาลาธรรมสภา

พ.ศ.๒๕๔๓ ดำเนินการก่อสร้างศาลาบูชาพระ จำนวน ๑ หลัง

พ.ศ.๒๕๔๔ ดำเนินการก่อสร้างซุ้มประตูและประติมากรรมทางเข้าวัด

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นประธานจัดหาทุนดำเนินการก่อสร้าง รูปเหมือนพระอุดมปิฎก(สอน พุทฺธสโร ป.ธ.๙) ขนาดเท่าองค์จริง และมณฑปหลังคาจตุรมุขเป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือน ขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๑๕ เมตร ณ วัดสุนทราวาส อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นประธานมูลนิธิมีพระคุณ ด้วยการนำเงินที่เหลือจากการก่อสร้างตึก สงฆ์อาพาธโรงพยาบาล สึกา มาจัดตั้งเป็นมูลนิธิ โดยความเห็นชอบของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์(เกี่ยว อุปเสโณ)วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานครโดยมีวัตถุประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือพระภิกษุสามเณร ผู้อาพาธที่เข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลสึกา และส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในจังหวัดตรัง เป็นต้น

งานในหน้าที่

พ.ศ.๒๕๔๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะภาค ๑๘ มีจังหวัดในเขตปกครองจำนวน ๖ จังหวัด คือ สงขลา, พัทลุง, สตูล, ปัตตานี, ยะลา และนราธิวาส

พ.ศ.๒๕๕๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะใหญ่หนใต้ มีจังหวัดในเขตปกครอง จำนวน ๑๔ จังหวัด คือ ชุมพร, ระนอง, ภูเก็ต, พังงา, สุราษฎร์ธานี, นครศรีธรรมราช, กระบี่, พัทลุง, ตรัง, สงขลา, สตูล, ยะลา, ปัตตานี และนราธิวาส

สมณศักดิ์

พ.ศ.๒๕๑๔ – เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระปิฎกคุณาภรณ์

พ.ศ.๒๕๒๓ – เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชปริยัติยาภรณ์

พ.ศ.๒๕๓๖ – เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพวิมลเมธี

พ.ศ.๒๕๔๒ – เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมรัตนากร

พ.ศ.๒๕๕๐ – เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ ที่ พระพรหมจริยาจารย์สุวิธานวรกิจจานุกิจ นิวิฐศีลาจารย์วิมล โสภณทักษิณคณาทรตรีปิฎกวราลงกรณ์มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะเจ้าคณะรอง สถิต ณ วัดกะพังสุรินทร์ พระอารามหลวง จังหวัดตรัง

ฐานานุกรม

พระครูปลัดสุวัฒนพรหมวิหารคุณ วิบูลศาสนภารธุราทร บวรสังฆานุนายก

พระครูวินัยธร

พระครูธรรมธร

พระครูวิจิตรสรนาท พระคู่สวด

พระครูพิศาลสรกิจ พระคู่สวด

พระครูสังฆกิจวิมล

พระครูสมุห์

พระครูใบฎีกา

๓.๒ภาวะผู้นำด้านการปกครอง

ก่อนจะมีการกล่าวถึงรายละเอียดเรื่องการปกครองของวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)นั้น ควรทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว โดยมีหลักการ คือ การปกครองคณะสงฆ์ มีแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติในการปกครองคณะสงฆ์ เรียกว่า “ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์” แบ่งออกได้ ๒ ส่วน คือ

๑. ส่วนหลัก ได้แก่ แบบแผนกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงาน หรือคณะผู้รับมอบงาน

๒. ส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชาการประสานงาน ผู้รักษาการแทน และวิธีปฏิบัติอื่น ๆ

การปกครองพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ภายในวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)นั้น ขึ้นตรงต่อเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสจะเป็นผู้มอบหมายภารกิจด้านต่างๆ ให้ผู้ช่วยเจ้าอาวาสในฝ่ายต่างๆ คณะกรรมการบริหารวัดได้ดำเนินการ ซึ่งการบริหารงานภายในวัดกะพังสุรินทร์ด้านปกครองพระเดชพระคุณพรหมจริยาจารย์ หลวงพ่อท่านบริหารงาน โดยให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๕๓๕

๓.๒.๑ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าอาวาส

มาตรา ๓๖ วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง และถ้าเป็นการสมควรจะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- ๑.บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒.ปกครองสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งมหาเถรสมาคม
- ๓.เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- ๔.ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- ๑.ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- ๒.สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- ๓.สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่พำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งสั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัยกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

มาตรา ๓๙ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม^๑

^๑กนก แสนประเสริฐ, **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

๓.๒.๒ กฎระเบียบภายในวัด

พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ นอกจากจะปกครองพระภิกษุสามเณรภายในวัดเพื่อความเรียบร้อยดีงามตามหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว เพื่อความเรียบร้อยดีงามภายในวัด ยังได้ท่านยังได้ใช้ภาวะผู้นำของท่าน ออกกฎระเบียบสำหรับเป็นข้อปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรวัดกะพังสุรินทร์ โดยใช้ชื่อว่า “ระเบียบวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)” ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง จัดไว้ในหมวดที่ ๔ ว่าด้วยเรื่องระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสามเณรดังนี้

พระภิกษุสามเณรต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามหน้าที่ที่ทางวัดกำหนดไว้ด้วยความเคารพ เื่อเพื่อและตระหนักเอาใจใส่โดยเห็นเป็นเรื่องสำคัญ ดังต่อไปนี้

ข้อที่๒๒พระภิกษุสามเณรต้องเคารพเชื่อฟังคำแนะนำตักเตือนของเจ้าอาวาสหรือครูอาจารย์

ข้อที่๒๓พระภิกษุสามเณรต้องเอาใจใส่ดูแลเสนาสนะที่ตนอาศัยอยู่ ให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ เสมือนวิญญูชนจะพึงรักษาทรัพย์สินของตนเอง ห้ามเปลี่ยนแปลงแก้ไข ต่อเติม ทำลาย หรือรื้อถอนเสนาสนะอาคาร และเครื่องใช้ประจำเสนาสนะอาคารนั้น ถ้าจะเปลี่ยนแปลงแก้ไข ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสก่อน ต้องช่วยกันรักษาส่งเสริมความสะอาดเรียบร้อยภายในบริเวณวัดและช่วยกันรักษาสนมัตถุอันเป็นศาสนสมบัติของวัด เช่น โต๊ะ เก้าอี้ หรือ สาธารณูปโภคอื่นๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น มิให้ชำรุดเสียหาย

ข้อที่ ๒๔ห้ามพระภิกษุสามเณรเที่ยวไปในสถานที่โจจรโดยไม่มีเหตุอันสมควร เมื่อมีกิจที่จะต้องไปค้างคืนในที่อื่นจะต้องลาเจ้าอาวาสก่อน ในกรณีที่ได้รับอนุญาตไม่ได้ ควรแจ้งให้ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือครูอาจารย์รูปใดรูปหนึ่งทราบก่อน

ข้อที่๒๕พระภิกษุสามเณรต้องสำรวมกิริยามารยาทให้เรียบร้อยตามหลักเสขียวัตร สมควรแก่สมณสาธูป ห้ามสพายกล้องถ่ายรูปและทำการถ่ายรูปเอง หรือสุมบุหรินในที่สาธารณะ เมื่อออกจากนอกเขตสังฆาวาสต้องห่มผ้าให้เรียบร้อยเป็นปริมณฑล เว้นแต่เวลาทำงาน

ข้อที่๒๖พระภิกษุสามเณรทุกรูป ต้องร่วมแรงร่วมใจกันช่วยกิจการงานของวัด ตามกำลังสติปัญญาความสามารถของตนด้วยความสามัคคีปรองดองกัน เมื่อมีกิจต้องประชุมกันควรเอาใจใส่ถือเป็นหน้าที่สำคัญ ควรเข้าประชุมและเลิกประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน

ข้อที่๒๗ห้ามพระภิกษุสามเณรค้าขายหรือเสพสิ่งเสพติดของมีนเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และห้ามคลุกคลีกับบุคคลผู้ติดสิ่งเสพติดไม่ว่ากรณีใด ๆ อันจะเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่วัดและหมู่คณะ หากฝ่าฝืนไม่เชื่อฟัง ให้พ้นจากความเป็นภิกษุ

ข้อที่๒๘ห้ามพระภิกษุสามเณรก่อความทะเลาะวิวาทกัน ชกต่อย พุดจาส่อเสียด ให้อายป้ายสีกัน หรือยุยงให้แตกสามัคคีในหมู่พระภิกษุสามเณรโดยเด็ดขาด

ข้อที่๒๙ห้ามพระภิกษุสามเณรเล่น หรือเกี่ยวข้องกับการบอขายมุขทุกชนิด เช่น การพนัน การซื้อสลากกินแบ่ง ซื้องวยใต้ดิน เป็นต้น

ข้อที่๓๐ห้ามพระภิกษุสามเณรเรียนไสยศาสตร์ แสดงตนเป็นอาจารย์บอกใบ้ให้ห่วย ดูหมิ่นและใช้ดิริจนาวิชา ห้ามทำ ห้ามแสวงหา ห้ามมี ห้ามพกพาติดตัว และห้ามใช้วัตถุอัปมงคลต่าง ๆ เช่น ปลัดขิก กุมารทอง เป็นต้น ตลอดจนถึงอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ

ข้อที่๓๑การลงอุโบสถฟังพระปาฏิโมกข์ถือเป็นวินัยกรรมที่สำคัญ พระภิกษุควรเอื้อเพื่อถ้ามีกิจ จำเป็นหรือเจ็บป่วย ควรแจ้งให้เจ้าอาวาสหรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่งทราบ ถ้าขาดเกิน ๒ ครั้งติดต่อกันโดยไม่แจ้งเหตุจำเป็น ถือว่าไม่เอื้อเพื่อให้ปัพพชาตินิยกรรม อนึ่ง โรงอุโบสถและบริเวณเป็นปูชนียสถาน พระภิกษุสามเณรควรแสดงความเคารพสงบกายวาจาใจ สามเณรที่สังกัดวัดกะพังสุรินทร์ต้องรับสรณคมน์และสมาทานศีล ๑๐ ทุกกึ่งเดือน ถ้าไม่เอื้อเพื่อให้ปัพพชาตินิยกรรมเช่นกัน และการทำวัตรสวดมนต์เป็นกิจวัตรที่พระภิกษุสามเณรต้องเอาใจใส่อยู่เสมอ ไม่ควรขาดนอกจากมีกิจธุระจำเป็น

ข้อที่๓๒พระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติต่อกันโดยธรรม คือ สีสสามัญญดาภิธานีสสามัญญดาพรหมวิหารธรรม ๔ สังคหัตถ์ ๔ สาราณียธรรม ๖ อปทานิยธรรม ๗ ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมไม่ลำเอียงด้วยอคติ ๔ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุสามเณรต้องปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพนับถือและแสดงสามัคคีธรรมต่อกันโดยลำดับพรรษา เว้นแต่ในขณะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะหัวหน้าในพิธีหรือในที่ประชุมสงฆ์ หรือในขณะทำหน้าที่สั่งสอนอบรมหรือแสดงธรรม

ข้อที่๓๓พระภิกษุสามเณรถือเป็นบุญเขตของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ให้ตระหนักในศีลสังวร มีปาริสุทธิตีล เป็นต้น ไม่ประพฤตินอกกริตนอกรอยของสมณะ ได้แก่อนาจารปาปสมาจารหรือเนสณา ไม่ควรแสดงความโลภเพื่อเห็นแก่ลาภสักการะและความสรรเสริญ เมื่อได้รับนิมนต์ไปในงานต่าง ๆ ทั้งในวัดก็ดีที่บ้านก็ดี พระภิกษุสามเณรต้องปฏิบัติตามเสขยวัตรอย่างเคร่งครัด ไม่ควรแสดงกายวิการเกี่ยวกับการ ยืน เดิน นั่งการฉันภัตตาหาร การสูบบุหรี่ เป็นต้น หรือวจีวิการ เช่น การพูดคุยกัน พระภิกษุสามเณรควรประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่น่ามาซึ่งความเลื่อมใส อนึ่ง พระภิกษุสามเณรควรมีความเคารพในพระธรรมวินัยอย่างชัดเจน

ข้อที่๓๔ห้ามมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสตรี โดยการพูดจาต่อสตรีโดยตรงหรือทางโทรศัพท์ การติดต่อกันโดยการส่งส.ค.ส. หรือให้รูปภาพแก่สตรี ยินดีรับและมีรูปภาพของสตรีที่ส่งให้ด้วยความสัมพันธ์ฉันชู้สาว หรือโดยการบันทึกเทปส่งให้กัน ห้ามพระภิกษุสามเณรต้อนรับโยมผู้หญิงในห้องนอน หรือในที่ลับหลับตา ควรต้อนรับในที่เปิดเผยเพื่อป้องกันความรังเกียจอันจะเกิดขึ้นในหมู่พระภิกษุสามเณรด้วยกัน

ข้อที่๓๕ห้ามแสวงหา โดยการเช่า ซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนซึ่งรูปภาพ หนังสือวีดีโอสิ่งลามกอนาจารทุกชนิด อันกระตุ้นกามารมณ์หรือชักนำให้เกิดราคะ โทสะ โมหะ อันจะเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์

ข้อที่ ๓๖พระภิกษุสามเณรควรมีความเคารพยำเกรงกันและกันไม่ควรเปิดวิหิงษาโทหัตสน์เสียงดัง หรือทำเสียงดังรบกวนพระภิกษุสามเณรรูปอื่น พระภิกษุสามเณรที่ไม่เอื้อเพื่อ ล่วงละเมิด ไม่เคารพ เชื้อพัง หรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบในหมวดนี้ ให้เจ้าอาวาสพิจารณาลงนิคหกรรม ทัณฑกรรม ปัพพชาตินิยกรรม หรือให้พ้นจากความเป็นภิกษุตามสมควรแก่โทษานุโทษ

นอกจากกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ได้ออกมาเพื่อให้พระภิกษุสามเณรวัดละหารมีความประพฤติเรียบร้อยดีงามแล้ว ยังมีกิจกรรมที่ส่งเสริมความประพฤติดีงามของพระภิกษุสามเณรด้วย คือ

- ๑.มีการทำอุโบสถสังฆกรรมตลอดทั้งปี
- ๒.มีการทำวัตรสวดมนต์เช้า-เย็น บำเพ็ญจิตภาวนาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตลอดปี
- ๓.ในพรรษามีการทำวัตรสวดมนต์แปล และปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

สรุปว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ ด้านการปกครอง ท่านได้ให้ความสำคัญกับกฎระเบียบข้อบังคับประกาศและมติมหาเถรสมาคม บริหารงานด้านนี้ทั้งส่วนหลักและส่วนย่อย ตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส และเพื่อเป็นการบริหารงานด้านการปกครองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ท่านก็ได้ออกกฎระเบียบของวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง) เพื่อใช้เป็นระเบียบปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรพระพรหมจริยาจารย์ ได้ใช้ภาวะผู้นำที่มีในตัวท่านมาบริหารงานในส่วนนี้ จึงทำให้การปกครองพระภิกษุสามเณรวัดกะพังสุรินทร์ มีระเบียบเรียบร้อยมาโดยตลอด

๓.๓ ภาวะผู้นำด้านการศาสนศึกษา

ก่อนจะมีการกล่าวถึงรายละเอียดเรื่องการศึกษาของวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)นั้น ควรทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว โดยมีหลักการ คือ

การศาสนศึกษาหรือการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในอดีต ครึ่งพุทธกาลแบ่งการศึกษาไว้ ๒ ประการ คือ

๑. คันถุระได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

๒. วิปัสสนาธุระได้แก่การเรียนรู้กรรมฐานอันเป็นเครื่องมือหรืออุบายฝึกหัดจิตใจของตนเองให้สะอาดผ่องแผ้วปราศจากกิเลสอาสวะทั้งหลาย^๒ โดยมีสาระของธรรมะในพระไตรปิฎกจัดแบ่งออกเป็น ๓ หมวด คือ

๑)หมวดพระสุตรมี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้น ๑ เรียกว่าพระสุตตันตปิฎก

๒)หมวดพระวินัย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้น ๑ เรียกว่าพระวินัยปิฎก

๓)หมวดพระอภิธรรม มี ๕๒,๐๐๐ พระธรรมชั้น ๑ เรียกว่าพระอภิธรรมปิฎก

รวมทั้ง๓หมวดนี้เรียกว่า “พระไตรปิฎก” จึงเป็นคัมภีร์ที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาสืบต่อมา

๓.๓.๑ องค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาในพระพุทธศาสนามีดังนี้

๑. ปรียัตได้แก่การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยนับเป็นองค์ประกอบสำคัญโดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและการศึกษาเล่าเรียนปรียัตธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎีคือการศึกษาระบบวินัยให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้งเพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่จัดเป็นธรรมบทนั้นบทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไรถ้าผู้เรียนจะน้อมนำพระธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิตจะทำอย่างไรและเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เป็นต้นเรียกว่าปรียัต

๒. ปฏิบัติการน้อมเอาหลักธรรมคำสั่งสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติคือนำมาประพฤติปฏิบัติจริงๆ เพื่อเป็นการอบรมกายวาจาใจกล่าวอีกนัยหนึ่งคือนำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วมาเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตนเรียกว่าปฏิบัติ

^๒ พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อดุลเวที), แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), (กรุงเทพมหานคร : จก.สามลดา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖.

๓.ปฏิเวธได้แก่ผลของการปฏิบัติธรรมนั้นเช่นพระพุทธเจ้าพระปัจเจกพุทธเจ้าพระอรหันตสาวกและพระอริยบุคคลเป็นต้นผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคลการบรรลุดุธรรมขั้นนั้นๆตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัติมันไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้จะรู้ได้ด้วยตนเองคือเป็นปัจจัยตั้งเวทิตัพโพวิญญูที่เรียกว่าปฏิเวธ^๓

๓.๓.๒ การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันมี ๔ ประเภท คือ^๔

๑.การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม(ระดับประถมศึกษา)สนามหลวงแผนกธรรมมีหลักสูตรคือนักธรรมจัดสำหรับพระภิกษุสามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็นนักธรรมชั้นตรีนักธรรมชั้นโทนักธรรมชั้นเอกส่วนหลักสูตรธรรมศึกษาแบ่งเป็นธรรมศึกษาชั้นตรีธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอก

๒.การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี(ระดับมัธยมศึกษา-อุดมศึกษา)สนามหลวงแผนกบาลีแบ่งการศึกษาบาลีดังนี้ประโยค๑-๒ประโยคป.ธ.๓ประโยคป.ธ.๔ประโยคป.ธ.๕ประโยคป.ธ.๖ประโยคป.ธ.๗ประโยคป.ธ.๘และประโยคป.ธ.๙

๓.การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา(ระดับมัธยมศึกษา)โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือที่ธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพุทธศาสนาเพื่อการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์

๔.การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์(ระดับอุดมศึกษา)มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ของคณะสงฆ์ไทย เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย รับผิดชอบที่เป็นพระภิกษุและคฤหัสถ์ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ของคณะสงฆ์ไทย เป็นสถาบันการศึกษา

การศึกษานั้นจะเจริญก้าวหน้าก็เพราะมีความสัปปายะ๗ประการ^๕ ดังนี้

- ๑.อาวาสสัปปายะ ความสะดวกในด้านที่อยู่อาศัย
- ๒.โคจรสัปปายะ ความสะดวกในการโคจรบิณฑบาต
- ๓.ภัสสสัปปายะ ความสะดวกในการพูดให้กำลังใจแก่นักเรียนในการศึกษา
- ๔.บุคคลสัปปายะ ความสะดวกในด้านครูอาจารย์และนักเรียน
- ๕.โภชนสัปปายะ ความสะดวกในด้านภัตตาหาร
- ๖.อุตุสัปปายะ ความสะดวกในด้านสภาพแวดล้อมที่พอเหมาะพอดีไม่

หนาวไม่ร้อนจนเกินไป

๗.อริยาปถสัปปายะความสะดวกในด้านพฤติกรรมทางกายที่เหมาะสม

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗

^๔มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๖-๑๔๗.

^๕มหามกุฏราชวิทยาลัย, สมันตปาสาทิกาแปล ภาค ๑ ตอน ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๖๐.

๓.๓.๓ การจัดการศึกษาและส่งเสริมการศึกษาของพระพรหมจริยาจารย์

พระพรหมจริยาจารย์ ได้จัดการศึกษาอย่างครบครัน คือ จัดการศึกษาทั้งในทางคันธุระ และวิปัสสนาธุระ ในด้านคันธุระจัดให้มีการเรียนการสอนบาลีนักธรรม โดยเปิดสอนนักธรรมตั้งแต่ ชั้นตรี – ชั้นเอก บาลีตั้งแต่ ประโยค ๑-๒, ป.ธ.๓-ป.ธ.๔ การจัดการศึกษาด้านคันธุระ กล่าวคือนักธรรมและบาลี ได้จัดตั้งคณะผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา มีอาจารย์ใหญ่คอยควบคุมดูแล มีผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการและฝ่ายปกครอง มีเลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ โดยท่านเป็นเจ้าของสำนักศาสนศึกษาเอง คอยให้การอุปถัมภ์สนับสนุน ให้พระภิกษุสามเณรวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง) ศึกษาปริยัติธรรมควบคู่ไปกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การศึกษาทั้งสองด้านนี้ ท่านได้ทำหน้าที่ของการเป็นผู้นำ บริหารงานในส่วนของการศึกษา ได้เป็นอย่างดี ในด้านคันธุระ กล่าวคือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ท่านก็สอนเองในบางชั้น สนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่ใจในการศึกษาเล่าเรียน ควบคู่ไปกับการปฏิบัติสำหรับวิธีการบริหารจัดการและส่งเสริมงานด้านศาสนศึกษาของท่านมีดังต่อไปนี้

๑. ให้ความสะดวกแก่พระภิกษุสามเณรวัดกะพังสุรินทร์ และวัดอื่นที่เดินทางมาเพื่อการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม

๒. จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน

๓. จัดหาและประชุมอบรมครูสอนปริยัติธรรมให้ความสะดวกและให้กำลังใจ

๔. จัดหายานพาหนะให้ความสะดวกและให้ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการศึกษา

๕. จัดหารางวัลมอบแก่นักเรียนที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน

๖. ส่งนักเรียนแผนกบาลีชั้นเปรียญเอกไปศึกษาต่อที่สำนักเรียนส่วนกลาง

๗. จัดงานฉลองเปรียญธรรมนักธรรมเพื่อมอบทุนการศึกษาและให้กำลังใจแก่พระภิกษุสามเณรที่ศึกษาเล่าเรียน

๘. เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรผู้ผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรมตามที่วัดกำหนดแล้วให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้

การบริหารด้านการศาสนศึกษาของพระพรหมจริยาจารย์ ที่ประสบผลสำเร็จมีนักเรียนบาลีนักธรรมและธรรมศึกษาสอบผ่านจำนวนมาก เป็นผลมาจากการที่ท่านมีภาวะผู้นำ และใช้ภาวะผู้นำในการบริหาร โดยการเริ่มคิดเริ่มทำสนับสนุนส่งเสริมการศาสนศึกษา และเป็นผู้นำคตินำทำ ดังพระราชวรการ ได้กล่าวว่า พระพรหมจริยาจารย์ท่านเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ และได้แสดงออกถึงความเป็นผู้นำ เช่นการสอนหนังสือท่านก็จะเป็นผู้ได้ให้ความเมตตาออกไปสอนเองเอง สำหรับเรื่องที่ไม่สามารถทำเป็นตัวอย่างได้ท่านก็จะคอยให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี จากการสัมภาษณ์ผู้เคยร่วมงานกับท่านจะเห็นว่าท่านเป็นผู้นำในทางที่ถูกต้อง พระมหาสุวรณ์ วิชชาธโรได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า ท่านเป็นผู้นำและนำอย่างถูกวิธี ทุกกิจกรรมในวัดท่านจะนำเสมอ ทำให้พระภิกษุสามเณรต้องทำตามท่าน บางวัดเจ้าอาวาสจะสั่งอย่างเดียวไม่ทำเป็นตัวอย่าง ท่านไม่เป็นแบบนั้น ด้วยความที่ท่านเป็นพระผู้ใหญ่เป็นที่เคารพนับถือของลูกศิษย์ บางครั้งแค่ท่านบอก

^๖ สัมภาษณ์พระราชวรการ, เจ้าคณะจังหวัดตรังวัดกะพังสุรินทร์, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ความประสงค์ หรือวางนโยบาย พระภิกษุสามเณรญาติโยมก็ทำตามแล้ว^๗ จะเห็นได้ว่าท่านไม่ใช่เพียงแค่ผู้ให้การสนับสนุนจัดการศึกษาเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นผู้นำในการศึกษาอีกด้วยตั้งแต่การวางแผนจนถึงกระบวนการวิธีการปฏิบัติงาน

๓.๔ ภาวะผู้นำด้านการศึกษาสงเคราะห์

ก่อนจะกล่าวถึงการศึกษาสงเคราะห์ของวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)นั้น ควรทำความเข้าใจหลักการร่วมกันก่อน เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวได้อย่างชัดเจน และตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากนี้ การศาสนศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑. การจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

- ๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
- ๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์
- ๓) โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์(ปัจจุบันให้เปลี่ยนเป็น “ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์”)

๔) โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษามี ๔ ประเภท ได้แก่

- ๑) ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
- ๒) ช่วยพัฒนาสถานการศึกษา
- ๓) ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา
- ๔) ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

ดังนั้น เมื่อทราบถึงการศึกษาสงเคราะห์ว่ามีรูปแบบเป็นอย่างไรแล้วจากการศึกษาทำให้ทราบว่า วัดกะพังสุรินทร์ นั้นมีการให้การศึกษสงเคราะห์ในลักษณะดังกล่าวเช่นกัน แต่พบว่า มีการศึกษาสงเคราะห์อยู่ ๒ ลักษณะ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการสงเคราะห์สถานศึกษาและบุคคลผู้กำลังศึกษา ซึ่งสามารถอธิบายได้ต่อไปนี้

๓.๔.๑ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ความเป็นมา

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดกะพังสุรินทร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยการริเริ่มของพระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ เป็นผู้นำในการเปิดศูนย์ฯ การเปิดศูนย์พุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นสิ่งที่น่าสนใจมากที่สุด เพราะในเขตอำเภอเมืองตรังและอำเภอใกล้เคียง ยังไม่มีศูนย์ฯ เลย และยิ่งไปกว่านั้นวัดกะพังสุรินทร์ยังตั้งอยู่ในเขตเทศบาลมีโรงเรียนล้อมรอบในรัศมี

^๗ สัมภาษณ์พระมหาสุวรรณ วิชชาธโร, เลขานุการเจ้าคณะหนใต้ รูปที่ ๒, ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^๘ พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อตถเวที), แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), หน้า ๑๓๑.

๕ กิโลเมตร ประมาณ ๑๒ โรงเรียน แต่มีแค่ ๒ โรงเรียนเท่านั้น ที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุเข้าไปสอน จึงทำให้นักเรียนในอีกหลาย ๆ โรงเรียนไม่มีโอกาสได้ศึกษาธรรมอย่างเต็มรูปแบบ

ฉะนั้นเมื่อเกิดศูนย์ฯ ขึ้นมา เด็กนักเรียนจากโรงเรียนดังกล่าว จะได้มีโอกาสศึกษา ธรรมและจริยธรรมอย่างเต็มที่ โดยอาศัยเวลาว่างในวันอาทิตย์เข้ามาศึกษา อีกอย่างหนึ่ง จุดประสงค์ในการเปิดศูนย์ฯ นี้ ก็เพื่อที่ปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของ พระพุทธศาสนา ความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมไทย ความสำคัญของธรรมและการนำธรรมะ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่

เมื่อเปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์พ.ศ.๒๕๑๙ ถึง ปัจจุบันนี้ เป็นเวลา ๓๖ ปี ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดกะพังสุรินทร์ จึงได้เปิดทำการเรียนการสอนขึ้น เปิดรับ สมัครนักเรียนและเยาวชนผู้สนใจทั่วไปเข้าเรียน ตั้งแต่ระดับชั้น ป.๓-ม.๖ ทำการเรียนการสอนใน ๔ วิชา คือ วิชาธรรมะ วิชาพุทธประวัติ วิชาศาสนพิธี วิชาพระพุทธศาสนาภาคภาษาอังกฤษ และวิชาประวัติศาสตร์จังหวัดตรัง ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดกะพังสุรินทร์ การ จัดการศึกษาแบบให้เปล่า คือนักเรียนทุกคนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น โดยศูนย์ฯ จะเป็นผู้ออกให้ทั้งหมด ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองนักเรียน และเพื่อเป็นการเปิดโอกาส ให้กับนักเรียนที่มีความสนใจในการเรียนธรรมะ แต่ขาดทุนปัจจัยได้เรียนกันอย่างเต็มที่ในส่วนของ งบประมาณจะได้รับการสนับสนุนมาจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังและวัดกะพังสุรินทร์(พระ อารามหลวง) ในแต่ละปีการศึกษาจะใช้งบประมาณถึง ๒๐๐,๐๐๐ บาท โดยประมาณ

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งนี้ได้เปิดดำเนินงานมา โดยมีนักเรียนที่ผ่านการอบรมจากศูนย์ฯ แห่กันแล้วจำนวนมาก

บุคลากร

บุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)นั้น ประกอบไปด้วย คณะผู้บริหารศูนย์ ตั้งตั้งแต่ผู้อำนวยการศูนย์, ครูสอนประจำชั้น, ครูสอนชั้น พิเศษ, พระพี่เลี้ยง/สามเณรพี่เลี้ยง, และเจ้าหน้าที่ ในแต่ละปีการศึกษานั้น จะแต่งตั้งเป็นรายปี ซึ่งจะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์และความเหมาะสม แต่ตำแหน่งยังคงเดิม

การบริหารงาน

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง) ซึ่งเป็นหนึ่งในการ ศึกษาสงเคราะห์ เกิดขึ้นจากการเห็นชอบของพระพรหมจริยาจารย์ เมื่อได้ก่อตั้งศูนย์แล้วท่าน ในฐานะที่เป็นผู้อำนวยการศูนย์ฯ ก็ได้บริหารศูนย์ฯ ด้วยดีมาโดยตลอด ทั้งเป็นผู้นำในการ บริหารงานด้านนี้ ตั้งแต่ประชุมกำหนดนโยบาย วางแผนปฏิบัติงาน ติดตามผลการปฏิบัติงาน และ ประเมินผลการปฏิบัติงาน พระพรหมจริยาจารย์ ได้ใส่ใจเอาใจใส่กับงานด้านนี้จนประสบ ความสำเร็จตราบเท่าทุกวันนี้ ปัจจุบันศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดกะพังสุรินทร์(พระ อารามหลวง) ได้เป็นศูนย์ต้นแบบประจำจังหวัดตรัง

๓.๔.๒ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือบุคคลที่กำลังศึกษา เป็นหนึ่งในการศึกษา สงเคราะห์ที่พระพรหมจริยาจารย์ ได้ดำเนินการสนับสนุนมา ตั้งแต่ปี ๒๕๑๙ เป็นต้นมาจนถึง

ปัจจุบัน ในงานส่วนนี้ท่านมองว่า การศึกษาสามารถพัฒนาคนได้ การสนับสนุนการศึกษาจึงถือว่าเป็นการพัฒนาคนด้วย ดังนั้นพระพรหมจรรย์จึงได้สนับสนุนสถานศึกษาและผู้ที่กำลังศึกษา ในส่วนของสถานศึกษา ท่านได้รวบรวมทุนส่วนตัวของท่านสร้างอาคารเรียน และซื้ออุปกรณ์การศึกษาให้กับโรงเรียนต่าง ๆ เมื่อพระภิกษุสามเณรอุปาสกอุปาสิกาวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)ทราบก็ได้ช่วยเหลือด้วยการสมทบทุนการก่อสร้างด้วย ทำให้เห็นว่าท่านได้เป็นผู้นำที่ทำให้เป็นแบบอย่างและทำให้คนเอาอย่างในทางดี ดังพระมหาสุวรณ วิชชาโร ฌได้ให้การสัมภาษณ์ว่า พระพรหมจรรย์ท่านเป็นผู้นำในใจคน คือเป็นผู้นำที่น่าปฏิบัติตาม บางครั้งท่านจะไม่ใช้บุคลากรทำงานเลยทีเดียว ท่านจะทำให้เห็นก่อนแล้วให้เขาออกปากช่วย ซึ่งเราก็ต้องช่วยด้วยความเต็มใจ เพราะท่านไม่ได้สั่งอย่างเดียวท่านทำด้วย บางเรื่องที่สำคัญท่านจะลงมาดูแลเอง ถ้าเรื่องที่สำคัญน้อยท่านก็จะมอบหมายหน้าที่ให้ผู้มีความรู้ความสามารถทำ และคอยให้การสนับสนุนกำกับดูแล^๔

นอกจากพระพรหมจรรย์จะช่วยสนับสนุนสถาบันการศึกษาแล้ว ท่านยังได้ให้การสนับสนุนบุคคลผู้กำลังศึกษาด้วย โดยใช้ทุนส่วนตัวของท่านมอบเป็นทุนการศึกษาให้กับนักเรียนนักศึกษาที่กำลังศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นต้นมา บุคคลที่ได้รับทุนมีตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ซึ่งบุคคลที่ได้รับทุนการศึกษาจะคัดเลือกจากการเป็นนักเรียนที่ดี ตั้งใจเรียนดี มีความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการี ทุกครั้งที่มีการมอบทุนการศึกษา ท่านก็จะกล่าวให้โอวาทเป็นแนวทางในการศึกษา และดำเนินชีวิต ด้วยการสนับสนุนงานในส่วนนี้ทำให้พระภิกษุสามเณรและอุปาสกอุปาสิกาวัดกะพังสุรินทร์ ได้เห็นความสำคัญ เกิดพลังใจพลังศรัทธา สมทบทุนช่วยสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาในส่วนนี้ โดยที่ท่านไม่ได้บอกปากขอให้ช่วย ถือได้ว่าการบริหารงานในส่วนนี้ท่านได้ใช้ภาวะผู้นำ โดยการทำให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดี จนผู้ตามเกิดความศรัทธา และยอมทำตามโดยที่ท่านไม่ต้องบอกปากขอ ทำให้เห็นว่าท่านเป็นผู้นำในงานส่วนนี้อย่างแท้จริง

๓.๕ ภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่

ก่อนที่จะมีการกล่าวถึงรายละเอียดเรื่องการเผยแผ่ของวัดกะพังสุรินทร์นั้นควรทำความเข้าใจเรื่องดังกล่าวโดยมีหลักการคือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ทั้งเชิงรับและเชิงรุกหากไม่ได้ทำความเข้าใจให้ดีก็จะไม่เห็นความแตกต่างในเรื่องนี้ซึ่งการเผยแผ่เชิงรับนั้นหมายถึงการเผยแผ่ด้วยการเทศน์ การสอนธรรมเป็นหลักให้ผู้รับมาหาผู้เผยแผ่ส่วนการเผยแผ่เชิงรุกคือการที่ผู้เผยแผ่เข้าหาผู้รับด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ชอบธรรม ไม่ได้หมายความว่าต้องออกไปนอกวัด อาจใช้สื่อหรือประยุกต์การเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ ก็ได้ ดังที่พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า การเผยแผ่ปัจจุบันนี้ เป็นเชิงรับมากกว่าเชิงรุก เชิงรับ หมายถึงการเผยแผ่ที่เผยแผ่ไปตามที่เคยทำกันมาในอดีต พระสงฆ์อยู่ที่วัดประชาชนมาทำบุญวันโกนวันพระ เมื่ออาราธนาศีลจึงเทศน์เมื่อทุกข์จึงเข้ามาวัดแสดงธรรมไปตามที่เคย ไม่มีการติดตามผลการเทศน์ว่าได้รับการปฏิบัติหรือไม่ ส่วนเชิงรุก ไม่ได้หมายความว่า ต้องออกนอกวัดแต่เป็นการติดตามข่าวสารบ้านเมือง เมื่อเห็นปัญหาแล้วรุกโดยเทศน์สอนประชาชน ทางสื่อต่างๆ มุ่งหวังใช้ธรรมะช่วยแก้ปัญหา การจะเผยแผ่เชิงรุก ได้นั้น พระสงฆ์ต้องมีคุณสมบัติดังนี้ ๑.มีความรู้ดี ศึกษาหาความรู้แล้วนำมาประยุกต์เทศน์ ๒.มีความดีพร้อมเทศน์

^๔สัมภาษณ์พระมหาสุวรณ วิชชาโร ฌ, เลขานุการเจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

โดยไม่กังวลจะมีคนมากกล่าวโทษ ๓.มีความกตัญญูต่อพุทธศาสนาเผยแพร่ธรรมะแทนคุณ ๔.มีความกล้าหาญ ชี้นำธรรมะโดยไม่หวั่นเกรงอำนาจใด ๆ ดังนั้น ถ้ามีการเผยแพร่พุทธศาสนา แนวใหม่ เชิงรุกจะทำให้แก่นแท้พุทธศาสนา ที่มุ่งหวังอยู่ร่วมกันอย่างสันติเกิดขึ้นจริง^{๑๐}

เมื่อทำความเข้าใจหลักการดังกล่าวอย่างดีแล้วจากการศึกษาพบว่าการบริหารด้านการเผยแผ่ของวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)มีทั้งเชิงรับและเชิงรุกในการนี้พระพรหมจริยาจารย์จะเน้นการเผยแผ่กับบุคคล ๓ กลุ่มดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๕.๑การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร

การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร พระพรหมจริยาจารย์ ได้ใช้วิธีการเผยแผ่โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

- ๑.จัดการศึกษาทั้งแผนกธรรมและบาลี
- ๒.จัดการศึกษาให้กับพระนวกภูมิผู้บวชใหม่
- ๓.ให้อโวสาวบรรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรเป็นประจำทุกวันพระ
- ๔.สอนให้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณรนี้ พระพรหมจริยาจารย์ได้เริ่มจากการสอนธรรมและการเจริญสติก่อน เพื่อเป็นการปรับสภาพจิตใจยกระดับจิตใจเป็นพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสามเณรที่บวชใหม่อยู่ประจำหรือย้ายมาจากวัดอื่น ท่านก็จะสอนธรรมและปฏิบัติเป็นประจำทุกวันอาทิตย์และวันพระพร้อมทั้งให้อโวสาว จากนั้นท่านก็จะให้ศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งธรรมและบาลี หากเป็นพระที่บวชเพียงแค่พรรษาเดียวก็จะให้ศึกษาหลักสูตรพระนวกะนอกจากนั้นก็จะให้ศึกษาหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี โท เอก และหลักสูตรเปรียญธรรม ตั้งแต่ประโยค ๑ - ๒ จนถึงประโยค ป.ธ.๔หากพระภิกษุสามเณรที่เรียนจบประโยค ป.ธ.๓ แล้ว มีความประสงค์จะเรียนต่อปริญญาตรี ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยอื่น ท่านก็ให้การสนับสนุนแต่มีข้อแม้ว่าจะต้องเรียนบาลีควบคู่กันไปด้วย นับได้ว่าท่านมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล เห็นประโยชน์ที่จะเกิดกับตัวผู้เรียนสำนัก และปรีชนคนรอบข้าง การบริหารงานในส่วนนี้ทำให้สะท้อนถึงความเป็นผู้นำของท่านในทางหนึ่ง

๓.๕.๒การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับประชาชนทั่วไป

ในส่วนของการเผยแผ่หลักธรรมสู่ประชาชนทั่วไป พระพรหมจริยาจารย์ ท่านเป็นผู้นำในการเผยแผ่ทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมการเผยแผ่นี้ด้วย โดยเริ่มจากการประชาสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นทางป้ายโฆษณา หรือทางสื่อวิทยุ ท่านได้จัดพระเจ้าหน้าที่ให้การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมอันเป็นบุญกุศลของวัดที่ประชาชนทั่วไปจะสามารถร่วมได้ เช่นประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนทั่วไปเข้าวัดสวดมนต์วันอาทิตย์ ประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนเข้าปฏิบัติธรรม ประชาสัมพันธ์ในเรื่องของการเรียนธรรมศึกษา และประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมอันเป็นบุญกุศลต่าง ๆ ด้วย จากนั้นเมื่อมีผู้สนใจในเรื่องต่าง ๆ ท่านก็ได้สนับสนุนส่งเสริมในกิจนั้น ๆ หากมีผู้สนใจเรียนธรรมศึกษาท่านก็จัดหาครูสอน จัดหาหลักสูตรให้ มีผู้สนใจจะปฏิบัติธรรมท่านก็สอนวิปัสสนาให้ การบริหารงานในส่วนนี้ของท่าน สร้างประโยชน์สุขให้กับประชาชนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง โดยขั้นตอนในการบริหารงานใน

^{๑๐}พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา,” , เมษายน ๒๕๕๕.

ส่วนนี้เริ่มจากการประชาสัมพันธ์บอกข่าวสาร ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ เมื่อมีผู้สนใจก็จัดการบริหารให้เป็นไปตามรูปแบบนั้น ๆ และให้การสนับสนุนส่งเสริม โดยการเผยแพร่หลักธรรมสำหรับประชาชนทั่วไป พระพรหมจริยาจารย์ ได้ใช้วิธีการเผยแพร่โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

- ๑.จัดการศึกษาในหลักสูตรธรรมศึกษา (ตรี-เอก)
- ๒.แสดงพระธรรมเทศนาทุกวันพระ
- ๓.จัดนิทรรศการในโอกาสและวันสำคัญต่าง ๆ
- ๔.เผยแพร่หลักธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน
- ๕.เชิญชวนและนำประชาชนเข้าวัดสวดมนต์ปฏิบัติธรรมฟังพระธรรมเทศน์และประกอบกิจอันเป็นบุญกุศลทุกวันสำคัญ

๓.๕.๓ การเผยแพร่หลักธรรมสำหรับเยาวชน

การเผยแพร่หลักธรรมสำหรับเยาวชน พระพรหมจริยาจารย์ได้จัดโครงการต่างๆ ที่ส่งเสริมการเผยแพร่หลักธรรมไปสู่เยาวชน เช่นการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ส่งพระสอนศีลธรรมไปสอนในสถานศึกษา เป็นต้น การบริหารงานในส่วนนี้ พระพรหมจริยาจารย์เริ่มด้วยการพัฒนาบุคลากร ให้มีความสามารถพอที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้ เมื่อพัฒนาบุคลากรเสร็จแล้ว ก็ได้มอบหมายงาน แต่งตั้งบุคลากรในแผนกต่าง ๆ ให้บริหารงานตามหลักพระธรรมวินัย เพื่อประโยชน์สุขของสังคม ทั้งยังให้การสนับสนุน ให้กำลังใจ แก่บุคลากร ซึ่งการบริหารงานในส่วนนี้ท่าน ได้จัดการเผยแพร่โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

- ๑.จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- ๒.จัดให้มีการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- ๓.จัดให้มีการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา
- ๔.จัดให้มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน ด้วยการเข้าค่ายพุทธบุตร
- ๕.ส่งพระสอนศีลธรรมไปสอนศีลธรรมในสถานศึกษาต่าง ๆ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่นี้ พระพรหมจริยาจารย์ท่านมีวิสัยทัศน์มองเห็นความสำคัญของบุคคล ๓ กลุ่ม และจัดการเผยแพร่ให้ทั่วถึง โดยที่พระภิกษุสามเณรในความหมายคือผู้รักษาพระธรรมวินัยเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยแล้วสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม จำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมเป็นอย่างดี เพื่อการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบดังกล่าว และเพื่อสอนให้ประชาชนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามด้วย ประชาชนคือผู้อยู่ร่วมสังคมกัน หากประชาชนมีคุณธรรม ก็จะทำให้เขาเหล่านั้นอยู่อย่างสันติสุข จำเป็นต้องทำการเผยแพร่หลักธรรมไปสู่ประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่ได้ชี้แจงมา และเยาวชนซึ่งถือว่าเป็นต้นกล้าของสังคมไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังหลักธรรมให้เยาวชนเหล่านั้น เพราะถ้าหากเยาวชนเติบโตขึ้นในท่ามกลางของสังคมที่ไร้ซึ่งคุณธรรม ก็จะทำให้เขาเหล่านั้นเป็นคนไร้คุณธรรมด้วย ดังสุภาษิตในสัทติคัมพชาดกที่ว่า “ยัมปิราชชาติสนตวายุทิวาสีลลวันตวีสีลวาสตสเสวคจฺจติ” ข้าแต่พระราชา บุคคลคบคนใด ๆ เป็นสัตบุรุษ อสัตบุรุษ มีศีล หรือไม่มีศีล บุคคลนั้นย่อมไปสู่อำนาจของบุคคลนั้นนั่นเทียว^{๑๑} การเผยแพร่หลักธรรมสู่เยาวชนจึงถือว่าเป็นการป้องกันภาวะความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของสังคมไทยอันจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งนี้เกิดจาก

^{๑๑} พ.ชา. (บาลี) ๒๗/๒๑๕๒/๔๓๗, (ไทย) ๒๗/๒๑๕๒/๓๗๓.

การที่ท่านมีภาวะผู้นำ และใช้ภาวะผู้นำในการบริหารงาน เป็นผู้มองการณ์ไกล เอาใจใส่ในธุระ พร้อมด้วยอุปนิสัยและคุณสมบัติในการเป็นผู้นำรู้จักการใช้บุคลากรช่วยในการเผยแผ่ และรู้จักเลือกบุคคลผู้รับการเผยแผ่ดังที่พระครูปลัดรัตนวิวัฒน์ ได้กล่าวว่า ท่านเป็นนักบริหารและใช้หลักธรรมของนักบริหารคือ**๑.จักขุมา** ท่านจะมองการณ์ไกลมีการวางแผนการทำงานที่ดี **๒.วิรุโ**ท่านเอาใจใส่ในงานของท่าน **๓.นิสสยสัมปันโน** ท่านถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติและอุปนิสัยที่ดีในการปฏิบัติงาน^{๑๒} ด้วยเหตุนี้ท่านจึงบริหารงานในส่วนนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๖ภาวะผู้นำด้านการสาธารณูปการ

ก่อนจะมีการกล่าวถึงรายละเอียดเรื่องสาธารณูปการของวัดกะพังสุรินทร์นั้นควรมีการทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว โดยหลักการก่อน คือ การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ กล่าวคือ

๑.การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒.การอื่นเกี่ยวกับการวัดคือการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓.กิจการอื่นๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔.การศาสนสมบัติของวัด

จะเห็นได้ว่า การสาธารณูปการ มี ๔ ประการ เป็นหน้าที่ที่เจ้าอาวาสต้องบริหารให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสงานในส่วนนี้พระพรหมจริยาจารย์ ได้บริหารให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของท่าน เริ่มตั้งแต่เข้ามารับตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสท่านก็ได้นำญาติโยมและคณะสงฆ์วัดกะพังสุรินทร์ก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและศาสนวัตถุให้เพียงพอและพร้อมต่อการใช้งาน และแต่งตั้งพระภิกษุในวัดกะพังสุรินทร์เป็นเจ้าหน้าที่ในการบูรณปฏิสังขรณ์และสร้างเสนาสนะต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์พระพรหมจริยาจารย์ ท่านได้ให้แนวคิดว่า หากสถานที่สัปปายะก็จะนำมาซึ่งความสัปปายะอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และการปฏิบัติธรรม เป็นเหตุให้นำมาซึ่งความปฏิเวธ^{๑๓}งานในด้านสาธารณูปการ ในส่วนของกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นงานการกุศลของคณะสงฆ์ท่านก็เป็นผู้นำในกิจกรรมนั้น เช่นการทำบุญอุทิศถวายอดีตเจ้าอาวาสและผู้ทำคุณประโยชน์ต่อวัด งานประจำปี เป็นต้นท่านเป็นผู้ริเริ่มจัดทำ ด้วยงบประมาณของท่านเอง ทำให้พระภิกษุสามเณร และอุบาสกอุบาสิกาเกิดศรัทธาร่วมทำบุญในงานนั้นด้วยในด้านศาสนสมบัติ ท่านก็ได้บริหารจัดการดูแลรักษาและจัดเก็บให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ โดยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และกฎกระทรวง คำแนะนำของกรมการศาสนาว่าด้วยเรื่องปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕พร้อมทั้งได้แต่งตั้งไวยาวัจกรของวัดและคณะกรรมการมาช่วยบริหารงานในส่วนนี้ ด้วยการบริหารงานด้านสาธารณูปการของท่านนี้

^{๑๒}สัมภาษณ์พระครูปลัดรัตนวิวัฒน์, เจ้าอาวาสวัดใหม่ยายแป้น, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระพรหมจริยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๒กรกฎาคม ๒๕๕๕.

ทำให้มองเห็นภาพของการเป็นผู้นำของท่านได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะปกติผู้บริหารระดับสูงจะบริหารจัดการตามแนวคิดของตนแต่พระพรหมจริยาจารย์ก็ได้บริหารงานตามแนวคิดของตนแต่เพียงอย่างเดียว ท่านทำให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานในส่วนใดก็ตาม ต้องเป็นไปตามกรอบงานเป็นไปตามความถูกต้องเป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ พระเทพสิทธิเวที ได้กล่าวถึงการบริหารงานของพระพรหมจริยาจารย์ในด้านนี้ว่า ท่านอาจจริงอาจจ้งกับการบริหารงานมาก ท่านไม่ค่อยใช้อำนาจกับผู้ใต้บังคับบัญชาสักเท่าไร เมื่อได้ร่วมงานกับท่านรู้สึกเป็นกันเองทำให้เราทำงานได้สะดวกและลักษณะที่โดดเด่นของพระพรหมจริยาจารย์คือ ท่านชอบสร้าง ท่านสร้างทั้งเป็นศาสนวัตถุศาสนสถานและศาสนบุคคล กุฏิวิหารลานเจดีย์ต่าง ๆ ท่านก็นำญาติโยมสร้างสวยงาม บุคลากรในวัดท่านก็สร้างด้วยการให้การศึกษา นำปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ อย่างไม่มีความบกพร่อง^{๑๔} ด้วยเหตุนี้การบริหารงานในด้านสาธารณูปการของพระพรหมจริยาจารย์จึงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม

๓.๗ภาวะผู้นำด้านการสาธารณสงเคราะห์

ก่อนจะกล่าวถึงรายละเอียดของการบริการกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระพรหมจริยาจารย์ควรทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวโดยมีหลักการคือการสาธารณสงเคราะห์หมายถึงการจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่างๆจัดทำอยู่ซึ่งในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๔ ประเภทคือ

๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยงานรอมบต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น

๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น^{๑๕}

จากการศึกษาพบว่าพระพรหมจริยาจารย์ ได้บริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์นี้ครบทุกส่วน ท่านเห็นความสำคัญในเรื่องของการเจ็บไข้ได้ป่วยและเพื่อเป็นการเกื้อกูลประชาชนได้สร้างโรงพยาบาลสิเกา เป็นผู้นำในการบริหารหน่วยงานรอมบตประชาชนประจำตำบล ช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ โดยท่านได้มีแนวคิดไว้ว่า บ้านช่วยวัด วัดช่วยบ้าน เมื่อพระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์จากประชาชนแล้ว พระสงฆ์ก็ควรทำประโยชน์ตอบแทนประชาชนบ้าง นอกเหนือไปจากการเทศนาสั่งสอน และเป็นนื่อนาบุญ สิ่งที่ดีควรทำก็คือการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนด้วยการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อันนี้เป็นกิจที่เราจะทิ้งไม่ได้^{๑๖}

^{๑๔}สัมภาษณ์พระเทพสิทธิเวที, เจ้าอาวาสวัดสุทธจินดาราม, รองเจ้าคณะภาค ๑๖ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๕}พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, หน้า ๘๘.

^{๑๖}สัมภาษณ์ พระพรหมจริยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

จากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านของพระพรหมจริยาจารย์ทำให้เห็นว่าท่านได้ใช้ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านท่านเป็นผู้นำที่ประกอบด้วยคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ดี ท่านเป็นผู้นำในกิจการทุกอย่าง เป็นผู้มีความคิดริเริ่ม เป็นผู้นำที่ทำตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ตาม สิ่งที่ท่านไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ก็จะให้การสนับสนุน ผู้ใต้บังคับบัญชา ท่านมีวิธีการในการติดต่อประสานงานให้ฝ่ายต่าง ๆ มาร่วมมือกันปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเสมอมา ดังที่พระมหาสุวรณ วิชชาธโรได้กล่าวถึงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ว่า ท่านผู้นำที่ดีและได้ใช้ภาวะผู้นำในการบริหาร ท่านรู้จักใช้บุคลากร รู้จักประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเช่นสำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัด รวมทั้งเทศบาลและอื่น ๆ จะเห็นได้จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ท่านจะประชุมคณะทำงานแล้วร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ โดยท่านจะนำหน้าเสมอ เช่นการทอดผ้าป่าช่วยน้ำท่วมปี๕๔ท่านจะทำให้เป็นแบบอย่าง เพื่อให้คณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนปฏิบัติตาม^{๑๗} นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้นำด้านจิตใจของลูกศิษย์ลูกหา และประชาชนทั่วไปจนทำให้วัดกะพังสุรินทร์มีการพัฒนาทั้งด้านศาสนวัตถุและศาสนบุคคลควบคู่กันไปดังพระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า ท่านมีความนำเลื่อมใสศรัทธาในตัวบุคคลเมื่อมองเห็นท่านแล้วก็จะเกิดความเลื่อมใส ท่านจะนำพระภิกษุสามเณรในทุกเรื่อง เช่นกิจวัตรของสงฆ์ท่านก็จะนำทำมิได้ขาด^{๑๘} ในการสัมภาษณ์พระเทพกิตติเวที(ฉ่ำ) ท่านก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ว่า ท่านเป็นผู้นำและมีภาวะผู้นำในการบริหารงาน เท่าที่รู้จักท่านรู้จักวางแผนไว้ล่วงหน้า มองการณ์ไกล เอาใจใส่กับงานของท่าน^{๑๙}

นอกจากการเป็นผู้นำในวัดแล้ว ท่านยังได้เป็นผู้นำของคณะสงฆ์จังหวัดตรังในหลายเรื่องเป็นผู้ที่คอยให้คำปรึกษาในการบริหารงานกับพระสังฆาธิการในจังหวัดตรังและจังหวัดอื่นๆ พระประสิทธิโสภณ(จ่านงค์ อภิชาโต) ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ท่านได้ใช้ภาวะผู้นำเสมอ งานของท่านเองท่านก็จะเป็นผู้นำ คือนำคิด นำทำ ส่วนในงานของคณะสงฆ์ของจังหวัดตรัง ท่านก็ได้เป็นผู้นำในกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ท่านได้ให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะที่ดี สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง^{๒๐} และด้วยความที่ท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่จึงทำให้ท่านเป็นที่เคารพศรัทธาอันยิ่งของพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกา และได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำ ดังที่พระเทพคุณาธาร ได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า ท่านเป็นพระมหาเถระ ดำรงตำแหน่งเป็นถึงเจ้าคณะใหญ่หนใต้ โดยทางตำแหน่งท่านก็คือผู้นำอยู่แล้ว แต่ท่านก็มีภาวะผู้นำประกอบด้วย ท่านนำตน คือปฏิบัติตนตาม

^{๑๗} สัมภาษณ์พระมหาสุวรณ วิชชาธโร, เจ้าคณะอำเภอเมืองตรัง, เลขานุการเจ้าคณะหนใต้รูปที่ ๒, ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๑๘} สัมภาษณ์พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๙} สัมภาษณ์พระเทพกิตติเวที(ฉ่ำ), เลขานุการเจ้าคณะหนใต้รูปที่ ๑, รองเจ้าคณะภาค ๑๗, ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๒๐} สัมภาษณ์พระประสิทธิโสภณ (จ่านงค์ อภิชาโต), เจ้าอาวาสวัดประสิทธิชัย, รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง, ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

สมณวิสัยให้เป็นทีที่เคารพนับถือของศิษยานุศิษย์ ท่านนำคน คือเป็นผู้นำผู้อื่นในการสร้างคุณงามความดี และนางานคือเป็นผู้นำในกิจการงานต่าง ๆ ของคณะสงฆ์จนประสบผลสำเร็จ^{๒๑}

จากการสัมภาษณ์พระพรหมจริยาจารย์โดยตรง และพระเถระที่เกี่ยวข้องในฐานะที่เคยร่วมงานกับท่าน ต่างก็ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ ซึ่งสามารถรวบรวมสรุปได้ว่า พระพรหมจริยาจารย์ ประกอบด้วยคุณลักษณะของผู้นำที่ดี เป็นผู้นำที่อยู่ในใจคน ริเริ่ม นำคิด นำทำ นำปฏิบัติ ให้การสนับสนุน ส่งเสริม ให้คำแนะนำที่ดี เป็นที่พึ่งให้กับพระภิกษุสามเณรในปกครองของท่าน พัฒนาทั้งวัตถุและบุคลากรควบคู่กันไป และการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ท่านจะยึดหลักพระธรรมวินัย บริหารตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ มติ มหาเถรสมาคมและลักษณะที่โดดเด่นของท่านคือ การพัฒนาบุคลากรโดยเริ่มจากจิตใจก่อน ด้วยการสอนธรรม เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เพื่อเป็นรากฐานของการประกอบกิจอื่น ๆ ท่านได้บริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามเสมอมา

^{๒๑} สัมภาษณ์พระเทพคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดศุขยาราม, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

บทที่ ๔

ภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์(สังัด ปญฺญาวุฑฒมหาเถร) ที่สามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๔.๑ แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์(สังัด ปญฺญาวุฑฒมหาเถร)

การบริหารคณะสงฆ์มีมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาลหลักที่ใช้คือพระธรรมวินัยเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นจึงได้มีการทำปฐมสังคายนาขึ้นที่เมืองราชคฤห์โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธานการบริหารคณะสงฆ์ก็เรียบร้อยมาได้ระยะหนึ่งต่อมาก็เกิดถือปฏิบัติต่างกันเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นอีกเป็นเช่นนี้ตลอดมา

เมื่อพระพุทธศาสนาแล้วมาได้ประมาณ ๒๐๐ ปีเศษพระเจ้าอโศกมหาราชได้ครอบครองอาณาจักรอินเดียอย่างกว้างขวางพระองค์เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้ยกพระพุทธศาสนาเป็นประธานสำหรับประเทศเป็นครั้งแรกพวกเดียรียได้ปลอมตนเข้าบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเพื่อแสวงประโยชน์ส่วนตนเป็นอันมากเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในสังฆมณฑลพระเจ้าอโศกมหาราชจึงทรงอาราธนาพระโมคคัลลบุตรเป็นประธานสังคายนาพระธรรมวินัยที่เมืองปาตลีบุตรเมื่อพ.ศ. ๒๓๖ วรรณะเปรียญพระธรรมวินัยให้รวมลงเป็นอย่างเดียวกันสังฆมณฑลจึงเกิดความเรียบร้อยสืบต่อมา

เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ออกไปยังประเทศต่างๆการบริหารสังฆมณฑลจึงต้องอนุโลมไปตามแบบแผนประเพณีของประเทศนั้นๆในบางส่วนเพื่อให้พุทธจักรและอาณาจักรเป็นไปด้วยดีทั้งสองฝ่ายสรุปแล้วพระภิกษุสงฆ์มีกฎหมายที่พึงปฏิบัติอยู่สามประเภทคือพระวินัยจารีตและกฎหมายแผ่นดิน

สำหรับการบริหารองค์การสงฆ์ซึ่งได้บริหารงานไว้เป็นรูปแบบที่เกี่ยวกับการบริหารองค์การของสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งนับได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นเป็นส่วนที่จะทำให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นอยู่ได้หากขาดการบริหารที่องค์การของสงฆ์จึงจะไม่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันได้จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าการบริหารองค์การของสงฆ์นั้นไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดก็จะอยู่ในกรอบของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านซึ่งได้แก่

๑. การปกครอง
๒. การศาสนศึกษา
๓. การศึกษาสงเคราะห์
๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๕. การสาธารณูปการ
๖. การสาธารณสงเคราะห์

แต่ก็มีองค์การของคณะสงฆ์บางส่วนที่เน้นด้านการศึกษาามากเช่น สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงที่เน้นการศึกษาของคณะสงฆ์ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ ก็ยังต้องปฏิบัติกิจในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในส่วนอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

การบริหารกิจการคณะสงฆ์นี้เป็นหลักใหญ่ ซึ่งเปรียบเหมือนนโยบาย พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะพระสังฆาธิการต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตามหลักของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามที่

ได้เสนอมา ส่วนยุทธวิธีในการบริหารให้ครบทั้ง ๖ ประการอย่างมีประสิทธิภาพ ก็ขึ้นอยู่กับว่า พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ในการบริหารนั้น ๆ จะใช้วิธีการใด หรือใช้หลักธรรมในการบริหารอย่างไร เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนั้นสำเร็จลุล่วงได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์นับได้ว่าเป็นพระสงฆ์ต้นแบบรูปหนึ่งที่มีแนวทางที่ดีในการบริหารงาน ด้วยท่านมีหลักการและวิธีการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ควรเอาเยี่ยงอย่าง และแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่านสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในองค์กรต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะได้เสนอแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่านดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

จากการสัมภาษณ์หลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในส่วนที่เป็นแนวทางและหลักการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้พบว่าท่านได้ใช้หลักการบริหารตามแนวพุทธและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยที่ท่านได้ให้ความสำคัญกับหลักพระธรรมวินัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ มติ มหาเถรสมาคม, กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกด้านท่านจะยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นใหญ่การบริหารงานของท่านจะเป็นไปตามหลักธรรมาธิปไตย ยึดถือเอาความถูกต้องเป็นใหญ่ และในการบริหารท่านได้ใช้หลัก ๔ ส.^๑ คือ ๑. สันติสนา(แจ่มแจ้ง)๒. สมาทปนา (จงใจ) ๓. สมุเตชนา (แก่กล้า) ๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง) และ ๔ ร.คือ ๑.เร่งรัด ๒.รวดเร็ว ๓.เรียบร้อย ๔.ราบรื่นยังได้ให้ข้อคิดอีกว่า มิใช่แต่ผู้บริหารเท่านั้นจะปฏิบัติตามพระสงฆ์ทุกฐตังปฏิบัติตามด้วย มิฉะนั้นจะนำมาซึ่งความเสื่อม ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางที่ดีและมีประโยชน์ในการนำมาประยุกต์ใช้ในองค์กรต่าง ๆ ในปัจจุบัน โดยแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่านสามารถแยกได้ดังนี้

๑. แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองนี้ หลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ใช้หลักของการอยู่ด้วยความเห็นใจ โดยยึดหลักสาราณียธรรม มีเมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตา มโนกรรมเป็นต้น ยึดหลักพระธรรมวินัยในการปกครอง มีเมตตาธรรม พระราชวรการ ได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องนี้ว่า ท่านจะมีเมตตาธรรมสูงมาก ท่านมีเมตตากรุณาต่อลูกศิษย์ลูกหา เวลาที่ลูกศิษย์ของท่านสอบไล่ได้นักธรรมและเปรียญธรรมชั้นต่าง ๆ ท่านก็จะให้มีวิทยาทาน งานส่วนไหนที่ท่านมอบให้ทำแล้วไว้วางใจได้ท่านก็จะใช้อุเบกขาธรรม ท่านรู้จักใช้บุคลากรให้เข้าทำงาน มอบหมายงานแล้วจะให้แนวทางด้วยและจะไม่ก้าวก่าย คอยให้การสนับสนุนในการบริหารงานเห็นว่าท่านได้ให้ความสำคัญกับหลักพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับและมติมหาเถรสมาคมเป็นอย่างมาก จะสังเกตเห็นได้จากงานในแต่ละส่วนท่านได้ใช้หลักพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้ง คือต้องถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย^๒พระประสิทธิโสภณก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันนี้ว่า ท่านเคร่งครัดกับหลักพระธรรม

^๑ที.ม. (บาลี) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

^๒สัมภาษณ์ พระพรหมจริยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^๓สัมภาษณ์พระราชวรการ , เจ้าคณะจังหวัดตรัง, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๕.

วินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบข้อบังคับมติและประกาศมหาเถรสมาคมเป็นอย่างมาก และท่านจะเป็นผู้ที่เคารพกฎระเบียบมาก ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานด้านใดท่านจะเอาหลักนี้จับเสมอ^๕ พระมหาสุววรรณ วิชชาธโร ก็ได้กล่าวเช่นเดียวกันว่า ท่านให้ความสำคัญกับหลักพระธรรมวินัยมาก หากพระภิกษุสามเณรที่ท่านใช้ให้ปฏิบัติหน้าที่ปฏิบัติผิดวิธีท่านจะไม่ใส่ใจเท่าไร แต่ก็คอยแนะนำ แต่ถ้าหากปฏิบัติผิดพระธรรมวินัยท่านจะใส่ใจและเอาจริงเอาจังมาก ถึงจะเป็นบุคคลใกล้ชิดท่านก็ว่ากันไปตามความผิด^๖ และพระเถระหลาย รูปที่ได้ให้การสัมภาษณ์ ก็ได้กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์บริหารงานในส่วนนี้โดยยึดหลักพระธรรมวินัย ในขณะเดียวกันท่านก็มีเมตตาธรรมประกอบด้วย

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองนี้ เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามมากขึ้น ท่านได้ตั้งคณะกรรมการมาช่วยในการบริหาร ดังที่พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ ได้กล่าวว่า ในการปกครองพระภิกษุสามเณรภายในวัด ท่านก็ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อบริหารด้วย เช่นเมื่อมีพระภิกษุสามเณรมาขออาศัยอยู่เพื่อศึกษาเล่าเรียนหรือปฏิบัติธรรม ท่านก็จะให้คณะกรรมการช่วยพิจารณา หรือแม้แต่มีปัญหาต่าง ๆ ภายในวัดท่านก็ได้ใช้คณะกรรมการในการตัดสินใจ โดยให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบมติและประกาศมหาเถรสมาคม พร้อมกันนั้นเพื่อให้การปกครองมีประสิทธิภาพและรัดกุมมากยิ่งขึ้น ท่านได้ออกกฎระเบียบวัดเพื่อใช้ในการปกครองด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและปัจจัยภายนอกหลาย ๆ อย่าง^๗ แสดงให้เห็นว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองนี้ ท่านไม่ได้ใช้แต่เพียงอำนาจของผู้บังคับบัญชาอย่างเดียวเท่านั้น ยังได้ให้ความสำคัญกับคำว่า “สงฆ์” ซึ่งแต่งตั้งให้อยู่ในรูปของคณะกรรมการ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของหลวงปู่พระพรหมจริยาจารย์ คือ บริหารด้วยความถูกต้อง แต่อาจไม่ถูกใจ ยึดถือความถูกต้องเป็นใหญ่ตามหลักพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พร้อมทั้งกฎระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศมหาเถรสมาคม ปกครองด้วย สาราณียธรรม พรหมวิหารธรรม ท่านมีแนวคิดที่ว่า ไม่ใช่เพียงแค่พระผู้ใหญ่ในชั้นปกครองเท่านั้น ที่ต้องปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้ พระภิกษุสามเณรทุกรูปต้องปฏิบัติตามด้วย จึงจะทำให้การปกครองเรียบร้อยดีงามด้วย ถึงแม้ว่าพระผู้ใหญ่ในชั้นปกครองจะปฏิบัติตาม แต่ผู้อยู่ใต้ปกครองไม่ปฏิบัติตามก็จะทำให้เกิดปัญหาได้ ทั้งนี้ต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ เป็นผู้ชักจูงประสาน ส่งเสริมสนับสนุน และผลักดันให้เกิดการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎระเบียบเหล่านี้

^๕ สัมภาษณ์พระประสิทธิ์โสภณ, รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง, ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์พระมหาสุววรรณ วิชชาธโร, เจ้าคณะอำเภอเมืองตรัง เลขานุการเจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^๗ สัมภาษณ์พระครูปลัดสุวัฒนพรหมวิหารคุณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

๒. แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนาศึกษา

การบริหารด้านการศาสนาศึกษาของ หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ท่านมีความมุ่งมั่นที่จะให้พระภิกษุสามเณร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนกันอย่างจริงจัง ท่านได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า “รู้ให้รู้จริง และให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีความรู้แล้วก็ต้องปฏิบัติ ให้ถูกต้อง” และท่านได้ใช้หลักของการร่วมมือซึ่งท่านได้ให้ครูสอนและนักเรียนร่วมมือกัน โดยให้ถือว่าการศึกษาเป็นงานของพระศาสนาที่สำคัญยิ่ง งานหนึ่งที่ต้องอาศัยความร่วมมือแรงร่วมใจกันทุกฝ่ายแล้วจะเกิดผลสัมฤทธิ์ ที่พึงประสงค์กับทุกฝ่าย กล่าวคือ นักเรียนก็สอบผ่าน ครูอาจารย์ก็ภาคภูมิใจที่นักเรียนสอบผ่าน เป็นเกียรติแก่สำนัก หากไม่ร่วมมือกันก็จะทำให้การเรียนไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้นักเรียนสอบตกเป็นการเสียเวลาและเสียแรง โดยใช้เหตุและท่านก็ยังให้กำลังใจกับพระภิกษุสามเณร ที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม โดยสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา ให้ข้อคิดสร้างแรงจูงใจให้กับนักเรียน และเมื่อนักเรียนสอบผ่านท่านก็ได้ให้รางวัลกับนักเรียน และยังให้รางวัลกับครูอาจารย์ผู้สอนอีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นการให้กำลังใจและให้การสนับสนุนด้วยดี

การสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษานี้ เป็นการพัฒนาบุคลากร ด้วยการให้การศึกษามีการศึกษาที่ดี ก็จะต้องปฏิบัติได้ถูกต้อง สำหรับแนวทางที่หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ท่านได้ปฏิบัติอยู่ คือ ให้การศึกษาคู่กับการมีคุณธรรมดังที่นายฉลอง ช่วยธานี ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าคณะหนใต้ ดูแลเรื่องการศึกษาทั้ง ๑๔ จังหวัด ท่านจะเน้นเรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรมมาก ภายในวัดท่านยังส่งเสริมสนับสนุนริเริ่มให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ธรรมในการเรียนด้วย โดยท่านได้ให้ข้อคิดว่าคัมภีร์และวิปัสสนาธุระต้องไปด้วยกันเมื่อเรียนแล้วต้องปฏิบัติ คือต้องเรียนพระปริยัติธรรมด้วยทั้งปฏิบัติด้วย และยังได้ให้กำลังใจกับพระภิกษุสามเณรทั้งครูอาจารย์และนักเรียนโดยการมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนผู้สอบผ่านและครูผู้สอนทั้งยังได้ยกย่องให้ปรากฏในสังคมเมื่อมีการฉลองหลวงพ่อก็จะไปร่วมงานบ่อยครั้ง^๗

งานในด้านการศาสนาศึกษานี้ ที่ประสบผลสำเร็จก็เนื่องจากพระภิกษุสามเณรที่ท่านส่งเสริมสนับสนุนให้การศึกษา มีความรู้ความสามารถแล้ว ช่วยบริหารงานในส่วนนี้ โดยที่หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ได้แต่งตั้งให้เป็นคณะผู้บริหารบ้าง เป็นครูอาจารย์บ้าง ตามความรู้ความสามารถ ดังที่นายเดชา ก่อเกิด ได้ให้สัมภาษณ์ว่า พระเดชพระคุณหลวงพ่อก็หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ท่านจริงจังกับการทำงาน บางครั้งถ้าลูกศิษย์ทำดีแล้วท่านก็ไว้วางใจให้ปฏิบัติหน้าที่โดยคอยให้กำลังใจสนับสนุน ท่านรู้จักใช้บุคคลให้เหมาะกับงาน ผู้มีความสามารถในด้านใดท่านก็ใช้ให้ทำงานด้านนั้น เช่นผู้สำเร็จการศึกษาเป็นเปรียญธรรมชั้นสูง ๆ ท่านก็ให้ดูแลการศึกษา ผู้มีความชำนาญในการเผยแผ่ท่านก็ให้ไปเผยแผ่ ท่านรู้จักกระจายงาน ใช้ครูบาอาจารย์เป็นหูเป็นตาให้ท่าน^๘ ด้วยเหตุนี้ทำให้เห็นว่าท่านรู้จักใช้บุคลากรให้เหมาะสมกับงาน ตามหลักสัปปุริสธรรม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนาศึกษาของท่าน จะเริ่มจากการให้การศึกษาค้นคว้า และการมีคุณธรรมควบคู่กันไป โดยวิธีการก็คือ

^๗ สัมภาษณ์ พระพรหมจริยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^๘ สัมภาษณ์นายฉลอง ช่วยธานี, นิติกรสำนักงานพระพุทธศาสนา, ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^๙ สัมภาษณ์นายเดชา ก่อเกิด, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดตรัง, ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

สร้างแรงจูงใจ ให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของเป้าหมายคือความสำเร็จ และมีความเพียรพยายามที่จะดำเนินไปให้ถึงแล้วให้การศึกษา คอยสนับสนุน อุปถัมภ์ แสดงความยินดีเมื่อสำเร็จ ยกย่องให้ปรากฏสังคม และมอบหมายงานให้ตามความเหมาะสม

๓.แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านศึกษาสงเคราะห์

งานในด้านการศึกษาสงเคราะห์ ที่พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์บริหารอยู่ คือ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการให้การสนับสนุนสถาบันการศึกษาและบุคคลที่กำลังศึกษา ในด้านนี้หลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์มีแนวคิดที่ว่าเยาวชนวันนี้ คือต้นกล้าที่จะงอกงามเป็นพลเมืองที่ดีในวันข้างหน้า โฉนเยาวชนเหล่านั้นจะงอกงามอย่างมีคุณธรรมเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและเป็นพลเมืองดีจึงได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เช่น จัดตอบปัญหาศีลธรรม ประกวดสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ จัดนิทรรศการในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาหาความรู้ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา มอบทุนให้กับนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดทุนทรัพย์ และได้จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์โดยการเข้าวัดศึกษาเล่าเรียนวิชาพระพุทธศาสนาทั้ง ๒ ส่วนนี้ ต้องอาศัยความเสียสละจึงจะสามารถบริหารได้ เนื่องจากเป็นงานที่ต้องลงทุนแต่ไม่หวังผลตอบแทนอื่นใด นอกไปเสียจากการได้ช่วยเหลือสังคมโดยเฉพาะเยาวชน ให้เขาได้มีโอกาสศึกษาพระธรรมคำสั่งสอน พระเทพกิตติเวที ได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องนี้ว่า ท่านได้ส่งเสริมและสนับสนุนเรื่องของการศึกษาสงเคราะห์โดยการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา แต่ละปีท่านจะสละทรัพย์จำนวนมาก มอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดทุนทรัพย์ตามสถานศึกษาต่าง ๆ^{๑๐}

การศึกษาสงเคราะห์ประการแรก คือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่หลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ได้เป็นผู้นำในการดำเนินงานนี้ อาศัยความเสียสละของท่าน ที่เสียสละประโยชน์ส่วนตน ทำประโยชน์ส่วนรวม ฉะนั้นแนวทางในการบริหารงานของท่านในด้านนี้คือเสียสละเป็นเบื้องต้น ซึ่งงานในส่วนนี้ต้องอาศัยความเสียสละของผู้นำ ต่อมาก็หาผู้ร่วมงาน ถึงแม้ว่าท่านจะเป็นผู้นำของคณะสงฆ์วัดกะพังสุรินทร์ก็ตาม แต่งานในส่วนนี้ท่านก็ได้บังคับว่าต้องทำ ซึ่งวิธีการหาผู้ร่วมงานของท่านก็คือ เกิดจากความสมัครใจของผู้ร่วมงาน และแต่งตั้งมอบหมายหน้าที่ตามความเหมาะสมตามความสามารถ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ได้ปฏิบัติงานเป็นการฝึกเพื่อให้เกิดทักษะ ซึ่งเป็นการพัฒนาบุคลากรทางหนึ่ง การเลือกบุคลากรร่วมงานในส่วนนี้ ถึงแม้ว่าจะมีผู้สมัครใจเข้ามาทำ แต่ก็ต้องเลือกจากคุณสมบัติและความเหมาะสมด้วย การแต่งตั้งคณะทำงานก็เช่นกัน เมื่อเลือกผู้ร่วมงานได้แล้ว ก็ประชุมวางแผนปฏิบัติงาน และดำเนินงานไปตามแผน ติดตามผลและประเมินผล ให้ข้อเสนอแนะช่วยแก้ปัญหา

การศึกษาสงเคราะห์ประการที่สอง คือการให้การสนับสนุนสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา ก็ต้องอาศัยความเสียสละของท่านเช่นกัน ในส่วนนี้ ท่านก็ทำโดยมิได้ออกคำสั่งบังคับเช่นเดียวกัน แต่ท่านจะทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง จากนั้นก็มีพระภิกษุสามเณรผู้มีกำลังพอจะช่วยเหลือ

^{๑๐}สัมภาษณ์พระเทพกิตติเวที, รองเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร เลขานุการเจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

ได้ แสดงความประสงค์ให้การช่วยเหลือ จากที่ได้ศึกษาในครั้งนี้ ทราบว่า ท่านได้สละทุนทรัพย์ สร้างอาคารเรียน และตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสนับสนุนนักเรียน ที่เรียนดีตั้งใจเรียน โดยนักเรียนที่ เข้ารับทุนจะเลือกจากคุณสมบัติ คือเป็นนักเรียนที่ตั้งใจเรียนดี ขาดทุนทรัพย์ เป็นนักเรียนที่มีความ กตัญญูกตเวที การศึกษาสงเคราะห์ที่ท่านดำเนินการอยู่ทั้ง ๒ ส่วนนี้ จะเห็นว่ามีผลเสียสละเป็น เบื้องต้นทั้งนั้น งานจึงสำเร็จได้ ดังที่พระครูปลัดรัตนวัฒน์ ได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า ลักษณะ การทำงานของท่านจะเป็นกันเอง เวลาที่ร่วมงานกับท่านแล้วรู้สึกถึงความมีเมตตาธรรมของท่าน ท่านจะไม่ใช้บุคคลที่ไม่มีศักยภาพหรือความสามารถในการทำงานนั้น ๆ ท่านมีความเพียรในการ ทำงานมาก ท่านจะไม่ค่อยนึกถึงประโยชน์ส่วนตน ท่านจะเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก^{๑๑}

กล่าวโดยสรุป การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ที่พระเดชพระคุณพระ พรหมจริยาจารย์ได้ดำเนินการอยู่มี ๒ ประการ คือ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และ การให้การสนับสนุนสถาบันการศึกษาและบุคคลผู้กำลังศึกษา แนวทางการบริหารงานของท่านคือ เสียสละเป็นเบื้องต้น ทำตนเป็นแบบอย่าง เลือกบุคลากรร่วมงานที่เหมาะสมกับงาน ให้การ สนับสนุนส่งเสริม ให้ข้อเสนอแนะ ช่วยแก้ไขปัญหา ท่านปฏิบัติตามแนวทางนี้เสมอมา ทำให้การ บริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม

๔.แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่ง หน้าที่ของพระสงฆ์คือปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้พระพรหมจริยา จารย์จึงไม่ละทิ้งงานการเผยแผ่ซึ่งเป็นหนึ่งในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยท่านได้กล่าวว่าการเผยแผ่ นั้นมีอยู่ในจิตวิญญาณ ธรรมจะต้องเข้าถึงประชาชนทุกหมู่เหล่าด้วยการเผยแผ่แบบบูรณาการ^{๑๒} ท่านจึงได้ใช้หลักการเผยแผ่แบบบูรณาการ สิ่งใดที่เป็นองค์ประกอบในการเผยแผ่ มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ ท่านก็ได้ดำเนินการ โดยท่านได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหลาย รูปแบบเช่นจัดทำสื่อทางพระพุทธศาสนา วิดีทัศน์คุณธรรม จัดพิมพ์หนังสือธรรมะ เผยแผ่หลักธรรม ทางสื่อวิทยุพร้อมกันนั้นท่านยังเป็นผู้ริเริ่มให้มีการจัดแสดงพระธรรมเทศนาตามงานบำเพ็ญกุศลและ งานบุญต่าง ๆ ของวัดกะพังสุรินทร์ เช่นจัดให้มีเทศน์หน้าศพ จัดให้มีเทศน์ในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา จัดให้มีเทศน์และปาฐกถาธรรมในวันพระ คือ นอกจากนั้นยังได้ดำเนินกิจกรรมที่มี ประโยชน์สนับสนุนการเผยแผ่ พระราชวรกร ได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า ท่านได้ให้ ความสำคัญในด้านนี้มาก ท่านเป็นนักเทศน์ร่วมสมัย และนักบรรยายธรรม มีความรู้เข้าใจธรรมะ อย่างแจ่มแจ้ง ท่านจะจัดให้มีการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำ เช่นมีการบรรยายธรรมในวันพระ และ โอกาสสำคัญต่าง ๆ ทั้งในงานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ และท่านยังได้ส่งพระภิกษุสามเณรไปอบรม เรียนรู้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระ เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่ด้วย^{๑๓} พระครูปลัดสุวัฒนพรหมวิหารคุณ ก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ลักษณะที่โดดเด่นของ

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูปลัดรัตนวัฒน์, เจ้าอาวาสวัดใหม่ยายแป้น, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระพรหมจริยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้ , ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระราชวรกร, เจ้าคณะจังหวัดตรัง, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ท่านคือการเผยแผ่ ท่านเป็นนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความสามารถ มีความคิดริเริ่มให้เกิดโครงการ หรือกิจกรรมดี ๆ มากมาย เช่นโครงการวัดวิถีพุทธ จัดตั้งสถานีวิทย์เพื่อเผยแผ่หลักธรรม จัด นิทรรศการทางพระพุทธศาสนาในนามอำเภอและในนามจังหวัด^{๑๔} งานในส่วนนี้จะบริบูรณ์ได้ก็ต้อง อาศัยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ เป็นนักเผยแผ่ พระมหาสุวรณ์ วิชชาธโร กล่าวว่า ท่านจะเผยแผ่ออกไปใน วงกว้าง ทั้งพระภิกษุสามเณร ประชาชนทั่วไปรวมทั้งเยาวชนด้วยหรือแม้แต่ข้าราชการท่านก็เผยแผ่ หลักธรรมไปสู่และชักชวนให้เข้าวัด ปฏิบัติธรรม^{๑๕} พระประสิทธิ์โสภณ ได้กล่าวว่า ท่านจะใส่ใจ และเอาใจจริงเอาใจกับการเผยแผ่มาก เช่นวันสำคัญต่าง ๆ ท่านก็จะจัดให้มีการเทศนาสอนประชาชน จัดให้มีบรรยายธรรม และท่านก็ออกเผยแผ่ตามที่ได้รับนิมนต์ พร้อมกันนั้นท่านก็ยังส่งทีมวิทยากร ไปเผยแผ่หลักธรรมในสถานศึกษาแม้การจัดตั้งสถานีวิทย์สื่อต่างๆภายในจังหวัดและต่างจังหวัดหลวง พ่อก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี^{๑๖} พระเถระผู้ให้สัมภาษณ์หลายรูปก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันนี้ทำให้ มองเห็นบทบาทและแนวทางในการบริหารงานของท่านได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สำหรับแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการเผยแผ่นี้ จากการศึกษาและการ สัมภาษณ์หลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ และพระเถระรูปอื่น ๆ ได้ทราบถึงหน้าที่และบทบาทใน การบริหารงานด้านนี้ของท่าน และสามารถสรุปได้ว่า หลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ท่านได้มี แนวทางในการบริหารงานในด้านนี้ คล้ายกับการบริหารงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือมีความ เสียสละเป็นเบื้องต้น โดยเสียสละทั้งทุนทรัพย์เวลาและร่างกายประกอบด้วยอธิบาทธรรม เต็มใจ พอใจเอาใจใส่ไตร่ตรอง ในการบริหารงาน ทำตนให้เป็นแบบอย่าง สรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ ช่วยในการเผยแผ่ เนื่องจากการเผยแผ่เป็นเรื่องที่สำคัญ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนนี้ต้องมึ ความรู้ความสามารถพอสมควร เพราะฉะนั้น จะทำให้การเผยแผ่ผิดพลาดเกิดสัทธิธรรมปฏิรูปได้ การพัฒนาบุคลากรเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแผ่ เพราะเป็นการส่งเสริมการเผยแผ่ ยกระดับบุคลากร ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้งานในด้านการเผยแผ่นี้ ต้องอาศัยผู้นำที่มีความเสียสละ รู้จักการ วางแผน สรรหาบุคลากร รู้จักติดต่อประสานงาน รู้จักประยุกต์สถานการณ์กับสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการเผยแผ่ ใช้ในการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการเผยแผ่แบบบูรณาการ ที่ใช้ได้ทั้ง เชิงรุกและเชิงรับ

๕.แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการนี้ เป็นประการหนึ่งที่ทำให้มองเห็นการ พัฒนาของวัดอย่างเป็นรูปธรรม งานด้านนี้พระพรหมจริยาจารย์ ค่อนข้างพิถีพิถัน จะเห็นจากการ สร้างถาวรวัตถุ ท่านจะเน้นความสวยงามและที่สำคัญไปกว่านั้นคือประโยชน์ใช้สอย วัดกะพัง สุรินทร์ จึงมีการพัฒนาด้านนี้อย่างต่อเนื่อง พร้อม ๆ กันไปกับการพัฒนาบุคลากร

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูปลัดสุวัฒนพรหมวิหารคุณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระมหาสุวรณ์ วิชชาธโร, เจ้าคณะอำเภอเมืองตรัง เลขานุการเจ้าคณะใหญ่หนใต้, กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระประสิทธิ์โสภณ, รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง, ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

จากการสัมภาษณ์ หลวงพ่อพระพรหมจรรย์ท่านได้กล่าวว่า ผมได้มีความตั้งใจว่าจะสร้างศาสนสถานให้สมบูรณ์แบบครบบริบูรณ์ และใช้ประโยชน์ได้ครบถ้วน ไม่อยากให้พระสงฆ์ภายในวัดของท่านลำบาก หากสถานที่สัปปายะ ก็จะนำมาซึ่งความสัปปายะอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และการปฏิบัติธรรม เป็นเหตุให้นำมาซึ่งความปฏิเวธ^{๑๗} ดังนั้นท่านจึงได้สร้างกุฏิที่พักสงฆ์อาคารเรียน ให้สัปปายะทำให้พระสงฆ์ที่พักอยู่อาศัยได้รับความสะดวกสบาย นักเรียนที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ในเรื่องนี้พระเทพสิทธิมนีได้กล่าวว่า ท่านมีความเอาใจใส่ทุกเรื่องที่ได้รับผิดชอบ มีความรอบคอบในการปฏิบัติงาน ท่านเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล ท่านพัฒนาถาวรวัตถุและบุคลากรควบคู่กันไป ซึ่งแต่ละอย่างท่านจะเน้นในเรื่องประโยชน์ที่จะได้รับ^{๑๘} นายสุรินทร์ โตทับเที่ยง ก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ท่านเป็นพระนักพัฒนาซึ่งท่านพัฒนาทั้งสถานที่และบุคคล เป็นนักวางแผน ทำงานทุกอย่างต้องมีแผนเสมอ การก่อสร้างท่านก็วางแผนผังไว้ดี เน้นประโยชน์ใช้สอยสร้างออกมาแล้วเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามเป็นสัดส่วน^{๑๙} ด้วยความที่หลวงพ่อพระพรหมจรรย์ ท่านมีความรู้เรื่องการก่อสร้าง ท่านจึงสร้างอาคารสถานที่ได้อย่างสวยงาม ดังที่พระเทพคุณาธารได้กล่าวว่า ท่านมีความรู้ในด้านการก่อสร้าง และการออกแบบโครงสร้างอาคารสถานที่ ท่านจึงใส่ใจและพิถีพิถันในการสร้างกุฏิวิหารลานเจดีย์ให้สวยงาม และใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด พร้อมกับบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรม แต่ต้องไม่เบียดเบียนญาติโยมโดยท่านได้สร้างวัดจันวัดกะพังสุรินทร์ได้เป็นพระอารามหลวง^{๒๐} ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้นำญาติโยมดำเนินการก่อสร้าง อาคารสถานที่ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม พร้อมพรั่งด้วยประโยชน์การใช้สอย

แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการของหลวงพ่อพระพรหมจรรย์นี้ เกิดจากการที่ท่านมีแนวคิดที่ว่า เมื่อสถานที่สัปปายะ ก็จะนำมาซึ่งความสัปปายะอื่น ๆ จากนั้นก็เรียกประชุมผู้ช่วยเจ้าอาวาสไวยาวัจกรและคณะกรรมการวัด แล้วดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรมให้พร้อมใช้งาน หากชำรุดเกินไปไม่สามารถซ่อมแซมได้จำเป็นต้องสร้างใหม่ก็ต้องสร้างใหม่ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการเบียดเบียนญาติโยม ท่านมีวิธีการในการหาทุนทรัพย์โดยไม่เบียดเบียนญาติโยม วิธีหนึ่งที่ท่านใช้ก็คือ ประชาสัมพันธ์บอกบุญให้ญาติโยมผู้เกิดศรัทธาเลื่อมใส รวบรวมทรัพย์ พอได้จำนวนหนึ่งแล้วก็นำมาถวายเป็นทุนในการก่อสร้าง ซึ่งวิธีการนี้ท่านได้ใช้ในการก่อสร้างศาลาการเปรียญ โดยให้ชื่อศาลาการเปรียญว่า “ศาลาธรรมสภา” ทั้งการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะและการก่อสร้างใหม่เน้นที่ประโยชน์การใช้สอยประการหนึ่งที่ทำให้ท่านสามารถรวบรวมทุนในการก่อสร้างได้เร็วก็คือ การเสียสละ ท่านเสียสละปัจจัยจากการได้รับภิกขิมนต์ รวบรวมเป็นทุนในการก่อสร้าง ทำให้พระภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกาเห็นความเสียสละของท่าน ช่วยเป็นแรงในการรวบรวมทุนการก่อสร้างในการนั้น ๆ

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระพรหมจรรย์, เจ้าอาวาสกะพังสุรินทร์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมนี, เจ้าอาวาสวัดคูสิดาราม รองเจ้าคณะภาค ๑๖, ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายสุรินทร์ โตทับเที่ยง, รองประธานหอการค้าไทย, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระเทพคุณาธาร, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดสตูล, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

กล่าวโดยสรุป แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการของหลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์นี้ เกิดจากแนวคิด จากนั้นก็เรียกประชุมผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกรและคณะกรรมการวัดเริ่มวางแผนบูรณปฏิสังขรณ์หรือการก่อสร้าง โดยเน้นประโยชน์การใช้สอยหาทุนในการก่อสร้างโดยไม่เป็นการเบียดเบียนญาติโยม เมื่อได้ทุนทรัพย์ก็ดำเนินการตามแผนที่วางไว้งานในส่วนนี้จึงได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

๖.แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์นี้ เป็นอีกงานด้านหนึ่งที่หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ไม่เคยละเลย และทำเป็นประจำ หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ท่านได้ปฏิบัติให้บริบูรณ์ในเรื่องนี้ และที่ท่านทำเป็นประจำคือการนำเอาสิ่งของต่าง ๆ ไปช่วยเหลือสังคม เช่น ช่วยเหลือคนพิการ ช่วยเหลือผู้ประภาย ๓ จังหวัด เด็กกำพร้า ผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ และผู้ที่ติดเชื้อ HIV และรวบรวมทรัพย์ในการสร้างสาธารณประโยชน์ เช่น สมทบทุนในการสร้างอาคารที่โรงพยาบาลสงฆ์ สร้างถนน และพัฒนาชุมชนวัดกะพังสุรินทร์ โดยยึดหลักที่ว่าบ้านกับวัดต้องไปพร้อมกัน พระนักพัฒนาต้องช่วยสังคมพระราชาควรได้ให้สัมภาษณ์โดยมีความสอดคล้องกันว่า ท่านจะทำเป็นประจำ โดยสละทรัพย์และสิ่งของต่าง ๆ และชักชวนพระภิกษุสามเณรทั้งญาติโยม สละสิ่งของและทุนทรัพย์เพื่อสงเคราะห์ให้กับผู้ประสบทุกข์ภัย ผู้กำพร้า ผู้พิการ ผู้ติดเชื้อ HIV สมทบทุนเพื่อช่วยในการก่อสร้างอาคารเรียน และช่วยเหลือโรงเรียนอื่น ๆ ในเขตจังหวัดตรังและต่างจังหวัด^{๒๑} งานในด้านนี้จะต้องอาศัยความเสียสละของทุกฝ่าย หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ท่านได้เสียสละเพื่อประโยชน์สุขของสังคมมาโดยตลอด

กล่าวโดยสรุป แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ ของหลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ก็ไม่ต่างจากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านอื่น ๆ คือมีความเสียสละเป็นเบื้องต้น ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้เกิดการเสียสละเพื่อสังคม เมื่อรวบรวมสิ่งของ หรือทุนทรัพย์ที่พอจะช่วยเหลือสังคมได้ก็ดำเนินการ

จากการสัมภาษณ์หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ และพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานร่วมกันท่านทำให้ทราบถึงแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของหลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ว่า ท่านได้ใช้หลักการบริหารเชิงพุทธ ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารงาน ท่านมีความรับผิดชอบใส่ใจในงานมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล ประกอบด้วยเมตตาธรรม และคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ดีหลายประการ ให้กำลังใจและสนับสนุนบุคคลผู้ทำประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม เป็นนักเผยแผ่ที่มีการเผยแผ่ในหลายรูปแบบ ทั้งยังสนับสนุนการเผยแผ่อีกด้วย จึงทำให้วัดละหารเกิดการพัฒนาทั้งวัตถุและบุคคลไปพร้อมกัน โดยท่านจะใช้พระธรรมวินัยพระราชาบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับและมติมหาเถรสมาคมเป็นกรอบในการบริหารงาน จึงทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดกะพังสุรินทร์เป็นไปอย่างราบรื่นด้วยดีเสมอมา

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระราชวรกร,เจ้าคณะจังหวัดตรัง , ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๕.

๔.๑.๒ แนวทางการแก้ไขปัญหาในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน บางครั้งก็ประสบปัญหาในการบริหาร เป็นเช่นนี้ทุกที่ ซึ่งปัญหาที่พบก็มีทั้งปัญหาเล็กและปัญหาใหญ่ แก้ไขได้บ้างแก้ไขไม่ได้บ้าง เช่นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดกะพังสุรินทร์ ซึ่งบริหารโดยหลวงพ่อดวงพรหมจริยาจารย์ จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้สอบถามหลวงพ่อดวงพรหมจริยาจารย์ถึงสภาพปัญหาที่พบในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน และแนวทางในการแก้ไข หลวงพ่อดวงพรหมจริยาจารย์ได้กล่าวถึงปัญหาเหล่านั้นแต่ละด้าน และแนวทางในการแก้ไขไว้ดังนี้^{๒๒}

๑.ปัญหาด้านการปกครอง ปัญหาในด้านนี้จะอยู่ที่ตัวบุคคล เช่นพระภิกษุสามเณร บวชเข้ามาแล้วไม่ได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนกันอย่างจริงจัง ทำให้ไม่รู้และเข้าใจในหลักพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง จึงนำไปสู่การปฏิบัติที่ผิด หรือศึกษามาแต่ก็ไม่ได้ปฏิบัติอย่างที่ศึกษามาจึงก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ที่พบบ่อยก็คือปัญหาการปฏิบัติผิดพระธรรมวินัย

๒.ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาที่พบในด้านนี้ก็คือ นักเรียนสอบผ่านน้อย ไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งเกิดจากการที่นักเรียนมีความตั้งใจมีความเพียรที่ต่างกัน และปัญหาอีกประการหนึ่งคือทุนในการจัดการศึกษามีไม่เพียงพอทำให้ต้องดึงงบประมาณในส่วนอื่นเข้ามาช่วย

๓.ปัญหาด้านการศึกษาสงเคราะห์ ปัญหาก็คือ ขาดความพร้อมหลาย ๆ อย่าง เช่นเงินทุนสนับสนุนสถานที่บุคลากรและเยาวชนสนใจเรื่องของการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่าง

๔.ปัญหาด้านการเผยแผ่ ปัญหาในด้านนี้เกิดจากประชาชนส่วนมากขาดความสนใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และปัญหาอีกประการหนึ่งก็คือขาดบุคลากรที่จะช่วยในการเผยแผ่เชิงรุก

๕.ปัญหาด้านสาธารณูปการ ขาดทุนที่จะมาเกื้อหนุนในการก่อสร้าง และการดูแลรักษา และปัญหาอีกประการหนึ่งก็คือผู้ใช้เครื่องอุปโภคบริโภคและเสนาสนะ ไม่ค่อยช่วยกันรักษา ทำให้อุปกรณ์ชำรุดก่อนเวลาอันควร

๖.ปัญหาด้านสาธารณสงเคราะห์ ผู้ร่วมในการปฏิบัติหน้าที่บางส่วนยังขาดความเสียสละ ซึ่งการบำเพ็ญประโยชน์ในส่วนนี้ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย จึงทำให้ได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร

จากปัญหาดังกล่าวหลวงพ่อดวงพรหมจริยาจารย์ได้กล่าวแยกประเด็นไว้แต่ละด้าน ส่วนแนวทางในการแก้ไขนั้น ทุกด้านก็ต้องใช้หลักเดียวกัน ท่านจึงได้เสนอแนวทางไว้โดยรวม โดยท่านได้กล่าวว่า การแก้ไขปัญหาทุกด้านต้องใช้หลักของอริยสัจ ๔ โดยจะสืบหาว่ามาจากสาเหตุอะไร แล้วแก้ไขไปตามนั้นทุกข้อ เปรียบเสมือนปัญหาที่เกิดขึ้น สมุทัย เปรียบเสมือนสาเหตุของการเกิดปัญหาจะต้องแก้ที่จุดนี้ นิโรธ เปรียบเสมือนความหมดปัญหา เป็นสภาพที่พึงประสงค์คือเป้าหมายในการแก้ปัญหา ต้องดำเนินไปถึงให้ได้ กล่าวได้ว่าเป็นเป้าหมายในการแก้ปัญหา มรรค เปรียบเสมือนแนวทางหรือวิธีการในการแก้ไขปัญหา ซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่หากเป็นปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่พอจะแก้ไขได้ ก็ต้องแก้ไขปัญหามาจากสาเหตุ โดยไม่ทิ้งหลักพระธรรมวินัย หากเป็นปัญหาใหญ่มีผลกระทบถึงระดับคณะสงฆ์ แก้ไขคนเดียวไม่ได้ ต้องประชุมสงฆ์ลงมติว่ากันไป

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระพรหมจริยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

ตามสภาพปัญหา ปัญหาบางอย่างก็ต้องใช้เวลาต้องอาศัยความร่วมมือ จากหลายฝ่าย เช่นปัญหา ด้านการเผยแพร่ และด้านการศาสนศึกษา เมื่อเกิดปัญหาบางครั้งก็ต้องวางแผนกันใหม่^{๒๓}

จากการสัมภาษณ์หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ ในครั้งนี้ สามารถประมวลได้ว่า ท่าน แก้ไขปัญหาโดยมีหลักการ ยึดหลักพระธรรมวินัย ใช้วิธีการแก้ไขตามหลักอริยสัจ ๔ แก้ไขจาก สาเหตุ หากเป็นปัญหาใหญ่ก็ใช้มติสงฆ์พระเทพคุณาธารได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า เท่าที่ได้สัมผัสมาท่าน จะไม่แก้ปัญหาคคนเดียว เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นท่านก็จะประชุมคณะสงฆ์แล้วแก้ไขปัญหาที่นั้น ๆ โดยเอา มติสงฆ์เป็นใหญ่^{๒๔} พระเทพกิตติเวที ก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ท่านจะแก้ไขปัญหาทุกด้านที่สาเหตุ ตามหลักอริยสัจ ๔ หากเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับตัวบุคคลท่านก็จะสอบสวนให้แน่ชัดเสียก่อนแล้วค่อย ลงโทษโดยว่ากันตามความผิด ดังพุทธภาษิตที่ว่า นิคคณเหนิคคณหารหํปคคณเห ปคคณหารหํ ข่ม ผู้ที่ควรข่ม สรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญ^{๒๕} พระเทพสิทธิมนี ได้กล่าวถึงการแก้ไขปัญหาการปกครองของ หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ว่า ท่านจะใช้หลักพระธรรมวินัยในการแก้ไข คือหลักอภิรณสมณะ ๗ คือ ๑.สัมมุขวินัย ๒.สติวินัย ๓.อมุหวินัย ๔.ปฏินญาตกรรมะ ๕.เยภยยสิกา ๖.ตัสสปปิยสิกา ๗.ติณวัตถารกะ เพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นและท่านจะเอาเมตตาธรรมเป็นตัวตั้งเสมอ^{๒๖} พระประสิทธิ โสภณ ได้กล่าวถึงการแก้ไขปัญหาด้านการปกครองของหลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ว่า ท่านจะยึด หลักไฟในไม่ยักนำออกไฟนอกไม่ยักนำเข้า หากมีปัญหที่สามารถแก้ไขได้ภายในวัดท่านก็จะใช้ คณะกรรมการที่ได้แต่งตั้งไว้ช่วยตัดสินแก้ไข โดยไม่ต้องให้ถึงเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ถ้าหากเป็นเรื่อง หนักที่ไม่สามารถแก้ไขภายในวัดได้จึงปล่อยให้เจ้าหน้าที่ของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง^{๒๗} พระราชวรการได้ก ล่าว่า เมื่อมีปัญหาท่านก็จะประชุมปรึกษาหารือถามถึงปัญหาว่าเกิดมาจากอะไร แล้วก็แก้กันตาม สภาพปัญหาโดยยึดหลักพระธรรมวินัย^{๒๘} และพระเถระอีกหลายรูปที่ให้การสัมภาษณ์ก็ได้กล่าวใน ทำนองเดียวกันนี้ ว่าหลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์แก้ไขปัญหาจากสาเหตุ ทุกครั้งที่มามีปัญหาก็จะ ประชุมสงฆ์ใช้มติสงฆ์

สรุปได้ว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหาของพระพรหมจริยาจารย์ สามารถแก้ไขปัญหาที่ เกิดได้จริง และมีประสิทธิภาพ ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ ท่านใช้วิธีแก้ปัญหาแบบอริยสัจ ๔ หาก เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ก็จะใช้หลักของอภิรณสมณะ ๗ ในการแก้ไข โดยใช้ คณะกรรมการช่วยตัดสิน ไม่ผูกผันตัดสิน แก้ไขกันไปตามเรื่อง และเพื่อป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะ เกิดในอนาคต ท่านก็จะให้การอบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรทุกวันพระปาฏิโมกข์ หรือโอกาสอัน สมควร ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการแก้ปัญหายั่งยืน เพราะแก้ไขปัญหามาจากสาเหตุ และป้องกันปัญหาที่จะ เกิดไม่ให้เกิด หากเป็นปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา และ

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระพรหมจริยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระเทพคุณาธาร, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดสตูล, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระเทพกิตติเวที, รองเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร เลขานุการเจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมนี, เจ้าอาวาสวัดดุสิตาราม รองเจ้าคณะภาค ๑๖, ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระประสิทธิโสภณ รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง, ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระราชวรการ, รองเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๕.

การเผยแผ่ ท่านก็จะแก้ไขด้วยการปรับเปลี่ยนแผนการทำงาน หรือวางแผนการทำงานใหม่ แต่ก็ยึดหลักของอริยสัจ ๔

๔.๑.๓ แนวทางในการพัฒนาบุคลากร

สำหรับการพัฒนาบุคลากรของวัดกะพังสุรินทร์ หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์มีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางศาสนาอันได้แก่พระภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกา วัดกะพังสุรินทร์ โดยท่านได้กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรต้องให้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมให้มีความรู้แต่ก่อนที่จะให้เล่าเรียนท่านจะให้ธรรม เพื่อพัฒนาจิตใจก่อนซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพมาจากภายใน หากเป็นอุบาสกอุบาสิกา ก็จะพัฒนาด้านจิตใจ เพราะบุคคลหากมีการพัฒนาด้านจิตใจแล้ว ส่วนอื่น ๆ ก็จะพัฒนาไปด้วย โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณรจะเน้นให้รู้จักตัวเอง เน้นให้รู้จักภาวะของตัวเอง ให้มีสมณสาธูป เน้นให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาให้ท่องแท้แล้วนำมาปฏิบัติ โดยยึดหลัก ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ พอมีความรู้แล้วก็ให้ฝึกความสามารถ มอบหมายภาระหน้าที่ให้ตามเหมาะสม ผู้ที่ศึกษาในระดับชั้นเปรียญธรรมสูง ๆ ก็ให้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม และสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้ที่พอจะมีวาทีศิลปก็ให้ฝึกเทศน์และบรรยายธรรมในวันพระ บางครั้งก็ส่งไปอบรมในส่วนอื่น ๆ ก็เช่น^{๒๙} พระราชวรสาร ได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์โดยมีความสอดคล้องกันว่า ท่านเป็นนักพัฒนา จะเห็นได้จากการที่ท่านสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรเรียนนักธรรมบาลี และให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยซึ่งเป็นการพัฒนาบุคคลจากจิตใจ ทำให้บุคลากรมีพื้นฐานด้านจิตใจและความรู้ในปริยัติสูง จึงไม่แปลกใจที่บุคลากรของวัดกะพังสุรินทร์ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๐} พระครูปลัดสุวัฒนพรหมวิหารคุณ ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ท่านได้พัฒนาศักยภาพของบุคลากรโดยการพัฒนาจากด้านจิตใจก่อน กล่าวคือการนั่งสมาธิ และให้การศึกษา โดยส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมและเรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไป ในส่วนของการพัฒนาบุคลากรที่เป็นคฤหัสถ์ท่านก็เชิญชวนให้สอนธรรมเพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และภูมิธรรม^{๓๑}

ในส่วนอื่นหลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ก็ให้การสนับสนุนเช่นกัน เช่น การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรที่ศึกษาพระปริยัติธรรมผ่านเกณฑ์ที่วัดได้กำหนด เรียนต่อที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ให้มีความรู้ความสามารถรอบด้าน จนพระภิกษุสามเณรเหล่านั้นเป็นบัณฑิตและมหาบัณฑิตหลายรูป และได้อาศัยท่านเหล่านั้นช่วยในการจัดการการศึกษาของคณะสงฆ์วัดกะพังสุรินทร์ อีกส่วนหนึ่งท่านได้ส่งพระภิกษุสามเณรเข้ารับการอบรมเพิ่มประสิทธิภาพในโครงการต่าง ๆ เช่น ส่งพระสอนศีลธรรมของวัดกะพังสุรินทร์ เข้ารับการอบรมเพิ่มประสิทธิภาพ เพื่อให้สอนศีลธรรมในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพดังที่พระมหาสุวรณ์ วิชชาโรได้กล่าวถึงลักษณะการพัฒนาบุคลากร ของหลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ว่า ท่านได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางศาสนาทุก ทั้งภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ที่เป็นกำลัง

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระพรหมจริยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระราชวรสาร, เจ้าคณะจังหวัดตรัง, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูปลัดสุวัฒนพรหมวิหารคุณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ไม่ควรมือคติ ถ้าหากผู้นำมือคติแล้ว ก็จะได้ใจผู้ได้บังคับบัญชามาครองนั้นหมายความว่าไม่สามารถดูแลและควบคุมเขาเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่^{๓๓}

จากการสัมภาษณ์พระเทพกิตติเวทีถึงเรื่องการสงเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์เข้ากับหลักธรรมทางพุทธศาสนา ท่านได้กล่าวว่า การบริหารงานของพระพรหมจริยาจารย์จะเข้ากับหลักพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในการปกครองท่านจะใช้หลักของเมตตา ถือว่าอยู่กันอย่างพี่น้องปรองดองกันเหมือนญาติ เมื่อพระภิกษุสามเณรได้รับความทุกข์หรือเจ็บไข้ได้ป่วยท่านก็จะช่วยเหลือ โดยได้จัดตั้งกองทุนพระภิกษุอาพาธขึ้น เมื่อพระภิกษุสามเณรในปกครองของท่านได้เลื่อนชั้นหรือตำแหน่งหรือแม้กระทั่งสอบผ่านในชั้นต่าง ๆ ท่านก็พลอยยินดี ถ้าหากพระภิกษุสามเณรในปกครองของท่านมีความสุขสบายท่านก็ถึงอุเบกขาธรรม^{๓๔} พระเทพสิทธิมนี^{๓๕} ก็ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า การปฏิบัติงานของท่านจะเข้ากับหลักพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ คือท่านจะมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เช่นให้ออกาสกับผู้ทำผิด ช่วยเหลือพระภิกษุสามเณรภายในวัด พลอยยินดีเมื่อลูกศิษย์ของท่านได้ดี เมื่อลูกศิษย์ของท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบถึงความสุขแล้วท่านก็จะวางใจ

พระเถระอีกหลายรูป ได้กล่าวโดยมีความสอดคล้องกัน ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของหลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์เข้ากับหลักพรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ ดังที่นายฉลอง ช่วยธานี ได้กล่าวว่า เท่าที่เห็นท่านมีเมตตาธรรมมีความโอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชนวงตนพอเหมาะ มองจากภายนอกก็จะทราบว่าการบริหารงานของท่านเข้ากับหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔^{๓๖} พระประสิทธิโสภณ ก็ได้กล่าวทำนองเดียวกันว่า ลักษณะการบริหารงานของท่านจะเข้ากับหลักพรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ เพราะท่านจะมีเมตตาธรรมสูงมาก และวางตนเสมอต้นเสมอปลาย^{๓๗} พระครูปลัดรัตนวัฒน์ ก็ได้กล่าวเช่นเดียวกันว่า การบริหารงานของท่านเข้ากับหลักธรรมคือสังคหวัตถุ ๔ และพรหมวิหาร ๔ จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติงานท่านจะประกอบด้วยเมตตาธรรมและมีสังคหวัตถุธรรมเสมอ ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นท่านจะเอาเมตตาธรรมเป็นตัวตั้งเสมอ^{๓๘} ส่วนพระราชวรการ ได้กล่าวว่า การบริหารงานของท่านน่าจะเข้ากับหลักของอิทธิบาท ๔ เพราะท่านมีทั้งความตั้งใจเพียรพยายามเอาใจใส่และไตร่ตรองต่อการบริหารงานของท่าน^{๓๙} พระครูปลัดสุวัฒนพรหมวิหารคุณ ได้กล่าวเช่นเดียวกันนี้ว่า การบริหารงานของท่านสอดคล้องกับหลักของอิทธิบาท ๔ เพราะในการบริหารงานทุกอย่างท่านจะมีความพึงพอใจสนใจมีความเพียรเอาใจใส่จดจ่อ และไตร่ตรองเป็นอย่างดี^{๔๐}

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระพรหมจริยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระเทพกิตติเวที, รองเจ้าคณะภาค๑๗ เลขานุการเจ้าคณะหนใต้, ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิมนี, เจ้าอาวาสวัดดุสิตาราม รองเจ้าคณะภาค๑๖, ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายฉลอง ช่วยธานี, นิติกรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระประสิทธิโสภณ, รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง, ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูปลัดรัตนวัฒน์, เจ้าอาวาสวัดใหม่ยายแป้น, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระราชวรการ, เจ้าคณะจังหวัดตรัง, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูปลัดสุวัฒนพรหมวิหารคุณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ส่วนพระมหาสุวรณ์ วิษุทธโร ได้กล่าวในลักษณะที่แตกต่างกันว่า การบริหารงานของท่านเข้ากับหลักสัปปริสธรรม ๗ ประการ ท่านมีความรู้ดีท่านจึงบริหารงานจบประสบผลสำเร็จอย่างเห็น จะว่าอีกอย่างหนึ่งก็คือท่านเป็นรัตตัญญู^{๔๑} พระครูปลัดรัตนวิวัฒน์ ก็ได้กล่าวถึงลักษณะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของหลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ว่าเข้ากับหลักพรหมวิหาร ๔ และกล่าวในลักษณะที่แตกต่างกันว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของหลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ เข้ากับหลักพรหมวิหาร ๔ หลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ อีกประการหนึ่ง การปฏิบัติงานของท่านจะเข้ากับหลักธรรมของนักบริหารคือ ๑. จักขุมา ๒. วิรุโร ๓. นิสสยสัมปันโน^{๔๒}

จากการศึกษาพบว่า หลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ที่ท่านประสบผลสำเร็จในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนั้น ท่านได้ใช้หลักของการบริหารเชิงพุทธ และใช้ภาวะผู้นำในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ พร้อมทั้งหลักธรรมและทฤษฎีต่าง ๆ ในการบริหาร แม้แต่พระสงฆ์ที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกับท่าน ก็เห็นพ้องต้องกันว่า หลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ท่านมิได้บริหารงานตามอำเภอใจ ท่านใช้หลักธรรมในการบริหารท่านมีหลักการโดยมากจะเห็นว่าท่านใช้พรหมวิหาร ๔ ใช้หลักอิทธิบาท ๔ สังคหวัตถุ ๔ แต่ที่เห็นผิดแปลกไปก็มี เนื่องจากการบริหารงานของท่านเข้ากับหลักธรรมนั้น ๆ ตามที่ได้ศึกษาและสัมภาษณ์หลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์เอง และพระสงฆ์ผู้เคยปฏิบัติงานร่วมกับท่าน มีหลักธรรมที่ท่านใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และหลักธรรมที่มีความสอดคล้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กล่าวคือสามารถสังเคราะห์เข้ากันได้ถึง ๘ ประการ ซึ่งผู้วิจัยจักได้สรุปและอธิบายความเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

๑. สัปปริสธรรม

คำว่า สัปปริสธรรม แปลว่า ธรรมของสัตว์บุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตว์บุรุษ ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติของคนดี คำว่า สัตว์บุรุษ หมายถึงคนดีที่มีความประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ คือมีพฤติกรรมถูกต้องตามทำนองคลองธรรมหรือเรียบริยอยดีไม่มีโทษ เป็นผู้มั่งคั่งสงบระจจากบาปอกุศล ธรรมไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ในที่นี้ มีกุศลธรรม ๗ ประการเป็นเครื่องพิสูจน์ให้ทราบได้ชัดว่า เมื่อมีประจำในจิตสันดานของบุคคลใด บุคคลนั้นไม่ว่าจะเป็นสตรีหรือบุรุษย่อมได้รับการขนานนามว่าสัตว์บุรุษกุศลธรรม ๗ ประการนี้เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ มีอธิบายไว้ดังนี้

๑) ธัมมัญญุตาคามเป็นผู้รู้จักเหตุ หมายถึงความเป็นผู้รู้หลัก คือ ความเป็นผู้รู้จักว่าสิ่งนี้เป็นเหตุของสิ่งนั้น สิ่งนั้นเป็นเหตุของสิ่งนี้ เช่นรู้ว่า เมื่อคนเราขาดอิทธิบาท ๔ ในการประกอบอาชีพทำมาหากินหรือในการทำกิจต่าง ๆ ก็จะไม่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้แก่ความเป็นผู้รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินกิจการต่าง ๆ โดยรู้เข้าใจสิ่งที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น ชาวพุทธรู้ว่าหลักธรรมเพื่อการสร้างตนให้มีหลักฐานมั่นคงทางเศรษฐกิจ หรือหลักการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบคืออะไร มีอะไรบ้าง ผู้นำประเทศทราบถึงหลักการปกครองประเทศที่ดีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องทำเหตุนี้ ๆ หรือกระทำตามหลักการนี้ ๆ จึงจะให้เกิดผลที่มุ่งหมาย

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระมหาสุวรณ์ วิษุทธโร, เลขานุการเจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๒ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๕๕๕.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระครูปลัดรัตนวิวัฒน์, เจ้าอาวาสวัดใหม่ยายแป้น, ๓๐ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๕๕๕.

หรือต้องการนั้น ๆ เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติเพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุ

๒) อดัตถัญญูตาความเป็นผู้รู้จักผล หมายถึงความเป็นผู้รู้จักว่าผลอันนี้เกิดจากเหตุอันนี้ เช่น เมื่อไม่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพทำมาหากินในทางสุจริต การศึกษาเล่าเรียน หรือในการทำกิจต่าง ๆ ก็รู้ว่าเป็นเพราะขาดอิทธิบาท ๔ กล่าวคือ ไม่มีฉันทะวิริยะ จิตตะวิมังสา ในการประกอบอาชีพนั้น ในการศึกษาเล่าเรียนนั้น หรือในการทำงานนั้น ๆ เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้แก่ความเป็นผู้รู้จักอรรถคือความหมายหรือความมุ่งหมายของหลักการที่ตนต้องปฏิบัติ โดยมีความเข้าใจประโยชน์ที่ประสงค์หรือวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนทำ รู้ว่าสิ่งที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร หรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร รวมถึงรู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือพุทธศาสนสุภาษิตข้อนั้น ๆ มีความหมายว่าอย่างไร การที่ตนกระทำอยู่อย่างนั้นมีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้างดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนถึงขั้นสูงสุดคือรู้ความหมายของคตธรรมดาและประโยชน์ที่เป็นจุดหมาย แท้จริงของชีวิต

๓) อดัตถัญญูตาความเป็นผู้รู้จักตน หมายถึงความเป็นผู้รู้จักฐานะภาวะเพศกำลัง ความรู้ความสามารถความถนัด และคุณธรรมเป็นต้นของคนว่ามีสภาพอย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมและทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกจุดที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงามถึงความสมบูรณ์ขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้แก่ความสามารถมองตนเองออกว่าตนเองเป็นใคร มีฐานะและภาวะอย่างไร กำลังต้องการอะไร เมื่อมองออกแล้วก็พยายามปรับตนเองให้เป็นอย่างที่ตนเป็นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม พยายามวางตนให้เหมาะสมกับฐานะและภาวะของตน และใช้กำลังความรู้ความสามารถของตนพัฒนาตนเองเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการในทางที่ชอบ รวมถึงความรู้จักหยุดยังความต้องการอันเกินขอบเขตกำลังความรู้ความสามารถของตน และหยุดยังการแสวงหาอันเกินกำลังในทางที่มีขอบธรรม อันจะทำให้ตนเดือดร้อนในภายหลัง

๔) มัตถัญญูตาความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายถึงความรู้จักพอดีในสิ่งต่าง ๆ เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคและการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการงานทุกอย่างด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์เพื่อผลดีแท้จริงที่พึงต้องการ โดยมีใช่เพียงเพื่อเห็นแก่ความพอใจ ชอบใจ หรือเอาแต่ใจของตน แต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลายที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

ความรู้จักประมาณในสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นต้องเป็นไปใน ๓ ขณะ คือ ในขณะแสวงหา ในขณะรับ และในขณะบริโภคใช้สอย โดยความรู้จักประมาณในขณะแสวงหาย่อมเป็นเหตุให้ประกอบอาชีพโดยทางที่ชอบธรรมไม่ไฝ่สูงทะเยอทะยานจนเกินประมาณ อันจะก่อให้เกิดการแสวงหาในทางทุจริตต่อมา ความรู้จักประมาณในขณะรับย่อมเป็นที่ยินดีและเลื่อมใสของบุคคลผู้ให้และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนในภายหลัง ทั้งเป็นที่สรรเสริญของบุคคลอื่นด้วย ส่วนความรู้จักประมาณในขณะบริโภคใช้สอย โดยพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วบริโภคอาหารหรือใช้สอยพัสดุสิ่งของต่าง ๆ ให้เหมาะสมพอควร ไม่ให้มากนัก ไม่ให้ฟุ่มเฟือย ก็จักเป็นเหตุให้เกิดความเจริญ เช่น

เมื่อบริโภคอาหารพอเหมาะพอดี ก็จะก่อให้เกิดความมีสุขภาพดีแก่ร่างกาย และเมื่อร่างกายปราศจากโรคแล้ว หากต้องการฝึกอบรมจิตให้เป็นสมาธิหรือให้เกิดปัญญา ก็ทำให้ง่ายขึ้น เป็นต้น

๕) กาลัญญูตาความเป็นผู้รู้จักกาล หมายถึง ความรู้จักเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการทำให้หน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น หรือการรู้จักกาลเวลาในอันที่จะประกอบกิจนั้น ๆ เป็นต้นว่า ตนมีหน้าที่การงานจะพึงทำหลายอย่างด้วยกัน จะเป็นกิจการทางโลกหรือทางธรรมก็ตาม จะต้องแบ่งเวลาให้เหมาะแก่กิจที่จะต้องทำนั้น ๆ การงานจึงจะดำเนินไปโดยสะดวกเป็นระเบียบเรียบร้อยดี ไม่ยุ่งยุ่งเหยิง คั่งค้างอาฏูล ตลอดจนรู้จักกะเวลาและวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

๖) ปริสัญญูตาความเป็นผู้รู้จักประชุมชน หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักถิ่น รู้จักที่ ชุมชน รู้จักสังคม คือ รู้จักว่า ชุมชนหรือสังคมนั้นเป็นอย่างไร จะต้องปฏิบัติอย่างไร จึงจะเหมาะสมกับสังคมนั้น เพื่อให้สามารถเข้ากับชุมชนนั้นโดยไม่ก่อเหินหรือประมาท เช่น เมื่อไปร่วมพิธีงานศพ จะต้องแต่งกาย จะพูด และจำทำอย่างไร เมื่อเข้าวัดไปในพิธีทำบุญต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตัวอย่างใด จึงจะเหมาะสม จะวางตัวอย่างใดเมื่อพูดคุยกับพระสงฆ์ เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้แก่ ความรู้กาลอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมชนและต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาควรต้องทำกิจอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรสงเคราะห์อ่อนน้อมควรรับใช้ควรบำเพ็ญประโยชน์อย่างนี้ ๆ เป็นต้น

๗) บุคคลปโรปริญญูตาความเป็นผู้รู้จักเลือกคบบุคคล หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะดำเนินยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งได้แก่ ความสามารถอ่านคนออก โดยรู้จักบุคคลแต่ละคนว่ามีลักษณะนิสัยเป็นอย่างไร มีความสามารถในด้านใด มีคุณภาพเป็นอย่างไร ชอบหรือไม่ชอบอะไร ใครควรคบหรือไม่ควรคบอย่างไร เป็นต้น เมื่อรู้จักลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น ๆ เป็นอย่างไรแล้ว ก็สามารถที่จะปฏิบัติต่อเขาได้อย่างถูกต้อง^{๔๓}

สัปปริสธรรมทั้ง ๗ ข้อนี้ สรุปเป็นคำจำกัดให้กำหนดง่าย ๆ ว่า รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม รู้บุคคล เป็นกุศลธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นคนดี โดยไม่ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิดฐานะ ความเป็นอยู่ หรือความมีการศึกษาสูง บุคคลใดรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักความพอดี รู้จักเวลา รู้จักชุมชนหรือสังคม และรู้จักเลือกคบคน บุคคลนั้นก็สามารถที่จะเป็นคนดี เป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบ หรือเรียกว่า เป็นคนเต็มคน คนดีที่แท้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ

ในทางการบริหาร หลักสัปปริสธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ เป็นหลักสำคัญที่ผู้นำทุกคนต้องมีประจำใจ เพราะการเป็นผู้นำที่ดีต้องรู้เรา รู้เขา จึงจะสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ท่านประกอบด้วยหลักสัปปริสธรรม ๗ ประการนี้ จึงทำให้ท่านสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและราบรื่นมาโดยตลอด

^{๔๓} แก้ว ขิดตะขบ, พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗๗.

๒.หลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาลนี้ สงเคราะห์เข้าในหลักปฏิบัติที่ดี ที่ชอบ คือ ที่ถูกต้อง ที่เหมาะสม ที่บริสุทธิ์ และที่ยุติธรรม สำหรับหัวหน้าฝ่ายปกครอง หรือฝ่ายบริหารทุกระดับใช้เป็นหลักปฏิบัติงาน บำบัดทุกข์ บำรุงสุข เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยรวม ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง

การนำหลักการบริหารการจัดการการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการบริหารจัดการ เพราะหลักธรรมาภิบาลก็คือ การบริหารที่สามารถตรวจสอบได้มีประสิทธิภาพ และเป็นระบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม

ในปัจจุบันสถานการณ์ด้านการเมืองเศรษฐกิจ สังคม การบริหารงานของรัฐทั้งภายในและต่างประเทศ มีความเปลี่ยนแปลงไปมากและเป็นไปอย่างรวดเร็วกว้างขวางทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านการสื่อสารเทคโนโลยี การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วสู่ประชาชนในขณะที่สภาพแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์แต่ระบบการบริหารงานของภาครัฐ และสังคมไทยโดยรวมที่ผ่านมา ไม่สอดคล้อง ไม่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ก็เช่นเดียวกัน ต้องพัฒนาหลักธรรมาภิบาลแล้ว ก็ต้องพัฒนาให้ทันเทคโนโลยี เข้ามาช่วยในการพัฒนา เพื่อให้เกิดศักยภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์เชิงรุก ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยยึดหลักการ ๖หลัก ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

๑) **หลักนิติธรรม (The Rule of Law)** ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎข้อบังคับเหล่านั้นโดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจ หรืออำนาจของตัวบุคคล

๒) **หลักคุณธรรม (Morality)** ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์จริงใจ ชยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบวิชาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

๓) **หลักความโปร่งใส (Accountability)** ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติโดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใสมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

๔) **หลักความมีส่วนร่วม (Participation)** ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าด้วยการแจ้งความเห็นการไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรืออื่น ๆ

๕)หลักความรับผิดชอบ (Responsibility) ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

๖)หลักความคุ้มค่า (Cost-effectiveness or Economy) ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมโดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่าสร้างสรรค์สินค้าบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกและรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน^{๔๔}

สำหรับในภาคเอกชนและภาคประชาสังคมนั้น ควรให้ความสำคัญกับการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นนั้น ยังไม่มีการดำเนินการในเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งประชาชนยังขาดความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างดีพอจึงทำให้ยังขาดกลไกของการตรวจสอบและการกำกับดูแลในทางปฏิบัติงานเพื่อก่อให้เกิดธรรมาภิบาลขึ้น

หลักธรรมาภิบาลทั้ง ๖ นี้ เป็นหลักในการบริหารงานทุกภาคส่วนทุกหน่วยงาน แม้แต่หน่วยงานของคณะสงฆ์เองก็ใช้หลักธรรมาภิบาลนี้ เช่น การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดกะพังสุรินทร์ซึ่งบริหารงานโดยหลวงพ่อดวงพรหมจริยาจารย์ ท่านก็ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร เพราะการบริหารงานของท่าน ยืนอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องเที่ยงตรงโปร่งใส การเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานมีส่วนร่วมและรับผิดชอบร่วมกัน และที่สำคัญกิจการทุกอย่างที่ท่านทำลงไปนั้นจะต้องมีความคุ้มค่า ตรงตามวัตถุประสงค์ด้วย

๓.ทศพิธราชธรรม

๑) ทาน คือการให้ทรัพย์สินหรือสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาส และผู้ตกทุกข์ได้ยาก การให้การชี้แนะในทางถูกที่ควร (อัมมทาน) แก่ผู้หลงผิดในที่สุดแม้แต่เพื่อนร่วมงานที่สำคัญการให้อภัยแก่ผู้ที่พร้อมจะกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี (อภัยทาน) กล่าวโดยรวมการให้ความมีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมโลกอันเป็นก้าวแรกแห่งการอยู่ร่วมกัน

๒) ศีล คือการปฏิบัติตามศีล ๕ เพราะศีล ๕ (มนุษยธรรม) เมื่อกล่าวโดยกว้างแล้วก็คือหลักการสากลคุ้มครองสิทธิมนุษยชนนั่นเองเป็นตัวควบคุมพฤติกรรม ทางกาย ทางวาจา โดยมีสติอันเกิดจากการไม่เสพของมีนเมา การรักษาศีลก็คือการกระทำ การเจรจาโดยมีสติรู้เท่าทัน

๓) ปริจาคะ คือการเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อความสุขหรือประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งอาจจะเป็นครอบครัวหน่วยงาน หรือเพื่อนร่วมงานของเราก็ได้ โดยทั่วไปการเสียสละไม่ว่าสิ่งใดก็ตามถือเป็นการลดความเห็นแก่ตัวซึ่งล้วนมีส่วนช่วยให้สังคมดีขึ้นทั้งสิ้น ในวงกว้างคือการสละอารมณ์เสียไม่ให้แพร่กระจายขยายวงอันเป็นมะเร็งร้ายแห่งการอยู่ร่วมกัน

๔) อาชวะ คือความซื่อตรงหมายถึงดำเนินชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่การงานต่างๆด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เช่น ถ้าเป็นนักธุรกิจ ก็มีความรับผิดชอบต่อลูกค้าเป็นข้าราชการ พนักงานบริษัทก็ไม่คอร์รัปชัน ถ้าทุกคนมีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐานในการประกอบกิจกรรมต่างๆแล้วย่อมสร้างความ

^{๔๔}พระราชบัญญัติ (เสริมชัย ชยมงคล), หลักธรรมาภิบาล การบริหารงานตามแบบบูรณาการ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

นำเชื่อถือต่อองค์กรในระยะยาวถ้ามองทางมิติจิตวิญญาณแล้วเงินทองที่ได้มาโดยความไม่สุจริตนั้น เป็นบาปเป็นสิ่งอัปมงคลที่ทำให้เราไม่เจริญก้าวหน้าไม่มีวันจะมีความสุขกาย สบายใจเพราะกลัวคนอื่นจะมารู้ความลับตลอดเวลาเข้าทำนองสวรรค์มีตาฟ้ามีใจ

๕) มีทวะ คือ ความสุภาพอ่อนโยนหมายถึงการแสดงพฤติกรรมทางกาย วาจาอย่างอ่อนน้อมในท่าทีต่อบุคคลในทุกระดับ ไม่เย่อหยิ่ง ถือด้วยกตชนช่มผู้อื่น หรือหยาบคายกับใคร ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ผู้น้อยหรือเพื่อนในระดับเดียวกัน หลักธรรมข้อนี้จึงเป็นการสร้างเสน่ห์ความน่ารักอย่างหนึ่งให้แก่ตัวเราด้วย

๖) ตปะ คือความเพียรเป็นหลักธรรมที่สอนให้เราไม่ย่อท้อโดยเนื้อแท้แล้วความเพียรในที่นี้หมายถึง ๑. เพียรแสวงหาคุณความดีใส่ตัว ๒. เพียรรักษาความดีให้อยู่กับตัวให้นาน ๓. เพียรเลิกละความไม่ดีไม่งาม ๔. เพียรระวังความไม่ดีไม่งามต่างๆ ไม่ให้เกิดมีในตัวอีกซึ่งความพากเพียรนี้จะทำให้เราภาคภูมิใจ นอกจากนี้ยังสอนให้เราใช้ชีวิตไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ

๗) อักโกธะ คือความไม่โกรธ ซึ่งหมายถึง มีความสงบเสงี่ยมไม่แสดงอาการลุแก่วความโกรธ ก้าวร้าวแก่ผู้พบเห็น เพราะความโกรธทำลายความน่ารักลง แต่หากเราสามารถฝึกฝนไม่ให้เป็นคนโมโหง่าย และพยายามระงับยับยั้งความโกรธอยู่เสมอ ทำให้เราสุขภาพจิตดี มิตรเก่าไม่หน่ายมิตรใหม่ไม่หนี อันมีผลให้คนรักและเกรงใจ

๘) อวิหิงสา คือ การไม่เบียดเบียนข้อนี้หมายถึงการไม่บีบบังคับผู้อื่น รวมไปถึง การไม่ใช้อำนาจไปบังคับข่มเหงรังแกผู้ด้อยกว่า ไม่ไปข่มขู่ให้เขาให้กลัวเราหรือไปบีบบังคับโดยแสดงอำนาจอิทธิพลครอบงำโดยวิธีการต่างๆ กล่าวให้ชัดไม่เข้าไปเบียดเบียนทางกายโดยใช้ศัสตราวุธ และไม่เข้าไปว่าร้ายผู้อื่นที่ไม่มีมูลแห่งความเป็นจริงเพียงเพื่อทำลายฝ่ายตรงข้าม แต่เลือกใช้วิธีที่สงบ

๙) ขันติ คือความอดทนหมายถึงให้เราอดทนต่อความยากลำบาก ไม่ท้อถอยทำหน้าที่การงาน ที่สำคัญมีความอดทนต่ออารมณ์ยั่วเย้าต่างๆ ที่เข้ามากระทบใช้ความอดทนยับยั้งความโกรธไม่ให้แสดงออกความอดทนจะทำให้เราชนะอุปสรรคทั้งปวงไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ และจะทำให้เราแกร่งขึ้นเข้มแข็งขึ้น

๑๐) อวิโรธนะ คือความยุติธรรมหมายถึงความหนักแน่นความเที่ยงธรรมเป็นหลักไม่เอนเอียงหวั่นไหวมีอคติทั้งในทางนิติธรรม หรือยึดตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ติงาม คือยึดความถูกต้องมาก่อนความถูกต้อง^{๔๕}

หลักทศพิธราชธรรมนั้น ๑๐ ข้อนี้ เป็นพระราชจริยาวัตร ที่พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่พระสงฆ์หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองที่ทำหน้าที่ในกาบริหารก็สามารถนำมาใช้ได้เช่นกัน และควรจะนำไปใช้ในการบริหารงานให้เป็นไปอย่างชอบธรรมและมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๔. ละเว้นอคติ

นักปกครอง เมื่อปฏิบัติหน้าที่ พึงเว้นความลำเอียง หรือความประพฤติกเลาะเคลื่อนจากธรรม ๔ ประการ ได้แก่

^{๔๕} พ.ชา (ไทย) ๒๘/๒๔๐/๖๒.

- ๑) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
- ๒) โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
- ๓) โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา
- ๔) ภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาดกลัว^{๔๖}

จากการศึกษาพบว่าหลวงพ่อบุญพระพรหมจรรย์ ไม่ประกอบด้วยอคติธรรมแต่ประการใด ท่านเป็นผู้ที่มีความเสมอภาค ไม่ว่าจะเป็นด้านการให้รางวัลpunบำเหน็จ การลงโทษ หรือแม้แต่การให้อิโวาท ท่านจะมีความเสมอภาคกับทุกคน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง จึงทำให้ท่านเป็นผู้ที่น่าที่เป็นที่รักเคารพศรัทธาของคณะสงฆ์วัดกะพังสุรินทร์และอุบาสกอุบาสิกา

๕. สาราณียธรรม

คำว่า **สาราณียธรรม** หรือ **สาราณียธรรม** แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกัน หรือ ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หมายถึงหลักการอยู่ร่วมกันอย่างประเสริฐที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้สำหรับพระภิกษุสามเณร แต่คฤหัสถ์ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวหรือสังคมเพื่อให้เกิดความรักความศรัทธาถึงกันได้ มี ๖ ข้อ คือ

๑) **เมตตาการุณยธรรม** หมายถึงการช่วยขวนขวายทำกิจธุระของกันและกันแม้จะเป็นกิจธุระอะไรก็ตาม ซึ่งบังเกิดขึ้นเฉพาะหน้า เป็นต้นว่า การพยาบาลกันในเวลาอาพาธเจ็บป่วย หรือการต้อนรับกราบไหว้อันเป็นไปทางกายด้วยเมตตาต่อกัน

๒) **เมตตาจารุณยธรรม** หมายถึงการมีเมตตาต่อกันแล้วแนะนำสั่งสอนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนา ให้ละชั่วประพฤติดี รวมถึงช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์และนำดีเตือนกันด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลังอย่างซื่อตรง จริงใจ

๓) **เมตตาโมกขธรรม** หมายถึงการตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ตั้งเมตตาจิต หวังความไม่มีเวรต่อกัน หวังความไม่เบียดเบียนกันหวังความสุขและประโยชน์ต่อกันและกัน

๔) **สาธารณโกศิ** หมายถึงการได้สิ่งของสิ่งใดมาแบ่งปัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ไม่หวงไว้บริโภคจำเพาะผู้เดียว

๕) **ศีลสามัญญตา** หมายถึงการมีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนบ้านทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติดีงามถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ โดยประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรม ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามด้วยความเต็มใจ

๖) **ทัญญูสามัญญตา** หมายถึงการมีความเห็นดีงามเสมอกันกับเพื่อนบ้านทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่นำไปสู่ความสุขสงบความมีสวัสดิภาพปลอดภัยของการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๔๗}

^{๔๖} ท.ป. (บาลี), ๑๑/๑๗๖/๑๔๖.

^{๔๗} แก้ว ขิตตะขบ, พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ, หน้า ๑๘๑.

สารานิยธรรมทั้ง ๖ ข้อนี้ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมได้อย่างดี เพราะถ้าคนในสังคมได้นำหลักธรรมหมวดนี้ไปประพฤติปฏิบัติในวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกัน คนในสังคมนั้นย่อมแสดงกิริยาอาการต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอย่างสุภาพ มีมารยาท มีน้ำใจช่วยเหลือทำกิจธุระที่เกิดขึ้นกันอย่างเต็มใจ จะเจรจากันด้วยคำสุภาพ อ่อนหวาน มีประโยชน์และสมานประโยชน์ กล่าวแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีโดยบริสุทธิ์ใจ จะแสดงการยิ้มแย้มแจ่มใสเข้าหากันและคิดทำประโยชน์ให้แก่กันด้วยจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันเป็นที่ตั้ง จะมีน้ำใจแบ่งปันของกินของใช้แม้เล็กน้อย ๆ ที่ตนได้มาให้แก่กัน โดยไม่เก็บซ่อนหรือหวงไว้บริโภคใช้สอยคนเดียว จะประพฤติตนดีงาม รู้จักรักษาระเบียบวินัย ไม่ล่วงเกินผู้อื่นไม่ทำตัวให้เป็นที่น่ารังเกียจของคนในสังคม จะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมีความเห็นร่วมกัน ตกลงกันได้กับหมู่คณะโดยไม่ดื้อรั้นไปตามลำพัง ดังที่ท่านสรุปอาานิสงส์ไว้ว่า ธรรมทั้ง ๖ นี้ทำผู้ประพฤติให้เป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เป็นไปเพื่อความไม่วาทกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สารานิยธรรมทั้ง ๖ ข้อนี้มีคุณค่าทางจริยธรรม พอสรุปได้ดังนี้

๑. ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข
๒. ทำให้คนในสังคมมีน้ำใจช่วยเหลือกันและกันได้
๓. ทำให้คนในสังคมมีความรักมีความจริงใจและสมานสามัคคีกัน
๔. ทำให้ทุกคนในสังคมเคารพกันนับถือและไว้วางใจซึ่งกันและกัน
๕. ทำให้เกิดความร่วมมือกันในการทำธุรกิจของหมู่คณะ
๖. ทำให้การพัฒนาสังคมและประเทศชาติเป็นไปด้วยดี
๗. เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกัน

สารานิยธรรม ๖ ประการนี้ เป็นธรรมสำหรับผู้อยู่ร่วมกันควรประพฤติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ผู้นำต้องประพฤติ เพราะผู้นำเป็นผู้ที่ประสานร้อยรัดทุกคนในองค์กรไว้ หลวงพ่อพระพรหมจริยาจารย์ท่านประกอบด้วยธรรมข้อนี้ จึงทำให้การบริหารงานของท่านราบรื่น คณะสงฆ์อยู่อย่างสงบสุขมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๖.พรหมวิหาร (ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการ)

พรหมวิหาร คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพรหม ๔ อย่าง คือ

๑) เมตตาได้แก่ ความรัก ความหวังดี ที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขนักบริหารต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดได้ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดี หรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงาน ถ้าพบส่วนเสียในตัวเอง นักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้ เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา ดังนั้น เมตตาหรือความรักจึงเกิดจากการมองแง่ดีของคนอื่น

๒) กรุณา คือ ความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรม นักบริหารต้องมีความสงสาร ห่วงใจ และคิดหาทางช่วยให้เขาพ้นทุกข์นั้น ความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีนักบริหารเปิดใจกว้าง รับฟังปัญหาของคนอื่น กรุณาต่างจากเมตตาตรงที่ว่า กรุณาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดด้อยของคนอื่น ส่วนเมตตาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดเสียของเขา

เช่น เราเห็นเด็กน้อยหน้าตาน่ารักเดินมา เรามีจิตเมตตาเขา เมื่อเด็กนั้นหกล้มปากแตกเรามีจิตกรุณาเขา

๓) มุทิตาคือ ความรู้สึกพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข นักบริหารต้องส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสดพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น โดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้นมาทาบบัตรมี เขาไม่กีดกันใคร แต่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงานแสดงความสามารถเต็มที่ และพลอยชื่นชมยินดีในความก้าวหน้าของคนร่วมงาน มุทิตาจะทำลายความริษยาในใจนักบริหาร ถ้านักบริหารมีจิตริษยาลูกน้องเสียแล้ว ลูกน้องจะรับรู้ความริษยานั้นและจะไม่ทุ่มเททำงานให้

๔) อุเบกขาคือ ความรู้สึกวางเฉยเป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่งนั้นคือมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ ข้อสำคัญก็คือนักบริหารต้องรู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน นักบริหารที่ไม่รู้เท่าทันผู้ร่วมงาน ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์อาจวางเฉยได้เหมือนกัน แต่การวางเฉยเช่นนั้น เรียกว่า “อัญญาอุเบกขา” วางเฉยเพราะงี้ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ดี นักบริหารต้องวางเฉยด้วยปัญญา คือ มีอุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน เมื่อทุกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง นักบริหารก็มองดูพวกเขาเฉย ๆ ถึงคราวให้บำเหน็จรางวัล ก็เฉลี่ยให้แก่ทุกคนอย่างถ้วนหน้า ถ้ามีการทะเลาะเบาะแว้งเกิดขึ้น นักบริหารต้องลงไปห้ามทัพทันที และจัดการลงโทษคนผิดตามความเหมาะสม นักบริหารต้องไม่นั่งดูลูกน้องทะเลาะกันแล้วเอาตัวรอดคนเดียว^{๔๔}

พรหมวิหารธรรม ๔ ประการนี้ เป็นธรรมที่ผู้เป็นใหญ่คือผู้นำทุกคนควรมี เป็นธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น สามารถดึงดูดใจของคนทั่วไปได้ ผู้นำที่ประกอบด้วยธรรมข้อนี้จะมีหน้าตาเข้มแข็งเบิกบาน มีจิตใจที่อ่อนโยน นุ่มนวลใจ กล้าหาญ คบค้าสมาคม จากการศึกษา ทั้งโดยการได้รับสนองงาน และสัมภาษณ์จากผู้เคยปฏิบัติงานร่วมกับท่าน พบว่า หลวงพ่อพระพรหมจรรย์ได้ประกอบด้วยธรรมข้อนี้ จึงทำให้ท่านบริหารงานได้โดยไม่มีอุปสรรคและเป็นที่ยกย่องของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไป

๗.สังคหัตถุ

สังคหัตถุ คือ การปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์ หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่คนไว้ในสามัคคี ที่เรียกว่า สังคหัตถุ ๔ อย่าง ดังต่อไปนี้

๑) ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

๒) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ นุ่มนวล ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงให้เกิดความเข้าใจดีสามัคคีเกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓) อตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนชวนช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาคและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

^{๔๔}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๖-๗๘.

๔)สมานัตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลายไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน^{๔๙}

๘.อิทธิบาท ๔ (หลักธรรมเป็นเหตุนำไปสู่ความสำเร็จ)

คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ จะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลผู้ประพฤติไปสู่ความสำเร็จแห่งผลตามที่มีมุ่งหมาย มีอธิบายดังนี้

๑) ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น หมายถึง ความต้องการที่จะทำ (กัตตุกัมมตาฉันทะ) ความพอใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาทำให้ได้ผลดีสิ่ง ๆ ขึ้นไป เป็นอาการที่จิตใฝ่ปรารถนา อยากทำสิ่งนั้นด้วยความสุจริต อยากทำสิ่งดีงามเพื่อให้ความถูกต้องเกิดมีขึ้นอยากให้สิ่งนั้น ๆ เข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ประณีตงดงาม เมื่อมีความใฝ่ใจใคร่จะทำเช่นนี้ คนเราก็จะมีความเพียรสร้างสรรค์ทำสิ่งนั้นให้สำเร็จลงได้ ความอยากทำที่จัดเป็นฉันทะนี้จะต่างจากความอยากที่จัดเป็นตัณหา ที่เป็นความอยากในทางสนองความต้องการทางกามารมณ์ อยากเป็นโน้นอยากเป็นนี้ ในทางทุจริต เป็นต้น

ฉันทะนี้เป็นคุณธรรมสำคัญในเบื้องต้นที่ผู้ปรารถนาความเจริญก้าวหน้าให้เกิดมีในตนเพื่อขจัดความเกียจคร้านให้หมดไปแล้วใฝ่หาความเจริญก้าวหน้า หันมาเอาใจใส่ต่อกิจการที่สามารถทำให้สมความปรารถนาได้ ถ้าคนไม่ปรารถนาแม้แต่จะลองทำ คนที่ขาดฉันทะก็จะมีแต่ความหมดกำลังใจ เปื่องานในหน้าที่ของตน ทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจืดจาง ทำไม่จริง ทั้งงานนี้คว้าน้ำหน้า จนเอาดีไม่ได้สักอย่าง

๒) วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น หมายถึงความขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ความเพียรประกอบความดี ความบากบั่นในการศึกษา ศิลปวิทยา ความเพียรในการระวังและละอกุศล หรือ ความเพียรในการทำและรักษากุศล เป็นต้น ด้วยความกล้าหาญ ไม่กลัวต่อความยากลำบาก โดยตระหนักตามพุทธภาษิตที่ว่า วิริเยณ ทุกขมจเจติ คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงาน หรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่ มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย ดังนั้น นักทำงานหรือนักศึกษาควรปลูกนิสัยขยันหมั่นเพียรให้มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นอย่างต่อเนื่อง กล้าสู้งานทุกประเภทที่สุจริต ยุติธรรม ไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนและสังคมส่วนรวม

๓) จิตตะ เอาใจฝึกใฝ่สิ่งนั้น ไม่วางธุระ หมายถึงความตั้งใจรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ ไม่ปล่อยจิตให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย หมั่นใส่ใจ สนใจฝึกใฝ่ในความดี ด้วยความมั่นใจ ผู้ที่มีอิทธิบาทข้อนี้จะประกอบกิจการสิ่งใด ก็จะทำด้วยความมีชีวิตชีวา มีความกระตือรือร้น สดชื่นอยู่ในขณะที่ทำงานเสมอ หรือที่เรียกว่า “มีเกจิตกะใจทำงาน” การที่คนเรามีความคิดผูกพันจดจ่อสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจรับรู้เรื่องอื่น ๆ ย่อมเป็นเหตุให้เกิด

^{๔๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

สมาธิพร้อมกับความคิดจดจ่อสนใจสิ่งนั้น อย่างไรก็ตาม การทำงานทุกอย่างย่อมมีความผิดพลาด เพราะคนที่ไม่มีความคิดผิดพลาดคือคนที่ไม่ได้ทำอะไรเลย แต่งานของผู้มีอิทธิบาทคือจิตตะนี้จะมีความผิดพลาดน้อยมาก และผลงานที่ทำสำเร็จลงก็มีผลเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่ง

๔) วิมังสา หมั่นตรึงตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น หมายถึงความหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหรือหย่อน ในสิ่งที่ทำนั้นโดยมีการวางแผน วัดผล คิดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ การที่คนเราใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจสอบหาเหตุผลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยคิดหาเหตุผลและสอบสวนเช่นนี้ ย่อมช่วยรวมจิตใจให้ค่อยกำหนดและคิดตามเรื่องที่พิจารณา อย่างใกล้ชิดตลอดเวลา ทั้งยังเป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องดี พิจารณานั้นโดยไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก เมื่อพิจารณาแล้ว พบข้อบกพร่องของงาน ก็รีบแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น^{๕๐}

อิทธิบาททั้ง ๔ ประการนี้ ท่านกำหนดเป็นหัวใจของผู้ต้องการความสำเร็จที่ต้องมีความเข้าใจ ตั้งใจ เต็มใจ และสนใจในสิ่งที่ทำนั้น ๆ โดยใช้คำย่อว่า ฉ วิ จิ วิ และสรุปเป็นคำคล้องจองเพื่อให้จำง่ายว่า มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝน ใช้ปัญญาสอบสวน ในอิทธิบาททั้ง ๔ ประการนี้ ฉันทะ นับว่าสำคัญที่สุด เพราะเมื่อฉันทะเกิดขึ้นแล้ว อิทธิบาทอีก ๓ ข้อย่อมเกิดตามหล่วงพ่อพระพระหมจรรย์ ท่านได้ใช้อิทธิบาททั้ง ๔ นี้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ท่านมีความพอใจรักในงานของคณะสงฆ์ พากเพียรตั้งใจทำงานของคณะสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นธุระของพระศาสนา เอาจิตฝึกฝนและใช้ปัญญาสอบสวนงานคณะสงฆ์ที่ท่านบริหาร จากการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ผู้ได้ร่วมงานกับท่านจะกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าหลวงพ่พระพรหมจรรย์ประกอบด้วย อิทธิบาทธรรม ๔ ประการ

๙. คุณลักษณะของนักบริหาร

นอกจากหลักธรรมทั้งธรรมาภิบาลและทศพิธราชธรรมแล้ว หลวงพ่พระพรหมจรรย์ยังได้ประกอบด้วยคุณลักษณะของนักบริหาร ๓ ประการอันได้แก่

๑) จักขุมา คือสายตาที่ยาวไกล มองการณ์ไกล เพื่อที่จะได้วางแผนกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ระดมสรรพกำลังต่าง ๆ เพื่อไปสู่เป้าหมายตามแผนการนั้นรู้จักว่าใครเป็นใคร อยู่ที่ไหน รู้จักคนที่จะเอามาร่วมทำงาน

๒) วิรุโ หมายถึงจัดการธุระได้ดี ถ้าเป็นผู้ปกครองจะต้องมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเฉพาะเรื่องของตนเอง ถ้าเป็นผู้นำประเภทที่บริหารในด้านใดก็ตามเราจะต้องรู้ในเรื่องนั้น ยกตัวอย่างเช่น จะเป็นปลัดอำเภอ เป็นนายอำเภอก็ต้องรู้ตัวบทกฎหมาย อำนาจหน้าที่ของตนเองได้อย่างชัดเจน

๓) นิสสยสัมปันโน คือถึงพร้อมด้วยนิสสัย หมายถึงรู้จักแหล่งทุนแหล่งคนที่จะมาช่วย มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นที่รักของคนอื่น ถ้าเป็นพ่อค้าก็มีเครดิตพอที่จะไปหยิบยืมเงินทุนมาจากคนอื่น ถ้าเป็นนักบริหาร นักปกครอง ก็สามารถที่จะรวมสรรพกำลังต่าง ๆ เข้ามาทำงานด้วยกัน^{๕๑}

^{๕๐} แก้ว ชิตตะขบ, พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ, หน้า ๙๒.

^{๕๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, หน้า ๓๘.

จากการศึกษาพบว่าหลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ได้ประกอบด้วยหลักของการเป็นผู้นำที่ดี ดังกล่าว ท่านมีวิสัยทัศน์ รับรู้ดีเข้าใจปัจจุบันมองเห็นอนาคต เป็นผู้นำชนิดที่วางนัยอยู่ในหัวใจคน ไม่ใช่ผู้นำที่นัยอยู่บนหัวคน ท่านจะไม่ใช้พระเดชมากนักไม่ใช่จอมเผด็จการ ท่านมีเมตตาธรรมสูง เป็นผู้นำที่ทำให้คนอื่นรู้สึกยินดีที่จะทำตาม ไม่ใช่ทำตามเพราะจำใจ แต่เพราะความศรัทธาเลื่อมใสในจริยาวัตรของท่าน หวังอยากได้รับผลสำเร็จอย่างที่ท่านได้รับ

สำหรับหลักธรรมที่จะช่วยสนับสนุนให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ประสบผลสำเร็จนั้นใน ส่วนอื่นก็มีอีกมากมาย จึงขอให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในส่วนนี้ว่าหากต้องการศึกษาเพิ่มเติมก็สามารถ ค้นคว้าในเรื่องของ หลักธรรมสำหรับนักบริหาร การบริหารเชิงพุทธ และภาวะผู้นำในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ฯลฯ เพิ่มเติมอีก เพื่อจะได้ช่วยเสริมความรู้ในการบริหารงานต่อไป

๔.๓ การประยุกต์ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ เพื่อใช้ใน สังคมไทย

ในปัจจุบันสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศเปลี่ยนไปมาก สังคมข่าวสารได้ เข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทยอันช่วยให้ภาคเอกชนเติบโตขึ้น ขณะเดียวกันก็ ส่งผลให้ปัญหาต่าง ๆ ของชาติมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ สถาบันข้าราชการในฐานะที่เป็นสถาบันหลักของชาติจะต้องปรับแนวทางการทำงานให้สอดคล้องกับ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยการร่วมกันสร้างความเป็นเอกภาพและความสามัคคีในหมู่ ข้าราชการ เพื่อให้การประสานงานราชการด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็ ต้องปรับเปลี่ยนระบบการทำงานโดยเน้นให้ความสำคัญกับการให้บริการประชาชนรวมทั้งข้าราชการ ต้องปรับทัศนคติในการทำงานโดยยึดมั่นในหลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของการเป็นข้าราชการที่ดีที่ มีคุณภาพ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต อุทิศเวลากับงานราชการอย่างจริงจัง และเป็นທີ່พึ่งพาของประชาชนอย่างแท้จริงอันจะช่วยส่งเสริมให้ประเทศชาติมีความสงบสุขและพัฒนา อย่างรวดเร็วต่อไป

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของหลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ จากการศึกษพบว่าท่าน เป็นผู้นำที่ประกอบด้วยคุณลักษณะของผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และแนวทางในการ บริหารของท่าน เป็นแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยได้ เพราะแนวทางในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ของหลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ เป็นแนวทางที่มีลักษณะของการ บริหารงานที่ประกอบด้วยคุณลักษณะตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันเนื่องมาจากการใช้ ภาวะผู้นำของท่านในการบริหาร และจัดการงานของคณะสงฆ์ให้สำเร็จ ลักษณะที่เห็นชัดอีก ประการหนึ่งของการบริหารงานของท่านคือ ท่านวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งทำให้ สามารถทำงานได้อย่างไม่หยุดชะงัก ในกรณีที่ ผู้ปฏิบัติงานเดิมลาออกหรือพ้นวาระจากการปฏิบัติ หน้าที่ เช่นการปกครอง และการศาสนศึกษา จะเห็นได้ว่าท่านวางรูปแบบของการปกครองไว้อย่าง ดีมีโครงสร้าง จึงทำให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความสะดวกเรียบร้อยดั่งงามเสมอมา อีกประการ หนึ่ง ด้วยความที่ตัวท่านเองเป็นผู้นำที่ประกอบด้วยคุณลักษณะของผู้นำตามแนวพุทธ จึงทำให้ท่าน บริหารงานในส่วนนี้ได้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นแนวทางในการบริหารของท่านจึงสามารถนำมา ประยุกต์ใช้กับการบริหารงานในองค์กรต่าง ๆ ของสังคมไทยได้ ดังจะได้เสนอแนวทางในบริหาร

กิจการคณะสงฆ์ของหลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในองค์กรต่าง ๆ ในสังคมไทย ต่อไป

๔.๓.๑ การประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำและแนวทางในการบริหารงาน

แนวทางในการบริหารงานของหลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์นั้น เป็นการปกครองแบบธรรมาธิปไตย โดยยึดหลักธรรมเป็นใหญ่ในการบริหาร เอาความถูกต้องเข้าว่า ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานในส่วนใด ๆ ก็ให้เป็นไปตามคลองธรรม ท่านพร้อมด้วยอรรถกถาธรรมปฏิบัติ ทำให้บริวารในประโยชน์ส่วนตน และปรารถนาปฏิบัติเสียสละเพื่อส่วนรวมทำประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมและใช้หลัก ๔ ส. ในการบริหาร ซึ่งผู้บริหารองค์กรทุกระดับสามารถประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

การปกครองแบบธรรมาธิปไตย ผู้บริหารทุกระดับโดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับผู้นำต้องบริหารงาน โดยใช้หลักการบริหารด้วยธรรมาธิปไตย คือเอาความถูกต้องเป็นใหญ่ในการบริหาร ซึ่งการบริหารแบบนี้อาจไม่ถูกใจทุกฝ่าย แต่ก็ถูกต้องโดยที่ทุกฝ่ายไม่อาจค้านได้ด้วยอาศัยความถูกต้องนี้เองจึงทำให้การบริหารงานนั้น ๆ มีประสิทธิภาพและเข้ากับหลักธรรมาภิบาลมีความถูกต้องเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงไปทางอรรถาธิปไตย โดยถือเอาตนเป็นใหญ่ หรือโลกาธิปไตย ที่บริหารตามความต้องการของคนหมู่มาก เพื่อให้เขาทยอยเชิดชู

พร้อมด้วยอรรถกถาธรรมปฏิบัติ ผู้บริหารที่ดีต้องพร้อมด้วยอรรถกถาธรรมปฏิบัติ คือ พร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตน ที่เหมาะสมกับความเป็นผู้นำที่ดี เช่น การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับความเป็นผู้นำ ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ตาม แสวงหาความรู้ทางวิชาการ ซึ่งเป็นการส่งเสริมความเป็นผู้นำของผู้บริหารให้ดียิ่งขึ้น

พร้อมด้วยปรารถนาปฏิบัติ ผู้บริหารที่ดีต้องพร้อมด้วยปรารถนาปฏิบัติ คือการสละประโยชน์สุขส่วนตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นใหญ่ เช่น ถ้าจำเป็นต้องปฏิบัติหน้าที่ส่วนตน และส่วนรวมในเวลาเดียวกัน ก็สละประโยชน์ส่วนตน ทำประโยชน์ส่วนรวมก่อน จากนั้นจึงทำประโยชน์ตนทีหลัง

บริหารงานตามหลัก ๔ ส.^{๕๒} ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

๑. สันติสนาคือชี้แจงนโยบายวิธีการระเบียบการหรือแนวทางในปฏิบัติงานให้กับผู้ร่วมงานทราบอย่างชัดเจน โดยไม่มีข้อสงสัย ผู้ร่วมงานจะได้ปฏิบัติถูกต้องตามวัตถุประสงค์ และเขาเหล่านั้นจะเกิดความรู้สึกว่าองค์กรที่เขาร่วมงานด้วย มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และผู้นำของเขามีความโปร่งใส นำร่วมงานด้วย

๒. สมาทปนาคือรู้จักพูดจูงใจให้เขาเกิดมีแนวความคิดมีเจตคติและวิสัยทัศน์ที่ดีในแนวทางเดียวกัน ให้เกิดความใฝ่ฝัน

๓. สมุเตชนาคือสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ร่วมงาน ให้เขามีกำลังใจมีความกล้าหาญในการปฏิบัติหน้าที่ กล้าคิดกล้าทำ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

๔. สัมปหังสนาสร้างบรรยากาศในการทำงาน ให้ผู้ร่วมงานมีความร่าเริง ไม่ให้บรรยากาศมีความตึงเครียด ให้เกิดฉันทะไฟใจในการปฏิบัติหน้าที่ อันจะทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

^{๕๒} ท.ม. (บาลี) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

๔.๓.๒ การประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำและแนวทางในการพัฒนาบุคลากร

แนวทางในการพัฒนาบุคลากรของหลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ คือ ฝึกด้านจิตใจก่อน แล้วให้ศึกษา และฝึกประสบการณ์ เรียงง่าย ๆ เพื่อให้จำได้แม่นยำว่า ยกระดับจิตใจ ฝึกศึกษา พัฒนาประสบการณ์ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในองค์กรต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. ยกระดับจิตใจได้แก่การพัฒนาจิตใจด้วยการฝึกปฏิบัติธรรม รักษาศีล หรือ อบรมคุณธรรม เพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นให้เป็นบุคลากรที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พร้อมทั้งจะ ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ซึ่งการยกระดับจิตใจนี้เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ เป็นพื้นฐานของมนุษย์ เพราะมนุษย์เรามีใจเป็นใหญ่ เมื่อพัฒนาจิตใจให้พร้อมแล้ว การพัฒนาด้านอื่น ๆ ก็จะไปด้วยหากจิตใจไม่ได้รับการพัฒนาแล้ว ส่วนอื่น ๆ ก็พัฒนาได้ยาก หรือหากพัฒนา ก็จะไปในฝ่ายอกุศล ดังพุทธภาษิตที่ว่า

มโนปพพงคมา ธมมา มโนเสฏฐา มโนมยา
มนสาเจปทุเทเน ภาสติวาทโรติวา,
ตโตเนทุกขมเนเวติ จกกวทโตปทนต์.^{๕๓}

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้ามีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจอันโทษ ประทุษร้ายแล้วกล่าวอยู่ก็ทำตามทำอยู่ก็ตาม ทุกข์ย่อมไปตามบุคคลนั้นเพราะทุจริต๓อย่างนั้นเหมือน ล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคผู้ลากเกวียนไปอยู่ฉะนั้น^{๕๔}

ดังนั้นการพัฒนาบุคลากร ควรเริ่มจากการพัฒนาที่จิตใจก่อน อย่างน้อยก็เพื่อ เป็นการเตรียมพร้อมสำหรับการพัฒนาในส่วนอื่น

๒. ฝึกศึกษาคือให้ศึกษาหาความรู้ ด้วยการจัดการศึกษา หรือถ่ายทอดวิชา ความรู้ให้ ให้มีความรู้ด้านวิชาการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน เป็นการพัฒนาในระดับที่ สอง ยกระดับการศึกษาให้มีวุฒิการศึกษาที่สูงขึ้น เพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓. พัฒนาประสบการณ์หลังจากที่ได้พัฒนาด้านจิตใจ และศึกษาหาความรู้ แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การให้บุคลากรนั้น ๆ ฝึกประสบการณ์ด้วยการฝึกปฏิบัติหน้าที่ในขั้นตอนนี้อาจยังไม่ได้ผลตามที่ต้องการมากนัก ผู้บริหารต้องคอยให้คำปรึกษา แนะนำให้ฝึกฝนประสบการณ์ จนเกิดทักษะมีความชำนาญในด้านนั้น ๆ เมื่อทำได้ดังนี้ก็จะได้บุคลากรที่มีทั้งความรู้ความสามารถ และคุณธรรม ที่เรียกว่าบุคลากรที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามที่องค์กรต้องการ

๔.๓.๓ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหาร

ในการบริหารงาน ผู้บริหารเป็นผู้กำหนดนโยบายและทิศทางการบริหาร หากผู้บริหาร มีความรู้ความสามารถควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ก็จะทำให้การบริหารงานเป็นไปตามทิศทางที่กำหนดได้ ในการปฏิบัติงานผู้ร่วมงานมักจะมองหาความรู้ความสามารถการมีภาวะผู้นำและคุณธรรม ของผู้บริหาร หากผู้บริหารมีความรู้ความสามารถแต่ไม่มีคุณธรรม ก็จะทำให้ผู้ร่วมงานไม่เชื่อมั่นในตัว ผู้บริหาร ดังนั้นผู้บริหารควรประกอบด้วยคุณธรรม เช่นการบริหารงานของหลวงพ่พระพรหมจริยา จารย์ที่บริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะท่านประกอบด้วยคุณธรรมสำหรับนักบริหารจาก

^{๕๓} พุ.ธ. (บาลี), ๒๕/๑๑/๑๕.

^{๕๔} พุ.ธ. (ไทย), ๒๕/๑๑/๑๑.

การศึกษาพบว่าท่านประกอบด้วยคุณธรรมสำหรับผู้นำหลายประการเท่าที่รวบรวมได้มี ๙ ประการ คือ

๑. สัมปติธรรม

๒. หลักธรรมาภิบาล

๓. ทศพิธราชธรรม

๔. ละเว้นอคติ

๕. สาราณียธรรม

๖. พรหมวิหาร (ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการ)

๗. สังคหัตถุ

๘. อิทธิบาท ๔ (หลักธรรมเป็นเหตุนำไปสู่ความสำเร็จ)

๙. คุณลักษณะของนักบริหาร

หลักธรรมทั้ง ๙ ประการนี้ มิใช่แต่ผู้บริหารระดับสูงสุดเท่านั้นที่ควรปฏิบัติตาม แม้ผู้ร่วมงานทุกระดับก็ควรปฏิบัติด้วย เพื่อให้องค์กรมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างเดียวกัน มีความแนวคิดไปในทิศทางเดียวกันผู้บริหารเองต้องปฏิบัติตามและส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรปฏิบัติตามด้วย

ในหลักธรรมทั้ง ๙ ประการนี้ หลักธรรมาภิบาล เป็นเสมือนกรอบในการทำงาน ส่วนหลักธรรมข้ออื่น ๆ เป็นหลักธรรมที่ช่วยสนับสนุนในการบริหาร สร้างความมีภาวะผู้นำตามแนวพุทธให้กับผู้บริหาร ดังนั้นควรจะนำหลักธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ และหลักธรรมอื่น ๆ ที่ช่วยสนับสนุนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักธรรมาภิบาลที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อใช้ในการบริหารงานทุกภาคส่วน โดยทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือกัน ส่งเสริมให้นำหลักธรรมเหล่านี้ไปใช้ให้เกิดผลในทุกระดับทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับชุมชน ภาคธุรกิจและเอกชน ภาคการเมือง และราชการ

กล่าวโดยสรุป การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของหลวงปู่พระพรหมจรรย์ ท่านบริหารโดยใช้ภาวะผู้นำที่มีในตัวท่าน ผสมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา บริหารงานให้เป็นไปตามกรอบงานอย่างถูกต้องและถูกวิธี โดยใช้การสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคลากร ทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำคิดนำมาก่อนจะชวนผู้อื่น ใช้ความเป็นผู้นำชักจูงแนะนำ ประสานให้บุคลากรเกิดการร่วมมือกัน ประกอบกิจนั้น ๆ ให้สำเร็จ ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่ผู้บริหารงานทุกระดับ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในองค์กรของตนได้ต่อไป

๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์(สังัด ปญฺญาวุฒมหาเถร) ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ทำให้ทราบถึงภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย รวมทั้งบทบาทในการเป็นผู้นำการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญฺญาวุฒมหาเถร) และภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญฺญาวุฒมหาเถร) ที่สามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ได้ ดังนี้

๑.ด้านการปกครอง

แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของหลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ คือ บริหารโดยความถูกต้อง แต่อาจไม่ถูกใจ ยึดถือความถูกต้องเป็นใหญ่ ตามหลักพระธรรมวินัย และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พร้อมทั้งกฎระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ มหาเถรสมาคม ปกครองด้วย สาราณียธรรม พรหมวิหารธรรม ท่านมีแนวคิดที่ว่า ไม่ใช่เพียงแค่พระผู้ใหญ่ในชั้นปกครองเท่านั้น ที่ต้องปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้ พระภิกษุสามเณรทุกรูปต้องปฏิบัติตามด้วย จึงจะทำให้การปกครองเรียบร้อยดีงามด้วย ถึงแม้ว่าพระผู้ใหญ่ในชั้นปกครองจะปฏิบัติตาม แต่ผู้อยู่ใต้ปกครองไม่ปฏิบัติตามก็จะทำให้เกิดปัญหาได้ ทั้งนี้ต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ เป็นผู้ชักจูงประสานส่งเสริมสนับสนุน และผลักดันให้เกิดการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎระเบียบเหล่านี้

๒.ด้านการศึกษา

แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาของท่าน จะเริ่มจากการให้การศึกษาทั้งคณาจารย์ และการมีคุณธรรมควบคู่กันไป โดยวิธีการก็คือ สร้างแรงจูงใจ ให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของเป้าหมายคือความสำเร็จ และมีความเพียรพยายามที่จะดำเนินไปให้ถึงแล้วให้การศึกษา คอยสนับสนุน อุปถัมภ์ แสดงความยินดีเมื่อสำเร็จ ยกย่องให้ปรากฏสังคม และมอบหมายงานให้ตามความเหมาะสม

๓.ด้านศึกษาสงเคราะห์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ที่พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ได้ดำเนินการอยู่มี ๒ ประการ คือ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการให้การสนับสนุนสถาบันการศึกษาและบุคคลผู้กำลังศึกษา แนวทางการบริหารงานของท่านคือ เสียสละเป็นเบื้องต้น ทำตนเป็นแบบอย่าง เลือกรับบุคลากรร่วมงานที่เหมาะสมกับงาน ให้การสนับสนุนส่งเสริม ให้ข้อเสนอแนะ ช่วยแก้ไขปัญหา ท่านปฏิบัติตามแนวทางนี้เสมอมา ทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม

๔.ด้านการเผยแพร่

แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแพร่ในการบริหารงานในด้านนี้ คล้ายกับการบริหารงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือมีความเสียสละเป็นเบื้องต้น โดยเสียสละทั้งทุนทรัพย์ เวลาและร่างกายประกอบด้วยอิทธิบาทธรรม เต็มใจพอใจเอาใจใส่โดยตรง ในการบริหารงาน ทำตนให้เป็นแบบอย่าง สรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพช่วยในการเผยแพร่ เนื่องจากการเผยแพร่เป็นเรื่องที่สำคัญ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนนี้ต้องมีความรู้ความสามารถพอสมควร เพราะมิฉะนั้นจะทำให้การเผยแพร่ผิดพลาดเกิดสัทธิธรรมปฏิรูปได้ การพัฒนาบุคลากรเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่ เพราะเป็นการส่งเสริมการเผยแพร่ ยกย่องบุคลากรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้งานด้านการเผยแพร่นี้ ต้องอาศัยผู้นำที่มีความเสียสละ รู้จักการวางแผน สรรหาบุคลากร รู้จักติดต่อประสานงาน รู้จักประยุกต์สถานการณ์กับสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ ใช้ในการเผยแพร่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการเผยแพร่แบบบูรณาการ ที่ใช้ได้ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ

๕.ด้านสาธารณูปการ

แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของหลวงพ่พระพรหมจรรย์นี้ เกิดจากแนวคิด จากนั้นก็เรียกประชุมผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกรและคณะกรรมการวัดเริ่มวางแผนบูรณปฏิสังขรณ์หรือการก่อสร้าง โดยเน้นประโยชน์การใช้สอยหาทุนในการก่อสร้างโดยไม่เป็นการเบียดเบียนญาติโยม เมื่อได้ทุนทรัพย์ก็ดำเนินการตามแผนที่วางไว้งานในส่วนนี้จึงได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

๖.ด้านสาธารณสงเคราะห์

แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการ ของหลวงพ่พระพรหมจรรย์ก็ไม่ต่างจากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านอื่น ๆ คือมีความเสียสละเป็นเบื้องต้น ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้เกิดการเสียสละเพื่อสังคม เมื่อรวบรวมสิ่งของ หรือทุนทรัพย์ที่พอจะช่วยเหลือสังคมได้ก็ดำเนินการ

บทที่ ๕

อภิปรายผลและเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง“ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์”(สังัด ปญญาวุฒมหาเถร) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยเพื่อศึกษาบทบาทในการเป็นผู้นำการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญญาวุฒมหาเถร)และเพื่อศึกษาภาวะผู้นำของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญญาวุฒมหาเถร)ที่สามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ (Interview)โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยพระสงฆ์และฆราวาสจำนวน ๑๒ รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลวิจัย

๕.๑.๑ ภาวะผู้นำตามแนวคิดทฤษฎีตะวันตก

ภาวะผู้นำตามความหมายของทฤษฎีตะวันตก ต่างก็มีความเชื่อกันไปตามทฤษฎีและมุ่งเน้นในเรื่องที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้ก็มาบรรจบที่เดียวกันคือภาวะผู้นำถ้ากล่าวโดยสรุปแล้ว บุคคลที่จะเป็นผู้นำหรือประกอบด้วยภาวะผู้นำ ต้องเป็นบุคคลที่มีบทบาทหรืออิทธิพลต่อคนในหน่วยงานมากกว่าผู้อื่น มีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานดำเนินไปสู่ความสำเร็จ มีความสามารถในการตัดสินใจ (Decision Making) และการแก้ปัญหา (Problem Solving) มีความสามารถในการคิดริเริ่มในการแสวงหาความสัมพันธ์อันดี ตลอดจนจูงใจให้ผู้ร่วมงานร่วมปฏิบัติงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความเต็มใจและพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบ และมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานของหน่วยงาน

๕.๑.๒ ภาวะผู้นำตามแนวพุทธ

ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่าการที่จะเป็นผู้นำเชิงพุทธที่ดีนั้น ต้องมีคุณสมบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำที่มีความซื่อตรงเที่ยงตรง นำองค์การไปสู่ความสำเร็จด้วยแนวทางอันชอบธรรม จึงจะทำให้ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่นและเป็นผู้ให้ความร่วมมือ เพื่อที่จะนำสังคมไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ หลักธรรมที่ผู้นำควรนำมาใช้ในการบริหารงานนั้น ได้แก่ ทศพิธราชธรรม, สังคหวัตถุ, พรหมวิหาร, สัมปยุตธรรม, และหลักธรรมอื่น ๆ ที่ช่วยสนับสนุนภาวะผู้นำและการบริหารงานตามกรอบของหลักธรรมาภิบาล

กล่าวโดยสรุป ผู้นำและภาวะผู้ตามแนวพุทธนั้น ได้แก่ บุคคลหรือการที่บุคคล พร้อมด้วยคุณสมบัติหรืออุปนิสัยตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่เป็นผู้นำซึ่งผู้ตามรู้สึกเลื่อมใสศรัทธาซึ่งเกิดจากปฏิบัติ หรือแนวทางปฏิบัติที่ผู้นำนั้นประพฤติปฏิบัติ ดังนั้นผู้นำตามแนวพุทธนั้นจึงต้องเป็นผู้นำที่สามารถนำได้ใน ๔ รูปแบบ คือ นำตน นำคน นำงาน และนำองค์การ นำตนคือ เป็นผู้ที่สามารถนำตนเองให้รอดพ้นจากภัยพิบัติหรืออุปสรรคต่าง ๆ กล่าวคือเป็นผู้ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ทำตนให้ถึงฝั่งแห่งความสำเร็จได้ อันเกิดจากการใช้คุณธรรมในทางพระพุทธศาสนา

เป็นแนวทางในการเป็นผู้นำ นำคน คือ นอกจากจะสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วยังเป็นที่พึ่งพาอาศัยของผู้อื่นได้อีกด้วย เป็นที่เคารพนับถือศรัทธาของผู้อื่น เพราะเหตุที่มีคุณลักษณะตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และพาเขาเหล่านั้นให้ประสบผลสำเร็จได้ด้วย นำนาง คือ เป็นผู้นำในกิจการงานต่าง ๆ จะเป็นผู้ที่ออกหน้าเสมอ ทำให้ผู้ตามรู้สึกว่าจะไม่เดียวดาย มีความมั่นใจในการปฏิบัติกิจการนั้น ๆ ส่วนนางองค์การนั้น หมายถึง สามารถเป็นผู้นำสูงสุดในองค์กร มีความสามารถในการกำหนดนโยบายหรือทิศทางขององค์กรนั้น ๆ และเป็นผู้ที่มีความสามารถในอันประสานทุกฝ่ายให้เกิดการร่วมมือกันด้วยฉันทะคือความพึงพอใจที่จะทำ แล้วนางองค์การนั้น ๆ ไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์องค์กร

อนึ่งการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ต้องการผู้นำตามแนวพุทธ ที่มีคุณลักษณะตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ (จักขุมา) เอาใจใส่งานจัดการธุระได้ดี (วิรุโ) ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยของความเป็นผู้นำ (นิสสัยสัมปันโน)

๕.๒ ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สงัด ปณฺณาวุธมหาเถร)

๑. ด้านการปกครอง

ก่อนจะมีการกล่าวถึงรายละเอียดเรื่องการปกครองของวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)นั้น ควรทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว โดยมีหลักการ คือ การปกครองคณะสงฆ์ มีแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติในการปกครองคณะสงฆ์ เรียกว่า “ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์” แบ่งออกได้ ๒ ส่วน คือ

๑. ส่วนหลัก ได้แก่ แบบแผนกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงาน หรือคณะผู้รับมอบงาน

๒. ส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชาการประสานงาน ผู้รักษาการแทน และวิธีปฏิบัติอื่น ๆ

การปกครองพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ภายในวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)นั้น ขึ้นตรงต่อเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสจะเป็นผู้มอบหมายภารกิจด้านต่างๆ ให้ผู้ช่วยเจ้าอาวาสในฝ่ายต่างๆ คณะกรรมการบริหารวัดได้ดำเนินการ ซึ่งการบริหารงานภายในวัดกะพังสุรินทร์ด้านปกครอง พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ หลวงพ่อท่านบริหารงาน โดยให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ นอกจากจะปกครองพระภิกษุสามเณรภายในวัดเพื่อความเรียบร้อยดังตามหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว เพื่อความเรียบร้อยดังภายในวัด ยังได้ท่านยังได้ใช้ภาวะผู้นำของท่าน ออกกฎระเบียบสำหรับเป็นข้อปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรวัดกะพังสุรินทร์ โดยใช้ชื่อว่า “ระเบียบวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)” ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง ว่าด้วยเรื่องระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสามเณร พระภิกษุสามเณรต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามหน้าที่ที่ทางวัดกำหนดไว้ด้วยความเคารพ เอื้อเฟื้อและตระหนักเอาใจใส่โดยเห็นเป็นเรื่องสำคัญ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ ด้านการปกครอง ท่านได้ให้ความสำคัญกับกฎระเบียบข้อบังคับประกาศและมติมหาเถรสมาคม บริหารงานด้านนี้ทั้งส่วนหลักและ

ส่วนย่อย ตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส และเพื่อเป็นการบริหารงานด้านการปกครองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ท่านก็ได้ออกกฎระเบียบของวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง) เพื่อใช้เป็นระเบียบปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรพระพรหมจริยาจารย์ ได้ใช้ภาวะผู้นำที่มีในตัวท่านมาบริหารงานในส่วนนี้ จึงทำให้การปกครองพระภิกษุสามเณรวัดกะพังสุรินทร์ มีระเบียบเรียบร้อยมาโดยตลอด

จากการที่พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ มีลักษณะของความเป็นผู้นำและเป็นนักปกครองที่ดี จึงได้รับความไว้วางใจจากคณะสงฆ์ให้ดำรงตำแหน่งทางการบริหารการปกครองคณะสงฆ์โดยลำดับ คือ

พ.ศ.๒๕๐๕เป็นเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์

พ.ศ.๒๕๑๓เป็นเจ้าคณะตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง

พ.ศ.๒๕๑๖เป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ.๒๕๑๗เป็นประธานคณะกรรมการที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดตรัง

พ.ศ.๒๕๒๒เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดตรัง

พ.ศ.๒๕๒๗เป็นเจ้าคณะจังหวัดตรัง

พ.ศ.๒๕๔๐เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑๘

พ.ศ.๒๕๔๑เป็นเจ้าคณะภาค ๑๘

พ.ศ.๒๕๔๔ เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ พระอารามหลวง

พ.ศ.๒๕๕๐เป็นเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ พระอารามหลวง

พ.ศ.๒๕๕๐เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะใหญ่หนใต้

พ.ศ.๒๕๕๑เป็นเจ้าคณะใหญ่หนใต้

อีกทั้งพระเดชพระคุณยังได้รับแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย (มติ ม.ส. ที่ ๒๘๕/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๘) ได้รับแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการดำเนินงานตามแผนพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ (คำสั่ง พ.ศ. ที่ ๑๖๖/๒๕๔๘ ลงวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๘) เป็นคณะที่ปรึกษา ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช (มติ ม.ส. ที่ ๒๕๙/๕๔๗ ลงวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๗) เป็นประธานคณะกรรมการสงฆ์ควบคุมและส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา ระหว่าง ไทย – มาเลเซีย (ก.ส.ทม.) และเป็นอนุกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จังหวัดตรัง (ปป.ส.จ.)

๒. ด้านการศึกษา

พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ เป็นผู้ที่อุทิศตนเพื่อการศึกษาของคณะสงฆ์อย่างแท้จริง ซึ่งพระเดชพระคุณ ได้เริ่มเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักศาสนศึกษา วัดคูหาสวรรค์ ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๔๙๗ และเมื่อย้ายมาจำพรรษาที่วัดกะพังสุรินทร์เมื่อปีพ.ศ. ๒๔๙๙ ก็ได้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักศาสนศึกษา วัดกะพังสุรินทร์ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นครูสอนพิเศษ สอนภาษาบาลีแก่นักเรียนเตรียมอักษรศาสตร์ โรงเรียนวิเชียรมาตุ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และเมื่อดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๐๕ ก็ได้เป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดกะพัง

สุรินทร์ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรังไปพร้อมกัน และยังได้รับการแต่งตั้ง เป็นกรรมการฝ่ายการศึกษาของมหาเถรสมาคม คำสั่งที่ ๓/๒๕๔๐ ในปีพ.ศ. ๒๕๔๐ อีกด้วย

พระพรหมจริยาจารย์ ได้จัดการศึกษาอย่างครบครัน คือ จัดการศึกษาทั้งในทางคันธุระ และ วิปัสสนาธุระ ในด้านคันธุระจัดให้มีการเรียนการสอนบาลีนักธรรม โดยเปิดสอนนักธรรมตั้งแต่ชั้นตรี – ชั้นเอก บาลีตั้งแต่ ประโยค ๑-๒, ป.ธ.๓ – ป.ธ.๔ การจัดการศึกษาด้านคันธุระ กล่าวคือนักธรรมและบาลี ได้จัดตั้งคณะผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา มีอาจารย์ใหญ่คอยควบคุมดูแล มีผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการและฝ่ายปกครอง มีเลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ โดยท่านเป็นเจ้าของสำนักศาสนศึกษาเอง คอยให้การอุปถัมภ์สนับสนุน ให้พระภิกษุสามเณรวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง) ศึกษาปริยัติธรรมควบคู่ไปกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การศึกษาทั้งสองด้านนี้ ท่านได้ทำหน้าที่ของการเป็นผู้นำ บริหารงานในส่วนของการศึกษา ได้เป็นอย่างดี ในด้านคันธุระ กล่าวคือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ท่านก็สอนเองในบางชั้น สนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่ใจในการศึกษาเล่าเรียน ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ สำหรับวิธีการบริหารจัดการและส่งเสริมงานด้านศาสนศึกษาของท่านมีดังต่อไปนี้

๑.ให้ความสะดวกแก่พระภิกษุสามเณรวัดกะพังสุรินทร์ และวัดอื่นที่เดินทางมาเพื่อการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม

๒.จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน

๓.จัดหาและประชุมอบรมครูสอนปริยัติธรรมให้ความสะดวกและให้กำลังใจ

๔.จัดหายานพาหนะให้ความสะดวกและให้ค่าใช้จ่ายต่างๆในการศึกษา

๕.จัดหารางวัลมอบแก่นักเรียนที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน

๖.ส่งนักเรียนแผนกบาลีชั้นเปรียญเอกไปศึกษาต่อที่สำนักเรียนส่วนกลาง

๗.จัดงานฉลองเปรียญธรรม นักธรรม เพื่อมอบทุนการศึกษา และให้กำลังใจแก่พระภิกษุสามเณรที่ศึกษาเล่าเรียน

๘.เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร ผู้ที่ผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามที่วัดกำหนดแล้ว ให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้

การบริหารด้านการศาสนศึกษาของพระพรหมจริยาจารย์ ที่ประสบผลสำเร็จมีนักเรียนบาลีนักธรรมและธรรมศึกษาสอบผ่านจำนวนมาก เป็นผลมาจากการที่ท่านมีภาวะผู้นำ และใช้ภาวะผู้นำในการบริหาร โดยการเริ่มคิดเริ่มทำสนับสนุนส่งเสริมการศาสนศึกษา และเป็นผู้นำคิดนำทำ ดังพระราชวรการ ได้กล่าวว่า พระพรหมจริยาจารย์ ท่านเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ และได้แสดงออกถึงความเป็นผู้นำ เช่นการสอนหนังสือท่านก็จะเป็นผู้ได้ให้ความเมตตาไปสอนเองเอง สำหรับเรื่องที่ไม่สามารถทำเป็นตัวอย่างได้ท่านก็จะคอยให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีจากการสัมภาษณ์ผู้เคยร่วมงานกับท่านจะเห็นว่าท่านเป็นผู้นำในทางที่ถูกต้อง พระมหาสุวรณ์ วิชาวโร ได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า ท่านเป็นผู้นำและนำอย่างถูกวิธี ทุกกิจกรรมในวัดท่านจะนำเสมอ ทำให้พระภิกษุสามเณรต้องทำตามท่าน บางวัดเจ้าอาวาสจะสั่งอย่างเดียวไม่ทำเป็นตัวอย่าง ท่านไม่เป็นแบบนั้น ด้วยความที่ท่านเป็นพระผู้ใหญ่เป็นที่เคารพนับถือของลูกศิษย์ บางครั้งแค่ท่านบอก

^๑สัมภาษณ์พระราชวรการ, เจ้าคณะจังหวัดตรังวัดกะพังสุรินทร์, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๕.

ความประสงค์ หรือวางนโยบาย พระภิกษุสามเณรญาติโยมก็ทำตามแล้ว^๒ จะเห็นได้ว่าท่านไม่ใช่เพียงแค่ผู้ให้การสนับสนุนจัดการศึกษาเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นผู้นำในการศึกษาอีกด้วยตั้งแต่การวางแผนจนถึงกระบวนการวิธีการปฏิบัติงาน

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ในงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ได้ตั้งทุนการศึกษาไว้ ๒ ระดับ คือเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้ตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาวัดกะพังสุรินทร์ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง โดยนำเงินฝากธนาคาร กรุงศรีอยุธยา จำกัด สาขาตรัง ประเภทฝากประจำ ชื่อบัญชี ทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาเลขที่บัญชี ๐๓๐ - ๒-๐๔๐๐๐ - ๔ และในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้ตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นอุดมศึกษาวัดกะพังสุรินทร์ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง โดยนำเงินฝากธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด สาขาตรัง ประเภทฝากประจำ ชื่อบัญชี ทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นอุดมศึกษา เลขที่บัญชี ๐๓๐-๒ - ๐๕๒๐๒ - ๗ โดยในระยะเวลาตั้งแต่ตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนทั้ง ๒ บัญชีขึ้นมา พระเดชพระคุณ ก็ได้บริจาคทรัพย์ส่วนตัวเพื่อเพิ่มทุนสงเคราะห์ให้มีจำนวนมากขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ในการสงเคราะห์นักเรียนในด้านการศึกษาอย่างเต็มที่ โดยได้แจกทุนการศึกษาแก่นักเรียนทั้งระดับชั้นประถมศึกษาและชั้นมัธยมศึกษาเป็นประจำทุกปี

๑. การจัดการศึกษา แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

- ๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
- ๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์
- ๓) โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์(ปัจจุบันให้เปลี่ยนเป็น“ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์”)
- ๔) โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษามี ๔ ประเภท ได้แก่

- ๑) ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
- ๒) ช่วยพัฒนาสถานการศึกษา
- ๓) ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา
- ๔) ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา^๓

ดังนั้น เมื่อทราบถึงการศึกษาสงเคราะห์ว่ามีรูปแบบเป็นอย่างไรแล้ว จากการศึกษาทำให้ทราบว่า วัดกะพังสุรินทร์ นั้นมีการให้การศึกษาสงเคราะห์ในลักษณะดังกล่าวเช่นกัน แต่พบว่า มีการศึกษาสงเคราะห์อยู่ ๒ ลักษณะ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการสงเคราะห์สถานศึกษาและบุคคลผู้กำลังศึกษา ซึ่งสามารถอธิบายได้ต่อไปนี้

^๒ สัมภาษณ์พระมหาสุวรณ์ วิชชาธโร, เลขานุการเจ้าคณะหนใต้ รูปที่ ๒, ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^๓ พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อตถเวที), แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), หน้า ๑๓๑.

๓. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดกะพังสุรินทร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยการริเริ่มของพระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ เป็นผู้นำในการเปิดศูนย์ฯ การเปิดศูนย์พุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นสิ่งที่น่าจะทำมากที่สุด เพราะในเขตอำเภอเมืองตรังและอำเภอใกล้เคียง ยังไม่มีศูนย์ฯ เลย และยิ่งไปกว่านั้นวัดกะพังสุรินทร์ยังตั้งอยู่ในเขตเทศบาลมีโรงเรียนล้อมรอบในรัศมี ๕ กิโลเมตร ประมาณ ๑๒ โรงเรียน แต่มีแค่ ๒ โรงเรียนเท่านั้น ที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุเข้าไปสอน จึงทำให้นักเรียนในอีกหลาย ๆ โรงเรียนไม่มีโอกาสได้ศึกษาธรรมะอย่างเต็มรูปแบบ

ฉะนั้นเมื่อเกิดศูนย์ฯ ขึ้นมา เด็กนักเรียนจากโรงเรียนดังกล่าว จะได้มีโอกาสศึกษาธรรมะและจริยธรรมอย่างเต็มที่ โดยอาศัยเวลาว่างในวันอาทิตย์เข้ามาศึกษา อีกอย่างหนึ่งจุดประสงค์ในการเปิดศูนย์ฯ นี้ ก็เพื่อที่ปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา ความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมไทย ความสำคัญของธรรมะและการนำธรรมะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่

เมื่อเปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์พ.ศ.๒๕๑๙ ถึง ปัจจุบันนี้ เป็นเวลา ๓๖ ปี ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดกะพังสุรินทร์ จึงได้เปิดทำการเรียนการสอนขึ้น เปิดรับสมัครนักเรียนและเยาวชนผู้สนใจทั่วไปเข้าเรียน ตั้งแต่ระดับชั้น ป.๓-ม.๖ ทำการเรียนการสอนใน ๔ วิชา คือ วิชาธรรมะ วิชาพุทธประวัติ วิชาศาสนพิธี วิชาพระพุทธศาสนาภาษาอังกฤษ และวิชาประวัติศาสตร์จังหวัดตรัง ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดกะพังสุรินทร์ การจัดการศึกษาแบบให้เปล่า คือนักเรียนทุกคนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น โดยศูนย์ฯ จะเป็นผู้ออกให้ทั้งหมด ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองนักเรียน และเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้กับนักเรียนที่มีความสนใจในการเรียนธรรมะ แต่ขาดทุนปัจจัยได้เรียนกันอย่างเต็มที่ในส่วนของงบประมาณจะได้รับการสนับสนุนมาจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังและวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง) ในแต่ละปีการศึกษาจะใช้งบประมาณถึง ๒๐๐,๐๐๐ บาท โดยประมาณ

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งนี้ได้เปิดดำเนินงานมาโดยมีนักเรียนที่ผ่านการอบรมจากศูนย์ฯ แห่งนี้แล้วจำนวนมาก

บุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)นั้น ประกอบไปด้วย คณะผู้บริหารศูนย์ ตั้งแต่ผู้อำนวยการศูนย์, ครูสอนประจำชั้น, ครูสอนชั้นพิเศษ, พระพี่เลี้ยง/สามเณรพี่เลี้ยง, และเจ้าหน้าที่ ในแต่ละปีการศึกษานั้น จะแต่งตั้งเป็นรายปี ซึ่งจะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์และความเหมาะสม แต่ตำแหน่งยังคงเดิม

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง) ซึ่งเป็นหนึ่งในการศึกษาสงเคราะห์ เกิดขึ้นจากการเห็นชอบของพระพรหมจริยาจารย์ เมื่อได้ก่อตั้งศูนย์แล้วท่านในฐานะที่เป็นผู้อำนวยการศูนย์ฯ ก็ได้บริหารศูนย์ฯ ด้วยดีมาโดยตลอด ทั้งเป็นผู้นำในการบริหารงานด้านนี้ ตั้งแต่ประชุมกำหนดนโยบาย วางแผนปฏิบัติงาน ติดตามผลการปฏิบัติงาน และประเมินผลการปฏิบัติงาน พระพรหมจริยาจารย์ ได้ใส่ใจเอาใจใส่กับงานด้านนี้จนประสบความสำเร็จตราบเท่าทุกวันนี้ ปัจจุบันศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง) ได้เป็นศูนย์ต้นแบบประจำจังหวัดตรัง

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือบุคคลที่กำลังศึกษา เป็นหนึ่งในการศึกษา สงเคราะห์ที่พระพรหมจริยาจารย์ ได้ดำเนินการสนับสนุนมา ตั้งแต่ปี ๒๕๑๙ เป็นต้นมาจนถึง ปัจจุบัน ในงานส่วนนี้ท่านมองว่า การศึกษาสามารถพัฒนาคนได้ การสนับสนุนการศึกษาจึงถือว่าเป็นการพัฒนาคนด้วย ดังนั้นพระพรหมจริยาจารย์จึงได้สนับสนุนสถานศึกษาและผู้ที่กำลังศึกษา ใน ส่วนของสถานศึกษา ท่านได้รวบรวมทุนส่วนตัวของท่านสร้างอาคารเรียน และซื้ออุปกรณ์การศึกษา ให้กับโรงเรียนต่าง ๆ เมื่อพระภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกาวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)ทราบ ก็ได้ช่วยเหลือด้วยการสมทบทุนการก่อสร้างด้วย ทำให้เห็นว่าท่านได้เป็นผู้นำที่ทำให้เป็นแบบอย่าง และทำให้คนเอาอย่างในทางดี ดังพระมหาสุวรณ์ วิชาวธโร ฌได้ให้การสัมภาษณ์ว่า พระพรหม จริยาจารย์ท่านเป็นผู้นำในใจคน คือเป็นผู้นำที่นำปฏิบัติตาม บางครั้งท่านจะไม่ใช้บุคลากรทำงาน เลยทีเดียว ท่านจะทำให้เห็นก่อนแล้วให้เขาออกปากช่วย ซึ่งเราก็ต้องช่วยด้วยความเต็มใจ เพราะ ท่านไม่ได้สั่งอย่างเดียวท่านทำด้วย บางเรื่องที่สำคัญท่านจะลงมายุ่งเอง ถ้าเรื่องที่สำคัญน้อยท่านก็ จะมอบหมายหน้าที่ให้ผู้มีความรู้ความสามารถทำ และคอยให้การสนับสนุนกำกับดูแล

นอกจากพระพรหมจริยาจารย์จะช่วยสนับสนุนสถาบันการศึกษาแล้ว ท่านยังได้ให้การ สนับสนุนบุคคลผู้กำลังศึกษาด้วย โดยใช้ทุนส่วนตัวของท่านมอบเป็นทุนการศึกษาให้กับนักเรียน นักศึกษาที่กำลังศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นต้นมา บุคคลที่ได้รับทุนมีตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ซึ่งบุคคลที่ได้รับทุนการศึกษาจะคัดเลือกจากการเป็นนักเรียนที่ดี ตั้งใจเรียนดี มีความกตัญญูกตเวทิต่อบุพการี ทุกครั้งที่มีการมอบทุนการศึกษา ท่านก็จะกล่าวให้ โอวาทเป็นแนวทางในการศึกษา และดำเนินชีวิต ด้วยการสนับสนุนงานในส่วนนี้ทำให้พระภิกษุ สามเณรและอุบาสกอุบาสิกาวัดกะพังสุรินทร์ ได้เห็นความสำคัญ เกิดพลังใจพลังศรัทธา สมทบทุน ช่วยสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาในส่วนนี้ โดยที่ท่านไม่ได้บอกปากขอให้ช่วย ถือได้ว่าการบริหารงาน ในส่วนนี้ท่านได้ใช้ภาวะผู้นำ โดยการทำให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดี จนผู้ตามเกิดความศรัทธา และ ยอมทำตามโดยที่ท่านไม่ต้องบอกปากขอ ทำให้เห็นว่าท่านเป็นผู้นำในงานส่วนนี้อย่างแท้จริง

๔. ด้านการเผยแผ่

ในส่วนของงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระเดชพระคุณพระพรหมจริยาจารย์ ได้ดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นพระคณาธิการองค์การเผยแผ่จังหวัดตรัง

พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นพระธรรมทูตจังหวัดตรัง

พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคใต้ มีหน้าที่ออกตรวจการงานพระธรรม ทูตในเขตสายที่ ๘ และสายที่ ๙

การบริหารด้านการเผยแผ่ของวัดกะพังสุรินทร์(พระอารามหลวง)มีทั้งเชิงรับและเชิงรุก ใน การนี้พระพรหมจริยาจารย์ จะเน้นการเผยแผ่กับบุคคล ๓ กลุ่มดังรายละเอียดต่อไปนี้

สัมภาษณ์พระมหาสุวรณ์ วิชาวธโร, เลขานุการเจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

๑. การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร

การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร พระพรหมจริยาจารย์ ได้ใช้วิธีการเผยแผ่ โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. จัดการศึกษาทั้งแผนกธรรมและบาลี
๒. จัดการศึกษาให้กับพระนวกภูมิผู้บวชใหม่
๓. ให้โอวาทอบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรเป็นประจำทุกวันพระ
๔. สอนให้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณรนี้ พระพรหมจริยาจารย์ ได้เริ่มจากการสอนธรรมและการเจริญสติก่อน เพื่อเป็นการปรับสภาพจิตใจระดับจิตใจเป็นพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสามเณรที่บวชใหม่อยู่ประจำหรือย้ายมาจากวัดอื่น ท่านก็จะสอนธรรมและปฏิบัติเป็นประจำทุกวันอาทิตย์และวันพระ พร้อมทั้งให้โอวาท จากนั้นท่านก็จะให้ศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งธรรมและบาลี หากเป็นพระที่บวชเพียงแค่พรรษาเดียวก็จะให้ศึกษาหลักสูตรพระนวกะ นอกจากนั้นก็จะให้ศึกษาหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี โท เอก และหลักสูตรเปรียญธรรม ตั้งแต่ประโยค ๑ – ๒ จนถึงประโยค ป.ธ.๔ หากพระภิกษุสามเณรที่เรียนจบประโยค ป.ธ.๓ แล้ว มีความประสงค์จะเรียนต่อปริญญาตรี ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยอื่น ท่านก็ให้การสนับสนุน แต่มีข้อแม้ว่าจะต้องเรียนบาลีควบคู่กันไปด้วย นับได้ว่าท่านมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล เห็นประโยชน์ที่จะเกิดกับตัวผู้เรียนสำนัก และบริษัทคนรอบข้าง การบริหารงานในส่วนนี้ทำให้สะท้อนถึงความเป็นผู้นำของท่านในทางหนึ่ง

๒. การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับประชาชนทั่วไป

ในส่วนของการเผยแผ่หลักธรรมสู่ประชาชนทั่วไป พระพรหมจริยาจารย์ ท่านเป็นผู้นำในการเผยแผ่ทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมการเผยแผ่นี้ด้วย โดยเริ่มจากการประชาสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นทางป้ายโฆษณา หรือทางสื่อวิทยุ ท่านได้จัดพระเจ้าหน้าที่ให้การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมอันเป็นบุญกุศลของวัดที่ประชาชนทั่วไปจะสามารถร่วมได้ เช่นประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนทั่วไปเข้าวัดสวดมนต์วันอาทิตย์ ประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนเข้าปฏิบัติธรรม ประชาสัมพันธ์ในเรื่องของการเรียนธรรมศึกษา และประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมอันเป็นบุญกุศลต่าง ๆ ด้วย จากนั้นเมื่อมีผู้สนใจในเรื่องต่าง ๆ ท่านก็ได้สนับสนุนส่งเสริมในกิจนั้น ๆ หากมีผู้สนใจเรียนธรรมศึกษาท่านก็จัดหาครูสอน จัดหาหลักสูตรให้ มีผู้สนใจจะปฏิบัติธรรมท่านก็สอนวิปัสสนาให้ การบริหารงานในส่วนนี้ของท่าน สร้างประโยชน์สุขให้กับประชาชนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง โดยขั้นตอนในการบริหารงานในส่วนนี้เริ่มจากการประชาสัมพันธ์บอกข่าวสาร ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ เมื่อมีผู้สนใจจัดการบริหารให้เป็นไปตามรูปแบบนั้น ๆ และให้การสนับสนุนส่งเสริม โดยการเผยแผ่หลักธรรมสำหรับประชาชนทั่วไป พระพรหมจริยาจารย์ ได้ใช้วิธีการเผยแผ่ โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. จัดการศึกษาในหลักสูตรธรรมศึกษา (ตรี-เอก)
๒. แสดงพระธรรมเทศนาทุกวันพระ

๓. จัดนิทรรศการในโอกาสและวันสำคัญต่าง ๆ
๔. เผยแพร่หลักธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน
๕. เชิญชวนและนำประชาชนเข้าวัดสวดมนต์ปฏิบัติธรรมฟังพระธรรมเทศน์และประกอบกิจอันเป็นบุญกุศลทุกวันสำคัญ

๓. การเผยแพร่หลักธรรมสำหรับเยาวชน

การเผยแพร่หลักธรรมสำหรับเยาวชน พระพรหมจริยาจารย์ได้จัดโครงการต่างๆ ที่ส่งเสริมการเผยแพร่หลักธรรมไปสู่เยาวชน เช่น การจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ส่งพระสอนศีลธรรมไปสอนในสถานศึกษา เป็นต้น การบริหารงานในส่วนนี้ พระพรหมจริยาจารย์เริ่มด้วยการพัฒนาบุคลากร ให้มีความสามารถพอที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้ เมื่อพัฒนาบุคลากรเสร็จแล้ว ก็ได้มอบหมายงาน แต่งตั้งบุคลากรในแผนกต่าง ๆ ให้บริหารงานตามหลักพระธรรมวินัย เพื่อประโยชน์สุขของสังคม ทั้งยังให้การสนับสนุน ให้กำลังใจ แก่บุคลากร ซึ่งการบริหารงานในส่วนนี้ท่าน ได้จัดการเผยแพร่โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
๒. จัดให้มีการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
๓. จัดให้มีการเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา
๔. จัดให้มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน ด้วยการเข้าค่ายพุทธบุตร
๕. ส่งพระสอนศีลธรรมไปสอนศีลธรรมในสถานศึกษาต่าง ๆ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่นี้ พระพรหมจริยาจารย์ ท่านมีวิสัยทัศน์มองเห็นความสำคัญของบุคคล ๓ กลุ่ม และจัดการเผยแผ่ให้ทั่วถึง โดยที่พระภิกษุสามเณรในความหมายคือผู้รักษาพระธรรมวินัย เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย แล้วสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม จำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมเป็นอย่างดี เพื่อการปฏิบัติปฏิบัติชอบดังกล่าว และเพื่อสอนให้ประชาชนปฏิบัติปฏิบัติชอบตามด้วย ประชาชนคือผู้อยู่ร่วมสังคมกัน หากประชาชนมีคุณธรรม ก็จะทำให้เขาเหล่านั้นอยู่อย่างสันติสุข จำเป็นต้องทำการเผยแผ่หลักธรรมไปสู่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ ที่ได้ชี้แจงมา และเยาวชนซึ่งถือว่าเป็นต้นกล้าของสังคมไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังหลักธรรมให้เยาวชนเหล่านั้น เพราะถ้าหากเยาวชนเติบโตขึ้นในท่ามกลางของสังคมที่ไร้ซึ่งคุณธรรม ก็จะทำให้เขาเหล่านั้นเป็นคนไร้คุณธรรมด้วย ดังสุภาษิตในสัทตคัมภชาดกที่ว่า “ยัยหิราชภทิสนตวาวทิวาสสึลลวณตวีสลวาสตสเสวคจจติ” ข้าแต่พระราชา บุคคลคบคนใด ๆ เป็นสัทบุรุษ อสัทบุรุษ มีศีล หรือไม่มีศีล บุคคลนั้นย่อมไปสู่อำนาจของบุคคลนั้นนั่นเทียว^๕ การเผยแพร่หลักธรรมสู่เยาวชน จึงถือว่าเป็นการป้องกันภาวะความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของสังคมไทยอันจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งนี้เกิดจากการที่ท่านมีภาวะผู้นำ และใช้ภาวะผู้นำในการบริหารงาน เป็นผู้มองการณ์ไกล เอาใจใส่ในธุระพร้อมด้วยอุปนิสัยและคุณสมบัติในการเป็นผู้นำรู้จักการใช้บุคลากรช่วยในการเผยแผ่ และรู้จักเลือกบุคคลผู้รับการเผยแผ่ ดังที่พระครูปลัดรัตนวิวัฒน์ ได้กล่าวว่า ท่านเป็นนักบริหารและใช้หลักธรรมของนักบริหารคือ ๑. จักขุมา ท่านจะมองการณ์ไกลมีการวางแผนการทำงานที่ดี ๒. วิธูโรท่านเอาใจ

^๕ พ.ช. (บาลี) ๒๗/๒๑๕๒/๔๓๗, (ไทย) ๒๗/๒๑๕๒/๓๗๓.

ใส่ในงานของท่าน **๓. นิสสัยสัมปันโน** ท่านถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติและอุปนิสัยที่ดีในการปฏิบัติงาน^๖ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงบริหารงานในส่วนนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕.ด้านการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ กล่าวคือ

๑.การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒.การอื่นเกี่ยวกับการวัดคือการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓.กิจการอื่น ๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔.การศาสนสมบัติของวัด

จะเห็นได้ว่า การสาธารณูปการ มี ๔ ประการ เป็นหน้าที่ที่เจ้าอาวาสต้องบริหารให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส งานในส่วนนี้พระพรหมจริยาจารย์ ได้บริหารให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของท่าน เริ่มตั้งแต่เข้ามารับตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสท่านก็ได้นำญาติโยมและคณะสงฆ์วัดกะพังสุรินทร์ก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและศาสนวัตถุ ให้เพียงพอและพร้อมต่อการใช้งาน และแต่งตั้งพระภิกษุในวัดกะพังสุรินทร์เป็นเจ้าหน้าที่ในการบูรณปฏิสังขรณ์ และสร้างเสนาสนะต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์พระพรหมจริยาจารย์ ท่านได้ให้แนวคิดไว้ว่า หากสถานที่สัปปายะก็จะนำมาซึ่งความสัปปายะอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการศึกษาลေเรียนพระปริยัติธรรม และการปฏิบัติธรรม เป็นเหตุให้นำมาซึ่งความปฏิเวธ งานในด้านสาธารณูปการ ในส่วนของกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นงานการกุศลของคณะสงฆ์ท่านก็เป็นผู้นำในกิจกรรมนั้น เช่นการทำบุญอุทิศถวายอดีตเจ้าอาวาสและผู้ทำคุณประโยชน์ต่อวัด งานประจำปี เป็นต้น ท่านเป็นผู้ริเริ่มจัดทำ ด้วยงบประมาณของท่านเอง ทำให้พระภิกษุสามเณร และอุบาสกอุบาสิกาเกิดศรัทธาร่วมทำบุญในงานนั้นด้วย ในด้านศาสนสมบัติ ท่านก็ได้บริหารจัดการดูแลรักษาและจัดเก็บให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ โดยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎกระทรวง คำแนะนำของกรมการศาสนาว่าด้วยเรื่องปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พร้อมทั้งได้แต่งตั้งไวยาวัจกรของวัดและคณะกรรมการมาช่วยบริหารงานในส่วนนี้ ด้วยการบริหารงานด้านสาธารณูปการของท่านนี้ ทำให้มองเห็นภาพของการเป็นผู้นำของท่านได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะปกติผู้บริหารระดับสูงจะบริหารจัดการตามแนวคิดของตนแต่พระพรหมจริยาจารย์ก็ได้บริหารงานตามแนวคิดของตนแต่เพียงอย่างเดียว ท่านทำให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานในส่วนใดก็ตามต้องเป็นไปตามกรอบงานเป็นไปตามความถูกต้องเป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ พระเทพสิทธิเวที ได้กล่าวถึงการบริหารงานของพระพรหมจริยาจารย์ในด้านนี้ว่า ท่านเอาจริงเอาจังกับการบริหารงานมาก ท่านไม่ค่อยใช้อำนาจกับผู้ใต้บังคับบัญชามาก เมื่อได้ร่วมงานกับท่านรู้สึกเป็นกันเอง ทำให้เราทำงานได้สะดวกและลักษณะที่โดดเด่นของพระพรหมจริยาจารย์ คือ ท่านชอบสร้าง ท่าน

^๖ สัมภาษณ์พระครูปลัดรัตนวัฒน์, เจ้าอาวาสวัดใหม่ยายแป้น, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^๗ สัมภาษณ์ พระพรหมจริยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

สร้างทั้งเป็นศาสนวัตถุศาสนสถานและศาสนบุคคล ภูมิวิหารลานเจดีย์ต่าง ๆ ท่านก็นำญาติโยมสร้างสวयงาม บุคลากรในวัดท่านก็สร้างด้วยการให้การศึกษา นำปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ อย่างไม่มีความบกพร่อง^๕ ด้วยเหตุนี้ การบริหารงานในด้านสาธารณูปการของพระพรหมจริยาจารย์ จึงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม

ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๕ – ๒๕๓๗ ได้ก่อสร้างถาวรวัตถุ ได้แก่ ภูมิเจ้าอาวาส (หอสมุดชาติเขื่อนกรรมสูตรและเพื่อน), อาคารเรียนโรงเรียนปริยัติธรรมสหประชาสรรค์, อาคารโรงอาหารนักเรียน, อาคารเรียน, ภูมิทั่วไปรวม ๑๐ หลัง, โรงเก็บรถยนต์, ฌาปนสถาน (เมรุ), ศาลาบำเพ็ญกุศลศพ, โรงเลี้ยง, โรงครัว, ห้องน้ำรวม ๗ หลัง, ศาลาพักร้อนหลังที่ ๒, หอระฆัง, กำแพงวัด, ถังน้ำประปา

พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้ดำเนินการก่อสร้างหอสมุด จำนวน ๑ หลัง และดำเนินการก่อสร้างโรงครัว จำนวน ๑ หลัง

พ.ศ.๒๕๓๘ ได้ดำเนินการปฏิสังขรณ์โรงฉัน

พ.ศ.๒๕๔๐ ได้ดำเนินการก่อสร้างถนนทางเข้าวัด สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก

พ.ศ.๒๕๔๑ ได้ดำเนินการก่อสร้างพื้นที่ซีเมนต์บริเวณลานวัด

พ.ศ.๒๕๔๒ ดำเนินการเทพื้นซีเมนต์บริเวณ ลานวัดต่อจากปีก่อน

พ.ศ.๒๕๔๒ ดำเนินการปฏิสังขรณ์ศาลาบำเพ็ญกุศลศพ

พ.ศ.๒๕๔๓ ดำเนินการก่อสร้างศาลาพักร้อน (ศาลาถาวร) จำนวน ๑ หลัง

พ.ศ.๒๕๔๗ ดำเนินการสร้างศาลาธรรมสภา

พ.ศ.๒๕๔๗ ดำเนินการก่อสร้างศาลาบูชาพระ จำนวน ๑ หลัง

พ.ศ.๒๕๔๙ ดำเนินการก่อสร้างซุ้มประตูและปรับภูมิทัศน์ทางเข้าวัด

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่ซึ่งในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑.การดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อปต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

๒.การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น

๓.การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔.การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมไปถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น^๖

^๕สัมภาษณ์พระเทพสิทธิมนี, เจ้าอาวาสวัดดุสิตาราม,รองเจ้าคณะภาค๑๖. ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^๖พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, หน้า ๘๘.

จากการศึกษา พบว่าพระพรหมจริยาจารย์ ได้บริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ครบทุกส่วน ท่านเห็นความสำคัญในเรื่องของการเจ็บไข้ได้ป่วย และเพื่อเป็นการเกื้อกูลประชาชนได้สร้างโรงพยาบาลสิเกา เป็นผู้นำในการบริหารหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ โดยท่านได้มีแนวคิดไว้ว่า บ้านช่วยวัด วัดช่วยบ้าน เมื่อพระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์จากประชาชนแล้ว พระสงฆ์ก็ควรทำประโยชน์ตอบแทนประชาชนบ้าง นอกเหนือไปจากการเทศนาสั่งสอน และเป็นเนืองนาคบุญ สิ่งที่คุณควรทำก็คือการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนด้วยการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อันนี้เป็นกิจที่เราจะทิ้งไม่ได้^{๑๐}

จากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านของพระพรหมจริยาจารย์ ทำให้เห็นว่าท่านได้ใช้ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ท่านเป็นผู้นำที่ประกอบด้วยคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ดี ท่านเป็นผู้นำในกิจการทุกอย่าง เป็นผู้มีความคิดริเริ่ม เป็นผู้ที่ทำให้ตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ตาม สิ่งที่ท่านไม่สามารถนำปฏิบัติได้ก็จะให้การสนับสนุน ผู้ได้บังคับบัญชา ท่านมีวิธีการในการติดต่อประสานงานให้ฝ่ายต่าง ๆ มาร่วมมือกันปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเสมอมา ดังที่พระมหาสุวรณ์ วิชชาธโร ได้กล่าวถึงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ว่า ท่านผู้นำที่ดีและได้ใช้ภาวะผู้นำในการบริหาร ท่านรู้จักใช้บุคลากร รู้จักประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเช่นสำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัด รวมทั้งเทศบาลและอื่น ๆ จะเห็นได้จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ท่านจะประชุมคณะทำงานแล้วร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ โดยท่านจะนำหน้าเสมอ เช่นการทอดผ้าป่าช่วยน้ำท่วมปี๕๔ท่านจะทำให้เป็นแบบอย่าง เพื่อให้คณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนปฏิบัติตาม^{๑๑} นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้ในด้านจิตใจของลูกศิษย์ลูกหา และประชาชนทั่วไป จนทำให้วัดกะพังสุรินทร์มีการพัฒนาทั้งด้านศาสนวัตถุและศาสนบุคคลควบคู่กันไป ดังพระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า ท่านมีความน่าเลื่อมใสศรัทธาในตัวบุคคล เมื่อมองเห็นท่านแล้วก็จะเกิดความเลื่อมใส ท่านจะนำพระภิกษุสามเณรในทุกเรื่อง เช่นกิจวัตรของสงฆ์ท่านก็จะนำทำมิได้ขาด^{๑๒} ในการสัมภาษณ์พระเทพกิตติเวที (ฉ่ำ) ท่านก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ว่า ท่านเป็นผู้นำและมีภาวะผู้นำในการบริหารงาน เท่าที่รู้จักท่านรู้จักวางแผนไว้ล่วงหน้า มองการณ์ไกล เอาใจใส่กับงานของท่าน^{๑๓}

นอกจากการเป็นผู้นำในวัดแล้ว ท่านยังได้เป็นผู้นำของคณะสงฆ์จังหวัดตรังในหลายเรื่องเป็นผู้ที่คอยให้คำปรึกษาในการบริหารงานกับพระสังฆาธิการในจังหวัดตรังและจังหวัดอื่นๆ พระประสิทธิ์โสภณ(จานงค์ อภิชาโต) ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ท่านได้ใช้ภาวะผู้นำเสมอ งานของท่านเองท่านก็จะเป็นผู้นำ คือนำคิด นำทำ ส่วนในงานของคณะสงฆ์ของจังหวัดตรัง ท่านก็ได้เป็นผู้นำในกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ท่านได้ให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะที่ดี สามารถนำมา

^{๑๐}สัมภาษณ์ พระพรหมจริยาจารย์, เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ เจ้าคณะใหญ่หนใต้, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๑๑}สัมภาษณ์พระมหาสุวรณ์ วิชชาธโร, เจ้าคณะอำเภอเมืองตรัง, เลขานุการเจ้าคณะหนใต้รูปที่ ๒, ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๑๒}สัมภาษณ์พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

^{๑๓}สัมภาษณ์พระเทพกิตติเวที(ฉ่ำ), เลขานุการเจ้าคณะหนใต้รูปที่ ๑ รองเจ้าคณะภาค๑๗, ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

ปฏิบัติได้จริง^{๑๔} และด้วยความที่ท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่จึงทำให้ท่านเป็นที่เคารพศรัทธาหนักยิ่งของ พระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกา และได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำ ดังที่พระเทพคุณาธาร ได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า ท่านเป็นพระมหาเถระ ดำรงตำแหน่งเป็นถึงเจ้าคณะใหญ่หนใต้ โดยทางตำแหน่งท่านก็คือผู้นำอยู่แล้ว แต่ท่านก็มีภาวะผู้นำประกอบด้วย ท่านนำตน คือปฏิบัติตนตาม สมณวิสัยให้เป็นที่เคารพนับถือของศิษยานุศิษย์ ท่านนำคน คือเป็นผู้นำผู้อื่นในการสร้างคุณงามความดี และนำงานคือเป็นผู้นำในกิจการงานต่าง ๆ ของคณะสงฆ์จนประสบผลสำเร็จ^{๑๕}

จากการสัมภาษณ์พระพรหมจริยาจารย์โดยตรง และพระเถระที่เกี่ยวข้องในฐานะที่เคยร่วมงานกับท่าน ต่างก็ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ ซึ่งสามารถรวบรวมสรุปได้ว่า พระพรหมจริยาจารย์ ประกอบด้วยคุณลักษณะของผู้นำที่ดี เป็นผู้นำที่อยู่ในใจคน ริเริ่ม นำคิด นำทำ นำปฏิบัติ ให้การสนับสนุน ส่งเสริม ให้คำแนะนำที่ดี เป็นที่พึ่งให้กับพระภิกษุสามเณรในปกครองของท่าน พัฒนาทั้งวัตถุและบุคลากรควบคู่กันไป และการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ท่านจะยึดหลักพระธรรมวินัย บริหารตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ มติ มหาเถรสมาคม และลักษณะที่โดดเด่นของท่านคือ การพัฒนาบุคลากรโดยเริ่มจากจิตใจก่อน ด้วยการสอนธรรม เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เพื่อเป็นรากฐานของการประกอบกิจอื่น ๆ ท่านได้บริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านให้เป็นไปด้วย ความเรียบร้อยดีงามเสมอมา

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สัจด์ ปญญาวุธมหาเถร)” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) ควรมีความเข้มแข็งในด้านการปกครองดูแลความสงบเรียบร้อยของพระภิกษุและสามเณร ศิษย์วัด รวมถึงประชาชนที่เข้ามาบำเพ็ญบุญบารมีเพื่อกุศลภายในวัด
- ๒) การศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีได้พัฒนาระบบการศึกษา ส่งเสริมให้พระภิกษุและสามเณรเข้ามาศึกษาเล่าเรียนเป็นจำนวนมาก ทั้งยังเพิ่มบุคลากรที่มีความรู้และความสามารถและจิตใจที่เสียสละเข้ามาทำงานด้านนี้โดยตรง
- ๓) ควรจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีโทรทัศน์ การฝึกอบรมพระภิกษุและสามเณรให้มีความรู้ในด้านการเผยแผ่ธรรมะ
- ๔) ควรเอาใจใส่ในการควบคุมดูแลในเรื่องการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุที่ชำรุดและการก่อสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ ภายในวัดให้เป็นไปด้วยดี และให้วัดมีความสะอาดเรียบร้อย

^{๑๔}สัมภาษณ์พระประสิทธิ์โสภณ (จันทน์ อภิชาติ), เจ้าอาวาสวัดประสิทธิ์ชัย, รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง, ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

^{๑๕}สัมภาษณ์พระเทพคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดดูลายาราม, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

๕) ควรสนับสนุนและช่วยเหลือเกื้อกูลพุทธศาสนิกชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยพิบัติทางธรรมชาติต่าง ๆ รวมทั้งช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณะประโยชน์

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ควรมีการนำแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอดีตมาปรับปรุงให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยไม่ขัดพระธรรมวินัย

๒) การดำเนินการทุกด้านเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ควรมีการวางแผนการปฏิบัติงานไว้ แล้วค่อยดำเนินงานและติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

๓) การบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน ๖ ด้านควรให้ความสำคัญในเรื่องการดำเนินงานและปฏิบัติงานอย่างเท่าเทียมกันไม่ดำเนินนโยบายเพียงด้านใดด้านหนึ่ง

๔) การพิจารณาร่างวัสดุสิ้นเปลืองหรือตำแหน่งหน้าที่(สมณศักดิ์) ควรพิจารณาจากผลปฏิบัติงานมิใช่เอนเอียงเข้าหาผลประโยชน์และพวกพ้องจนเกิดความอยุติธรรม

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. เนื่องจากการทำวิจัยในครั้งนี้เน้นศึกษาเรื่องราวของผู้นำของหลวงพ่พระพรหมจริยาจารย์ที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยภาพรวม จึงควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการศาสนศึกษา หรือด้านอื่น ๆ โดยตรง เพื่อให้ทราบถึงหลักการและแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แต่ละด้านที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

๒. เนื่องจากวัดกะพังสุรินทร์เป็นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จึงควรมีการวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจ หรือแนวทางในการบริหารศูนย์ฯ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยต่อไป

๓. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจของประชาชนผู้เข้าวัดที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัด เพื่อจะได้เป็นข้อมูลในการปรับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ ให้เข้ากับประชาชน เพื่อประชาชนจะได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเข้าวัด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ .พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กนก แสนประเสริฐ, **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กวี วงศ์พุด, **ภาวะผู้นำ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : บริษัท บี.เค.อินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๕.

แก้ว ชิตตะขบ, **พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือครูจริยศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒).

ชาญชัย อาจินสมาจาร, **ภาวะผู้นำในองค์กร**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ปัญญาชน ๒๕๕๐.

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, **ประชาธิปไตยสังคมนิยมกับสังคมไทย**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๒๐.

เฉลิมพล โสมอินทร์, **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุตรไพศาล, ๒๕๔๖.

นงค์ลักษณ์ สุทธิวัฒนพันธ์, **การพัฒนาบุคลากรผู้นำและผู้บริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : บริษัท เคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๓๙.

นิตย สัมมาพันธ์, **ภาวะผู้นำ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อินโนกราฟฟิกส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

นิธิ เอียวศรีวงศ์, **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย**, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลด์คิมทอง, ๒๕๔๔.

นพพงษ์ บุญจิตราดุล, **หลักการบริหารการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทการพิมพ์, ๒๕๔๐.

- บุญศรี พานะจิตต์³, **โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ**, กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕.
- บุญศรี พานะจิตต์, **ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด**, กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕.
- ประสิน โสภณบุญ, **สังคมวิทยาของการบริหารรัฐกิจ ภาค ๑ แนวความคิดทั่วไปและทฤษฎีองค์การ**, กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๓.
- พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อดุลเวที), **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)**, กรุงเทพมหานคร : หจก.สามลดา, ๒๕๔๙.
- พระครูสิริจันทนิวิฐ (บุญจันทร์ เขมกาโม), **ภาวะผู้นำเชิงพุทธ**, กรุงเทพมหานคร : นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๙.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วินดาต้าโปรดักส์, ๒๕๔๘.
- พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **“ทศวรรษธรรมทัศน์พระไตรปิฎก”**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๔.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), **การพัฒนาพระสังฆาธิการภาค ๒ ภาคปฏิบัติการ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- พระราชญาณวิสิฐ(เสริมชัย ชยมงคลโล), **การบริหารวัด**, ราชบุรี : เพชรเกษมการพิมพ์ นครปฐม, ๒๕๔๘.
- พระราชญาณวิสิฐ(เสริมชัย ชยมงคลโล), **หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มงคลชัยพรินต์, ๒๕๔๘.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล), **หลักธรรมาภิบาล การบริหารงานตามแบบบูรณาการ**, กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา ,๒๕๔๘.
- มานพ พลไพรินทร์, **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**, กรุงเทพมหานคร : หจก.ชุตติการพิมพ์, มปป., ๒๕๓๑.
- ยงยุทธ เกษรสากร, **ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพมหานคร : เอสแอล จีกราฟฟิค, ๒๕๕๑.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี, **ภาวะผู้นำ**, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๔.
- วิเชียร วิทยอุดม, **ภาวะผู้นำแบบก้าวล้ำยุค**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๕๐.
- วีรวัธ มาฆะศิริานนท์, **เล่าให้คิด**, กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๓.

สนธิ์ บางยี่ขัน, **การวิเคราะห์องค์การ** : การพัฒนาองค์การ, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๙.

สนธิ์ บางยี่ขัน, และจุฑารัตน์ บางยี่ขัน, **การวิเคราะห์องค์การ**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.

สมศักดิ์ ขาวลาภ, **ภาวะผู้นำการจูงใจและทีมงาน**, กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๔.

(๒) บทความ :

พระมหาจุฑิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). **“แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”**. เข้าถึงข้อมูลที่ <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=panomsarakham&month=04-2009&date=05&group=13&gblog=12>, เมษายน ๒๕๕๒.

สำเนาหนังสือร้องเรียนและบันทึกคำชี้แจงประกอบหนังสือร้องเรียน **เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๕๔๔**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์มกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

ถวิล ไพรสมนต์, **“ภาวะผู้นำทางการบริหารของนายกเทศมนตรี”**, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๒.

ธีระ รุณเจริญ, **“ระบบพฤติกรรมในการบริหารของสถาบันฝึกหัดครู”**, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๙.

นันทวรรณ อิศรานวัฒน์ชัย, **“ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”**, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระครูปลัดอาทิตย์ อุตถเวที (ซองดี), **การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๒**, กรุงเทพมหานคร : นวสาส์นการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อุตถเวที), **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)**, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระชนดล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์), **“การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”**, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระบุญเรือง จิตธมโม (สุทธิชัย), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ผู้นำในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะวิธีการแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระมหาจรรยา ปญฺญาวโร (อินทร์ยงค์), “การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาณัฐพล คำต่อน, “ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อขวัญในการปฏิบัติหน้าที่ของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.

พระมหารุ่ง ธมมภูมณี (ศิริพันธ์), “ศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺติสโร)”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

พระยุทธนา รณธมโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระสามารถ อานนโท (เนตรแสง), “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

สรเรณีย์ สุนทรมัญญ์, “ภาวะผู้นำของผู้บริหารเทศบาลตำบลสีชล อำเภอสีชล จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.

สุรศักดิ์ ม่วงทอง, “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ ศึกษาเฉพาะกรณีกำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

(๔) สัมภาษณ์ :

พระพรหมจริยาจารย์ (สังกัด ปญญาวุธมหาเถระ) เจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ (พระอารามหลวง)
 เจ้าคณะใหญ่หนใต้อำเภอเมือง จังหวัดตรัง สัมภาษณ์. ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

พระเทพคุณาธาร ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดสตูล สัมภาษณ์. ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

พระเทพสิทธิมนี รองเจ้าคณะภาค ๑๖ กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์. ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

พระเทพกิตติเมธี รองเจ้าคณะภาค ๑๗ กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์. ๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๕.

พระราชมงคล เจ้าคณะจังหวัดตรัง สัมภาษณ์. ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๕.

พระประสิทธิ์โสภณ รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง สัมภาษณ์. ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

พระมหาสุววรรณ วิชชาโร เลขานุการเจ้าคณะหนใต้รูปที่ ๒ จังหวัดตรัง สัมภาษณ์. ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

พระครูปลัดรัตนวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดใหม่ (ยายแป้น) กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์. ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

พระครูปลัดสุวัฒนพรหมวิหารคุณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกะพังสุรินทร์ (พระอารามหลวง) จังหวัดตรัง สัมภาษณ์. ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๕.

นายฉลอง ช่วยธานี นิติกรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดตรัง สัมภาษณ์. ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

นายเดชา ก่อเกิด ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดตรัง สัมภาษณ์. ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๕.

นายสุรินทร์ โตทับเที่ยง รองประธานหอการค้าไทย จังหวัดตรัง สัมภาษณ์. ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๕.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book

Fred E. Fiedler, **A Theory of Leadership Effectiveness**, (New York : McGraw Hill, 1967).

Halpin, Andrew W., **Theory and Research in Administration**, (New York : Macmillan, 1966).

Hemplill, John.K., “**Administration as Problem Solving**” in Andrew W. Halpin (eds), **Administrative Theory in Education**, (New York : Macmillan, 1976).

Krech, Davis., Crutchfield, Richard S. and Ballachey, EgertonL. **Individual in Society**, (New York : McGraw-Hill Book Company Inc., 1962).

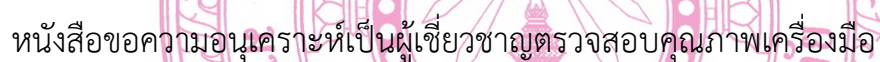
PhraRajavaramuni, **Thai Buddhism in the Buddhist Word**, (Bangkok : Unity Progress Press, 1984).

R.B. Cattell, **Human Relations**, (New York : free press, 1951).

Simon, Herbert A., Smithburg, Donald W. and Thompson, Victor A., “**The Role of the Leader**” **Public Administration**, (New York : Alfred A Knopf, 1968).

Tannenbaum, Robert, **Leadership and Organization**, (New York : McGraw- Hill Book Company Inc., 1961).

Terry, G.R., **Principles and motivation**, (New Yoke : John Wiley and Son, Inc., 1977).

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ ๒๘๖๔ - ๒๓๒๙ (ภายใน ๒๓๙๐)

ที่ ศธ ๖๓๐๕.๒/๒๘๖

วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง...ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบใบเสร็จมีอู่ที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาสม ภูษาโณ,ดร.

ด้วย พระณรงค์วิทย์ ฉายา สิทธิเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๓๑๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด ปญญาบุญ)“ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงขอเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ผู้ประสานงาน: ดร.สุรพล สุขะพรม:
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

นางสาวกนกพร ใจดี
/ รวบรวมข้อมูล

๒๖ พ.ค. ๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๑ ๒๕๓๘ - ๒๕๓๙ (ภายใน ๒๕๓๖)

ที่ ศศ.บดบ๕.๒/๒๕๖

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

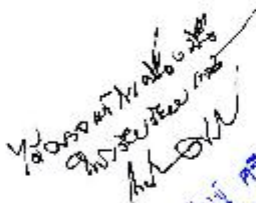
เรียน ผศ.ดร.โกนิจ ตรีทอง

ด้วย พระณรงค์วิทย์ ฉายา สิทธิเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๓๔๐๔๓๑๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของพระพรหมจรรย์จารย์ (สิริค ปญญาวุโส)" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานที่ศึกษาค้นคว้าหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ศึกษามาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่จะแนะนำการแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล ปุระพรหม)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

 (ผศ.ดร.โกนิจ ตรีทอง)
 หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

๑๐ / ๒๕๕ / ๕๕

บันทึกข้อความ

สำนักงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๖ - ๒๕๒๓ (ภายใน ๒๕๓๖)

ที่ ศร ๖๓๐๘.๑/๒๕๖

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอกวามอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.พีเชฐ หังโต

ด้วย พระบรมราชโองการฯ ฉายา สิริสุขีเมธี รักษาราชการแทนสมเด็จพระสังฆราชเจ้าคณะภาค ๕๔๐๑๔๐๔๓๑๕ มีสัติบัญญัติให้หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สถิต ปญญาวุโธ)" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านพระปริยัติดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ จึงเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ สุวรรณพงษ์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ตรวจแก้ไขเครื่องมือเรียบร้อยแล้ว

(ดร.พีเชฐ หังโต)

๒๖/๕/๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชา รัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๖)

ที่ ศธ ๐๑๐๕.๒/๒๔๖

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ระดมความเห็นและหาแนวทางแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ยุพนา ปราบัติ

ด้วย พระบรมราชโองการฯ ฉายา สิทธิเมธี รัชกาลที่ ๑๐๑๔๐๕๓๑๔
ได้โปรดเกล้าฯ ให้ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม อาจารย์ประจำภาควิชา
รัฐศาสตร์ ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง “การประเมินผลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมมณีจารย์
(ลจิต ปญญาวุโธ)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม อาจารย์ประจำภาควิชา
รัฐศาสตร์ ได้เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมกันนี้ ศาสตราจารย์
ดร.สุรพล สุขะพรหม อาจารย์ประจำภาควิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าคงจะได้รับคำแนะนำจากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเกื้อหนุนเพื่อทางวิชาการมา
 ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาด้านสังคมศาสตร์

สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์

(นางยุพนา ปราบัติ)

๒๕๕๕.๕.๒๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐ ๒๔๓๔ - ๒๔๒๓ (ภายใน ๒๓๓๐)

ที่ ศธ ๖๓๐๕.๒/๒๘๖

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.อนุภูมิ ไชวเกษม

ด้วย พระณรงศ์วิทย์ ฉายา สิริธัมมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๓๕๐๕๓๓๕ ได้สมัครเรียนโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (ลังค์ ปญญากุโธ)" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาล่วงเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านจะได้รับทราบอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขณคุณด้วยความเชื่อเพื่อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพร สอนธรรม)

ผู้อำนวยการศูนย์พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๔๐

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบบนั้สการ พระเดชพระคุณ พระพรหมจริยาจารย์ (สัจด์ ปญญาวุโธ) เจ้าคณะใหญ่หนใต้
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระณรงวิทย์ ฉายา สิทธิเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๔๓๐๓ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สัจด์
ปญญาวุโธ)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์
จากพระเดชพระคุณ เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษา ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบ
ขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบบนั้สการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอกราบบนั้สการด้วยความเคารพอย่างสูงยิ่ง

รศ.ดร. จอห์น วัฒนา ภา. ๕๕๕๕๕
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา
๒๐/๖/๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๔๐

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบบังคมทูล พระเดชพระคุณ พระเทพสิทธิเมธี รองเจ้าคณะภาค ๑๖
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระณรงวิทย์ ฉายา สิทธิเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๐๑๔๐๔๓๐๓ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์
(สัจจ ปญญาวุโร)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงขออนุมัติขอความเห็นชอบจาก
พระเดชพระคุณ เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษา ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบ
ขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบบังคมทูลมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอณมัสการด้วยความเคารพอย่างสูงยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๐๑๐๕.๒/๓๕๐

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๖๕-๒๐๕๓

๓๒ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบมนตรีการ พระเดชพระคุณ พระเทพกิตติเมธี รองเจ้าคณะภาค ๗
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบฟอร์มฯ ขอให้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระบรมวงศานุวงศ์ ฉายา สิริธัมมธีร รัชต์ประจักษ์วิสิฐ ๕๓๐๑๕๐๕๓๐๓ บิสิดาภิรมยาไพ
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด
ปญฺญาวโร)" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอันจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณท่าน จึงขออนุญาตเผยแพร่
จากพระเดชพระคุณ เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษา ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบ
ขอพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบมนตรีการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอกราบมนตรีการด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุนทรพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐ ๒๕๖๕-๒๐๕๓ มิถุนายน ๒๕๖๕

ที่ ศธ ๖๓๐๕.๒/๗๔๐

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓-๕๓๙๔-๒๕๒๓

๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
การบ่มนิสัย พระเดชพระคุณ พระเทพคุณาธาร ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดสุลูล
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระเมธีวชิโรดม ภาวาลิโก สิริปัญโญ รัชต์ประจักษ์ดำนิสิต ๕๓๐๑๕๐๕๓๐๓ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต จักรวรรดิราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมญาณาวาส (สังฆ
ปณณารุโธ)” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิทยานิพนธ์ปริญญาโท

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์
จากพระเดชพระคุณ เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้ใช้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษา ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักฐานพุทธศาสนิกชน บัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ทั้งนี้เป็นลายลักษณ์อักษรได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบ
ขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วัดโพธิ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
กษัตริย์ วัดโพธิ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
วัดโพธิ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ขอกราบเรียนด้วยความเคารพอย่างสูง

Signature

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

Signature
30/6/55

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๕๓๙๔-๒๕๒๓ ภายใน ๖๐๐๐๐

ที่ ศธ ๖๓๐๐.๕๒/๓๔๐

ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๐๕-๒๑๒๑

๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
การบ่มนิสัยการ พระเดชพระคุณ พระราชวรการ เจ้าคณะจังหวัดศรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระณรงวิทย์ อายา สิทธิเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๕๐๕๓๐๓ บัณฑิตปริญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สัจจิต
ปณฺญาวโร)” ถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์
จากพระเทพพรหมคุณ เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษา ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ทั้งนี้เป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบ
ขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ. ณ โอกาสนี้

จึงกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอกราบมาด้วยความเคารพอย่างสูง

พระพรหมคุณ
เจ้าคณะจังหวัดศรี
๒๖ มิ.ย. ๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้ดำเนินการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๖๔๓๕ ๑๑๒๑ ๓-๖๖๖ ๒๓๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๔๐

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุตาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบนมัสการ พระเดชพระคุณ พระประสิทธิ์โสภณ รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระณรงวิทย์ ฉายา สิทธิเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๔๓๐๓ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด
ปญญาวุธ)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์
จากพระเดชพระคุณ เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษา ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบ
ขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระพรหมจริยาจารย์
สงัด ปญญาวุธ
รศ.๓๖
๑๓.๕.๕๕

ขอกราบนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

71 ମିଟି ଏକାଡେମି/ସାହିତ୍ୟ

କଥା ନିର୍ମାଣର ଶବ୍ଦାବଳୀ

เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นิติการ	พระครูปลัดรัตนวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดใหม่ (ชายแป้น)
สิ่งที่ส่งมาด้วย	แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระพรหมจริย อายา สีหอนิมิต รัชตประจักษ์วันนิสิต ๕๓๐๓๔๐๔๓๐๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมมณียาจารย์ (สังัด ปญฺญาวโร)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระพุทธรูปใน จังหวัดพิจิตรและวัดพระ
เจดีย์หลวง เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้สืบสดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษา ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

พลโทสุรยุทธหาเสรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับมอบหมายจากคณะได้รับคำแนะนำและพิจารณาจากพระคุณเจ้าคุณธรรมและคุณธรรมในความดีเพื่อทางวิชาการ ณ โถงกลาง

จึงมีเสนาบดีขอโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

^๒ บอนมีผลการ^๓ช่วยคนจน.การพ

New Times

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสุรพุทธศาสน์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาบริหารระบบสารสนเทศ

ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร

[Handwritten signature]
[Illegible handwritten text]

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๔๐

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตขอความเห็นชอบข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสุรินทร์ โตทับเที่ยง รองประธานหอการค้าไทย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระนางวิทย์ ฉายา สิทธิเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๔๓๐๓ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์
(สังัด ปญญาวุโธ)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านจึงขออนุญาตจากท่านเพื่อ
โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความ
เอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ได้รับแจ้งเมื่อวันที่ ๒๔.๖.๕๕ ๑๐.๐๐ ๕.
๕ มิถุนายน ๒๕๕๕ ๐๑.๕๐
๑.๓๕๐ ๕.๖.๕๕

ที่ ศษ ๖๓๐๕.๒/๓๕๖

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๕-๒๑๑๓

๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอลาอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบหม้การ พระเดชพระคุณ พระมหาสุวธรรม วิชชาธโร เจ้าคณะอำเภอเมืองตรัง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระณรงวิทย์ ฉายา สิทธิเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๕๓๐๓ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์ (สังัด
ปญญาโร)" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับท่านเรื่องนี้อยู่ในต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณท่าน จึงขอขมาอนุเคราะห์
จากพระเดชพระคุณ เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้มีสิทธิ์ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษา ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หรือเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับขมาอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอกราบ
ขอพระคุณในความเอ็นดูเพื่อทางวิชาการฯ ณ โอกาสนี้

จึงกราบหม้การมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ขมาอนุเคราะห์

ใน สมณ สหัชช พริ้งพริ้ว

๒๐.๕๕

ขอกราบหม้การด้วยความเคารพอย่างสูง

เจษฎ์ สุธรรมา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เจษฎ์ สุธรรมา)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๕๓๕๕ ๒๑๑๓ ภายใน ๒๕๕๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๔๐

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๔๕-๒๑๒๓

๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุมัติขอเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสุรินทร์ โตทับเที่ยง รองประธานหอการค้าไทย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระธรรมวิทย์ ฉายา สิทธิเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๔๐๔๓๐๓ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์
(สงัด ปญญาโว)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านจึงขออนุมัติจากท่านเพื่อ
โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความ
เอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ได้รับแจ้งเมื่อวันที่ ๒๔.๖.๕๕ ๑๐.๐๐ ๕.
๕ มิถุนายน ๒๕๕๕ ๐๑.๕๐
๑.๓๕๐ ๕.๖.๕๕

ที่ ศธ ๖๖๖๕.๒/๓๖๐

ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๕-๑๑๒๒

๕๒ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง จอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายฉลอง ช่างธานี นิตกรสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๓ ฉบับ

ด้วย พระณรงวิทย์ ฉายา สิทธิเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๕๐๕๓๐๓ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์
(สัจจ ปญญาวุโธ)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้งานนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อ
โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความ
เอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ทศสมิตกลาง
๑๐๓.๕๕

Prof. Dr. J. J. J.

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐ ๕๓๕๔-๑๑๒๒ ภายใน ๒๕๕๕

ที่ ศธ ๖๓๐๕.๒/๓๔๖

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สาขาวิชานวัตศรัทธาธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๙๔๕-๒๑๒๑

๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายเดชา ก่อเกิด ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดตรัง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๓ ฉบับ

ด้วย พระธรรมวิทย์ ฉายา สิทธิเมธี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๐๑๕๐๔๓๐๑๓ นิสิตปริญญาโท
มหาจุฬารพุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์
(สงัด ปญญาโช)" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อ
โปรดพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความ
เอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทนต์ สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๙๔๕ ๒๑๒๑ ภายใน ๑๕๓๔๖

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ ๑

สัมภาษณ์ พระพรหมจริยาจารย์ (สงัด ปิณฺณวฑฺฒโน)

ผู้สัมภาษณ์ ผู้วิจัย

บันทึกข้อมูล ผู้วิจัย (จดบันทึก, บันทึกเสียง)

วันสัมภาษณ์

เวลาสัมภาษณ์

สถานที่ วัดกะพังสุรินทร์ (พระอารามหลวง) ตำบลบึงเค็ง อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

๑. พระเดชพระคุณหลวงพ่อดีใช้หลักกรรมหรือกฏอะไรบ้างมาเป็นแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน
๒. ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน แต่ละด้านมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง
๓. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พระเดชพระคุณหลวงพ่อดีมีวิธีการตรวจสอบติดตามและแก้ไขอย่างไร
๔. พระเดชพระคุณหลวงพ่อดีใช้หลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และมติประมุขแห่งพระสงฆ์มาพม ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน อย่างไรบ้าง
๕. พระเดชพระคุณหลวงพ่อดีคิดว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาข้อใดบ้างที่ผู้นำควรนำมาใช้ในการบริหาร
๖. พระเดชพระคุณหลวงพ่อดีมีแนวทางในการพัฒนาคุณงามและศักยภาพของพระภิกษุสามเณรในปกครอง อย่างไร
๗. พระเดชพระคุณหลวงพ่อดีคิดว่า ผู้นำที่ดีควรมีคุณลักษณะอย่างไร

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ ๒

สัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์ ผู้วิจัย

บันทึกข้อมูล ผู้วิจัย (จุดบันทึก,บันทึกเสียง)

วันสัมภาษณ์

เวลาสัมภาษณ์

สถานที่

- ๑.ท่านคิดว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ของพระพรหมจริยาจารย์ มีลักษณะอย่างไร
- ๒.ท่านคิดว่าลักษณะที่โดดเด่นของพระพรหมจริยาจารย์ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีอะไรบ้าง
- ๓.เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในกิจการคณะสงฆ์ พระพรหมจริยาจารย์ได้ให้แนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง
- ๔.พระพรหมจริยาจารย์ได้มีวิธีการในการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพบุคลากรทางศาสนาอย่างไร
- ๕.พระพรหมจริยาจารย์ได้ให้ความสำคัญกับหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบ ข้อบังคับ มติและประกาศมหาเถรสมาคม หรือไม่ อย่างไร
- ๖.ในทัศนะของท่าน พระพรหมจริยาจารย์ได้ใช้ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างไร
- ๗.ท่านคิดว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพรหมจริยาจารย์สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมวดใดบ้าง

ทางเข้าวัดกระพังสุรินทร์

พระอุโบสถหลังเก่า

พระอุโบสถหลังใหม่

ศาลาธรรมสภา

หอรฆั้ง

อาคารสำนักงาน

หอสมุด

ศาลาคุเมรุ

อาคารหอฉัน

ห้องน้ำ

ห้องน้ำ

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระณรงวิทย์สิทธิเมธี (ทองใหญ่)
- เกิด : วันพุธที่ ๗ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๑
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก ๒๕๔๘
พุทธศาสตรบัณฑิต ๒๕๕๕
- อุปสมบท : ๒๐ เมษายน ๒๕๕๑
- สังกัด : วัดประสิทธิชัยตำบลทับเที่ยงอำเภอเมือง จังหวัดตรัง
- หน้าที่ : ครูสอนพระปริยัติธรรม,
ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดตรัง
- ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ ๓๐๐ วัดประสิทธิชัยตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง
จังหวัดตรัง โทรศัพท์ ๐๘๐-๐๙๐๑๐๕๙

